UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 334.7-053.6(478)(043.3)

DELIU NATALIA

OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A AFACERILOR PENTRU TINERII DIN REPUBLICA MOLDOVA

521.03 - Economie și management în domeniul de activitate

Teza de doctor în științe economice

Conducător științific: POPA Andrei, doctor habilitat, profesor universitar

Autor: DELIU Natalia

CHIȘINĂU, 2025

© Deliu Natalia, 2025

CUPRINS

Adnotare *(în română, rusă şi engleză)*……..……..……... 6
Lista tabelelor ……..…….. 9
Lista figurilor ……..……... 10
Lista abrevierilor ……..…….. 12

INTRODUCERE ……..…… 13

1. BAZELE CONCEPTUALE ALE ANTREPRENORIATULUI ÎN RÂNDUL TINERILOR …… 18

1.1. Sistemul economic și forța de muncă ca element al creșterii bogăției ……..….. 18
1.2. Incluziunea ca politică de ocupare a forței de muncă și tinerii în calitate de categorie socială și economică dezavantajată ……..……..…… 29
1.3. Antreprenoriatul și antreprenorii tineri – caracteristici și particularități ……..….. 40
Concluzii la Capitolul 1. Ipotezele cercetării ……...… 48

2. INCLUZIUNEA TINERILOR PRIN LANSAREA ÎN AFACERI – REPUBLICA MOLDOVA ȘI EXPERIENȚA INTERNAȚIONALĂ ……... 51

2.1. Analiza dezvoltării afacerilor în Republica Moldova ……..…… 51
2.2. Studiul experienței internaționale privind susținerea antreprenorilor tineri …… 60
2.3. Gradul de participare a tinerilor la dezvoltarea economică a țării ……...… 68
2.4. Analiza rezultatelor chestionării antreprenorilor tineri activi și celor potențiali …. 76
Concluzii la Capitolul II. Validarea ipotezelor 1, 2, 3 și 4 ……. 87

3. OPȚIUNI DE SUSȚINERE A ANTREPRENORILOR TINERI DIN REPUBLICA MOLDOVA ……..…….. 91

3.1. Strategiile și programele de sprijin pentru antreprenorii tineri ……..……..... 91
3.2. Modelarea efectelor economice ale activităților de susținere a antreprenorilor tineri ……..……..……..……. 98
3.3. Perfecționarea mecanismului de susținere a antreprenoriatului în rândul tinerilor. 115
Concluzii la Capitolul 3. Validarea ipotezelor 5 și 6 …… 132

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI …….. 136

BIBLIOGRAFIE ……..… 140

ANEXE ……..…… 158

Anexa 1. *Numărul total de întreprinderi, unități* ……..…… 159
Anexa 2. *Ritmul (rata) de creștere a numărului total de întreprinderi în perioada anilor 2015-2023, %* ……..…… 159
Anexa 3. *Evoluția numărului de salariați pe anii 2015-2023, persoane* …… 159
Anexa 4. *Ritmul (rata) de creștere a numărului de salariați în perioada anilor 2016-2023, %* …… 159
Anexa 5. *Evoluția veniturilor din vânzări în perioada anilor 2015-2023, milioane lei.* 160
Anexa 6. *Ritmul de creștere a veniturilor din vânzări în perioada anilor 2015-2023, %.* 160

Anexa 7. *Dinamica întreprinderilor ce au primit profit în perioada anilor 2015-2023, unități* …… 160
Anexa 8. *Ritmul de creștere a numărului de întreprinderi ce au primit profit în perioada anilor 2015-2023, %* …… 160
Anexa 9. *Rezultatul financiar al întreprinderilor cu profit, milioane lei* …… 161
Anexa 10. *Numărul de întreprinderi ce au suferit pierderi în perioada anilor 2015-2023, unități* …… 161
Anexa 11. *Ponderea investițiilor financiare pe termen lung, %* …… 161
Anexa 12. *Strategiile de bază şi programele UE pentru susținerea angajării tinerilor și inițierii afacerilor* …… 162
Anexa 13. *Susținerea tinerilor antreprenori în Danemarca, Suedia și Finlanda* …… 164
Anexa 14. *Susținerea tinerilor antreprenori în Spania și Portugalia* …… 165
Anexa 15. *Caracterizarea contextului politicii antreprenoriale incluzive* …… 166
Anexa 16. *Susținerea tinerilor antreprenori în Estonia, Lituania, Slovenia* …… 167
Anexa 17. *Susținerea tinerilor antreprenori în Țările Parteneriatului Estic* …… 168
Anexa 18. *Elevi/studenți pe Indicatori, Instituții și Ani, mii persoane* …… 169
Anexa 19. *Chestionar №___ activitatea pe cont propriu și cea antreprenorială a persoanelor tinere: înființare și dezvoltare, probleme și necesități de susținere* …… 170
Anexa 20. *Chestionar №___ activitatea pe cont propriu și cea antreprenorială a persoanelor tinere* ***(potențiali antreprenori)****: înființare și dezvoltare, probleme și necesități de susținere* …… 174
Anexa 21. *Calculul trendului exponențial al salariului mediu lunar brut pentru perioada 2011-2021 și 2022-2024* …… 177
Anexa 22. *Creșterea salariului mediu lunar în perioada 2011-2021 și valorile prognozate a trendului în perioada 2022-2026* …… 178
Anexa 23. *Rata creșterii salariului mediu lunar în perioada 2011-2021 și valorile prognozate a trendului în perioada 2022-2026* …… 178
Anexa 24. *Bugetul minim de consum pe categorii de populație, 2011-2021* …… 179
Anexa 25. *Trendul de creștere a coșului minim de consum pe diverse categorii de populație* …… 180
A) total populație aptă de muncă …… 180
B) bărbați apți de muncă …… 180
C) femei apte de muncă …… 180
D) pensionari …… 181
E) copii …… 181
Anexa 26. *Calculul regresiei simple a indicatorilor demografici (total populație, total populație aptă de muncă, bărbați apți de muncă, femei apte de muncă, pensionari, copii) versus Ani* …… 182
Anexa 27. *Calculul regresiei polinomiale - PIB pe cap de locuitor versus Ani* …… 186
Anexa 28. *PIB-ul pe cap de locuitor în perioada anilor 2010-2020 și PIB-ul calculate conform formulei* …… 186
Anexa 29. *Alocații din buget pentru susținerea IMM, mii lei* …… 187
Anexa 30. *Alocații din buget pentru susținerea IMM în perioada de evaluare și perioada prognozată* …… 187
Anexa 31. *Calculul relației bifactoriale Total sume alocate IMM versus Tineri active...* 188
Anexa 32. *Certificat de confirmare date IFAD* 189
Anexa 33. *Certificat confirmare date AIPA* …… 190
Anexa 34. *Informația cu privire la tineri 18-34 ani oferită de BNS* …… 191

Anexa 35. *Acte de implementare a rezultatelor obținute* 192
Anexa 35.1 *Certificat de implementare IP CEEF* 192
Anexa 35.2 *Certificat de implementare CCI* 193
Anexa 35.3 *Certificat de implementare CEDA* 194
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII ……..… 196
CV-ul AUTORULUI ……..…….. 197

Adnotare

Deliu Natalia. „Oportunități de dezvoltare a afacerilor pentru tinerii din Republica Moldova”, teză de doctor în științe economice, Chișinău, 2024

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, 35 anexe, bibliografie din 212 surse. Conținutul este reflectat în 118 pagini text de bază. Rezultatele sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: antreprenoriat, antreprenoriat în rândul tinerilor, antreprenori tineri, tineri potențiali antreprenori, metode de susținere a afacerilor.

Domeniul de studiu: dezvoltarea şi susținerea activității de antreprenoriat.

Scopul cercetării: analiza și sintetizarea conceptului de antreprenoriat în rândul tinerilor, evaluarea măsurilor de susținere a antreprenorilor tineri, precum și elaborarea propunerilor referitoare la mecanismele de susținere a tinerilor în activitatea antreprenorială.

Obiectivele cercetării: investigarea conceptului de antreprenoriat în rândul tinerilor și a caracteristicilor care îl specifică; investigarea experienței internaționale în susținerea și promovarea potențialului persoanelor tinere, în primul rând în ţările Uniunii Europene, precum și a politicii de susţinere din partea statului; evaluarea situației din Republica Moldova ce ține de activitățile antreprenoriale a categoriei țintă; analiza politicilor și programelor de susținere în Republica Moldova a antreprenorilor tineri; efectuarea unui studiu referitor la antreprenorii tineri activi (cu activitate efectivă, reală) și antreprenori tineri potențiali din Republica Moldova; identificarea modalităților de atragere a persoanelor tinere în activitatea de antreprenoriat; elaborarea unui model economico-matematic care ar elucida impactul condițiilor economice asupra activității de antreprenoriat al tinerilor; dezvoltarea unui nou mecanism de susținere a antreprenorilor tineri din Republica Moldova; argumentarea şi elaborarea propunerilor și recomandărilor pentru perfecționarea politicii de stat în ceea ce privește creșterea oportunităților de dezvoltare a afacerilor de către persoanele tinere.

Problema ştiinţifică importantă soluţionată: fundamentarea teoretică și metodologică a dezvoltării activităților de antreprenoriat în rândul tinerilor, fapt ce asigură confirmarea necesității susținerii și promovării în continuare a antreprenorilor tineri.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării include următoarele elemente: sunt determinate caracteristicile care identifică noțiunea de „antreprenoriat în rândul tinerilor” și este formulată definiția proprie a antreprenoriatului în rândul tinerilor; este dată definiția conceptului de „antreprenor tânăr”; sunt determinate mecanismele și pârghiile de susţinere a antreprenorilor tineri şi a viitorilor antreprenori, aplicabile pentru R. Moldova; a fost efectuat un studiu empiric ce ține de analiza intențiilor tinerilor referitoare la implicarea în activitatea antreprenorială; este evidențiată contribuția antreprenorilor tineri la creșterea Produsului Intern Brut (PIB); este elaborat un model propriu de evaluare a impactului activității antreprenoriale a tinerilor asupra PIB; este dezvoltat și argumentat un nou mecanism de susținere a antreprenorilor tineri din Republica Moldova.

Valoarea aplicativă a cercetărilor constă în aceea că rezultatele cercetării pot fi utilizate la perfecționarea politicilor în domeniul susţinerii persoanelor tinere în iniţierea şi dezvoltarea propriei afaceri.

Annotation

Deliu Natalia. "Opportunities for Business Development for Young People in the Republic of Moldova". PhD thesis in economics, Chisinau, 2024

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, 35 appendices, bibliography from 212 sources. The content is reflected on 118 pages of basic text. The results are published in 13 scientific papers.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurship among young people, young entrepreneurs, young potential entrepreneurs, business support methods.

Field of study: development and support of entrepreneurship activity.

The purpose of the research: to analyse and synthesize the concept of entrepreneurship among youth, to evaluate measures to support young entrepreneurs, and to develop proposals regarding mechanisms for supporting youth in entrepreneurial activities.

Research objectives: research on the concept of entrepreneurship among young people and the characteristics that define it; research on international experience in supporting and promoting the potential of young people, primarily in the EU countries, as well as government support policies; assessment of the situation in the Republic of Moldova in the field of entrepreneurial activity of the target category; analysis of policies and programs to support young entrepreneurs in the Republic of Moldova; conducting a study of active young entrepreneurs (with effective, real activities) and potential young entrepreneurs of the Republic of Moldova; identifying ways to attract young people to entrepreneurship; development of an economic and mathematical model that explains the influence of economic conditions on the entrepreneurial activity of young people; development of a new mechanism for supporting young entrepreneurs in the Republic of Moldova; discussion and development of proposals and recommendations for improving state policy in terms of increasing opportunities for youth business development.

The solved important scientific problem: theoretical and methodological justification for the development of entrepreneurial activity among young people, which confirms the need for further support and encouragement of young entrepreneurs.

Scientific novelty of the theses includes the following elements: the characteristics that define the concept of “youth entrepreneurship” are identified, and our own definition of youth entrepreneurship is formulated; a definition of the concept of “young entrepreneur” is given; mechanisms and levers for supporting young entrepreneurs and future entrepreneurs applicable to the Republic of Moldova have been identified; An empirical study was conducted to analyse the intentions of young people regarding involvement in entrepreneurial activity; the contribution of young entrepreneurs to the growth of gross domestic product (GDP) is highlighted; developed our own model for assessing the impact of youth entrepreneurial activity on GDP; A new mechanism for supporting young entrepreneurs of the Republic of Moldova has been developed and argued..

Applicative value of the research lies in the fact that the research results can be used to improve policies in the field of supporting young people in opening and developing their own business.

Аннотация

Делиу Наталия. "Возможности развития бизнеса для молодежи в Республике Молдова", диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук, Кишинев, 2024 г.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, 35 приложений, библиография из 212 источников. Содержание отражено на 118 страницах основного текста. Результаты опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: предпринимательство, предпринимательство среди молодежи, молодые предприниматели, молодые потенциальные предприниматели, методы поддержки бизнеса.

Цель исследования: проанализировать и обобщить понятие предпринимательства среди молодежи, оценить меры поддержки молодых предпринимателей, а также разработать предложения по механизмам поддержки молодежи в предпринимательской деятельности.

Задачи исследования: исследование понятия предпринимательства среди молодежи и характеристик, определяющих его; исследование международного опыта поддержки и продвижения потенциала молодежи, прежде всего в странах ЕС, а также политики государственной поддержки; оценка ситуации в Республике Молдова в сфере предпринимательской деятельности целевой категории; анализ политики и программ поддержки молодых предпринимателей в Республике Молдова; проведение исследования активных молодых предпринимателей (с эффективной, реальной деятельностью) и потенциальных молодых предпринимателей Республики Молдова; определение путей привлечения молодежи к предпринимательству; разработка экономико-математической модели, объясняющей влияние экономических условий на предпринимательскую активность молодежи; разработка нового механизма поддержки молодых предпринимателей в Республике Молдова; обсуждение и выработка предложений и рекомендаций по совершенствованию государственной политики в части увеличения возможностей развития молодежного бизнеса.

Разрешенная важная научная проблема заключается в теоретическом и методологическом обосновании развития предпринимательской деятельности, направленной на молодых людей, что подтверждает необходимость дальнейшей поддержки и продвижения молодых предпринимателей.

Научная новизна и оригинальность работы включают в себя следующие элементы: определены характеристики, определяющие понятие «предпринимательство среди молодежи», и сформулировано собственное определение предпринимательства среди молодежи; дано определение понятия «молодой предприниматель»; определены механизмы и рычаги поддержки молодых предпринимателей и будущих предпринимателей, применимые для Республики Молдова; проведено эмпирическое исследование, связанное с анализом намерений молодежи относительно вовлечения в предпринимательскую деятельность; выделен вклад молодых предпринимателей в рост валового внутреннего продукта (ВВП); разработана собственная модель оценки влияния предпринимательской активности молодежи на ВВП; Разработан и аргументирован новый механизм поддержки молодых предпринимателей Республики Молдова..

Практическая значимость исследований заключается в том, что результаты исследования могут быть использованы для совершенствования политики в сфере поддержки молодежи в открытии и развитии собственного бизнеса.

Lista tabelelor

			Pag.
1.	Tabelul 1.1.	Factori cauzali ai vulnerabilităţii pe piaţa muncii ……..……...	36
2.	Tabelul 1.2.	Definirea conceptului de „antreprenoriat în rândul tinerilor” …..	43
3.	Tabelul 1.3.	Grupurile de potenţiali antreprenori tineri ……..…..	45
4.	Tabelul 2.1.	Clasificarea IMM-urilor în Republica Moldova ……...….	52
5.	Tabelul 2.2.	Rezultatul financiar până la impozitare ……...…..	57
6.	Tabelul 2.3.	Investiţii financiare pe termen lung ……..….	58
7.	Tabelul 2.4.	Total active întreprinderi ……..….	59
8.	Tabelul 2.5.	Distribuția tinerilor din Republica Moldova pe grupe de vârstă, gen și loc de reședință ……...….	70
9.	Tabelul 2.6.	Rata de activitate, ocuparea forței de muncă și șomajul în rândul tinerilor în anii 2015-2023 …….……	71
10.	Tabelul 3.1.	Rezumatul modelului econometric pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „*Antreprenoriat*” ……..…….	108
11.	Tabelul 3.2.	Aplicarea metodei ANOVA pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „*Antreprenoriat*” ……..	109
12.	Tabelul 3.3.	Rezumatul modelului econometric pentru adulți cu vârsta +35 ani, variabila dependentă „*Antreprenoriat*” ……..…....	110
13.	Tabelul 3.4.	Aplicarea metodei ANOVA pentru adulți cu vârsta +35 ani, variabila dependentă „*Antreprenoriat*” ……..….	111
14.	Tabelul 3.5.	Rezumatul modelului econometric pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „*PIB pe cap de locuitor*” ……..…	111
15.	Tabelul 3.6.	Aplicarea metodei ANOVA pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „*PIB pe cap de locuitor*” ……..……...	112
16.	Tabelul 3.7.	Rezumatul modelului econometric pentru adulți cu vârsta +35 ani, variabila dependentă „*PIB pe cap de locuitor*”	112
17.	Tabelul 3.8.	Aplicarea metodei ANOVA pentru ne tineri cu vârsta +35 ani, variabila dependentă „*PIB pe cap de locuitor*” …….....	113
18.	Tabelul 3.9.	Discrepanța nivelelor de dezvoltare din unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova, conform cifrei de afaceri și productivității medii anuale, în sectoarele non-agricole, anul 2022 …….……	126

Lista figurilor

			Pag.
1.	Figura 1.1.	Jean-Baptiste Say: Circuitul economic (legea debușeelor) ……...	21
2.	Figura 1.2.	Factorii creșterii bogăției în viziunea liberalismului economic clasic …….….	22
3.	Figura 1.3.	Modul de producție, în conceptul lui Karl Marx, cu influențele și consecințele lui ……..	23
4.	Figura 1.4.	Factorii care afectează interesul antreprenorial al tinerilor ……...	46
5.	Figura 2.1.	Evoluţia numărului de întreprinderi total, anii 2015-2023 ……	53
6.	Figura 2.2.	Ponderea sectorului IMM în totalul întreprinderilor …….	54
7.	Figura 2.3.	Evoluţia numărului de salariaţi pe anii 2015-2023 …….…...	55
8.	Figura 2.4.	Ponderea salariaţilor pe categorii de întreprinderi …….……	55
9.	Figura 2.5.	Ponderea veniturilor din vânzări înregistrate de către IMM-uri în total ……..……..	56
10.	Figura 2.6.	Dinamica întreprinderilor ce au primit profit în perioada anilor 2015-2023 …….…….	57
11.	Figura 2.7.	Ponderea rezultatului financiar al întreprinderilor cu profit în anii 2015-2023 ……..	58
12.	Figura 2.8.	Rata șomajului în rândul tinerilor în Europa, anul 2023 ……..….	60
13.	Figura 2.9.	Întreprinderi nou create în Danemarca, Finlanda și Suedia, în anul 2020 ……...	63
14.	Figura 2.10.	Rata șomajului în rândul tinerilor după sexe și mediu de trai …….	72
15.	Figura 2.11.	Nivelul șomajului în rândul tinerilor din Republica Moldova …..	72
16.	Figura 2.12.	Numărul de elevi/studenți din Republica Moldova …….…..	74
17.	Figura 2.13.	Migraţia tinerilor peste hotarele ţării ……..…	75
18.	Figura 2.14.	Domeniul principal de activitate al respondenților …….....	78
19.	Figura 2.15.	Aprecierea afacerii proprii ……..…	78
20.	Figura 2.16.	Rezultatul în afaceri …….……..	78
21.	Figura 2.17.	Motivele înființării propriei afaceri …….……..	79
22.	Figura 2.18.	Surse de încurajare a înființării propriei afaceri ……..…..……	80
23.	Figura 2.19.	Susținerea acordată la etapa de inițiere și demarare a afacerii …..	80
24.	Figura 2.20.	Dificultăți în afaceri ……..	82
25.	Figura 2.21.	Care au fost barierele administrative cu care v-aţi confruntat?.....	82
26.	Figura 2.22.	Susținerea antreprenorilor tineri în prezent (după demararea afacerii) …….……..…	83
27.	Figura 2.23.	Nivelul de studii deținut de respondenți …….……....	84
28.	Figura 2.24.	Domeniul în care tinerii își doresc să activeze ……..……	85
29.	Figura 2.25.	Necesități de susținere pentru tinerii viitori antreprenori …….….	87

30.	Figura 3.1.	Evoluția câștigului salarial mediu lunar brut …….……	100
31.	Figura 3.2.	Graficul exponențial al creșteri salariului mediu lunar în perioada 2011-2021 și valorile prognozate a trendului în perioada 2022-2026 …….……..	101
32.	Figura 3.3.	Graficul Ratei de creștere a salariului mediu lunar ……..…..	101
33.	Figura 3.4.	Dinamica bugetului minim de consum în perioada anilor 2011-2021 pe categorii de populație ……..……..…	102
34.	Figura 3.5.	Trendul de creștere a bugetului minim de consum pentru întreaga populație ……...	102
35.	Figura 3.6.	Trendul de creștere al PIB-ului pe cap de locuitor în Republica Moldova ……..…….…..	103
36.	Figura 3.7.	Graficul PIB-ul pe cap de locuitor și PIB-ul, în perioada anilor 2010-2020, calculate conform formulelor de calcul (3) și (4) …...	104
37.	Figura 3.8.	Trendul exponențial al alocațiilor din buget pentru susținerea IMM-urilor …….……	105
38.	Figura 3.9.	Graficul alocațiilor în perioada anilor 2010-2020 și alocațiile calculate conform formulei de calcul (5) a trendului exponențial pentru perioada anilor 2022-2025 …….….	105
39.	Figura 3.10.	Corelația dintre alocații pentru susținerea IMM-urilor și numărul de tineri antreprenori …….....…..	106
40.	Figura 3.11.	Trendul exponențial al investițiilor pentru susținerea tinerilor antreprenori …….……...	106
41.	Figura 3.12.	Modelul mecanismului susținerii de stat a IMM-urilor actual …..	120
42.	Figura 3.13.	Locul mecanismului de susținere a tinerilor în întreg mecanismul de susținere a antreprenoriatului ……	121
43.	Figura 3.14.	Mecanismul de susținere a antreprenorilor tineri ……..	122
44.	Figura 3.15.	Ierarhia nivelurilor de susținere a antreprenoriatului tinerilor …..	127
45.	Figura 3.16.	Componența Grupului de Antreprenoriat Local …...……...	130

Lista abrevierilor

AIPA	Agenția se Intervenție și Plăți pentru Agricultură
ANTiM	Asociaţia Naţională a Tinerilor Manageri (Republica Moldova)
APL	Autoritățile Publice Locale
BNS	Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Banca de date „StatBank”
CEDR	Centrul de Educaţie şi Dezvoltare Rurală (Republica Moldova)
CRRPH	Centrul de Recuperare şi Reabilitare pentru Persoane cu Handicap „Cisnadie” (România)
EaP	Parteneriatul Estic (*Eastern Partnership*) - Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina
FSE	Fondul Social European (UE)
GAL	Grupul de Antreprenoriat Local
IFAD	Fondul Internaţional pentru Dezvoltarea Agricolă (*International Fund for Agricultural Development*)
ILO	Organizația Internațională a Muncii (*Inetrnational Labour Organisation*)
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
MMFPS	Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale (România)
NEET	tineri care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază/învață în cadrul sistemului formal de educaţie şi nu participă la niciun fel de cursuri sau alte instruiri în afara sistemului formal de educație (din limba engleză - *Persons **N**ot in **E**mployment, **E**ducation or **T**raining*)
ODA	Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (Republica Moldova)
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (Republica Moldova)
OECD	Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)
PIB	Produsul Intern Brut
PNAET	Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor
UE	Uniunea Europeană
VMG	Venit minim garantat

INTRODUCERE

Actualitatea temei abordate. O economie dezvoltată este bazată pe aportul adus de fiecare individ, iar utilizarea eficientă a forței de muncă devine esențială pentru funcționarea echilibrată a pieței muncii. Dezechilibrele socio-economice din ultimele decenii, cauzate de criza financiară globală din anul 2008, embargoul rus asupra vinurilor din Republica Moldova (2013-2015), pandemia COVID-19 și consecințele ei economice, caracterizate prin scăderea consumurilor în anii 2020-2021, au contribuit la creșterea șomajului în rândul tinerilor, această problemă devenind una dintre cele mai sensibile în întreaga lume. Șomajul în rândul tinerilor are efecte negative nu doar asupra indivizilor, ci și asupra economiei în ansamblu, și a guvernelor responsabile de administrarea nevoilor și intereselor colective a populației din țara respectivă. Marginalizarea socială este unul dintre efectele majore asupra șomerilor tineri, aceasta având consecințe de ordin psihologic, motivațional, comportamental, demografic, interpersonal, și rezultă cu sporirea exodului din țară a tinerilor, adâncirea crizei demografice și îmbătrânirea forței de muncă.

Obiectivul Republicii Moldova de aderare la Uniunea Europeană impune necesitatea promovării unor politici de încurajare a incluziunii sociale prin folosirea eficientă a resurselor umane, accentul fiind pus pe persoanele tinere. Aceasta presupune preluarea practicilor europene în ceea ce privește susținerea tinerilor, creșterea flexibilității pieței muncii și crearea condițiilor pentru dezvoltarea afacerilor durabile. În acest context, tema tezei **„***OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A AFACERILOR PENTRU TINERII DIN REPUBLICA MOLDOVA*”, urmărește identificarea și soluționarea problemelor legate de dezvoltarea pentru tineri a oportunităților de a se lansa în activități antreprenoriale, și reflectă o sarcină deosebit de importantă pentru agenda actuală a Republicii Moldova.

Deși antreprenoriatul este piatra de temelie a dezvoltării economice, cercetările referitoare la *antreprenoriatul în rândul tinerilor* reflectă existența mai multor probleme teoretice și metodologice nerezolvate. Vorbind despre antreprenoriatul în rândul tinerilor, trebuie remarcat faptul că, de regulă, acesta nu este evidențiat ca element independent, iar problemele sale specifice, în special aspectele sale sociale, sunt luate în considerare doar fragmentar și nu reprezintă un subiect independent de cercetare.

Problema promovării și dezvoltării antreprenoriatului în rândul tinerilor, care face obiectul acestei lucrări, se află în zona de intersecție a mai multor domenii științifice: teoria antreprenoriatului, teoria economică, teoria managementului, managementul, precum și sociologia și psihologia.

Abordările teoretice ale dezvoltării antreprenoriatului sunt dezvăluite în literatura economică clasică. Primul termen de antreprenoriat a fost formulat de economistul francez R.

Cantillon. Cercetătorii J. Thünen, A. Smith, J. Say, J. Schumpeter, F. Knight, L. Mises, K. Kirzner au continuat să studieze antreprenoriatul pe baza contextului economic și social al activității antreprenorului. Una dintre primele încercări de a combina diferite abordări în studiul antreprenoriatului a fost făcută de M. Weber, precum și de W. Sombart. G. Tardom, G. Murray.

În Republica Moldova, problema diferitelor aspecte ale activităţii de antreprenoriat, ale formelor şi metodelor de susţinere a acesteia sunt prezentate în lucrările diferitor cercetători, cum ar fi: Popa A., Aculai E., Bajura T., Belostecinic Gh., Ulian G., Bugaian L., Certan S., Ciloci R., Cotelnic A., Gheorghiţa M., Gorobievschi S., Jalencu M., Paladi I., Doga-Mîrzac M., Roşca P., Sârbu I., Solcan A., Stratan A., Stihi L., Veveriţă V.

Totodată, trebuie de menţionat că cercetarea privind persoanele tinere, accesul lor pe piaţa muncii sau posibilitatea de iniţiere a afacerilor, au cel mai des un caracter fragmentar.

Actualitatea problemei și caracterul ei complex și multilateral ce au condiționat alegerea temei de cercetare, au determinat scopul și obiectivele lucrării.

Scopul cercetării constă în studierea și analiza oportunităților de dezvoltare a afacerilor lansate de tinerii din Republica Moldova în condițiile actuale și elaborarea unor propuneri relevante privind crearea a unui nou mecanism de susținere a antreprenorilor tineri din Republica Moldova.

Obiectivele cercetării urmăresc:

- Investigarea conceptului de antreprenoriat în rândul tinerilor și a caracteristicilor care îl specifică;
- Investigarea experienței internaționale în susținerea și promovarea potențialului persoanelor tinere, în primul rând în ţările Uniunii Europene, precum și a politicii de susţinere din partea statului;
- Evaluarea situației din Republica Moldova ce ține de activitățile antreprenoriale a categoriei țintă;
- Analiza politicilor și programelor de susținere în Republica Moldova a antreprenorilor tineri;
- Efectuarea unui studiu referitor la antreprenorii tineri activi (cu activitate efectivă, reală) și antreprenori tineri potențiali din Republica Moldova, cu scopul identificării oportunităților și provocărilor cu care se confruntă tinerii antreprenori, precum și determinării factorilor ce influențează antreprenoriatul în rândul tinerilor;
- Identificarea modalităților de atragere a persoanelor tinere în activitatea de antreprenoriat;
- Elaborarea unui model economico-matematic ce ar elucida impactul condițiilor economice asupra activității de antreprenoriat al tinerilor;

- Dezvoltarea unui nou mecanism de susținere a antreprenorilor tineri din Republica Moldova;
- Argumentarea și elaborarea propunerilor și recomandărilor pentru perfecționarea politicii de stat în ceea ce privește creșterea oportunităților de dezvoltare a afacerilor de către persoanele tinere.

Sinteza bibliografică a cristalizat și a permis formularea următoarelor **ipoteze ale cercetării:**

1. Fenomenul emigrației influențează intenția tinerilor de a înființa o afacere.
2. Politicile de suport instituțional și financiar acordat tinerilor contribuie la creșterea numărului de afaceri create de tineri antreprenori.
3. Tinerii sunt o categorie socială dezavantajată**,** cu nevoi, probleme și dificultăți specifice care le influențează intenția și decizia de a se lansa în afaceri.
4. Creșterea numărului de tineri dispuși să inițieze o afacere depinde de suportul oferit pentru instruire și mentorat.
5. Potențialul antreprenorial al tinerilor este folosit într-o măsură neînsemnată.
6. Activitatea tinerilor antreprenori are o influență semnificativă în formarea PIB-ului pe cap de locuitor.

Metodologia cercetării este bazată pe utilizarea metodelor generale științifice şi economice de cercetare.

Pe parcursul studiului au fost utilizate atât metodele ştiinţifice generale, precum și cele de cercetare științifică economică.

Din ***metodele ştiinţifice generale de cercetare*** au fost utilizate:

- abordarea sistemică,
- analiza şi sinteza,
- abordarea istorică şi logică,
- analiza critică a materialelor,
- analiza monografică,
- metoda analogiilor etc.

Din ***metodele de cercetare științifică economică*** au fost utilizate:

- cercetarea empirică,
- cercetarea cantitativă,
- comparaţia,
- grupările, etc.
- cercetarea calitativă realizată prin intermediul interviurilor semistructurate cu tinerii sau potenţiali antreprenori.

În calitate de suport informaţional sunt folosite materialele ştiinţifice şi rapoartele de analiză privind problema de cercetare, datele Eurostat, şi BNS Moldova; legislația și documentele ce ţin de politicile sociale și economice care reglementează diverse aspecte ale activităţii tinerilor în Republica Moldova și țările UE.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea teoretică și metodologică a dezvoltării activităților de antreprenoriat destinate tinerilor, fapt ce asigură confirmarea necesității susținerii și promovării în continuare a tinerilor antreprenori.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării include următoarele elemente:

- sunt determinate elementele care identifică noțiunea de „antreprenoriat în rândul tinerilor” și este formulată definiția proprie a antreprenoriatului în rândul tinerilor;
- este dată definiția conceptului de „antreprenor tânăr”;
- sunt determinate similitudinile și diferențele mecanismelor și pârghiilor de susținere a antreprenorilor tineri şi a viitorilor antreprenori, aplicabile pentru R. Moldova;
- a fost efectuat un studiu empiric ce ține de analiza intențiilor tinerilor referitoare la implicarea în activități antreprenoriale;
- este evidențiată contribuția antreprenorilor tineri la creșterea Produsului Intern Brut (PIB);
- este elaborat un model propriu de evaluare a impactului activității antreprenoriale a tinerilor asupra PIB;
- este dezvoltat și argumentat un nou mecanism de susținere a antreprenorilor tineri din Republica Moldova.

Semnificația teoretică constă în sistematizarea definițiilor referitoare la antreprenoriat și antreprenoriat pentru tineri, identificarea particularităților și problemelor specifice antreprenorilor tineri, elaborarea modelului matematic de evaluare a impactului activității antreprenoriale al tinerilor asupra performanței economice a țării.

Valoarea aplicativă a cercetării: se manifestă prin faptul că rezultatele studiilor efectuate permit determinarea unor modalități concrete de susținere și de atragere a persoanelor tinere către activitățile antreprenoriale. Astfel, rezultatele cercetării pot fi utilizate la perfecționarea politicilor în domeniul susţinerii persoanelor tinere în iniţierea şi dezvoltarea propriei afaceri.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele studiului au fost aplicate în cadrul IP CEEF și Camera de Comerț și Industrie al Republicii Moldova. Acte de implementare (sunt anexate).

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele științifice ale cercetării au fost raportate la diverse conferințe internaționale și naționale. Pe tema cercetării au fost publicate **13** lucrări științifice cu un volum total de **6,61 c.a.**

Structura lucrării. Teza „*OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A AFACERILOR PENTRU TINERII DIN REPUBLICA MOLDOVA*” constă dintr-o introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia cu **212** de titluri și **35** anexe; conține **18** tabele și **45** de figuri.

În capitolul I al tezei, denumit „*Bazele conceptuale ale antreprenoriatului în rândul tinerilor*” sunt analizate studiile efectuate în domeniul de cercetare: este analizată noțiunea de sistem economic și contribuția forței de muncă la dezvoltarea și îmbogățirea societății; sunt sistematizate definiţiile cu privire la antreprenoriat pentru tineri. În concluziile la Capitolul I, având la bază sinteza bibliografică efectuată, sunt formulate ipotezele cercetării.

În capitolul II „*Incluziunea tinerilor prin lansarea în afaceri – Republica Moldova și experiența internațională*” sunt prezentate rezultatele analizei situației actuale privind angajarea în câmpul muncii a persoanelor tinere, cât şi sunt evaluate posibilitățile inițierii afacerii pentru această categorie de persoane; În concluziile la Capitolul 2 sunt validate unele ipoteze ale cercetării efectuate de autor.

În capitolul III „*Opțiuni de susținere a tinerilor antreprenori din Republica Moldova*” sunt analizate următoarele aspecte: măsurile de susţinere a afacerilor pentru persoanele tinere și perfecţionarea direcţiilor de susţinere a persoanelor dezavantajate; barierele de dezvoltare şi integrare profesională a persoanelor tinere; *elaborarea unui model de analiză al impactului activităților antreprenoriale ale tinerilor asupra situației economice la general,* ş.a.

Concluziile generale și recomandări conțin principalele constatări și rezultate ale prezentei cercetări, se accentuează elementele de noutate științifică, se indică obiectivele care au fost realizate prin indicarea paragrafelor, capitolelor din prezenta teză.

Cuvinte cheie: antreprenoriat, antreprenoriat în rândul tinerilor, antreprenori tineri, tineri potențiali antreprenori, metode de susţinere a afacerilor.

1. BAZELE CONCEPTUALE ALE ANTREPRENORIATULUI ÎN RÂNDUL TINERILOR

1.1. Sistemul economic și forța de muncă ca element al creșterii bogăției

Una din cele mai actuale probleme ale economiei oricărei țări a fost și este să găsească modalități și instrumente pentru obținerea unei eficiențe maxime potențiale și îmbunătățirea ratei de creștere economică. Acest aspect are cea mai apropiată legătură cu sistemul economic al țării, tipul și modelul său, ceea ce se explică prin dependența directă a comportamentului subiecților, dimensiunea intervenției de stat în economie, nivelul dezvoltării pieței, numărul de bariere de intrare și ieșirea din factorii enumerați anterior. Sistemul economic este cel mai important postulat în predestinarea majorității celor mai importante aspecte ale activității economice, în special pe principiile sale de bază.

Dezvoltarea societății umane se bazează pe producerea de beneficii materiale și spirituale, alte valori, al căror set integral oferă condițiile vieții umane. Orice societate, în special una modernă foarte dezvoltată, este un sistem social.

Sistemul social este o integritate complex organizată care include indivizi și comunități sociale, care sunt unite de o varietate de conexiuni și relații care sunt specifice în natură.

Un element important al sistemului social este sistemul economic. În cursul producției, distribuției, schimbului și consumului de bunuri între participanții la aceste procese, relațiile economice de producție, diverse în conținutul lor, se formează și se îmbunătățesc constant. Ele se manifestă prin comportamentul economic al entităților de afaceri.

Un agregat istoric specific al relațiilor de producție economică, corespunzător sistemului de forțe productive și care interacționează cu acesta, dezvoltându-se pe baza acțiunii atât a legilor economice obiective, cât și a factorilor subiectivi, determină esența sistemului economic al societății.

Analiza a arătat prezența multor abordări ale formării conceptului de „sistem”. În mod tradițional, conceptul de „sistem” este interpretat ca:

- ✓ „Un grup de elemente care interacționează sau sunt interconectate, care acționează conform unui set de reguli pentru a forma un tot unitar” [147].
- ✓ „O categorie care denotă un obiect organizat ca un întreg, în care energia conexiunilor dintre elementele sistemului depășește energia conexiunilor lor cu elementele altor sisteme și stabilește nucleul ontologic al abordării sistemului” [183, p. 695].
- ✓ „Unitatea, formată din părți interdependente, fiecare dintre ele aducând ceva specific caracteristicilor unice ale întregului” [205].

Toate definițiile de mai sus ale conceptului de „sistem” au componente comune, și anume: structura obiectului dat; prezența anumitor relații și conexiuni între elementele structurii; proprietăți speciale care sunt dotate cu sistemul în ansamblu, bazate pe specificul relațiilor și conexiunilor dintre elementele sistemului.

Practică confirmă constant natura sistemică a economiei. Sistemele economice existente în mod obiectiv se reflectă științific în sistemele economice teoretice (științifice). Prima analiză detaliată a economiei ca sistem a fost dată de fondatorul școlii clasice de economie politică A. Smith în lucrarea sa științifică principală „Cercetări despre natura și cauzele bogăției națiunilor” (în abrevierea acceptată – „Bogăția națiunilor”), publicată în 1776. Din sistemele economice științifice ulterioare, este necesar, în primul rând, să se distingă sistemele create de D. Ricardo (1817), F. List (1841), J. S. Mill (1848), K. Marx (1867).), K. Menger (1871), A. Marshall (1890), J. M. Keynes (1936), P. Samuelson (1951).

Din aceste poziții, au fost analizate definițiile cunoscute ale conceptului de „sistem economic”. Din punctul de vedere al educației sistemice, sistemul economic este un ansamblu de elemente conectate prin diferite tipuri de conexiuni între ele, formând o integritate. Astfel, poate fi privit ca un complex de procese care apar între elementele sale, structura și interacțiunea acestor elemente (abordare funcțională). Această formulare este în concordanță cu formularea lui Vaclav Holesovsky (Universitatea din Massachusetts, SUA) [129], menționată de autorii ruși A. Kolganov și A. Buzgalin [193], care definește sistemul economic ca „o combinație de elemente corelate și funcționale” [193, p. 70]. De fapt, aceeași definiție a sistemului economic a fost dată de Rustem Nureyev (Нуреев Рустем Махмутовия) - „un set de elemente economice care formează o anumită integritate, structura economică a societății, unitatea relațiilor care se dezvoltă în ceea ce privește producția, distribuția, schimbul și consumul de bunuri materiale” [202, p. 54].

Savantul ucrainean Stepan Mocherniy (Мочерний Степан Васильович) formulează conceptul de sistem economic ca „*un complex de subsisteme interacționate, elemente și un set de legături economice între ele, în urma cărora apar legile de dezvoltare și funcționare a acestui sistem, care îi conferă integritate și organizare, sporește eficiența în interesul realizării unui scop comun, întruchipat în legea economică principală*” [212, p. 69]. La fel, profesorul Grigorii Bashnyanin (Башнянин Григорій Іванович) de la Universitatea Comercial-Economică din Lvov (Ucraina), definește sistemul economic că „*totalitatea tuturor tipurilor de activitate umană în procesul de producție, schimb, distribuție și consum, precum și reglementarea unei astfel de activități*” [173, p. 37].

Un sistem economic sau ordine economică este un sistem de producție, alocare a resurselor și distribuție de bunuri și servicii într-o societate sau o anumită zonă geografică. Include

combinația diferitelor instituții, agenții, entități, procese de luare a deciziilor și modele de consum care cuprind structura economică a unei comunități date [123, p. 21].

Un sistem economic este un set operațional de principii, reguli și conexiuni care determină forma și conținutul principalelor relații economice care apar în procesul de producție, schimb și consum al unui produs economic.

Sistemul economic este construit pe baza beneficiului privat și, ca rezultat, reflectă interesele individului, eficiența acestuia este profitul.

De exemplu, Marele Dicționar Economic (Russia), elaborat sub redacția lui Azrilian A.N. (Азрилиян А.Н.), oferă următoarea interpretare: „*Un sistem economic este un sistem de producție socială, adică un set de forțe productive și relații de producție. Acesta este un sistem complex, probabilistic, dinamic, care acoperă procesele de producție, schimb, distribuție și consum de bunuri materiale*” [170, p. 623].

Astăzi, cea mai comună în teoria economică este ideea unui sistem economic ca o organizare specială a „elementelor specializate combinate într-un singur întreg pentru a rezolva o problemă specifică. Principala calitate a organizării sistemului (integritatea) constă în ireductibilitatea proprietăților sale față de proprietățile elementelor și invers” [201, p. 8].

Sistemul economic al unei societăți este un ansamblu complex ordonat de elemente economice, interacțiunea cărora asigură condițiile materiale pentru viața societății.

Sistemul economic e definit ca un ansamblu de relaţii între oameni ce vor determina modul de organizare şi funcţionare a activităţii economice şi sociale a unei ţări.

Sistemul economic vizează felul de utilizare a resurselor economice; relațiile instituțiilor, organismelor şi altor elemente ale suprastructuri politice, juridice şi ideologice, prin intermediul cărora se desfăşoară activitatea economică [87, p. 88].

Sistemul economic este un set de componente interconectate și ordonate ale economiei. Sistemul economic este un sistem de legături între producătorii și consumatorii de bunuri materiale și nemateriale.

Funcționarea sistemului economic contribuie la organizarea vieții social-economice într-un stat sau la nivel regional, și are ca scop îndeplinirea unor sarcini economice importante precum:

- formarea și asigurarea eficienței economiei;
- coordonarea tuturor tipurilor de activități economice;
- implementarea obiectivelor sociale.

Mulți oameni de știință înțeleg sistemul economic ca un mod de producție, adică interacțiunea forțelor productive și tipul corespunzător de relații de producție [180; 190; 208].

Unii autori caracterizează sistemul economic ca fiind complex, probabilistic, dinamic, acoperind procesele de producție, schimb, distribuție și consum de bunuri materiale [197].

Potrivit lui Paul A. Samuelson și William Nordhaus, sistemul economic este „un sistem de prețuri, de piețe, de profituri și pierderi, de stimulente și recompense care determină *ce*, *cum* și *pentru cine*” [141, p. 8] de produs bunuri sau de prestat servicii.

Toate sistemele economice, liberale sau dirijate, trebuie să înfrunte și să rezolve cele patru probleme economice fundamentale:

- Ce tipuri și cantități de mărfuri trebuie produse.
- Modul în care vor fi produse mărfurile.
- Cum va fi distribuită ieșirea.
- Când se produce [67, p. 34].

Au fost numeroase încercări de analiza activitățile economice prin prisma sistemului, și printre primii a fost François Quesnay care a expus viziunea asupra circuitului macroeconomic în lucrarea sa „Tabloul Economic” [62].

Importanța forței de muncă în sistemul economic a fost pentru prima dată evidențiată în Legea debușeelor al lui Jean Baptiste Say (Figura 1.1).

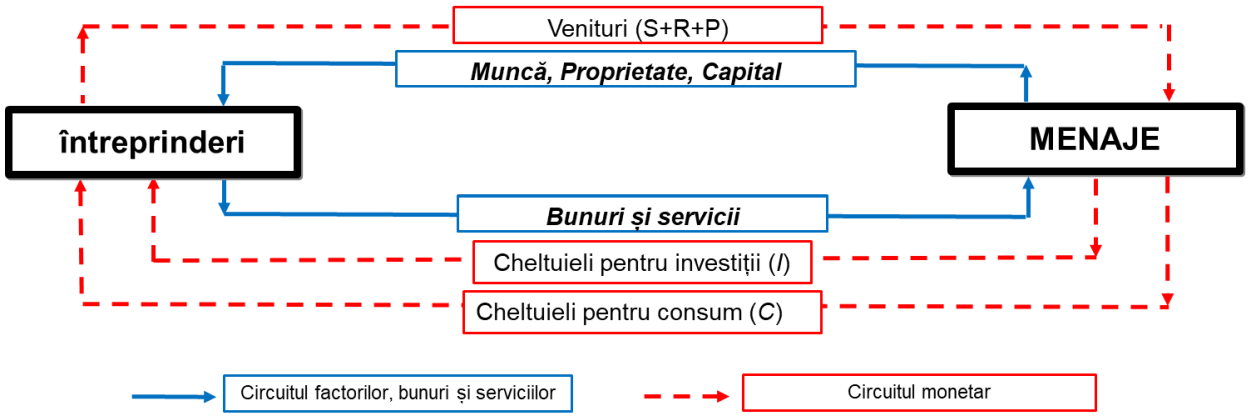


Figura 1.1. Jean-Baptiste Say: Circuitul economic (legea debușeelor)

Sursa: [62, p. 71]

El a fundamentat teoria a celor trei factori de producție: muncă, capital și pământ, care corespund a trei surse de venit - salarii, profit și chirie. Say credea că fiecare dintre factorii de producție generează independent venitul corespunzător [198].

Smith a privit forța de muncă ca forța care creează produsul, iar productivitatea muncii ca factor care determină valoarea generală a produsului din ramură [206].

David Ricardo [203] considera *forța de muncă* ca fiind *un bun care este vândut și cumpărat*, prețul de piață al acestui bun (forța de muncă) fiind determinat de valoarea produselor realizate cu această forță.

De menționat că, prețul de piață al muncii nu corespunde întotdeauna cu prețul natural al muncii, determinat de necesitatea restabilirii funcției muncii. În același timp, valoarea de schimb a mărfurilor se măsoară prin diferența de intensitate a muncii. Astfel, în teoria valorii muncii, Ricardo concluzionează că, valorile de schimb ale mărfurilor sunt întotdeauna determinate de „cantitatea de muncă cheltuită pentru producerea lor". În acest context, Ricardo, alături alți factori care determină costul mărfurilor, mai introduce și factorul „prețul forței de muncă" [203, pp. 410-419].

Astfel, A. Smith și D. Ricardo introduc un nou parametru care determină eficiența muncii și, prin aceasta, a capitalului – productivitatea muncii, care a fost adesea considerată în strânsă relație cu categoria „bogăției".

Productivitatea muncii a fost analizată și de John Stuart Mill în „Fundamentele economiei politice". Munca productivă este muncă care creează „bogăție" (unelte, mașini, abilități de muncă) care poate fi acumulată [175].

Alfred Marshall a mers și mai departe, susținând că toată munca este fundamental productivă. El a definit munca ca fiind „orice efort mental sau fizic întreprins parțial sau în totalitate cu scopul de a obține un rezultat, fără a lua în considerare satisfacția primită direct din munca în sine" [200, pp. 113-114]. Munca productivă, conform lui Marshall, vizează nu numai consumul productiv (utilizarea bogăției pentru producerea de noi bogății), ci și producerea „necesităților zilnice de viață" [200, p. 118].

Astfel, în lucrările clasicilor teoriei economice liberale, munca a fost considerată ca un factor de producție, un element de capital și o sursă de venit și bogăție (Figura 1.2).

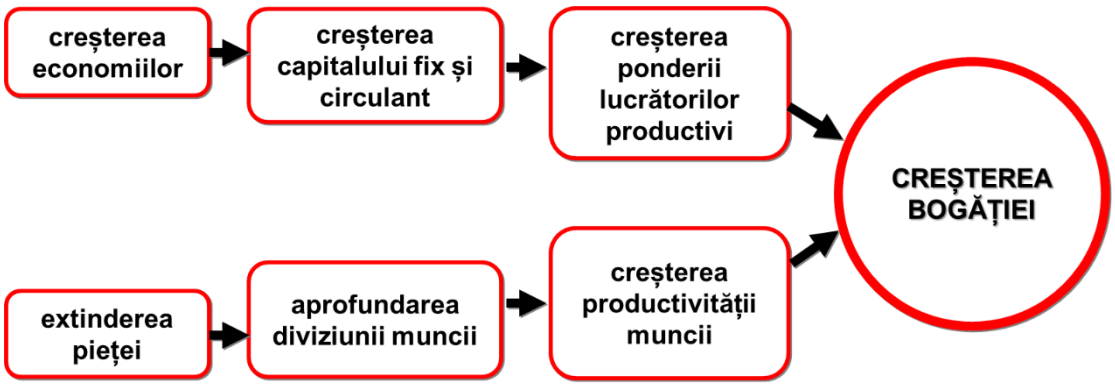


Figura 1.2. Factorii creșterii bogăției în viziunea liberalismului economic clasic

Sursa: [62, p. 70]

Karl Heinrich Marx a rezolvat în cele din urmă dilema relațiilor dintre om și munca sa, diferențiind conceptele de „muncă" și „forța de muncă". Astfel, munca este „un proces care are loc între om și natură", în timpul căruia forța de muncă este consumată ca „un set de abilități fizice

și spirituale posedate de un organism, personalitatea unei persoane vii și care sunt folosite de acesta ori de câte ori produce valori de utilizare ” [199, p. 122-123].

Marx a pus în valoare forța de muncă în calitate de „marfă specifică” care are valoare de schimb și valoare de întrebuințare, influențând, astfel, modul de producție (Figura 1.3).

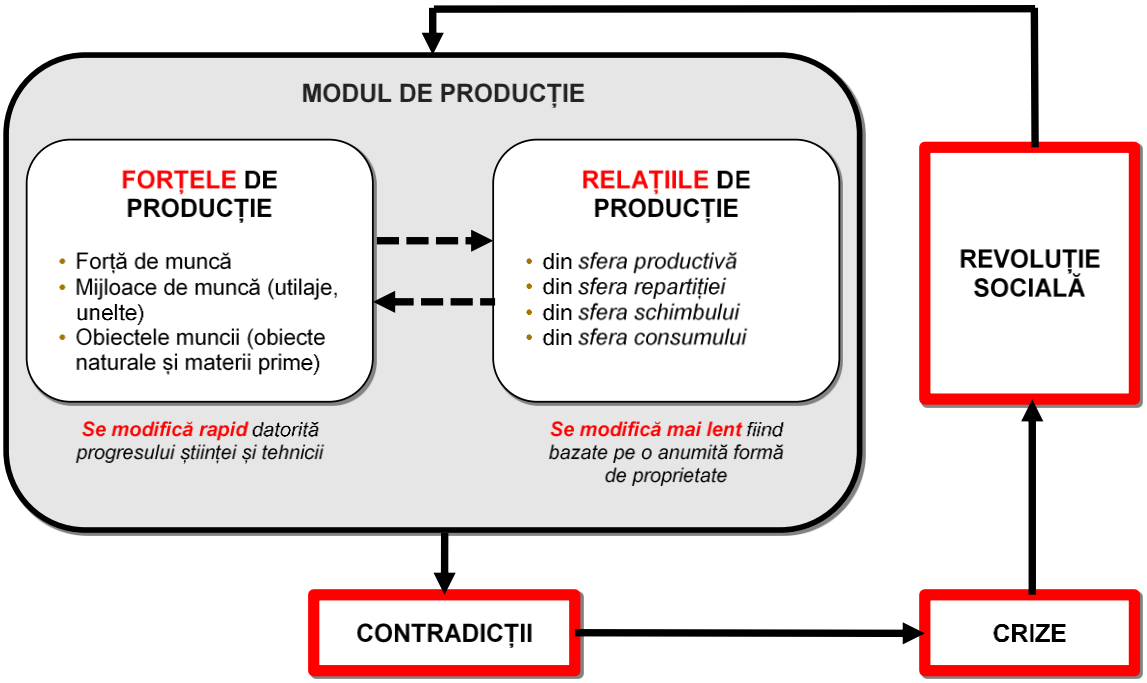


Figura 1.3. Modul de producție, în conceptul lui Karl Marx, cu influențele și consecințele lui

Sursa: [62, p. 108]

Potrivit lui Marx, forța de muncă este o marfă pe piață pentru factorii de producție, care îndeplinite două condiții:

- o persoană își dispune în mod liber de forța de muncă, ceea ce este posibil atunci când este angajat pentru o anumită perioadă;
- angajatul este înstrăinat de mijloacele de producție și de rezultatele muncii.

Munca este factorul motor al producției, creând numai bunuri și servicii, consumul acesteia ducând la crearea unei noi valori. În plus, Marx distinge forța de muncă individuală și agregată: prima este creată de munca unui lucrător individual, al doilea apare în procesul de cooperare a forțelor de muncă individuale.

În teoria economică neoclasică, munca nu mai este privită ca o capacitate de muncă, ci ca o populație cu o astfel de abilitate. Astfel, conform economistului britanic Mark Blaug, ilustru prin cercetarea comparată a istoriei doctrinelor economice [175], în modelul de creștere economică de Robert Solow, forța de muncă apare ca un factor de producție și în același timp - un factor de creștere economică, care depinde atât de calitatea forței de muncă, cât și de asupra mărimii

populației; o abordare similară a forței de muncă ca „cantitatea” de purtători ai capacității de a lucra în economie a fost caracteristică modelului de ocupare a lui Arthur Pigou.

Marele economist englez John Maynard Keynes [192] a revoluționat în esență studiul economiei prin ridicarea cercetării pieței muncii la nivel macro, folosind o metodă de cercetare macroeconomică spre deosebire de abordarea microeconomică utilizată în teoriile anterioare. Teoria keynesiană a pieței muncii respinge afirmația neoclasicistă a autoreglementării pieței, deoarece economia de piață nu este mereu în echilibru, datorită tendinței oamenilor de a economisi o parte din veniturile lor. J. M. Keynes a dat o nouă explicație pentru funcționarea pieței muncii [192, p. 342].

Fiind adept al unei piețe dinamice, J. M. Keynes, spre deosebire de A. Smith și D. Riccardo, a susținut că piața muncii determină doar salariile nominale și oferta de muncă. Cererea de muncă este reglementată nu pe piața muncii, ci pe piața bunurilor și serviciilor prin cerere agregată și depinde de dezvoltarea economiei. [192, p. 310, p. 341].

A pledat pentru reducerea dimensiunii salariilor reale prin intermediul politicilor de reglementare a inflației și a cursului de schimb.

Pentru a reduce decalajul dintre șomaj și inflație, J. M. Keynes sugerează ca statul să intervină în activitatea economică și să urmeze o politică economică pentru stabilizarea echilibrului. Mai mult, intervenția nu este necesară în producție, ci în formarea cererii.

Intervenția guvernamentală ar trebui să constea în influențarea cantității totale a cererii: cu o creștere a cererii agregate, decalajul șomajului poate fi închis și, cu o reducere, decalajul inflaționist. Prin creșterea puterii de cumpărare, este posibilă reducerea șomajului, în timp ce prin scăderea acestuia, este posibilă atenuarea presiunii inflației.

J. M. Keynes a remarcat legătura dintre șomaj și comerțul internațional. „Dar dacă națiunile ar învăța să-și asigure ocuparea deplină prin politica internă ... Comerțul internațional ar înceta să mai fie ceea ce este acum, și anume o încercare disperată de a menține ocuparea forței de muncă interne prin generarea exporturilor și restricționarea importurilor. Chiar dacă are succes, aceasta mută doar problema șomajului pe umerii celui mai slab vecin din luptă”. [192, p. 457]. La rândul său, nivelul inacceptabil de scăzut al angajării încurajează schimbări revoluționare în societatea lui J. M. Keynes [192, p. 384].

Astăzi, pe plan global, este conştientizat faptul că succesul economic al statelor este strâns legat de calitatea sistemelor lor de învățământ. Este clar că cel mai eficient factor de producție este capitalul uman, reprezentat de cunoștințele, competențele, capacitățile creative și calitățile morale ale membrilor societății. Aceste aspecte sunt în mare măsură modelate de sistemul de învățământ.

În orice țară, piața muncii se află într-un flux constant, în timp ce schimbările în structura profesională a forței de muncă reflectă tendințele cheie în dinamica economiei în ansamblu. Creșterea cererii de reprezentanți ai anumitor profesii și dificultăți în găsirea unui loc de muncă

pentru persoanele cu cunoștințe și abilități profesionale depășite sunt sub influența mai multor procese paralele, dintre care cele mai importante sunt schimbările sectoriale în economie, concurența pe pieţele de produse, globalizarea și progres tehnologic.

Forța de muncă este un produs specific, un factor de producție care este direct implicat în procesul de creare de noi bunuri și servicii pentru a satisface nevoile entităților economice.

În literatura modernă, „forța de muncă" este o categorie socio-economică complexă, care, în funcție de domeniul de utilizare sau scopul aplicării ei, este interpretată în moduri diferite, dar definirea ei se bazează întotdeauna pe un aspect social funcțional, și anume, proprietățile și abilitățile unei persoane care pot fi folosite în reproducerea socială.

Forța de muncă este totalitatea abilităților fizice și mentale ale unei persoane, capacitatea sa de a munci. În condițiile relațiilor de piață, „capacitatea de a munci" face din forța de muncă o marfă. Ceea ce face ca acest produs să fie diferit de altele este faptul că:

1) creează valoare mai mult decât valorează;
2) fără implicarea sa este imposibil să se realizeze vreo producție;
3) gradul (eficiența) de utilizare a activelor, economia în ansamblu, depind în mare măsură de aceasta.

Resursele de muncă sunt analizate și ca una dintre resursele sistemului economic al societății. Este important să înțelegem aici că resursele de muncă, spre deosebire de resursele naturale, sunt un tip special de resurse. Ele nu pot fi stocate pentru utilizare ulterioară sau amânate pentru o altă perioadă.

Cantitatea forței de muncă este determinată de concepte precum „ocuparea forței de muncă" și „șomaj" și acestea sunt cele care caracterizează situația economică din țară. Forța de muncă este reprezentată de oameni implicați în producție, pe de o parte, și totalitatea abilităților umane, pe de altă parte. Calitatea forței de munca arată gradul de eficiență al economiei de piață, cât de competitivă este aceasta în acest sens. Forța de muncă la prima vedere este numărul de persoane în vârstă de muncă și aptă de muncă. Este, de asemenea, o combinație de abilități fizice și spirituale ale unei persoane. Cu alte cuvinte, pentru a fi considerat un lucrător într-un anumit domeniu de activitate, un individ trebuie să aibă un anumit nivel de profesionalism, perseverență și experiență, care determină calitatea muncii sale.

Structura profesională a forței de muncă este foarte importantă pentru mulți agenți economici. Schimbările preconizate în structura cererii de muncă sunt importante pentru sistemul de învățământ, a cărui sarcină principală este de a oferi instruire specialiștilor solicitați de piața muncii. Previziunile de structură profesională stau la baza luării deciziilor privind angajarea și recalificarea lucrătorilor de către reprezentanții întreprinderilor, identificând astfel oportunități pentru o creștere suplimentară a productivității muncii în întreprinderi. Fără o înțelegere clară a direcției principalelor

schimbări în structura ocupării forței de muncă, este imposibil să se formuleze o politică eficientă pe piața muncii. Ipoteze despre un posibil deficit de anumite profesii ajută la construirea unei politici de migrație competente. Tinerii care tocmai își aleg profesia pot deveni consumatori de informații despre viitoarele schimbări de pe piața muncii. Aceste cunoștințe sunt importante și pentru lucrătorii mai în vârstă care intenționează să facă schimbări în cariera lor profesională.

Termenul „piața muncii" este utilizat pe scară largă în diferite cercetări sociologice și economice. Acest termen este caracterizat în moduri diferite.

Piața muncii este un sistem de relații sociale în coordonarea intereselor angajatorilor și ale forței de muncă angajate. Rofe A.I. analizează piața muncii ca fiind o parte integrantă a structurii unei economii de piață, care funcționează în ea împreună cu alte piețe: materii prime, materiale, bunuri de consum, servicii, locuințe, valori mobiliare etc. [204].

În termeni generali, piața muncii este înțeleasă ca un sistem de relații sociale asociate cu angajarea și oferta de muncă, sau cu cumpărarea, vânzarea acesteia (prețul muncii este salariul), precum și ca un ansamblu de relații sociale și de muncă între cumpărători și vânzători privind condițiile de angajare și utilizare a forței de muncă [211]. Cu toate acestea, conținutul conceptului de „piață a muncii" nu se limitează la condițiile de angajare și utilizare.

În cadrul definirii „pieței muncii", problemele cele mai importante sunt: componența pieței muncii, limitele acesteia, recunoașterea ca element al pieței muncii a întregii populații active din punct de vedere economic sau numai a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă; piața muncii este o consecință a implementării relațiilor de piață în sectoare și sfere ale economiei.

Piața muncii într-o economie de piață are o serie de caracteristici pozitive importante:

- joacă un rol important în reproducerea forței de muncă care satisface nevoile moderne;
- asigură distribuirea și redistribuirea muncii între industrii și teritorii;
- activează mobilitatea forței de muncă;
- stimulează creşterea productivităţii muncii etc.

Studiile referitoare la piața muncii prezentate în literatura economică mondială reflectă problemele actuale ale pieței muncii, cum ar fi: ocuparea forței de muncă și șomajul, politica de stat privind reglementarea pieței muncii, prognozele, etc.

În condiţiile în care speranţa de viaţă creşte continuu, se măreşte numărul şi ponderea persoanelor vârstnice în structura populaţiei, multe state recurg la creşterea vârstei de pensionare. În acest context, este deosebit de importantă crearea condițiilor ca oamenii în vârsta prepensionară şi pensionară să nu fie discriminaţi pe piaţa muncii, având posibilitate să rămână în câmpul muncii şi să-şi împărtăşească experienţa îndelungată [63, p. 6].

În majoritatea țărilor lumii sunt întreprinse eforturi pentru diminuarea efectelor negative ale îmbătrânirii populației. Îmbătrânirea lentă a acestora facilitează adaptarea vieţii economice şi sociale

la noile realităţi demografice şi favorizează identificarea resurselor financiare pentru acoperirea necesităţilor apărute. Republica Moldova, ca şi alte ţări în tranziţie, se caracterizează printr-un proces mai rapid de îmbătrânire demografică, care se derulează în condiţiile deteriorării situaţiei economice şi sociale, ceea ce a diminuat considerabil capacitatea de constituire a resurselor financiare reclamate de implicaţiile îmbătrânirii. În prezent, resursele pe care statul le poate asigura în acest domeniu sunt limitate, dar această situaţie nu poate servi în calitate de argument pentru a amâna elaborarea unor măsuri ce țin de diminuarea efectelor negative ale îmbătrânirii populației. Direcțiile prioritare urmează a fi concepute pe termen lung şi foarte lung, iar acțiunile pentru realizarea lor vor putea fi implementate în timp, pe măsura creşterii posibilităţilor economiei naţionale. [63, p. 7]

Îmbătrânirea populaţiei nu modifică doar structura de vârstă a populaţiei, dar poate afecta și alte diferite domenii, inclusiv în compoziţia efectivului forţei de muncă şi creşterea economică viitoare, structurile familiale şi solidaritatea între generaţii, fondurile sociale şi redistribuirea resurselor, ocrotirea sănătăţii şi asistenţa socială, infrastructura necesară, locuinţe şi transport, educaţie, consum şi petrecerea timpului liber.

În contextul unei reduceri a populației și îmbătrânire per ansamblu, problemele legate de mobilitatea forței de muncă (stăpânirea unei noi profesii, condițiile de producție, adaptarea la noile tehnologii, schimbarea locului de muncă, a locului de reședință etc.) au căpătat o importanță crescută. Reducerea fluxului de tineri pe piața muncii și îmbătrânirea forței de muncă pun noi probleme pentru angajatori la nivelul întreprinderilor, firmelor și organizațiilor.

Studiile demografice au o contribuție semnificativă la evaluarea impactului declinului populației și al îmbătrânirii demografice pe piața muncii. Astfel, în raportul analitic al Băncii Mondiale „De la roșu la gri: „a treia tranziție ” a îmbătrânirii populației în țările din Europa de Est și fosta Uniune Sovietică”, realizat de M. Chawla, G. Betcherman și A. Banerji, este menționat că țările din fosta URSS au nevoie să rezolve două probleme interdependente: a) procesul accelerat de îmbătrânire a populației și b) tranziția incompletă către instituțiile de piață dezvoltate, care nu permit să reziste consecințelor negative ale proceselor de mai sus [125].

Formarea pieței muncii este influențată de procesele demografice - aceasta este o schimbare a dimensiunii și structurii populației în vârstă de muncă, precum și a părții sale active din punct de vedere economic. În același timp, printre cele mai importante tendințe demografice din Republica Moldova, se remarcă reducerea populației, îmbătrânirea și scăderea populației în vârstele active din punct de vedere economic.

Din 2011, schimbarea numărului populației în vârstă de muncă a tins să scadă. Ceea ce se explică prin următoarele: numeroase generații din anii 1950 au început să părăsească piața muncii, iar reaprovizionarea pieței muncii de către generațiile mici din anii 1990 și procesele de migrație nu au reușit în satisfacerea cererii de muncă pe piața muncii [187].

În Republica Moldova, problemele îmbătrânirii demografice a populației sunt discutate în monografia autorilor Paladi G., Gagauz O., Penina O. „Îmbătrînirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale" [69] și în publicațiile dnei Olga Gagauz [63; 64] care evaluează și determină particularitățile dezvoltării proceselor de declin și îmbătrânire a populației în Republica Moldova și impactul lor asupra dezvoltării socio-economice.

Îmbătrânirea este cea mai importantă şi perenă schimbare pe care o cunoaşte structura demografică a populaţiei.

Mecanismul este bine cunoscut:

- scăderea de durată a natalităţii –este un factor major care contribuie la acest fenomen;
- în ţările dezvoltate procesul a fost şi este intensificat, începând din anii 1970, de un recul mai important al mortalității la vârstele avansate, comparativ cu celelalte vârste;
- migrația poate accentua sau diminua procesul, în funcţie de dimensiunea migraţiei şi de geografia fluxurilor.

În Republica Moldova, îmbătrânirea demografică s-a declanşat mai târziu, comparativ cu multe din ţările europene dezvoltate. Deși nivelul acestui proces încă este încă relativ redus, totuși viteza de îmbătrânire generală a populației Republicii Moldova este destul de ridicată, datorită scăderii rapide și masive a ratei natalității după anii 1990, care a continuat să rămână la valori extrem de scăzute până în prezent. [63, p. 13]

Creșterea populației vârstnice, în totalul populației, pe termen mediu și lung va răspândi povara demografică asupra populației în vârstă de muncă, intrarea pe piața muncii (forța de muncă), creșterea poverii financiare pe piața muncii, sistemul de pensii [86, p. 107].

Consecințele îmbătrânirii populației (efect macroeconomic) sunt asociate cu schimbări ale nevoilor sociale în educație, asistență medicală, precum și cu venituri, modificări ale bunurilor de consum, o piață a serviciilor în scădere și o scădere a ponderii de economii și investiții în PIB.

Condițiile actuale pentru dezvoltarea pieței muncii din Republica Moldova necesită participarea activă a tinerilor. Sunt câteva momente importante ce stau la baza acestei afirmații:

- tinerii se adaptează mult mai ușor la noile condiții de piață, în raport cu alte categorii de populație activă;
- tinerii sunt principal forță de muncă potențială;
- tinerii răspund flexibil la noutăți și inovații, astfel completează nișele apărute pe piață.

Astfel, tineretul este principala sursă de reaprovizionare a forței de muncă. Această categorie de persoane are o serie de trăsături specifice: „în primul rând, are un nivel de educație mai înalt la momentul intrării în activitatea de muncă în comparație cu reprezentanții generațiilor mai în vârstă; în al doilea rând, mobilitatea ridicată în ceea ce privește distribuția teritorială,

sectorială și profesională; în al treilea rând, cea mai lungă perioadă de activitate a muncii în comparație cu alte surse de completare a personalului " [171, pp. 38-39].

Poziția tinerilor pe piața muncii este controversată. Pe de o parte, există o nevoie obiectivă de implicare activă în relațiile de muncă de pe piață și, pe de altă parte, probabilitatea de a rămâne șomer. Situația dificilă a tinerilor pe piața muncii se datorează unei serii de factori care îngreunează găsirea unui loc de muncă pentru acest grup demografic: lipsa de cunoștințe, incertitudinea angajatorului, nevoia de a acorda beneficii, instabilitatea muncii, stima de sine sporită și pretenții, inițiativă insuficientă a unor tineri, nepregătire pentru acțiuni independente pe piața muncii, conștientizarea scăzută a tinerilor cu privire la starea și conjunctura pieței muncii [185, pp. 82-83].

În același timp, resursele de muncă ale tinerilor diferă și printr-o serie de trăsături care oferă anumite avantaje pe piața muncii: o perioadă lungă de muncă viitoare, stare de sănătate relativ bună, absența bolilor profesionale, mobilitate ridicată, adaptarea mai ușoară la lucru nou și inovații. În grupul de tineri, stimulentele materiale sunt mai eficiente decât cele morale. Luarea în considerare a specificului grupului de tineri a resurselor de muncă ar permite dezvoltarea pe deplin al potențialul creativ, crearea condițiilor pentru o eficiență maximă a muncii.

Incluziunea tinerilor pe piața muncii aduce o contribuție deosebită la calitatea vieții, în plus, obstacolele sau incapacitatea de a obține un loc de muncă decent după absolvire pot avea consecințe grave și pe termen lung asupra dezvoltării abilităților și aptitudinilor profesionale ale tinerilor, precum şi veniturile acestora. În același timp, un început de lucru cu succes determină succesul profesional și personal mai târziu în viață [42, p. 6].

Tineretul este o categorie social vulnerabilă care necesită sprijin și reglementare a acțiunilor în sfera angajării în câmpul muncii. Lipsa orientării și practicii profesionale duce la faptul că tinerii sunt pregătiți să lucreze în sectorul serviciilor pentru salarii „instantanee” astăzi, mai degrabă, decât să investească în dezvoltarea potențialului lor și să aibă un loc de muncă, o poziție și un salariu de prestigiu, dar mâine.

După trecerea în revistă a literaturii străine și autohtone, putem concluziona că segmentul de tineret al pieței muncii are trăsături specifice și studiul său cuprinzător este extrem de important pentru dezvoltarea economiei oricărui stat.

1.2. Incluziunea ca politică de ocupare a forței de muncă și tinerii în calitate de categorie socială și economică dezavantajată

Politica de ocupare a forței de muncă este un set de strategii și măsuri luate de guvern și alte organizații pentru a sprijini angajarea și a reduce șomajul. O astfel de politică este importantă pentru a promova o economie sănătoasă și o societate mai echitabilă.

Una dintre cele mai importante componente ale politicii de ocupare a forței de muncă este dezvoltarea de programe de formare și educație profesională. Acestea ajută să crească calificările și abilitățile angajaților și să-i facă mai atractivi pentru angajatori. De asemenea, programele de formare pot fi adaptate pentru a se potrivi cu nevoile pieței muncii locale sau regionale.

În general, politica de ocupare a forței de muncă trebuie să fie flexibilă și adaptabilă la schimbările economice și sociale. Aceasta poate fi implementată în colaborare cu angajatorii, organizațiile sindicale și alte grupuri de interes pentru a asigura succesul și sustenabilitatea politicilor în timp.

Incluziunea este un concept care se referă la crearea unui mediu social și economic în care toți oamenii se simt acceptați, respectați și valorizați, indiferent de diferențele lor culturale, etnice, religioase, de gen, vârstă, orientare sexuală, capacitate fizică sau orice altă caracteristică.

Incluziunea promovează egalitatea de șanse și drepturile pentru toți, încurajând participarea activă a tuturor membrilor societății în toate aspectele vieții sociale, economice și politice. Aceasta implică eliminarea barierelor și a discriminării care îi împiedică pe anumiți oameni să participe pe deplin la viața comunității și la economia națională.

Incluziunea se concentrează pe crearea unui mediu care să permită fiecărei persoane să își atingă potențialul maxim, indiferent de circumstanțele lor de viață sau de fundalul lor social și cultural. Acest concept este important în promovarea unei societăți mai juste și mai echitabile.

Incluziunea este importantă din mai multe motive. În primul rând, prin incluziune se promovează egalitatea de șanse și accesul la resurse pentru toți membrii societății, indiferent de rasă, etnie, religie, orientarea sexuală, statutul socio-economic sau alte caracteristici personale. Prin urmare, incluziunea contribuie la reducerea inegalităților și la construirea unei societăți mai juste și mai echitabile.

În al doilea rând, incluziunea sporește diversitatea și creativitatea, stimulând schimbul de idei și perspectivelor diferite. Prin încurajarea diversității, se pot identifica soluții mai bune la problemele complexe, iar echipele și organizațiile care încorporează perspective variate au adesea rezultate mai bune decât cele omogene.

În plus, incluziunea este importantă, atât din perspectiva socială, cât și din perspectiva individuală. În primul rând, incluziunea socială se referă la faptul de a permite tuturor oamenilor să participe pe deplin la viața socială, economică și culturală a societății în care trăiesc. Aceasta implică eliminarea discriminării și a barierelor care împiedică anumite grupuri sau persoane să se integreze în societate.

De asemenea, incluziunea are o importanță deosebită în dezvoltarea personală a fiecărei persoane. Prin promovarea incluziunii, oamenii pot să-și descopere potențialul și să-și îmbunătățească abilitățile și competențele.

În plus, incluziunea contribuie la creșterea coeziunii sociale și la dezvoltarea unor societăți mai juste și mai echitabile. Prin eliminarea discriminării și a barierelor, oamenii pot să își dezvolte o înțelegere mai profundă și mai respectuoasă a diversității și a diferențelor culturale, etnice, rasiale, de gen, de vârstă sau de orientare sexuală.

Astfel, politicile de incluziune pot avea un impact semnificativ asupra ocupării persoanelor dezavantajate, cum ar fi persoanele cu dizabilități, minoritățile etnice sau lingvistice, **tinerii** și persoanele în vârstă, persoanele care provin din medii defavorizate sau cu venituri mici și altele. Aceste politici urmăresc să elimine obstacolele care împiedică aceste persoane să se integreze pe piața muncii și să beneficieze de aceleași oportunități ca și restul populației.

Politici de incluziune pot lua forme diferite, cum ar fi:

- Programe de formare și instruire profesională pentru persoanele dezavantajate, care să le ajute să dobândească abilitățile necesare pentru a accesa și menține un loc de muncă;
- Politici și programe de acces la locuri de muncă pentru persoanele dezavantajate, cum ar fi cotele obligatorii pentru angajarea acestora în companii mari sau programe de *internship* (stagii de practică) pentru tineri;
- Programe de sprijin financiar și de consiliere pentru persoanele dezavantajate, care să le ajute să găsească un loc de muncă și să-l mențină.

Toate aceste politici pot ajuta persoanele dezavantajate să devină mai atractive pe piața muncii și să își găsească un loc de muncă. De asemenea, aceste politici pot crește nivelul de diversitate și incluziune în cadrul companiilor și organizațiilor, ceea ce poate duce la creșterea productivității și inovării.

Problema incluziunii sociale este analizată la diferite nivele. Astfel, la nivel de UE avem o serie de politici și documente ce abordează această problemă, cele mai importante, în opinia noastră, fiind:.

1. *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* - documentează drepturile fundamentale ale cetățenilor europeni, inclusiv dreptul la educație, munca, protecție socială și incluziune socială [23].
2. *„EUROPA 2020: o strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii”* (Cuminicarea Comisiei Europene nr. COM(2010) 2020 final din 03.03.2010) - reprezintă strategia de creștere economică a UE care are ca obiectiv îmbunătățirea incluziunii sociale și combaterea sărăciei [25; 68]
3. Directiva Consiliului UE nr. 2000/43/CE din 29.06.2000 privind *egalitatea de tratament între persoane, indiferent de rasă sau origine etnică* - o directivă care încurajează incluziunea socială prin combaterea discriminării bazate pe rasă sau origine etnică în toate aspectele vieții [36].

4. Cuminicarea Comisiei Europene nr. COM(2010) 758 final din 16.12.2010 „*Platforma europeană de combatere a sărăciei şi a excluziunii sociale: un cadru european pentru coeziunea socială şi teritorială*” - o inițiativă care urmărește să promoveze incluziunea socială și să reducă sărăcia și excluziunea socială în Europa [28].
5. *Fondul Social European* (FSE) - o sursă importantă de finanțare pentru proiecte care promovează incluziunea socială și combaterea sărăciei în Europa [47].

Aceste politici și documente au fost dezvoltate pentru a asigura că Uniunea Europeană să fie un spațiu în care toți cetățenii pot beneficia de drepturi egale și acces la oportunități, independent de sex, rasă, orientare sexuală sau origine etnică.

Activitățile de ocupare incluzivă promovează accesul la muncă decentă remunerată pentru persoanele dezavantajate.

Angajarea incluzivă se referă la toate activitățile care permit unei persoane să aibă acces la o muncă decentă remunerată [133, p. 11].

Persoanele au două opțiuni: muncă pe cont propriu sau muncă salariată.

Munca pe cont propriu sau autoangajarea este o provocare considerabilă și implică cerințe care diferă de cele ale angajării plătite [133, p. 13].

Există trei factori esențiali în dezvoltarea unei strategii de auto-angajare:

- un caracter puternic și încredere în sine (nivel de inițiativă, determinare, tenacitate etc.),
- abilități / expertiză (abilități tehnice, abilități antreprenoriale, a fi bun cu clienții, simț de afaceri etc.),
- resurse financiare accesibile și adecvate [133, p. 13].

Acești trei factori sunt de importanță egală. Dacă unul dintre acești piloni lipsește, strategia de angajare independentă nu va funcționa.

Pentru a face faţă concurenţei Republica Moldova trebuie să creeze locuri de muncă de care are nevoie o societate dinamică, bazată pe cunoaştere.

Pentru realizarea acestor scopuri este necesar să se investească în educaţie şi ştiinţă. De altfel este necesar să se facă investiţii şi în politicile privind ocuparea forţei de muncă.

Toate acestea sunt necesare pentru ca să putem ţine pasul cu schimbările şi să traverseze cu bine criza economică mondială.

La nivelul multor state ale lumii printre oamenii de știință și practicieni se țin discuții cu privire la mecanismele de protejare a grupurilor de persoane dezavantajate, vulnerabile, și includerea lor în viața socială și în câmpul muncii. Atenția sporită către această temă se datorează ponderii mari pe care o dețin aceste grupuri de persoane, și necesității de a asigura o anumită calitate a vieții și autorealizarea tuturor categoriilor de persoane.

Conform Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului oamenii au drepturi şi libertăţi egale indiferent de apartenenţa rasială, sexuală, lingvistică, ori religioasă, culoarea pielii, mărimea proprietăţii, diferenţele de opinie, originea naţională, originea social, deosebirile statutare. Precum menționează Vasile Miftodie: „Principiul egalităţii în faţa legii este inclus în orice constituţie modernă, vizând drepturile civile, asigurarea locurilor de muncă prin şanse egale în faţa şcolii, a educaţiei şi a calificării profesionale. Se vorbeşte astăzi tot mai mult de dreptul la diferenţă al individului, al grupului, şi deci al minorităţii, mai ales în condiţiile încă confuze în care se desfăşoară mondializarea (culturală, normativă) şi globalizarea (economică, financiară, comercială)*"* [66, p. 110].

În plan teoretic, cu privire la termenul de persoană defavorizată există o diversitate mare în ceea ce privește definirea acestui termen.

În literatura de specialitate sunt întâlnite mai multe sinonime ale conceptului de persoană dezavantajată sau grup de persoane dezavantajate, astfel putem întâlni:

- ✓ grup vulnerabil;
- ✓ grup marginalizat;
- ✓ grup lipsit de suport;
- ✓ grup defavorizat, ş.a.

Definirea persoanelor dezavantajate și a categoriilor de persoane care aparțin acestui grup, variază în rândul comunității științifice. În general, persoană dezavantajată este un termen comun pentru cei care provin din medii cu venituri mai mici. Mai mult decât atât oamenii se percep ca dezavantajați, în măsura în care li se refuză accesul și utilizarea acelorași instrumente sociale care sunt folosite de către societate [51, p. 237]. Aceste instrumente de obicei includ în sine: autonomia, stimularea, încurajarea, responsabilitatea, respect de sine, suportul oferit de către comunitate, educație, ocuparea forței de muncă (angajarea în câmpul muncii), capitalul și sprijinul oferit de către sistem [134].

O definire a noțiunii de „**persoană defavorizată**" este dată în **Legea Republicii Moldova** nr. 574 din 25.12.2003 asistenței sociale, care în Articolul 1 stabilește expres „*persoană şi familie defavorizată - persoană şi familie socialmente vulnerabile, aflate în situaţii care împiedică activitatea normală a acestora din punct de vedere economic, educativ, social etc*." [4].

La fel, în **legislația din România** „*categorie defavorizată este acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită diferențelor identitare față de majoritate, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare*". [38, art. 4].

O persoană poate fi considerată ca fiind defavorizată și în condițiile în care se află sub un prag al bunăstării, considerat acceptabil la nivelul societății în care trăiește. În acest caz,

specialiștii în domeniu operează cu noțiunea de „***vulnerabilitate***”, care este conexă unor „concepte negative” şi presupune astfel de calificative precum dependenţa, neajutorarea, expunerea, pericolul [91, p. 36].

În documentele oficiale ale Uniunii Europene, deşi nu există o definiție formală a grupurilor vulnerabile, ***termenul este folosit pentru a stabili egalitatea de șanse în domeniul ocupării și în alte aspecte ale vieții sociale, precum și tratamentul egal al persoanelor*** indiferent de originea rasială sau etnică, în procesul de incluziune socială sau integrare al acestora (*full integration*) [35; 36; 37].

Cea mai frecventă accepțiune a vulnerabilității este cea de „*slăbiciune*”, „*lipsă de apărare*”, „*lipsă de mijloace*”. [72, p. 9].

Din acest motiv, termenul de **„*grup vulnerabil*”** este pus în legătură cu conceptul mai larg de „*sărăcie*”, deoarece grupurile vulnerabile sunt formate din persoane ce „*se află adesea în stare cronică de sărăcie, fiind în incapacitate de a profita de oportunități sau de a se apăra în fața problemelor care pot apărea*” [72, p. 10].

Este deosebit de importantă determinarea factorilor principali care definesc vulnerabilitatea grupurilor de persoane, identificarea caracteristicilor de bază ale riscului acestora de a fi excluse social, în scopul aplicării mecanismelor de promovare a incluziunii în viaţa socială şi economică [91, p. 63].

Caracteristicile vizibile ale grupurilor vulnerabile sunt:

- educație scăzută și o calificare necorespunzătoare pe piața muncii;
- lipsa unui loc de muncă sau slujbe temporare;
- prost plătite;
- situație precară a locuirii;
- stare de sănătate proastă;
- slabă implicare comunitară și socială.

Acești factori pot duce la, sau pot fi rezultat și sursă a sărăciei.

În cadrul grupurilor vulnerabile sunt incluse o varietate largă de persoane - de la copii şi tineri, până la lucrători cu program redus de lucru sau persoane cu dizabilităţi [72, pp.13-19].

În aspect general, pentru identificarea grupurilor vulnerabile sunt folosite, de regulă, anumite caracteristici socio-demografice precum:[72, p. 9]

- sex;
- vârstă;
- etnie;
- localizare geografică;
- educație;

- ocupație etc..

De notat că, în diferite surse găsim variate componente ale grupurilor vulnerabile**.** Astfel, conform Memorandumului comun în domeniul incluziunii sociale, semnat în anul 2005 de **MMFPS din România** [65], grupurile vulnerabile includ:

- Copiii expuși la riscuri ridicate, precum sărăcia, vulnerabilitatea la dezintegrarea socială și delincvența juvenilă.
- ***Tinerii cu vârsta peste 18 ani*** care nu mai sunt incluși în sistemul de protecție a copiilor fără familie.
- Persoanele cu dizabilități și membrii comunității de etnie romă aflați în situații de risc ridicat.
- Persoanele în vârstă expuse la riscuri ridicate și cei fără adăpost.

O altă clasificare, realizată de **CRRPH „Cisnadie"** [45], prezintă mai detaliat categoriile de **persoane vulnerabile:**

- Persoanele cu dizabilități;
- Membrii comunității de etnie romă;
- Persoanele lipsite de locuințe sau adăpost;
- Femeile;
- Șomerii;
- Persoanele în vârstă;
- Persoanele eliberate din penitenciare;
- Familii monoparentale;
- Imigranții;
- Persoanele infectate sau bolnave de HIV/SIDA;
- Bolnavii cronici;
- Familii cu mai mulți copii;
- Refugiații;
- Azilanții;
- ***Tinerii fără experiență în muncă;***
- Persoanele în vârstă în căutarea unui loc de muncă, etc.
- La rândul său, **cercetătorii din Republica Moldova**, Vremiș Maria, Toartă Viorica et. al. [91, p. 66] a determinat ca fiind grupuri vulnerabile:
    - victimele traficului;
    - copiii săraci;
    - ***tinerii***;
    - grupurile cu venituri reduse;

- persoanele cu tuberculoză;
- persoanele vârstnice;
- femeile.

Vom sublinia că, angajarea în câmpul muncii face parte din politicile prioritare ale Uniunii Europene [151], iar unul din criteriile de bază al aprecierii eficienței conducerii țărilor UE sunt rezultatele înregistrate la capitolul folosirea forței de muncă, adică angajarea în câmpul muncii, care, la rândul său, asigura bunăstarea populației în general și incluziunea social-economică a grupurilor dezavantajate și vulnerabile, în particular. În acest sens, Pentru Republica Moldova – țară cu statut de candidat în Uniunea Europeană (din 24.06.2022) [34, art. 11], problema de angajare și incluziune în câmpul muncii a persoanelor dezavantajate și vulnerabile prezintă o provocare în procesul de armonizare a legislației naționale cu cea a Uniunii Europene, precum și a politicilor de aderare și corelare cu politicile UE.

Sunt o serie de factori care condiţionează ca o persoană să fie considerată a fi vulnerabilă pe piaţa muncii (Tabelul 1.1).

Tabelul 1.1. Factori cauzali ai vulnerabilităţii pe piaţa muncii

Nr. crt.	Factorul cauzal	Grup tipic
1	Lipsa de interes pentru muncă	Romi
2	Lipsa de experienţă	Tineri absolvenţi
3	Limita de vârstă impusă de angajator	Persoane de 45+ ani
4	Stereotipuri şi prejudecăţi	Romi Persoane cu dizabilităţi Foşti deţinuţi Femei de 45+ ani
5	Comportamente asociale şi antisociale	Romi Tineri Foşti deţinuţi
6	Capacităţi funcţionale limitate	Persoane cu dizabilităţi Persoane de 45+ ani
7	Inflexibilitatea ocupaţională	Persoane de 45+ ani
8	„Nepotismul”	Persoane fără „relaţii”
9	Lipsa calificării conform cerinţelor pieţei	Persoane de 45+ ani
10	Dispariţia ocupaţiilor tradiţionale	Romi Rezidenţii din rural
11	Oferta limitată a pieţei muncii	Nespecificat
12	Slaba informare privind locurile de muncă vacante	Nespecificat
13	Distanţa faţă de oraş	Rezidenţii din ruralul marginal
14	Legislaţia	Persoane cu dizabilităţi
15	Obligaţiile familiale	Mame tinere
16	Sărăcia	Beneficiari de VMG Persoane fără adăpost

Sursa: [44, p. 7]

Vulnerabilitatea pe piața muncii poate fi grupată în 2 (două) categorii distincte: [45]

1. Grupuri defavorizate din punct de vedere al oportunităților ocupaționale:

- persoane de etnie romă
- persoane cu handicap
- femei
- **tineri fără experiență în muncă**
- şomeri peste 45 de ani

2. Persoane dezavantajate pe piața forței de muncă:

- romi
- persoane cu handicap
- femei
- **tineri postinstituționalizați**
- persoane de peste 45 de ani
- părinți unici susținători ai familiilor monoparentale
- şomeri de lungă durată
- persoane în vârstă aflate în căutarea unui loc de muncă
- persoane eliberate din detenție
- persoane condamnate la măsuri neprivative de libertate

Conform datelor statistice ale UE și a Republicii Moldova, rata şomajului în rândul tinerilor rămâne a fi cea mai înaltă în comparaţie cu alte categorii de vârstă şi este în creştere în ultimii ani. Respectiv, în luna octombrie 2022, media șomajului în rândul tinerilor din UE constituie 15,1% [168], iar în Republica Moldova, în trimestrul I al anului 2022 – circa 28,9% (media categoriilor de vârstă 15-19; 20-24; 25-29 și 30-34 ani - tineri care nu fac parte din populația ocupată și care nu urmează un nivel de educație și un curs de formare profesională) [112, figura 6 și datele Excel]. Vom menționa că și în țările UE există variații mari referitor la acest indicator – de la 5,7% (Cehia) până la 32,3% (Spania), situația din România (22,8%) fiind apropiată cu situația din Republica Moldova.

Pe parcursul cercetărilor efectuate, am constatat că subiectul susținerii antreprenoriatului persoanelor din categoriile subreprezentate și defavorizate dobândește o importanță tot mai mare în discuțiile politice și publice, mai ales în Uniunea Europeană. De notat că, în documentele de politici europene, pe lângă noțiunea de „*categorie dezavantajată*”, mai este utilizată și noțiunea de „*categorie subreprezentată*”. Astfel, ca dovadă a importanței acordate pentru sprijinirea antreprenoriatului și lucrătorilor pe cont propriu, este reflectarea acestora în documentele de politici ale UE privind susținerea antreprenoriatului, cum ar fi:

- Comunicarea Comisiei Europene „*„Gândiți mai întâi la scară mică”: Prioritate pentru IMM-uri. Un „Small Business Act” pentru Europa*” (2008) [24], care menționează că există un potențial neexploatat în rândul femeilor, tinerilor, imigranților. Astfel, UE și statele membre „*trebuie să acorde o atenție deosebită viitorilor antreprenori, încurajând, în special, spiritul antreprenorial și talentul, mai ales în rândul tinerilor și al femeilor*” [24, p. 6]. Referitor la sprijinirea antreprenoriatului în rândul tinerilor, în document se menționează necesitatea promovării spiritului antreprenorial ca „*element-cheie al programelor școlare, mai ales în cadrul învățământului secundar general, și să se asigure că aceste orientări sunt luate în seamă în mod corespunzător în materialele didactice*” [24, p. 8].
- Strategia „*EUROPA 2020: O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*” (2010) [25], în care a fost lansată inițiativa emblematică „*Tineretul în mișcare*” cu scopul de a „ *consolida performanța sistemelor de educație și pentru a facilita intrarea tinerilor pe piața muncii*” [25, p. 6, p. 16], inclusiv prin „*identificarea metodelor de promovare a spiritului antreprenorial prin programe de mobilitate pentru tinerii profesioniști*” [25, p. 16].
- Planul de acțiune „*Antreprenoriat 2020: Relansarea spiritului de întreprindere în Europa*” (2013) [29], în care, în art. 4.2 o atenție specială este acordată și persoanelor din categoriile defavorizate sau subreprezentate în demografia antreprenoriatului și este prezentată următoarea precizare: „*Grupurile demografice subreprezentate în populația antreprenorială, în special în rândul fondatorilor de noi întreprinderi, sunt tinerii, femeile, persoanele cu handicap și/sau migranții.*” [29, p. 25].

Generalizând aspectele teoretico-practice referitoare la incluziunea tinerilor pe piața muncii, vom menționa că la nivelul politicilor comunitare ale UE au fost elaborate documente de politici, directive orientate spre susținerea nemijlocită a unor categorii de persoane defavorizate, inclusiv tinerii, cum ar fi:

- Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap [27],
- Cadrul reînnoit pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului 2010-2018 [40]
- Strategia UE pentru tineret 2019-2027 „Implicarea, conectarea și responsabilizarea tinerilor: o nouă strategie a UE pentru tineret” [33]
- Strategia pentru egalitatea între femei și bărbați 2010-2015 [26]
- Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025 [31]
- Directiva 2010/41/UE privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă [35]

- Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii [37]
- Regulamentul (UE) 2021/692 de instituire a programului „Cetățeni, egalitate, drepturi și valori" [39] etc.

Din perspectiva dezvoltării economice a țării noastre, tinerii constituie un grup social foarte important. Soluționarea problemei privind angajarea tinerilor în câmpul muncii este o problemă majoră pentru Republica Moldova, atât pentru mediul rural, cât și pentru cel urban.

Cercetările în domeniu [91, p. 72] denotă că tinerii din Republica Moldova se confruntă cu un şir de probleme, cele mai grave fiind:

- insuficienţa financiară;
- lipsa unui loc de muncă;
- condiţii neadecvate de trai;
- lipsa condiţiilor şi posibilităţilor de autoafirmare şi automanifestare în viaţă;
- lipsa de încredere în ziua de mâine [53].

Considerăm că, ignorarea sau nesoluționarea problemelor ce provoacă neocuparea forței de muncă în rândul tinerilor rezultă nu doar în nefericirea și nemulțumirea socială larg răspândită în rândul tinerilor, ci implică și costuri economice și sociale uriașe. Șomajul în rândul tinerilor este o imensă risipă de resurse umane care ar putea contribui la progresul economic și social.

O creștere a ocupării forței de muncă în rândul tinerilor ar avea efecte multiplicatoare în întreaga economie, stimulând cererea consumatorilor și adăugând venituri fiscale. Câștigurile economice directe ale societății ar fi însoțite de o reducere a cheltuielilor pentru a contracara comportamentul riscant, violența și criminalitatea, precum și beneficii sociale în ceea ce privește reducerea vulnerabilității și excluderii. Munca decentă îi poate muta pe tineri de la dependență socială la autosuficiență și îi ajută să scape de sărăcie. Nu în ultimul rând, le oferă tinerilor un sentiment de sens și apartenență și o perspectivă în îndeplinirea aspirațiilor și viselor lor.

În opinia noastră, integrarea tinerilor pe piaţa muncii, educaţia lor și dezvoltarea capacităţilor acestora sunt cruciale pentru dezvoltarea unei societăţi prospere, durabile și echitabile socio-economic. În acest sens, considerăm că **antreprenoriatul și dezvoltarea afacerilor de către antreprenorii tineri *sunt soluții eficiente în crearea locurilor de munca și în creșterea sustenabilă a economiei*.** Încurajarea tinerilor antreprenori și promovarea politicilor ce au ca scop dezvoltarea acestui potențial nevalorificat constituie o oportunitate pentru relansarea economiei Republicii Moldova. Respectiv, implicarea tinerilor în antreprenoriat poate avea un rol semnificativ în rezolvarea problemelor economice şi sociale ale tinerilor, cum ar fi crearea de noi locuri de muncă, reducerea şomajului și dinamizarea creșterii economice.

1.3. Antreprenoriatul și antreprenorii tineri – caracteristici și particularități

În cadrul potențialelor eforturi și strategii de stimulare a ocupării forței de muncă și a creării de locuri de muncă pentru tineri, antreprenoriatul este din ce în ce mai acceptat ca un mijloc important și o alternativă utilă pentru generarea de venituri pentru tineri [139, p. 8]. Antreprenoriatul tinerilor este privit ca o modalitate suplimentară de integrare a tinerilor pe piața muncii și de depășire a sărăciei.

Astfel, la momentul actual atragerea tinerilor spre activităţile de antreprenoriat este una din sarcinile primordiale pentru formarea economiei ţării, precum şi pentru rezolvarea problemei ocupării forţei de muncă tinere. Mai cu seamă că peste 30% de tineri cu vârsta cuprinsă între 18-26 ani sunt interesaţi ca într-o zi să iniţieze propria afacere.

În lumea modernă, este destul de dificil să se determine tipul de activitate. Astăzi, mulți tineri se gândesc să își înceapă propria afacere, dar nu mulți îndrăznesc să o facă.

Antreprenoriatul este un fenomen cu un grad ridicat de răspândire. În forma sa generală, ca înființare de firme, el conduce în general la apariția unui număr ridicat de companii mici și mijlocii.

Antreprenoriatul a fost de mulți ani obiectul unei atenții deosebite a publicului larg, a economiștilor și politicienilor și, desigur, a oamenilor de știință. Ideile teoretice despre activitatea antreprenorială sunt diverse, au propria lor istorie și abordări diferite de studiu.

Unul dintre primii oameni de știință care au acordat atenție teoriei antreprenoriatului a fost economistul francez de origine irlandeză Richard Cantillon, care în „Trataul despre natura generală a comerțului” (”*Essai Sur La Nature Du Commerce En Général*”) a descris activitatea antreprenorială ca una asociată cu riscul pe care antreprenorul și-l asumă în schimbul unei oportunități viitoare de a primi venituri sau de a fi pregătit pentru eventuale pierderi [186].

La rândul său, ilustrul cercetător german Johann Heinrich von Thünen, vestit prin lucrarea „Statul izolat în raport cu agricultura și economia națională” (*Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie*), studiind activitatea antreprenorială, a definit cele mai importante caracteristici pentru un antreprenor, și anume: capacitatea de a inventa și de a explora, dorința de a-și asuma riscuri și concentrarea pe generarea de venituri în cadrul unei activități. organizat de un antreprenor [182].

Mai târziu, Adam Smith, considerat „părinte” a teoriei economice clasice, în lucrarea sa „Avuția Națiunilor” (”A Study on the Nature and Causes of the Wealth of Nations”), a reflectat și asupra activității antreprenoriale ca *activitate care se desfășoară într-un mediu competitiv și contribuie la dezvăluirea proprietăților fundamentale ale esenței omului*. O evaluare atât de ridicată a însemnat definirea rolului-cheie al antreprenorilor în economie [206, p. 204].

Intensificarea dezvoltării teoriei antreprenoriatului începe cu viziunile lui Joseph Alois Schumpeter, care în lucrarea „Capitalism, socialism și democrație" ("*Capitalism, socialism and democracy*") definește și caracterizează funcțiile *antreprenoriale*, considerându-le diferite de cele manageriale, îndreptate spre formarea de „noi combinații" pentru obținerea profitului. [210, p. 142].

Formarea de „noi combinații" este indispensabil legată de conceptul de risc, pe care economistul american Frank H. Knight [131] îl introduce în ceea ce privește activitatea antreprenorială, considerând riscul ca parte integrantă a activității antreprenoriale. Knight operează în două categorii de risc. Unul este un risc cuantificabil, celălalt este un risc nedefinit.

Incertitudinea, potrivit lui Knight, „nu poate fi nici asigurată, nici capitalizată, nici plătită sub formă de salariu". Incertitudinea este cea care formează esența antreprenoriatului [131, p. 238].

Studiile economiștilor austrieci Ludwig von Mises [135] și Israel Kirzner [130] fundamentează rolul deosebit al gândirii antreprenoriale. Profitul antreprenorului este în primul rând produsul nu al capitalului său, ci al ideilor sale [135, pp. 292-299]. În lucrările sale dedicate antreprenoriatului, L. von Mises și I. Kirzner, rolul central revine informației și difuzării acesteia. Asimetria informației formează o situație reală de piață, a cărei esență este lipsa de echilibru. I. Kinrser a numit acest fenomen „economia dezechilibrului". O persoană care este foarte sensibilă la oportunitățile de profit în astfel de condiții are cea mai mare oportunitate antreprenorială [130, p. 24].

Max Weber [149] a pus bazele umaniste în studiul antreprenoriatului. Un alt economist german Werner Sombart a vorbit despre dualitatea naturii interne a antreprenorului. Pe de o parte, aceasta este inovația, dorința de creștere a capitalului, dorința de risc în numele unor beneficii semnificative, ambiții în conducere și management al activităților. Toate acestea regăsesc în conceptul de „spirit antreprenorial". Pe de altă parte, este raționalitatea, prudența, chibzuința în luarea deciziilor. Echilibrul acestor două principii a determinat succesul antreprenorului, potrivit lui Werner Sombart [188, p. 640]. Influența factorilor psihologici și sociali asupra activității antreprenoriale este luată în considerare în lucrările lui Gabriel Tard [207, p. 7].

La rândul său, Henry A. Murray a studiat în detaliu nevoile unei persoane, care pot sta la baza activității antreprenoriale. H. A. Murray a identificat 36 de nevoi și condițiile de stimulare corespunzătoare. În același timp, Murray a evidențiat cel mai aplicabil tip de motivație pentru practică – motivația de realizare [136, pp. 531-545]. Acest tip de motivație determină dorința de succes a individului și stimulează activitatea antreprenorială de succes.

Antreprenoriatul este o noțiune complexă, multilaterală, caracterizată printr-o multitudine de definiții. În calitate de activitate combinată, conceptul de antreprenoriat poate fi definit și ca un grup de acțiuni desfășurate de indivizi și/sau grupuri în care scopul principal este acela de a crea noi oportunități care nu există și nici nu fac parte din organizațiile deja stabilite [124].

Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [2] determină antreprenoriatul ca *„activitatea de fabricare a producţiei, de executare a lucrărilor şi prestare a serviciilor, desfășurată de cetăţeni şi de asociaţiile acestora în mod independent, din proprie iniţiativă, în numele lor, pe riscul propriu şi sub răspunderea lor patrimonială, cu scopul de a-şi asigura o sursă permanentă de venituri*" [2, articolul 1(1)].

Conceptul de antreprenoriat și antreprenor a fost analizat și definit de multipli autori autohtobi, cum ar fi: Aculai E., Vinogradova N., Stihi L., Braguța A., Solcan A., Doga-Mîrzac M., Litvin A., Ulian G., și mulți alții.

Autorii autohtoni Bugaian L, Catanoi V. și Cotelnic A. prezintă următoarea definiție: „*activitatea de antreprenoriat este o activitate independentă, desfăşurată pe propriul risc şi orientată spre obţinerea sistematică a profitului, ca urmare a utilizării bunurilor, a vânzării mărfurilor, a executării lucrărilor sau prestării serviciilor de către persoanele înregistrate oficial în această calitate în modul stabilit de lege*" [43, p. 12].

Antreprenorul trebuie să fie creativ atât în stabilirea obiectivelor, cât și în rezolvarea problemelor, iar puterea care îl dirijează este angajamentul profund de a face schimbări în întreaga societate sau mediu [122].

Pe baza analizei diverselor surse, antreprenoriatul poate fi caracterizat ca o activitate economică riscantă care vizează realizarea sistematică a profitului din producția și vânzarea de bunuri, prestarea de servicii, prestarea muncii.

Evoluția antreprenoriatului din Republica Moldova, denotă faptul că, în perioadă imediată de după proclamarea independenței la 27 august 1991, în calitate de antreprenori și fondatori de afaceri, au fost persoanele care au deținut deja experiență în domeniul de activitate și experiență managerială. Ulterior, la aceștia s-a adăugat și contingentul de persoane care dispun de resurse financiare minime, necesare pentru înființarea afacerilor, provenite din economiile și acumulările personale. Doar în condițiile existenței unei „istorii de afaceri" sau „istorii de economii" și a unor garanții în formă de gaj, antreprenorii din Moldova puteau spera la obținerea creditelor necesare pentru lansarea în afaceri. Respectiv, putem constata că, în varianta obișnuită, general acceptată, un antreprenor este o persoană cu experiență de muncă care posedă resurse sau are acces la resursele financiare necesare lansării afacerii.

În contrapunct cu cele menționate mai sus vine noțiunea de „**antreprenor tânăr**" și „**antreprenoriat în rândul tinerilor**", care se referă la vârsta persoanei și experiența ei de muncă. Studiul efectuat de autor, a scos în evidență faptul că în literatura de specialitate încă nu există o definire exactă și general acceptată a acestor termeni. În urma studierii mai multor autori și surse bibliografice, am sistematizat mai multe definiții ale antreprenoriatului în rândul tinerilor, date de cercetătorii în domeniu (Tabelul 1.2).

Tabelul 1.2. Definirea conceptului de „antreprenoriat în rândul tinerilor”

Autorul	Definiția
Schoof Ulrich	Recunoașterea oportunității tinerilor de a crea valoare și luarea deciziilor pe baza acestei oportunități, indiferent dacă include sau nu crearea unei noi organizații [144, p. 7].
Riahi Sonia	Activitatea antreprenorială a persoanelor cu vârsta sub 30 de ani, care sunt de obicei motivate să se angajeze în ea datorită unui număr de factori, printre care dorința de a fi independente și de a obține controlul asupra propriei vieți, de a primi venituri suplimentare; produce produse și servicii inovatoare și competitive [140, p. 25].
Chigunta Francis J.	Aplicarea practică a calităților antreprenoriale precum inițiativa, creativitatea și asumarea riscurilor, precum și utilizarea abilităților adecvate necesare pentru succesul în acest mediu și cultură [126, p. 2].
Oseifuah Emmanuel Kojo	Generarea de valoare și flux de numerar prin crearea unei noi întreprinderi sau extinderea unei întreprinderi existente în orice sector, realizată de tineri antreprenori cu vârsta între 16 și 35 de ani, capabili să recunoască și să profite de oportunitățile emergente [138, p. 166].
Ivanova A. V.	Un proces dinamic de creare a unei noi valori pentru afaceri... condus de un antreprenor cu vârsta cuprinsă între 16 și 35 de ani, care reunește efectiv resursele pentru a exploata oportunitățile existente pentru a satisface nevoile existente sau emergente [189, p. 24].
Ahiarova N. B.	Tip de activitate a tinerilor (până la 30 de ani inclusiv) bazată pe anumite resurse, inițiativă socio-economică autonomă, calități personale, și care vizează atât obținerea de profit și realizarea bunăstării materiale, cât și autorealizarea și autoafirmarea liberă a tânărului [172, p. 17-18].
Kaurova E.	Aplicarea practică a calităților antreprenoriale ale unui individ (în categoria de vârstă 30-35 de ani), precum inițiativa, inovația, creativitatea, flexibilitatea gândirii și dorința de a-și asuma riscuri, folosind abilitățile adecvate pentru a obține triumful în acest domeniu [191, p. 461].

Sursa: elaborat de autor în baza [144; 140; 126; 138; 189; 172; 191]

Autorii citați menționează în calitate de caracteristici specifice ale antreprenoriatului în rândul tinerilor - activitatea inovatoare ridicată, mobilitatea, flexibilitatea și tendința la risc.

Considerăm că, pe lângă aspectele prezente în definițiile din Tabelul 1.2, există și anumite **aspecte economice specifice** care sunt **caracteristice exclusiv tinerilor:**

- ***lipsa experienței de muncă sau experiența minimă în muncă*** și
- ***lipsa sau nivelul extrem de limitat a resurselor financiare personale*.**

Considerăm că, aceste două caracteristici ne permit să determinăm plasarea antreprenoriatului în rândul tinerilor într-o nișă specială de activitate antreprenorială.

Suplimentar, este necesar să fie precizat și însuși termenul „tânăr, tineri” în sensul responsabilității juridice a activității antreprenoriale. Conform art. 26(1) al Codului Civil [1] al Republicii Moldova, capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani.

Respectiv, luând în considerare aspectele legale referitoare la responsabilitatea juridică deplină începând cu atingerea vârstei de majorat, în viziunea noastră, ***antreprenoriatul în rândul tinerilor*** poate fi definit ca ***activitatea persoanelor tinere cu responsabilitate juridică deplină, cu vârste de la 18 până la 34 ani, fără experiență în muncă sau cu o experiență de muncă neînsemnată, îndreptată spre atingerea bunăstării personale prin înființarea unei afaceri, pe cont propriu, din surse preponderent împrumutate, și gestionarea ei în regim de inovare, mobilitate, flexibilitate și riscuri sporite, cu scopul de a genera valoare adăugată și a obține profituri permanente.***

Studiile efectuate în diferite ţări arată că antreprenoriatul în rândul tinerilor variază în funcţie de vârstă. Cercetătorul Francis. J. Chigunta (Universitatea din Lusaka, Zambia) sugerează 3 faze ale antreprenoriatului în rândul tinerilor: [126, pp. 7-8]

1. *Etapa iniţială*. La această etapă se află tinerii cu vârsta între 15 şi 19 ani care se pregătesc pentru activitatea de antreprenoriat. Tinerii se confruntă cu perioada de tranziţie în care ei sunt nevoiţi să facă o alegere între casă, studii sau serviciu (job). Această perioadă poate să includă mai multe etape şi se limitează doar la finisarea studiilor şi acceptarea unui loc de muncă.

2. *Etapa de dezvoltare, de creştere*. Aici sunt situaţi antreprenori promiţători, cu vârsta cuprinsă între 20-25 de ani. Aceşti tineri au dobândit deja o anumită experienţă, au abilităţi de afaceri şi au câştigat capitalul iniţial necesar pentru a înfiinţa o afacere proprie. [118, p. 12]. Ei trebuie să aleagă din mai multe oportunităţi, cum ar fi:

- Să se ocupe de o activitate cu venituri mici;
- Să se dezică de activitatea de antreprenoriat;
- Să dezvolte o afacere profitabilă.

Ca obiectiv-cheie pentru aceşti antreprenori este o creștere a ratei de supraviețuire a întreprinderii nou create.

3. *Etapa de înflorire*. Antreprenori sunt cu vârsta cuprinsă între 26-29 de ani. Aceşti antreprenori au deja o experienţă semnificativă în afaceri. Acesta este avantajul acestor antreprenori faţă de cei începători, acest lucru le permite să deschidă o afacere viabilă. Sarcina principală a acestor tineri este de a transforma afacerea lor în întreprinderi competitive pe piaţă.

Această clasificare nu poate fi analizată şi percepută ca universală. În diferite ţări sunt diferite grupe de tineri după vârstă. Şi în acest context este mult mai interesant studiul efectuat de către Kate Lewis și Claire Massey [132]. Ei au analizat viitorii tineri antreprenori în funcţie de nivelul de pregătire al tinerilor şi nivelul de intenţie de a iniţia o afacere. Autorii au determinat 4 grupuri de tineri potenţiali antreprenori (Tabelul 1.3).

Tabelul 1.3. Grupurile de potenţiali antreprenori tineri

Grupa	Caracteristica
Grupa 1.	➢ Este student sau angajat care are un anumit nivel de calificare şi oarecare experienţă în afacere. Cel mai probabil are nevoie de informaţii şi sfaturi pentru a-şi începe propria afacere.
Grupa 2.	➢ Este un tânăr care se pregăteşte să se angajeze în câmpul muncii sau deja munceşte. Poate avea anumite calificări în domeniul afacerilor. Poate că are rude sau prieteni care au propria afacere. Şi are unele cunoştinţe în domeniul afacerilor. Cel mai des are nevoie de informaţii de specialitate şi consultanţă în afaceri. La fel este cointeresat de mentorat şi să discute cu alţi tineri cu iniţiativă de afaceri.
Grupa 3.	➢ Acesta este un angajat sau un student. Nu are experiență în activitățile de afaceri și nu dispune de suficiente cunoștințe domenii de antreprenoriat. Cel mai probabil, are nevoie de informații despre tinerii care fac afaceri și în informații despre cum să demareze o afacere.
Grupa 4.	➢ Este un tânăr care este interesat să lucreze pentru cineva sau în baza afacerii proprii. Probabil are rude sau prieteni care desfăsoară activităţi de antreprenoriat. Probabil a avut experianţă de muncă în afaceri şi are cunoştinţele necesare. are deja o idee de afaceri. Are nevoie de instruire, informaţii şi sfaturi despre iniţierea şi dezvoltarea unei afaceri.

Sursa: elaborat de autor în baza [132, pp. 206-226].

Astfel, putem generaliza și defini că ***un potențial antreprenor tânăr este o persoană cu vârsta de la 18 până la 34 de ani, care are o oarecare calificare și experiență neînsemnată de muncă, are intenţii să iniţieze şi să dezvolte o afacere proprie, dar are nevoie de ajutor și susținere sub formă de informaţii, mentorat și suport financiar*.**

Considerăm și prezentăm această definiție reieșind din logica faptului că se impune necesitatea de a acorda o atenție deosebită creării condiţiilor favorabile ce vor stimula tinerii să devină antreprenori. La fel, considerăm că cea mai eficientă modalitate de a interesa și stimula tinerii spre crearea propriei afaceri este difuzarea sau diseminarea diferitor istorii de succes, în special a tinerilor care au dovedit că acest lucru este posibil, şi că oricine poate întemeia o afacere şi are șanse să obţină succes.

Totodată, trebuie de menţionat că interesul tinerilor pentru a se lansa în antreprenoriat este condiționat de prezența unui set de probleme cu care se confruntă chiar la primi pași în luarea deciziei de ași înființa afacerea proprie. Bazându-ne pe cercetările lui Ulrich Schoof [144], Kate Lewis și Claire Massey [132], Grigorii Vlasov [178] am evidenţiat o serie de factori ce influenţează interesul antreprenorial în rândul tinerilor (Figura 1.4). Folosind această schemă este necesar de făcut unele precizări referitoare la **factorii ce afectează antreprenoriatul tinerilor**.

1. ***Atitudinea socială şi culturală faţă de antreprenorii tineri.*** Activitatea de antreprenoriat în rândul tinerilor cel mai des este asociată cu riscul şi cu nevoia de a depăşi anumite dificultăţi, şi nu ca o activitate care este îndreptată spre succes

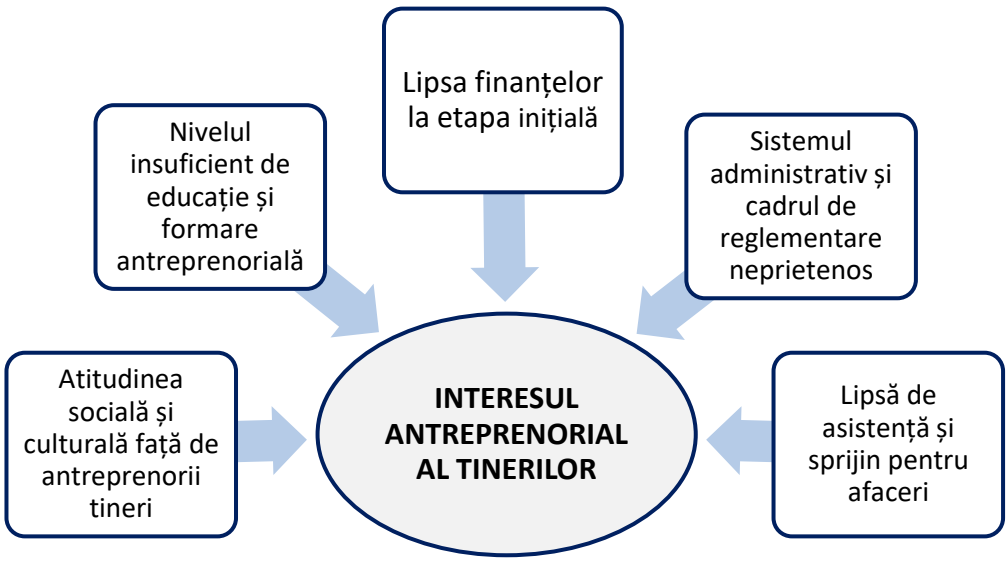


Figura 1.4. Factorii care afectează interesul antreprenorial în rândul tinerilor

Sursa: elaborată de autor în baza [132; 144; 178].

2. ***Nivelul insuficient de educaţie și formare antreprenorială.*** Formarea antreprenorială a tinerilor este esenţială pentru sprijinul tinerilor în dezvoltarea aptitudinilor şi competenţelor antreprenoriale. În ultimii ani, în Republica Moldova se atrage o atenţie deosebită educaţiei antreprenoriale a tinerilor. Educaţia antreprenorială are un impact pozitiv asupra atitudinii tinerilor faţă de antreprenoriat, stimă faţă de sine, cât şi aspiraţiilor profesionale.

3. ***Lipsa finanţelor la etapa iniţială.*** Lipsa finanţelor sau insuficienţa lor la etapa iniţierii afacerii este cel mai des menţionat obstacol pentru tinerii ce doresc să se ocupe de afaceri. Trebuie de menţionat faptul că tinerii acordă o importanţă mai mare acestei bariere, decât celorlalte.

4. ***Sistemul administrativ şi cadrul de reglementare neprietenos.*** În momentul iniţierii proprii afaceri tinerii se întâlnesc cu anumite bariere administrative, corupţie. Factorii din acest domeniu ce împiedică tinerii sunt: legislaţia ineficientă în domeniul protecţiei concurenţei loiale, regimul fiscal nefavorabil, procedurile de înregistrare a afacerilor, ş.a.

5. ***Lipsă de asistenţă şi sprijin pentru afaceri.*** Cu cât mai mult sprijin şi suport v-a primi un tânăr antreprenor, cu atât şansele ca afacerea lui să fie cu succes sunt mai mari. Cele mai des întâlnite dificultăți, în acest sens, relevă că: nu sunt cunoscute serviciile sau companiile ce susţin afacerile; lipsa consultanţilor în antreprenoriat; lipsa contactelor de afacere, a partenerilor, ş.a.

Urmează să precizăm că, astăzi, tinerii ce doresc să se lanseze în activităţi antreprenoriale au şi unele oportunități:

- ✓ pot cere ajutor şi sfaturi de la generaţiile anterioare de antreprenori, în rolul cărora pot fi rudele şi apropiaţii, prietenii;
- ✓ au posibilitatea de a primi cunoştinţe speciale care le vor oferi avantaje semnificative în domeniul afacerilor;

- ✓ pentru sprijinul tinerilor antreprenori sunt diverse programe de suport.

În același timp, considerăm că este necesar să fie adusă la cunoștința și înțelegerea tinerilor că, a înființa o afacere este doar o șansă posibilă a succesului și, ca oricare șansă, trebuie să fie analizată prin examinarea atentă a costurilor și beneficiilor pe care le oferă. Doar simpla dorința de a câștiga bani nu este un motiv fezabil pentru ca cineva să pornească o afacere. Pentru tineri, este important să înțeleagă că afacerea nu este o simplă activitate. Pe lângă beneficiile materiale, afacerea proprie este o oportunitate de a te afirma, de a te ridica la un alt nivel de viață, de a influența întreaga societate. Totodată, prin crearea de noi locuri de muncă și, implicit, de valoare adăugată, antreprenorii tineri participă și la dezvoltarea economiei țării.

Rolul antreprenorilor tineri în societatea contemporană este unul important și prin faptul că ei sunt cei ce dezvoltă idei inovative, modele noi de afaceri şi soluții decizionale îndrăzneţe.

Respectiv, tinerii care au un nivel educaţional semnificativ, au competenţe organizatorice pronunţate, motivaţie personală şi posibilitate de creştere profesională și sunt gata de risc, astăzi, sunt cea mai creativă parte a societăţii.

Modul în care tinerii vor fi motivaţi să înceapă o afacere proprie determină în mare parte dezvoltarea în continuare a societăţii noastre.

Francis J. Chigunta sintetizează o serie de motive pentru importanta promovării antreprenoriatului tinerilor: [126]

- Crearea de oportunități de angajare pentru tinerii care desfășoară activități independente, precum și pentru ceilalți tineri pe care îi angajează;
- Readucerea tinerilor înstrăinați și marginalizați în *mainstreamul* (procesul general) economic și oferindu-le un sentiment de sens și apartenență;
- Ajută la abordarea unora dintre problemele socio-psihologice și delincvența care decurg din șomaj;
- Ajutând tinerii să dezvolte noi abilități și experiențe care pot fi apoi aplicate altor provocări din viață;
- Promovarea inovării și rezilienței în rândul tinerilor;
- Promovarea revitalizării comunității locale prin furnizarea de bunuri și servicii de valoare;
- Valorificarea faptului că tinerii antreprenori pot fi deosebit de receptivi la noile oportunități și tendințe economice.

Din cauza vârstei, tinerii se află în principal în proces de căutare profesională, iar alegerea lor este adesea oprită la activitatea antreprenorială, lansând proiecte de mici afaceri. Într-o economie de piață, micile afaceri lansate de întreprinzătorii începători sunt o componentă

esențială, extrem de importantă a economiei de stat, iar micile afaceri ocupă un loc major în producția de bunuri și prestarea de servicii.

Tinerii abordează lansarea unei mici afaceri cu entuziasm, creativitate și orientare spre găsirea de noi domenii de activitate, tipuri de activitate profesională caracteristice acestui grup social. În plus, acest grup social se caracterizează printr-o mare flexibilitate și capacitatea de a se dezvolta în zone anterior necunoscute. Această caracteristică este de o importanță deosebită în contextul digitalizării economiei, al introducerii tehnologiilor informatice în procesele de afaceri și al schimbărilor rapide în profesie [195].

Tinerii, deși au mai puține cunoștințe și experiență, acceptă mai ușor noi oportunități, asimilează noile tehnologii și, dacă ar asigura condiții mai favorabile, ar contribui considerabil la dezvoltarea economiei și ar determina perspective durabile [127].

Specificul antreprenoriatului în rândul tinerilor constă în faptul că este un produs al îmbinării activității specifice vârstei cu alegerea unui drum profesional, obținând cunoștințele necesare pentru aceasta. În plus, antreprenoriatul este un atribut integral al unei societăți democratice dezvoltate, deoarece afacerile contribuie la stabilirea libertății economice a unui cetățean și la dezvoltarea idealurilor societății civile - de exemplu, drepturile de proprietate privată, precum și formarea unei clase de mijloc, care stă la baza stabilității politice și economice a statului.

Întrucât tinerii ca grup social se caracterizează printr-un nivel ridicat de creativitate, mobilitate, înclinație către inovare și risc, atunci antreprenoriatul în rândul tinerilor, în consecință, are și el specificul său. Astfel, reprezentanții afacerilor lansate de tineret se caracterizează printr-o gândire mai pozitivă.

Antreprenorii tineri, ca grup social, au proprietăți care pot contribui la lansarea cu succes a unei afaceri: determinare, asumare de riscuri, încredere, potențial inovator, abilități de comunicare. Cu toate acestea, acest grup social se distinge și prin acele trăsături care împiedică dezvoltarea efectivă a întreprinderii. Ele provoacă astfel de probleme precum, de exemplu, lipsa capitalului inițial necesar, lipsa experienței manageriale, cunoștințe în domeniul juridic, dificultăți în completarea documentelor contabile, nepregătirea pentru situații de conflict și așa mai departe.

Datorită diferențelor dintre antreprenoriat la general și antreprenoriatul în rândul tinerilor, cât și a problemelor cu care se confruntă antreprenorii tineri - aceștia pot și trebuie să fie analizați ca o grupă specială, o grupă dezavantajată, datorită multiplelor criterii.

Concluzii la Capitolul I. Ipotezele cercetării.

În cadrul primului capitol: „*Bazele conceptuale ale antreprenoriatului în rândul tinerilor*” au fost analizate aspectele teoretice privind noțiunea de sistem economic și forță de muncă.

În Republica Moldova, cercetarea pieței muncii are o istorie relativ scurtă, începând cu anii 90 ai secolului XX. Problemele legate de impactul îmbătrânirii populației asupra dezvoltării pieței muncii rămân în afara câmpului vizual al cercetătorilor: lipsa unei prognoze pe termen lung a populației active din punct de vedere economic, o evaluare în perspectivă a nivelului de ocupare a forței de muncă, măsuri pentru reglementarea de stat a pieței muncii și asigurarea competitivității acesteia în contextul reducerii numărului de persoane active și îmbătrânirii populației.

Tinerii sunt forța motrice care poate împinge dezvoltarea economiilor la un nou nivel, poate conduce inovația și chiar poate face schimbări sistemice. Ei pot nu numai să lupte împotriva șomajului prin măsuri antreprenoriale, ci și să contracareze șomajul în general, oferind posibilități de angajare pentru un sector mare de grupuri vulnerabile și nu numai pentru tineri și femei, ci și pentru cei care suportă cele mai mult povara tranziției economice și sociale. Sprijinirea dezvoltării tinerilor va contribui nu numai la dezvoltarea socio-economică națională și locală într-un mod durabil, și va consolida și cererea de schimbare democratică, deoarece o mare parte a societății va fi împuternicită să se autorealizeze, și servesc atât pentru propriul beneficiu cât și pentru bunăstarea publică.

Nevoia de a avea oportunităţi de ocupare în câmpul muncii, cât şi de iniţiere şi dezvoltare a afacerilor pentru grupurile vulnerabile, în special pentru tineri ne permite să facem unele concluzii şi anume:

Tinerii fac parte din categoria persoanelor dezavantajate. Aceasta se explică prin gradul de vulnerabilitate faţă accesul pe piaţa muncii sau oportunităţile de lansare a propriei afaceri.

În societatea contemporană, situaţia tinerilor devine tot mai critică, fapt determinat de problemele social-economice ale ţării. Una din cele mai acute probleme a fost şi rămâne plasarea tinerilor în câmpul muncii. Actualmente, rata şomajului în rândul tinerilor rămâne a fi cea mai înaltă în comparaţie cu alte categorii de vârstă, fapt îngrijorător şi care face din tineri principala categorie afectată de criza economică.

Au fost studiate abordări teoretice ale dezvoltării antreprenoriatului.

Astfel, în prezent sunt folosite diverse abordări pentru a înțelege antreprenoriatul în rândul tinerilor ca fenomen social și economic. Antreprenoriatul în rândul tinerilor este la început și necesită studii suplimentare, formarea unui aparat conceptual și descriptiv și o consolidare legislativă precisă. Antreprenoriatul în rândul tinerilor, ca element puternic pentru dezvoltarea statului și a societății, va contribui la rezolvarea problemei șomajului în rândul tinerilor, oferind populației o piață largă funcțională de oportunități educaționale pentru auto-angajare și creșterea numărului de locuri de muncă.

În baza materialului teoretic sistematizat, se propune o clasificare a factorilor pentru dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor. Factorii sunt considerați ca fiind cauze sau

parametri existenți în mod obiectiv care afectează natura și intensitatea dezvoltării antreprenoriatului tinerilor. Clasificarea propusă face posibilă identificarea factorilor care stimulează antreprenoriatul în rândul tinerilor (creativitate de gândire, activitate inovatoare, mobilitate, rezistență la stres, străduință pentru noi cunoștințe și abilități, dorința de a-și asuma riscuri) și care acționează ca limitări (lipsa reputației în afaceri, experiență de interacțiune socială, lipsa capitalului de pornire, protecție slabă împotriva influenței autorităților de reglementare etc.).

Pentru ca managementul funcționării și dezvoltării sistemului de antreprenoriat în rândul tinerilor să aibă succes, este necesar să se aplice o abordare integrată bazată pe interacțiunea sistemului educațional, a organizațiilor (private și publice) de sprijinire a afacerilor în rândul tinerilor, precum și a unei abordări concentrate. asupra caracteristicilor personale ale tinerilor.

Sinteza bibliografică a cristalizat și a permis formularea următoarelor **ipoteze ale cercetării:**

- ***Ipoteza 1.*** Fenomenul emigrației influențează intenția tinerilor de a înființa o afacere.
- ***Ipoteza 2.*** Politicile de suport instituțional și financiar acordat tinerilor contribuie la creșterea numărului de afaceri create de tineri antreprenori.
- ***Ipoteza 3.*** Tinerii sunt o categorie socială dezavantajată**,** cu nevoi, probleme și dificultăți specifice care le influențează intenția și decizia de a se lansa în afaceri.
- ***Ipoteza 4.*** Creșterea numărului de tineri dispuși să inițieze o afacere depinde de suportul oferit pentru instruire și mentorat.
- ***Ipoteza 5.*** Potențialul antreprenorial al tinerilor este folosit într-o măsură neînsemnată.
- ***Ipoteza 6.*** Activitatea tinerilor antreprenori are o influență semnificativă în formarea PIB-ului pe cap de locuitor.

Pentru validarea lor, în continuare vor fi prezentate rezultatele analizei empirice, cantitative și calitative, a datelor obținute pe parcursul cercetării.

2. INCLUZIUNEA TINERILOR PRIN LANSAREA ÎN AFACERI – REPUBLICA MOLDOVA ȘI EXPERIENȚA INTERNAȚIONALĂ

2.1. Analiza dezvoltării afacerilor în Republica Moldova

Businessul reprezintă viitorul economiei. Afacerea proprie oferă posibilităţi de manifestare a abilităţilor şi talentului, de aplicare a experienţei profesionale, de dezvoltare personală. Fiecare persoană este în cauză să decidă dacă doreşte sau nu să se ocupe de propria afacere. Acest lucru depinde de nu numai de dorinţa proprie a persoanei de a se ocupa de afacere, de posibilităţile sale, de instruirea pe care o are, de susţinerea pe care o are, atât din partea familiei, a prietenilor, a mediului de afaceri, cât şi a Guvernului.

Dezvoltarea unei afaceri este o provocare pentru o persoană ce doreşte să aibă propria afacere, este posibilitatea de a arăta ceea ce este mai bun, de a-şi demonstra abilităţile şi cunoştinţele. Posibilitatea de a ieşi învingător dintr-o provocare. O problemă este dacă este sau nu oportun momentul de a demara o afacere.

În condiţiile relaţiilor de piaţă, antreprenoriatul este factorul esenţial pentru creşterea economică şi dezvoltarea socială a societăţii în întregime. Antreprenoriatul se caracterizează printr-o diversitate de forme de întreprinderi, care pot fi definite în funcție de diferite criterii, cum ar fi dimensiunea, statutul juridic, obiectivele, drepturile financiare și politice atribuite capitalului (distribuirea profiturilor și dividendelor, drepturile de vot), forma de proprietate - public sau privat, importanța pentru economia (europeană, națională și locală), riscul de faliment etc. [22, p. C 318/23]. Menținerea acestei diversități are o importanță deosebită pentru a garanta existența unor piețe concurențiale, formarea bugetului de stat, eficiența economică și competitivitatea agenților economici. Esenţial este ca toate întreprinderile să aibă parte de o dezvoltare echilibrată.

În economia contemporană un rol aparte îl au Întreprinderile Mici și Mijlocii (IMM), deoarece reprezintă un sector cu o dezvoltare intensă. Sectorul IMM sau Micul Business contribuie la ameliorarea situaţiei economice, stimulează creşterea producţiei, participă la crearea noilor locuri de muncă, îşi aduce aportul la soluţionarea problemei dezvoltării regionale [85, p. 4].

Sectorul micului business în Republica Moldova a apărut drept urmare a reformelor structurale, efectuate cu scopul trecerii de la economia centralizată la cea de piaţă. În Republica Moldova actualmente acest sector este un sector cheie și reprezintă practic 97% din totalul întreprinderilor înregistrate. Astfel acest sector oferă locuri de muncă pentru mai bine de 50% de angajați din toate unitățile economice.

Rolul IMM într-o economie naţională este semnificativ, deoarece anume acest sector:

- conduce la reducerea șomajului, oferind diverse locuri de muncă;
- are o adaptabilitate sporită la cerințele pieței;

- duce la reducerea sărăciei în societate;
- antrenează populația activă, mai ales tinerii, în activități economice;
- sporește gradul de concurență în societate ș.a.

Antreprenoriatul, la momentul de faţă, este o activitate apreciată în societatea noastră. Preferinţa pentru antreprenoriat poate fi explicată prin limitarea și condiționarea de către angajator a cuantumului salarial al angajatului, precum și prin dependența de decizia superiorului (inclusiv asigurarea stabilității locului de muncă), pe de o parte, iar pe de altă parte - prin posibilitatea individului de a-și asigura independent un viitor mai bun și de a se autorealiza. În acest sens, cele mai comode și accesibile modalități de organizare a businessului propriu sunt racordate la afacerile micro, mici și mijlocii, grupate în noțiunea de specialitate – Întreprinderi Mici și Mijlocii (IMM).

Conform articolului 4 al Legii Nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici şi mijlocii [5], cu modificările aprobate prin Legea Nr. 317 din 17.11.22 [7], în Republica Moldova IMM sunt definite ca care corespund următoarelor condiţii (*intrate în vigoare la 02.12.22*):

- au un număr mediu anual de salariaţi (numărul mediu scriptic al personalului în perioada de gestiune) de până la 250 de salariaţi;
- realizează o cifră anuală de afaceri (venituri din vânzări) de până la 100 de milioane de lei sau deţin active totale (active imobilizate și active circulante) de până la 100 de milioane de lei, conform ultimei situaţii financiare aprobate.

Articolul 5 al Legii date, modificat prin Legea Nr. 317 din 17.11.22, stabilește că, în calitate de criteriu definitoriu constant folosit la clasificarea întreprinderilor mici şi mijlocii în scopuri statistice, este numărul mediu anual de salariaţi (Tabelul 2.1).

Tabelul 2.1. Clasificarea IMM-urilor în Republica Moldova.

Nr	**Mărimea întreprinderii**	**Numărul de salariaţi**	**Cifra de afaceri / active totale** *în vigoare 02.12.22*
1	Micro	cel mult **9**	până la **18** milioane lei
2	Mici	cel mult **49**	până la **50** milioane lei
3	Mijlocii	cel mult **249**	până la **100** de milioane de lei.

Sursa: [5; 7]

Unul dintre criteriile importante, care determină diferența dintre formele de întreprinderi, este dimensiunea afacerii, conform căreia se disting întreprinderile mari și sectorul IMM-urilor.

La fel ca şi pe plan internaţional, întreprinderile mici şi mijlocii (IMM) ale Republicii Moldova domină economia națională. Considerăm că acest lucru se datorează: a) atomicității afacerilor în agricultură, industria prelucrătoare și servicii – ramuri cu cel mai mare număr de

IMM-uri și b) gradului ridicat de flexibilitate al întreprinderilor din acest sector. Anume din aceste considerente, inclusiv și pentru a demonstra importanța IMM-urilor pentru economia națională, precum și a arăta oportunitatea autoangajării tinerilor prin intermediul lansării afacerilor proprii, am analizat datele statistice ale BNS pentru perioada anilor 2015-2023. Această extindre temporală ne permite să evidențiem dinamica dezvoltării afacerilor în Republica Moldova, inclusiv fluctuațiile economice din această perioadă.

În acest context au fost analizaţi următorii indicatori:

A. Numărul de întreprinderi;
B. Numărul de salariaţi;
C. Venituri din vânzări;
D. Profitul/pierderile până la impozitare;
E. Investiţii financiare pe termen lung;
F. Activele întreprinderii.

A. Numărul de întreprinderi. Pe parcursul ultimilor ani (2015-2023) numărul total de întreprinderi a crescut cu 12562 de unităţi. Cea mai mare creştere, în comparaţie cu anul precedent, se atestă în anul 2022, constituind un spor de 2303 unități față anul 2021. În anul 2023 creșterea a constituit doar 1170 unități față de anul 2022. Respectiv, numărul total de întreprinderi în anul 2021 a fost mai mare cu 2242 unităţi faţă de anul 2020, iar în perioada 2016-2020 sporul anual al numărului total de întreprinderi a constituit 1104 în a. 2016, 1993 în a. 2017, 2150 în a. 2018, doar 251 unități în a. 2019 și 1349 în a. 2020.

Mai cu seamă, vom menționa perioada anilor 2020-2022 caracterizată prin criza economico-socială cauzată de pandemia COVID-19, în care numărul de întreprinderi mari s-a micșorat cu 319 unități (de la 816 în a. 2020 la 497 în a. 2022), pe când numărul IMM-urilor a fost în continuă creștere (de la 57247 în a. 2020 la 62111 în a. 2022). (Figura 2.1., ***Anexa 1***).

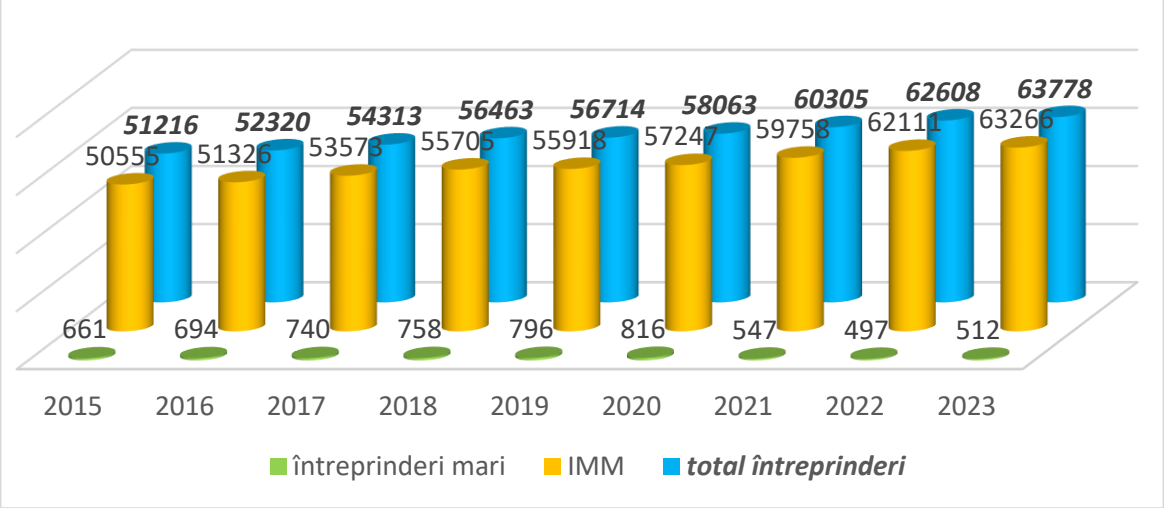


Figura 2.1. Evoluţia numărului de întreprinderi total, anii 2015-2023, unităţi

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

Deci, constatăm că, în perioada pandemiei COVID-19, cel mai mare ritm de creştere anuală se înregistrează în sectorul IMM (***Anexa 2***), iar în mărime absolută, în perioada anilor 2015-2023 numărul de întreprinderi mici și mijlocii crescând cu 12713 unităţi. În același timp, în rândul companiilor mari se atestă o dinamică negativă.

Se poate de menționat că, întreprinderile din sectorul IMM au reușit să treacă mai ușor peste problemele legate de pandemie, iar ponderea întreprinderilor din sectorul IMM-urilor în totalul întreprinderilor în Republica Moldova este în continuare în proporție de circa 99%. (Figura 2.2.).

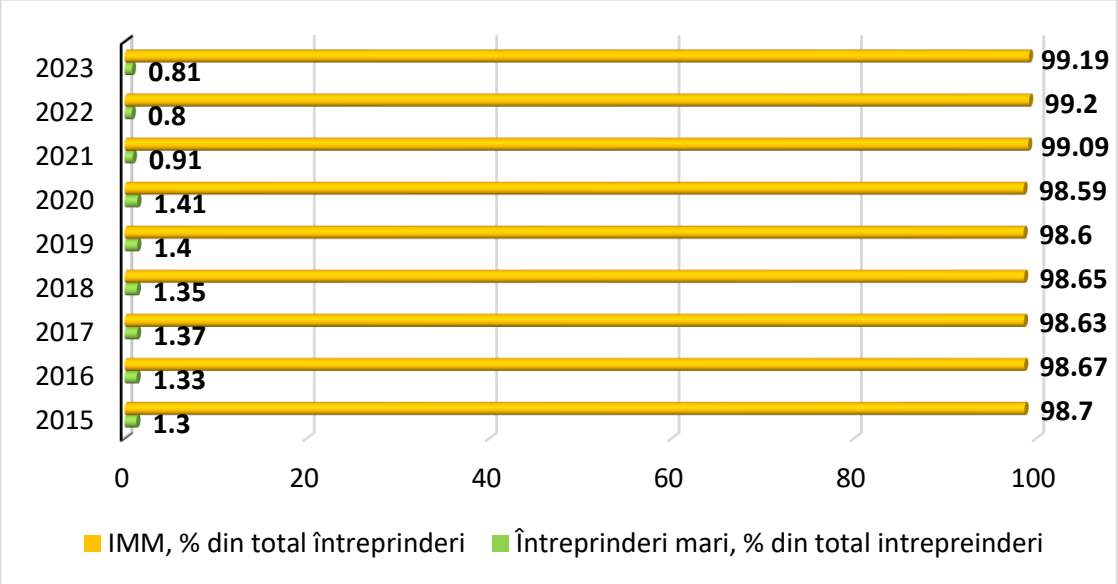


Figura 2.2. Ponderea sectorului IMM în totalul întreprinderilor, %

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

B. Numărul de salariați. În numeroase documente de politici, precum şi în Strategia de dezvoltare naţională se menționează că principalul imbold de stimulate a dezvoltării antreprenoriatului este crearea noilor locuri de muncă.

În perioada anilor 2015-2023 numărul salariaţilor a fost în creştere. Totodată, dacă în perioada anilor 2015-2019 numărul mediu de personal în total pe republică s-a majorat cu 30009 persoane (de la 510268 în a. 2015 la 540277 în a. 2019), atunci în anul 2020 situația s-a modificat, numărul de salariați s-a redus cu 13539 persoane, constituind 526738 salariați. Această reducere de salariați în mare parte se datorează situației economice din țară, care s-a înrăutățit din cauza pandemiei de COVID-19 (Figura 2.3, ***Anexa 3***).

În perioada analizată, numărul de persoane ce sunt angajate în cadrul întreprinderilor mari crește până în anul 2019, iar în perioada 2020-2022 se înregistrează o regresie, care se datorează pandemiei de COVID-19, unele întreprinderi mari fiind impuse să-și reducă din numărul de persoane angajate, pentru a putea supraviețui.

Pe de altă parte, datele statistice analizate denotă o creştere continuă (cu excepția anului 2020) a numărului de salariaţi se înregistrează în cadrul întreprinderilor mici și mijlocii.

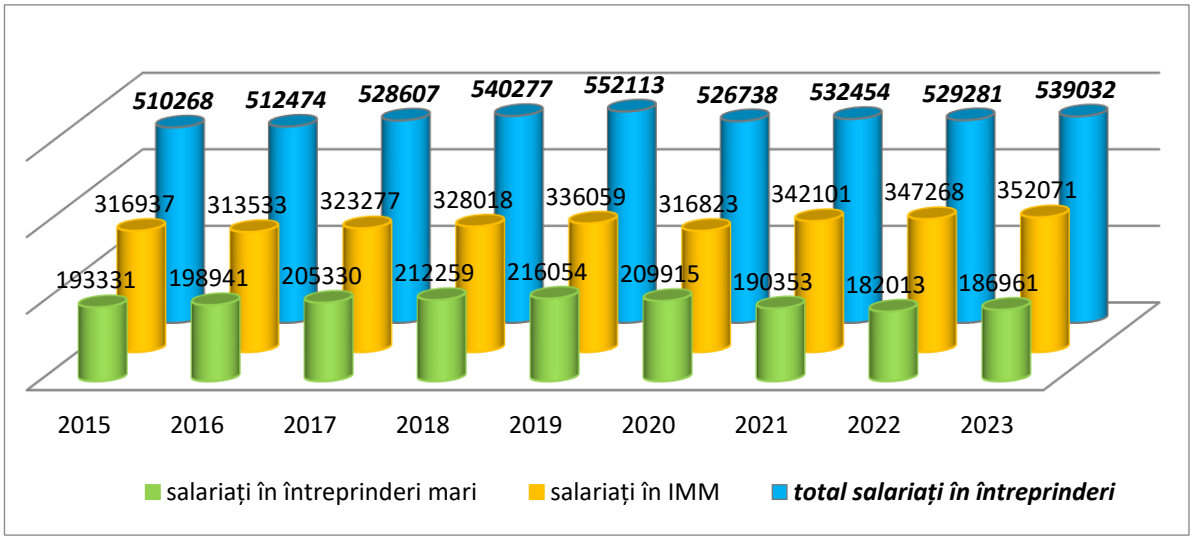


Figura 2.3. Evoluţia numărului de salariaţi pe anii 2015-2023, persoane

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

Conform datelor statistice (***Anexa 4***), în intervalul anilor 2015-2023 ponderea numărului de salariaţi din cadrul IMM s-a majorat, mai cu seamă după anul 2020 (Figura 2.4).

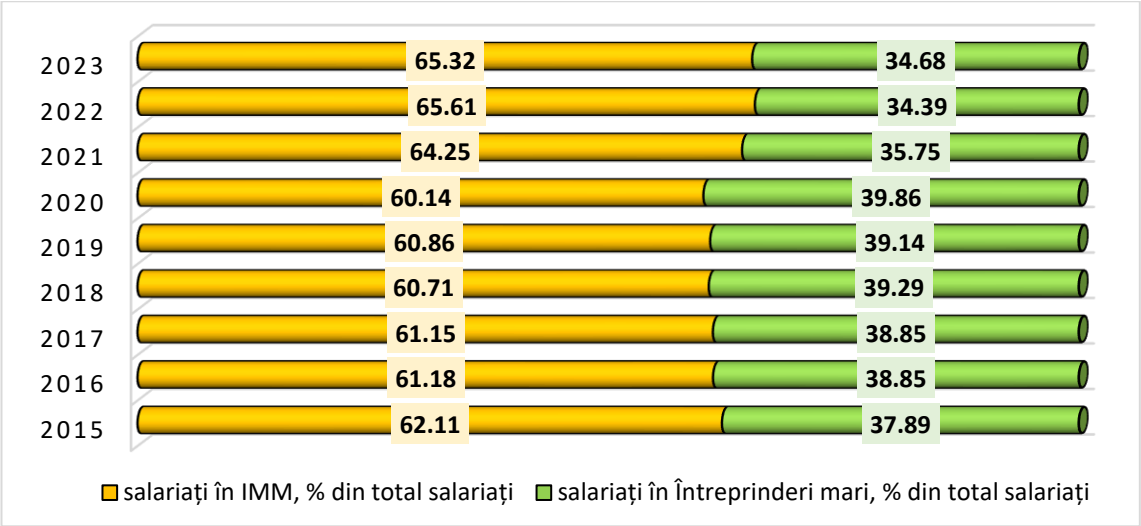


Figura 2.4. Ponderea salariaţilor pe categorii de întreprinderi, %

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

Cea mai mare pondere a salariaților din IMM a fost înregistrată în anul 2022, fiind de 65,61%. În opinia noastră, principalele cauze ale contradicției acestui indicator, pentru sectorul IMM, sunt migrația populației de vârstă activă și criza cauzată de pandemia COVID-19.

C. Venituri din vânzări. În perioada anilor 2015-2023 veniturile din vânzări înregistrate de către întreprinderile autohtone s-au cu 353871,27 milioane lei - de la 282253,43 mln. lei în a. 2015 la 636124,70 mln. lei în a. 2023. Respectiv, cele mai mari venituri s-au înregistrat în sectorul întreprinderilor mari, creșterea lor fiind de 187331,24 milioane lei – de la 162854,60 mln. lei în a. 2015 la 350185,84 mln. lei în a. 2023. La rândul lor IMM-urile au înregistrat o creștere a veniturilor din vânzări de 166540,05 milioane lei – de la 119398,83 mln. lei în a. 2015 la 285938,88 mln. lei în a. 2023. Doar în anul 2020 situația per ansamblu s-a schimbat, veniturile din vânzări reducându-se în ambele categorii de întreprinderi cu 16014,51 milioane lei sau 4,41% (***Anexa 5***). În continuare, în anul 2021 veniturile înregistrate de către întreprinderile autohtone au fost în creștere datorită măsurilor eficiente ale statului, referitoare la susținerea întreprinderilor pe timp de pandemie, pe de o parte, precum și creșterii considerabile a prețurilor, pe de altă parte. Astfel, dinamica veniturilor din vânzări în ultimii ani a înregistrat valori pozitive, cele mai mari încasări atestându-se pentru anii 2021-2023.

Dinamica creşterii veniturilor din vânzări în perioada anilor 2015-2023, atât la întreprinderile mari, cât și la IMM este relativ constantă, cu excepția anului 2020, unde se înregistrează per ansamblu o reducere a ritmului de creștere cu 3-4%. Iar în anul 2021 ritmul de creștere este de peste 20%. (***Anexa 6***). Totuși, în pofida faptului că întreprinderile mari constituie în mediu, 1-1,4% din totalul agenţilor economici, acestea continuă să obțină cele mai multe venituri din vânzări (Figura 2.5).

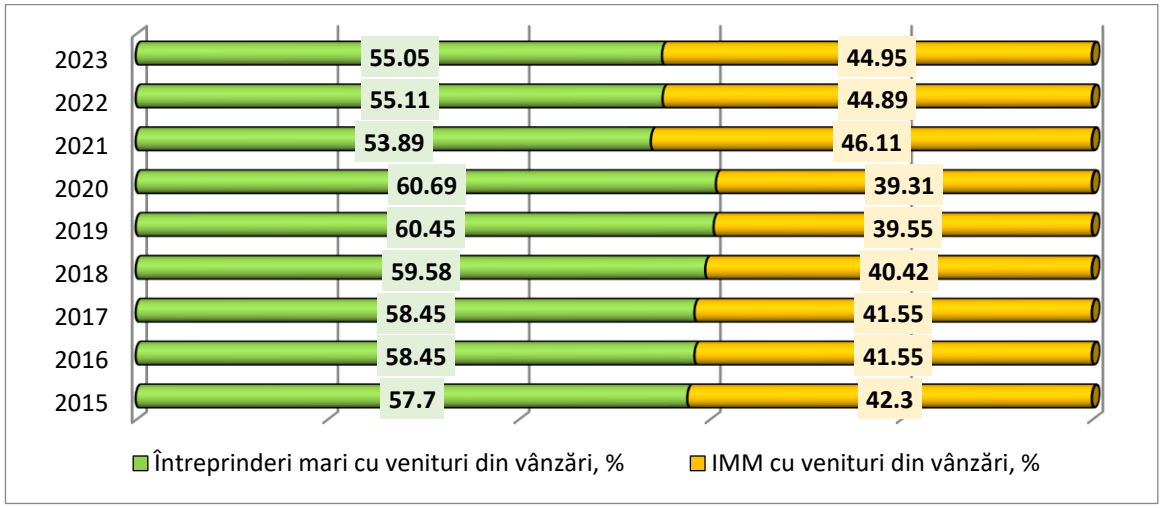


Figura 2.5. Ponderea veniturilor din vânzări înregistrate de către IMM-uri în total, %

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

D. Profitul/pierderile până la impozitare. Indicatorii ce caracterizează rezultatul financiar al întreprinderii sunt meniţi să completeze analiza dezvoltării sectorului antreprenorial şi să măsoare performanţele stabilite (Tabelul 2.2.).

Tabelul 2.2. Rezultatul financiar până la impozitare, milioane lei

Anii	Rezultatul financiar soldat până la impozitare, mln lei		
	În total, dintre care:	Întreprinderi mari	IMM
2015	3453,47	548,44	2905,03
2016	15026,07	9147,54	5878,53
2017	24634,58	10065,70	10568,87
2018	23081,93	11861,91	11220,01
2019	26247,42	13861,06	12386,36
2020	18541,38	9490,47	9050,91
2021	40416,51	15719,39	24697,12
2022	44121,84	17033,06	27088,78
2023	46145,4	17649,36	28496,08

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

În perioada anilor 2015-2023 numărul total al întreprinderilor ce au obținut profit este în creștere, aproximativ 58%. Această creștere indică o dezvoltare economică destul de stabilă. Sectorul întreprinderilor mari înregistrează o creștere puternică în anul 2016, cu o diminuare semnificativă în anul 2020. Situația în sectorul IMM-urilor a fost mai stabilă, cu fluctuații mai minore.

În anii 2021 - 20232 a crescut considerabil numărul de IMM-uri ce au înregistrat profit (Figura 2.6, ***Anexa 7***).

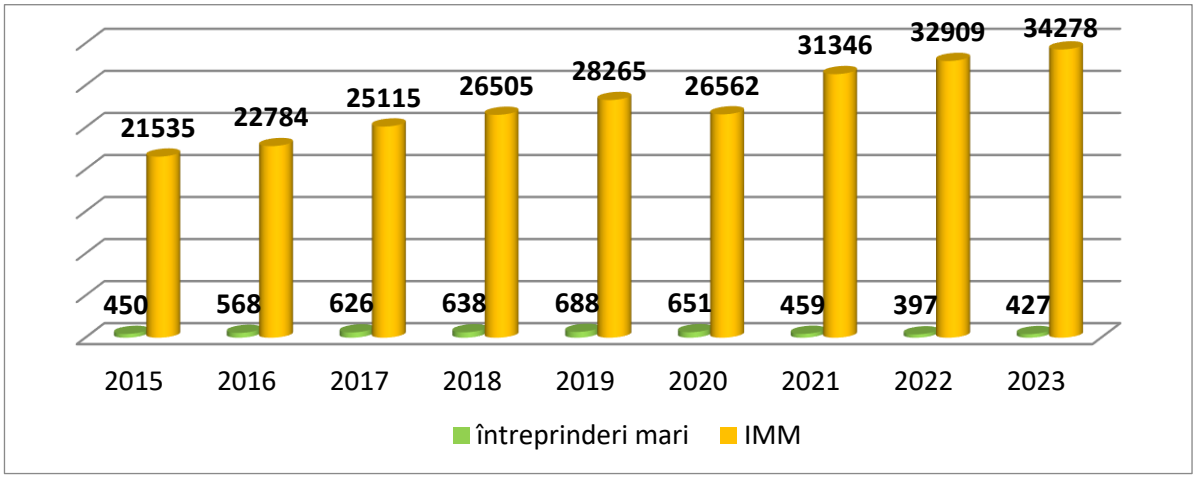


Figura 2.6. Dinamica întreprinderilor ce au primit profit în perioada anilor 2015-2023, unităţi

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

La fel, în perioada analizată se înregistrează și creștere ponderii IMM-urilor în totalul întreprinderilor care au obținut profit (Figura 2.7). Astfel, rolul IMM-urilor în dezvoltarea economică a țării este tot mai evident și se datorează, în mare parte, capacității sectorului dat să se adapteze rapid la provocările mediului extern de ordin politic, social, economic, internațional. Drept dovadă la cele afirmate vine și dinamica ritmului de creștere a numărului de întreprinderi care înregistrează profit este favorabil (***Anexa 8***).

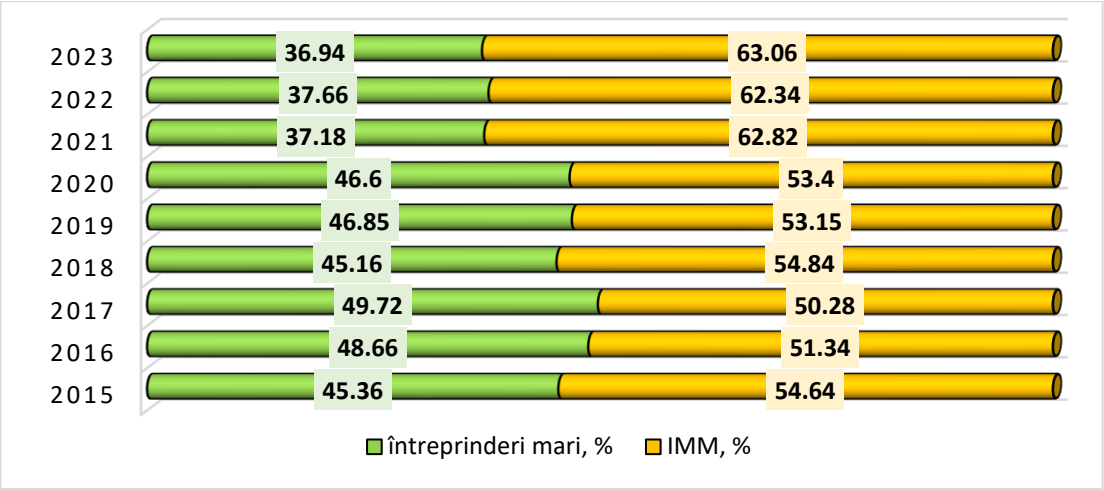


Figura 2.7. Ponderea rezultatului financiar al întreprinderilor cu profit în anii 2015-2023, %

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [94]

Conform datelor din ***Anexa 8***, fluctuația indicatorilor reflectă „reacția" agenților economici la diferite evenimente ce s-au întâmpla în perioada 2015-2023. Astfel, în perioada 2017-2018 ritmul de creștere a numărului întreprinderilor mari s-a diminuat datorită scăderii investițiilor pe termen lung (vezi și ***Anexa 11***), de la 126,22% în anul 2016 la 101,91% în anul 2018, această perioadă fiind urmată de criza cauzată de pandemia COVID-19 din anii 2020-2022.

În perioada analizată, cea mai mare creștere a profiturilor se atestă în sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (***Anexa 9***), ceea ce demonstrează că IMM-urile se adaptează mai ușor la schimbările din economie, fiind mai rezistente în comparație cu întreprinderile mari. La fel, pe parcursul anilor 2015-2023, numărul întreprinderilor care au suferit pierderi a scăzut constant. Astfel, întreprinderile mari au reușit să reducă pierderile într-un ritm mai alert decât IMM-urile, dar ambele categorii de întreprinderi au beneficiat de o revenire economică după 2020, înregistrând scăderi notabile ale pierderilor până în 2023. (***Anexa 10***).

E. Investiţii financiare pe termen lung. În perioada analizată (2015-2023) investițiile financiare pe termen lung pentru toate întreprinderile au sporit cu peste 25 miliarde lei. Pozitiv din pentru dezvoltarea sectorului IMM este faptul că în această perioadă a crescut ponderea investiţiilor în acest sector - de la 43,98% în anul 2015 (11,21 mlrd. lei din totalul de 25,49 mlrd. lei) până la 63,48% (26,32 mlrd. lei din totalul de 41,46 mlrd. lei) în anul 2023 (Tabelul 2.3, ***Anexa 11***).

Tabelul 2.3. Investiţii financiare pe termen lung, miliarde lei

Investiţii financiare, miliarde lei	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
În total pe întreprinderi, din care:	25,49	28,61	29,14	31.33	35.21	36.31	40,22	42,76	41,46
• Mari	14,28	15,04	15,31	16.23	16.21	14.32	13,82	15,59	15,14
• IMM	11,21	13,57	13,83	15.10	19.00	21.99	26,40	27,17	26,32

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Totodată, observăm că în perioada pandemiei COVID-19, investițiile întreprinderilor mari au înregistrat o reducere în anul 2020, în timp ce IMM-urile și-au păstrat dinamica pozitivă. Aceasta demonstrează încă odată gradul sporit de adaptabilitate a IMM-urilor la diverse influențele factorilor extern al organizației.

F. Activele întreprinderii. Suma activelor de care dispun întreprinderile din Republica Moldova este în creştere (Tabelul 2.4). Astfel acest indicator în perioada anilor 2015-2023 a crescut de la 351 miliarde lei în anul 2015 până la 629 miliarde lei în anul 2023. Mai evidențiat evoluția creșterii activelor întreprinderilor este după anul 2020, ceia ce demonstrează o redresare postpandemică a economiei.

Tabelul 2.4. Total active întreprinderi, miliarde lei

Active, miliarde lei	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
În total pe întreprinderi, din care:	351,58	371,13	393,51	435.96	463.69	483.85	547,21	607,29	629,54
• Mari	173,87	189,70	203,60	227.25	236.98	246.39	236,95	260,66	264,42
• IMM	177,71	181,43	189,91	208.74	226.71	237.46	310,26	346,63	365,12

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Făcând câteva concluzii și perspective în dezvoltarea sectorului IMM din Republica Moldova, constatăm că IMM-urile sunt un element foarte important al sistemului economic de piață. Prin intermediul lor se creează mediul favorabil necesar pentru dezvoltarea unei concurențe practice perfecte. Dezvoltarea acestui sector duce la creșterea volumului de producție, sunt oferite diverse locuri de muncă.

În acest domeniu au fost întreprinse o serie de măsuri de susținere care au drept rezultat: majorarea numărului de IMM-uri, a numărului de persoane ce sunt angajate în cadrul acestor întreprinderi, aportul sectorului IMM-urilor la creșterea PIB-ului național. În Republica Moldova contribuția sectorului IMM la valoarea adăugată brută este în jur de 30%, și este în ușoară creștere.

Deși analiza activității întreprinderilor mici și mijlocii indică o dezvoltare continuă a acestui sector, dezvoltarea sectorului IMM rămâne a fi o provocare majoră pentru Republica Moldova. Dezvoltarea în continuare a IMM este strâns legată de accesul la finanțare, care este un factor principal de creștere economică. Finanțarea trebuie să fie la un cost rezonabil, astfel mulți antreprenori ar putea investi în echipamente noi. Astfel, întreprinderile ar deveni mai competitive, prin îmbunătățirea condițiilor de muncă, prin o productivitate a muncii sporită. Sectorul IMM-urilor cel mai ușor se ajustează la schimbările dictate de piață, dar are nevoie de susținere, suport financiar.

Totodată, necătând la faptul că în acest sector sunt cele mai multe locuri de muncă, IMM-urile se confruntă cu lipsa forței de muncă calificate și bine instruite. Procesul emigraționist a dus la un deficit de brațe de muncă în acest sector.

De asemenea, este necesar de susținut anumite categorii de antreprenoriat, cum ar fi antreprenoriatul în rândul tinerilor, antreprenoriatul feminin, antreprenoriatul social, antreprenoriatul inovator etc.

2.2. Studiul experienței internaționale privind susținerea antreprenorilor tineri

Prosperitatea viitoare a Europei în mare măsură depinde de tinerii săi. În plus, tinerii reprezintă un număr semnificativ și o proporție semnificativă a populației din UE, astfel ei numără aproape 100 de milioane în UE, sau o cincime din populația totală a UE. Circumstanțelor menționate se datorează atenția acordată tinerilor de către politicile europene. În pofida oportunităților fără precedent pe care le oferă Europa modernă, tinerii se confruntă cu unele provocări – agravate de criza economică – legate de sistemele educaționale și formare și de accesul la piața forței de muncă [30].

Angajarea tinerilor în câmpul muncii este caracterizată de anumite dificultăți specifice. Astfel, tinerii au șanse mai puține să fie încadrați profesional. Rata şomajului în rândul tinerilor rămâne a fi cea mai înaltă în comparaţie cu alte categorii de vârstă şi este în creştere în ultimii ani. În cadrul țărilor europene există variații mari referitor la acest indicator (Figura 2.8). Astfel, în Germania, Austria, Slovenia, Malta acest indicator este în jur de 10%, pe când pentru așa țări ca Grecia, Spania – este de peste 25%.

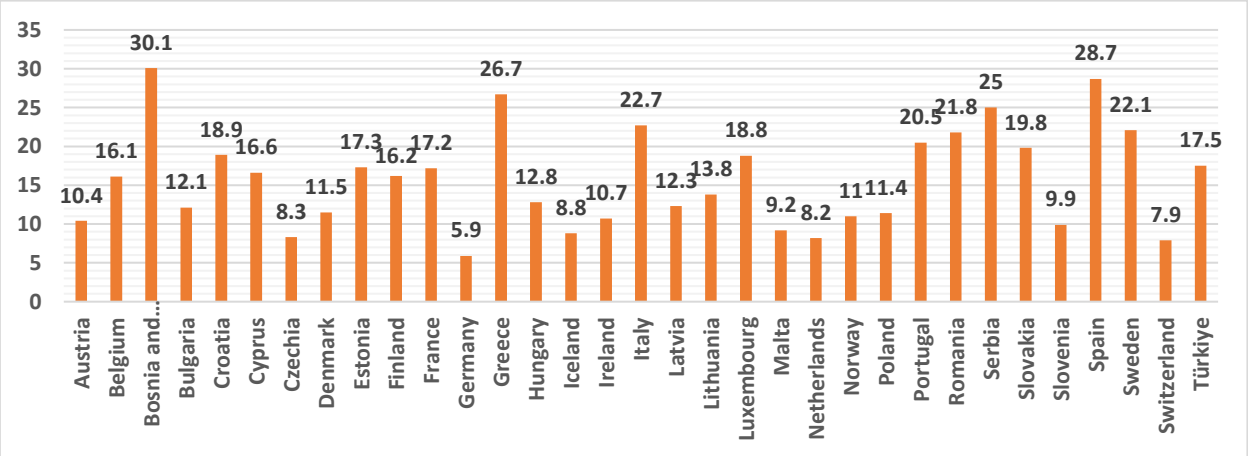


Figura 2.8. Rata șomajului în rândul tinerilor în Europa, anul 2023

Sursa: [167].

Reducerea șomajului în rândul tinerilor este una dintre provocările majore cu care se confruntă majoritatea guvernelor din lume. Cu aproximativ 88 de milioane de tineri femei și bărbați șomeri din întreaga lume, necesitatea eforturilor de creare a locurilor de muncă axate pe tineret este incontestabilă. Potrivit Raportului Organizației Internaționale a Muncii (ILO – *International Labour*

Organisation) privind tendințele globale ale ocupării tinerilor în anul 2022 [154], ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor la nivel mondial a scăzut cu 34 de milioane între 2019 și 2020. Cea mai mare parte a pierderii de locuri de muncă a fost cauzată de circumstanțele extraordinare ale crizei pandemice COVID-19.

Aproximativ jumătate din tinerii care și-au pierdut locurile de muncă în 2020, au completat numărul celor care au statutul de *NEET* (*tineri care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază/învață în cadrul sistemului formal de educaţie şi nu participă la niciun fel de cursuri sau alte instruiri în afara sistemului formal de educație (din limba engleză - Persons Not in Employment, Education or Training*) [112, Note (3)], iar cealaltă jumătate a crescut numărul tinerilor care studiază, dar nu lucrează.

Cei 282 de milioane de tineri care se află în această situație în 2020 au ratat o etapă incipientă crucială în dezvoltarea lor personală și riscă să se confrunte cu provocări serioase pe piața muncii în viitor [154, p. 15].

Astfel, reducerea șomajului în rândul tinerilor este una dintre provocările globale majore pentru deceniile următoare. Deși este legată de situația generală a ocupării forței de muncă, această provocare are propriile dimensiuni și, prin urmare, necesită răspunsuri specifice [144].

În cadrul potențialelor eforturi și strategii de stimulare a ocupării forței de muncă și a creării de locuri de muncă pentru tineri, antreprenoriatul este din ce în ce mai acceptat a fi un mijloc important și o strategie suplimentară valoroasă pentru a crea locuri de muncă și a îmbunătăți mijloacele de trai și independența economică a tinerilor. Este o abordare inovatoare pentru integrarea tinerilor pe piețele forței de muncă în schimbare de astăzi.

Deși rolul crucial jucat de antreprenoriat în stimularea dezvoltării economice și a creării de locuri de muncă [106] este din ce în ce mai înțeles, s-au depus puține eforturi pentru a-l privi din perspectiva tineretului. Tinerii sunt tratați în mare parte ca parte a populația adultă în general, în timp ce nevoile lor specifice și potențialul antreprenorial particular, precum și contribuția lor critică la progresul economic și social sunt subestimate [144].

Antreprenoriatul și crearea de noi afaceri sunt o alternativă semnificativă pentru tinerii din ziua de azi, care se confruntă adesea cu o piață a muncii cu rate de șomaj de două cifre.

Căile și oportunitățile tradiționale de carieră dispar rapid. Astfel, un număr tot mai mare de tineri acceptă provocarea de a-și deschide propria afacere și se învață multe despre cum pot fi îmbunătățite șansele de succes prin diferite tipuri de asistență și prin crearea unui mediu de sprijin [144].

În cadrul potențialelor eforturi și strategii de stimulare a ocupării forței de muncă și a creării de locuri de muncă pentru tineri, antreprenoriatul este din ce în ce mai acceptat ca un mijloc important și o alternativă utilă pentru generarea de venituri la tineri. Antreprenoriatul în rândul

tinerilor este privit ca o modalitate suplimentară de integrare a tinerilor pe piața muncii și de depășire a sărăciei. Sprijinirea acestei schimbări de politică este cauzată și de faptul că, în ultimul deceniu, majoritatea noilor locuri de muncă formale au fost create în întreprinderi micro și mici sau ca activități independente. Având în vedere tendințele demografice globale, este important să fie recunoscute și contribuțiile sociale și economice ale antreprenorilor tineri. Antreprenoriatul poate să pună în aplicare potențialul economic al tinerilor.

Drept dovadă a interesului și preocupării pentru tineri din partea mediului politic pot servi documentele de politici ale Uniunii Europene referitoare la susţinerea antreprenorilor tineri şi a viitori (potențialilor) antreprenori. Astfel, la nivelul Uniunii Europene sunt promovate o serie de strategii și programe (***Anexa 12***), menite să susțină antreprenoriatul în rândul tinerilor.

Pentru UE, antreprenoriatul este considerat un pilon esențial al creșterii economice și al creării de locuri de muncă. Acesta creează noi întreprinderi și locuri de muncă, deschide noi piețe și stimulează noi aptitudini și capacități. Astfel în Planul de acțiune „Antreprenoriat 2020" [29, 30] se pune accentul pe facilitarea creării de noi întreprinderi și a unui mediu mult mai stimulant pentru prosperitatea și creșterea antreprenorilor.

Se acordă o atenţie sporită educaţiei [54]. Astfel educația antreprenorială este promovată din ce în ce mai mult în majoritatea țărilor europene. Pentru a stimula și mai mult acest proces, Comisia a lansat Săptămâna europeană a IMM-urilor pentru a promova antreprenoriatul în Europa și pentru a-i informa pe antreprenori cu privire la sprijinul disponibil [46].

Atât *Cadrul reînnoit pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului pentru perioada 2010-2018* (care constituie, în fapt, Strategia Uniunii Europene pentru tineret 2010-2018) [40], cât și *Strategia UE pentru tineret 2019-2027 „Implicarea, conectarea şi responsabilizarea tinerilor: o nouă strategie a UE pentru tineret"* [33] propun inițiative și promovează poitici de susținere în opt domenii:

1) Angajarea și antreprenoriatul
2) Incluziune socială
3) Participare
4) Educație și formare
5) Sănătate și bunăstare
6) Activități voluntare
7) Tineretul și lumea
8) Creativitate și cultură.

Întrucât condițiile-cadru pentru activitatea antreprenorială variază destul de mult de la o țară la alta, tinerii beneficiază de diferite stimulente și se confruntă cu diferite bariere pentru a începe o afacere. O atenție deosebită trebuie acordată diferențierii dintre țările cu venituri și

niveluri de dezvoltare diferite (sau țări în tranziție economică), în special între țările dezvoltate, în curs de dezvoltare și cele mai puțin dezvoltate. În acest context, considerăm că este oportun ***studiul comparativ***, pe care l-am efectuat cu scopul de a identifica caracteristici comune și deosebiri referitoare la situația tinerilor antreprenori în diferite țări.

La realizarea studiului comparativ, am luat ca puncte de reper **4 grupuri de țări**, fiecare din acestea având anumite condiții socio-economice și politice comune de dezvoltare:

1. Danemarca, Finlanda și Suedia;
2. Portugalia și Spania;
3. Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia;
4. Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Ucraina și Moldova.

1. Danemarca, Finlanda și Suedia. În prima categorie sunt prezentate țările ce au cele mai bune rezultate în ceea ce privește susținerea tinerilor antreprenori și dezvoltarea lor. Conform Rapoartelor de evaluare a politicilor de incluziune antreprenorială *(Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes)*, realizate de OECD [156; 158; 164], doar în anul 2020, în cele 3 țări scandinave au fost create circa 148168 întreprinderi noi (Figura 2.9).

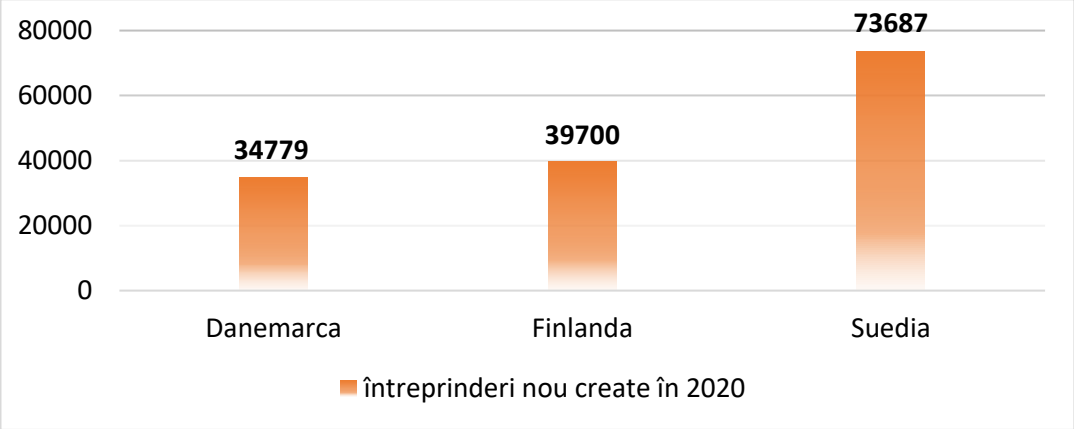


Figura 2.9. Întreprinderi nou create în Danemarca, Finlanda și Suedia, în anul 2020

Sursă: elaborată de autor în baza [152; 155; 165].

Astfel, Danemarca este cunoscută ca a doua cea mai competitivă economie din lume. Înregistrarea unei companii în Danemarca are 3 avantaje principale: o poziție geografică favorabilă pentru tranzacționarea în Europa de Nord, o infrastructură dezvoltată și specialiști înalt calificați care vorbesc două limbi (daneză și engleză). Înființarea unei afaceri pe teritoriul danez se poate face în câteva ore și la un cost foarte mic, iar odată înregistrate, companiile sunt plasate într-un hub corporativ cu acces rapid la alte țări dezvoltate. Cu o practică bine stabilită de cercetare și dezvoltare, în special în sectorul energetic, Danemarca este, de asemenea, un loc ideal pentru a dezvolta noi produse și pentru a impulsiona inovația, dar fără asistența juridică adecvată, obținerea la maximum dintr-o afacere comercială poate fi o provocare [156].

Totodată, Finlanda este cunoscută pentru sistemul său de educație antreprenorială. Guvernul finlandez pune accent pe promovarea antreprenoriatului și a educației antreprenoriale, iar tinerilor antreprenori, precum și oricărei persoane care dorește să înceapă o afacere, le sunt puse la dispoziție toate serviciile de consiliere și multe alte servicii de afaceri [158].

La rândul său Suedia este cunoscută pentru climatul său favorabil de afaceri, competitivitatea globală, personalul multilingv și angajamentul față de inovare. Acest lucru se datorează unei economii de piață dezvoltate și unui sistem educațional eficient. Guvernul a oferit mai multe metode pentru a facilita crearea și funcționarea unei afaceri, inclusiv platforme online pentru înregistrarea unei companii [164].

Aceste țări au adoptat diverse politici și programe pentru susținerea tinerilor antreprenori (***Anexa 13***), în care politicile și programele sunt concepute pentru a sprijini toți cetățenii în mod egal. Scopul este de a stabili un sistem ușor de înțeles pentru antreprenorii viitori și existenți. Sprijinul antreprenorilor viitori sau existenți este oferit sub formă de măsuri de formare, oportunități de *coaching* / de rețea și, într-o mică măsură, prin (micro) finanțări. Ca rezultat numărul de întreprinderi nou create este în creștere. Astfel în anul 2020 în Suedia numărul de companii înființate de tineri antreprenori a crescut cu 14%, comparativ cu anii precedenți [155]. Caracteristic pentru aceste țări este formarea antreprenorială în sistemul de învățământ.

2. Portugalia și Spania. Această grupă este prezentată de două țări care au fost puternic influențate de Criză financiară, monetară și bancară mondială din 2008-2009, când nivelul de șomaj, mai cu seamă în rândul tinerilor, a fost mai mare de 30%. Suplimentar, abia reușind să redreseze într-o anumită măsură consecințele crizei 2008-2009, aceste țări au avut de suferit și din cauza pierderilor economice cauzate de pandemia COVID-19.

Specific pentru aceste țări este că sunt implementate o serie de programe și proiecte (***Anexa 14, 15***), atât la nivel național, cât și regional și local [161; 163]. Accentul se pune pe:

1. Formare profesională;
2. *Coaching* și mentorat antreprenorial;
3. Consultanță în afaceri, inclusiv incubatoare/acceleratoare.

Antreprenoriatul este văzut ca o metodă de ieșire din șomaj, în special pentru tineri, și este promovat pe scară largă în mass-media națională și de o serie de instituții publice și private. Toate programele de asistență au site-uri web și cererile de candidaturi sunt difuzate publicului. Multe din activitățile și proiectele de susținere a antreprenoriatului au fost pe larg mediatizate, cu introducerea unui număr tot mai mare de acțiuni care oferă vizibilitate antreprenorilor. Aceste acțiuni se adresează în principal publicului larg, inițiative care vizează grupurile subreprezentate și dezavantajate, cum ar fi tinerii.

Astfel sunt organizate diverse concursuri, printre care cele mai remarcabile sunt:

- Concursul național pentru tineri antreprenori din Spania (*Certamen Nacional de Jóvenes Emprendedores*) - destinat antreprenorilor sub 35 de ani.
- Concursul pentru premiul Confederației Spaniolă a Tinerilor Antreprenori (*Confederación Española de Jóvenes Empresarios (CEAJE)*).
- În ambele țări, Portugalia și Spania, anual se desfășoară concursul pentru decernarea Premiului Național al Tânărului Antreprenor, pentru a celebra întreprinzătorii remarcabili sub 40 de ani.

Suplimentar, antreprenorii din rândul tinerilor beneficiază de reduceri extinse la contribuțiile sociale: bărbații sub 30 de ani și femeile sub 35 de ani beneficiază de contribuții reduse timp de trei ani, în timp ce beneficiul se încheie după doi ani pentru ceilalți începători.

Cu toate acestea OECD [161; 163] consideră că sunt necesare mai multe acțiuni de conștientizare pentru diferite grupuri țintă pentru a crește gradul de conștientizare cu privire la numeroasele sprijinuri pentru antreprenoriat care sunt disponibile, deoarece nu toate beneficiază de aceeași acoperire.

3. Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia. De la proclamarea independenței, aceste țări au promovat reforme în domeniul administrării afacerilor.

Dezvoltarea antreprenoriatului a fost în centrul politicilor de creștere economică a *Estoniei* în ultimii 25 de ani. Estonia este țara potrivită pentru start-up-uri tehnologice, oferind noilor afaceri o infrastructură eficientă și flexibilă, precum și sprijin pentru start-up-uri prin programul guvernamental *Start-up Estonia*. Conform raportului OECD [157], în Estonia sunt diverse acceleratoare, cum ar fi: *Prototron, Start-up Wise Guys, Mektory Start-up Center*, ș.a., care pun accent și promovează proiecte inovatoare.

Lituania este una dintre cele mai inovatoare și avansate din punct de vedere tehnic din Europa. Potrivit OECD [160], există foarte puțină sarcină administrativă pentru înființarea de noi afaceri, iar Lituania este clasată printre cele mai favorabile țări din UE în acest sens.

Respectiv, OECD [159] evidențiază că *Letonia* oferă o serie de avantaje pentru cei ce doresc să dezvolte un business, printre care și ușurința de înregistrare și de desfășurare a afacerilor, o povară fiscală relativ scăzută pentru companii.

La fel, toate aceste 3 țări baltice oferă accesul la piața unică a UE. În aceste țări sunt implementate mai multe activități ce țin de susținerea tinerilor (***Anexa 16***). Cu precădere sunt programe ce țin de inițierea în profesie, pregătirea pentru angajarea în câmpul muncii.

Slovenia pe parcursul anilor a demarat mai multe proiecte și activități ce au avut ca scop promovarea activității antreprenoriale. Astfel, la nivel de Uniune Europeană, tinerii sloveni au fost singurul grup de populație care a avut o rată a antreprenoriatului, aflat la faza de lansare și creștere, mai mare decât media pe UE [162].

Există mai multe strategii specifice grupului care urmăresc să ajute grupurile dezavantajate de pe piața muncii. De-a lungul anilor în Slovenia au fost implementate mai multe programe de incluziune antreprenorială pentru grupurile dezavantajate, dar la moment, majoritatea din ele nu mai sunt operaționale. În Slovenia, prin intermediul Start-up Slovenia sunt promovate companii inovatoare.

4. Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina

Aceste țări reprezintă țările Parteneriatului Estic. Aceste țări au ca obiectiv principal consolidarea asocierii politice și a integrării economice cu Uniunea Europeană. În anul 2021 Belarus și-a suspendat participarea la acest parteneriat.

Tineretul ocupă din ce în ce mai mult centrul dezbaterilor politice ca un motor al dezvoltării în țările Parteneriatului estic (*EaP – Eastern Partnership*) - o inițiativă comună care implică UE, statele sale membre și șase țări partenere din Europa de Est: Armenia, Azerbadijan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. Multe cercetări au fost efectuate în regiunea Parteneriatului estic în ultimul deceniu cu scopul de a identifica provocările cu care se confruntă tinerii. Unul dintre cele mai importante și larg discutate subiecte în acest sens este problema șomajului în rândul tinerilor. Acesta este motivul principal care îi forțează pe prea mulți tineri din țările EaP să-și părăsească țările în căutarea unei „vieți mai bune” (de exemplu, aproximativ 25% dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 15 și 29 de ani trăiesc în străinătate). Acest lucru, din partea sa, perturbă potențialul care ar fi putut fi folosit pentru dezvoltarea țărilor lor de origine. Înțelegând această problemă, guvernele țărilor Parteneriatului estic au început să ia mai multe măsuri pentru prevenirea acesteia.

Nivelul de prioritizare al dezvoltării antreprenoriatului în rândul tinerilor poate diferi de la o țară la alta, totuși importanța dezvoltării antreprenoriatului în rândul tinerilor este indicată în diferite documente de stat ale țărilor Parteneriatului estic, inclusiv legile privind tineretul, strategiile de implementare a politicilor de tineret, programele guvernamentale, strategiile pentru IMM-uri etc. Singura excepție este cazul Georgiei, unde nu au fost identificate nici în politica de tineret, nici în strategia de dezvoltare a IMM-urilor [142].

Au fost implementate un șir de programe finanțate de Uniunea Europeană (***Anexa 17***).

O problemă destul de serioasă o prezintă absența evaluării sistematizate și continue a eficacității proiectelor și programelor implementate. Nu sunt disponibile date statistice consistente cu referire la antreprenoriatul tinerilor, deci nu există nici statistici generale oficiale cu privire la antreprenoriatul tinerilor în țările Parteneriatului estic.

În aceste țări pe larg sunt dezvoltate IMM-urile, pentru combaterea șomajului în rândul tinerilor. Este important de menționat că antreprenoriatul tinerilor face parte din strategiile pentru IMM-uri ale majorității țărilor Parteneriatului estic. Acum au apărut mai multe programe în țările Parteneriatului estic, inclusiv stimulente fiscale, sprijin financiar și consultanță.

Nivelul de dezvoltare a IMM-urilor în Azerbaidjan este mai scăzut. Și, de asemenea, în Belarus, economia este încă dominată de marile întreprinderi deținute de stat, cultura moștenită de la URSS.

În general, IMM-urile din regiunea Parteneriatului estic reprezintă între 83% și 99% din întreprinderile private. Astfel, în multe țări a fost facilitată procedura de înregistrare a IMM-urilor.

Pentru țările din toate grupurile analizate este specific faptul că multe din activitățile legate de dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor a fost sistate sau suspendate temporar pe perioada Pandemiei COVID-19. Considerăm că țările Uniunii Europene trebuie să acorde atenție și la o categorie specială – *imigranții* (străinii intrați în țară cu scopul de ședere îndelungată) pe care este necesar de integrat în societate. Evenimentele din Ucraina, declanșate pe 24 februarie 2022, au creat situația când multe țări europene, inclusiv și Republica Moldova se confruntă cu un val mare de refugiați [139, p. 11].

Analizând experiența străină în domeniul susținerii tinerilor antreprenori putem să menționăm următoarele:

- ✓ În țările analizate mai sus, printre organele și organismele de stat, ce sunt utilizate întru susținerea persoanelor dezavantajate se regăsesc camerele de comerț, diverse incubatoare de afaceri, autoritățile de stat, diverse organizații private li fonduri de susținere și dezvoltare a afacerilor, rețele de schimb de experiență, ș.a.
- ✓ Activitățile ce țin de susținerea tinerilor antreprenori sunt: diverse cursuri de instruire și training, diverse programe de mentorat, servicii de *business angels*, educație timpurie în domeniul antreprenoriatului (cel mai elocvent exemplu - Finlanda), accesul la finanțare, dezvoltarea aptitudinilor și competențelor antreprenoriale.
- ✓ Organizarea și desfășurarea diferitor concursuri pentru antreprenorii tineri;
- ✓ Crearea condițiilor optimale pentru dezvoltarea antreprenoriatului.

În baza celor relatate mai sus putem să concluzionăm că , în majoritatea țărilor analizate cel mai mult se pune accent pe instruirea și dezvoltarea abilităților de antreprenoriat în rândul tinerilor prin diverse programe de mentorat și *coaching*, diseminarea bunelor practici și împărtășirea experienței.

Experiența țărilor analizate ne demonstrează faptul că susținerea persoanelor dezavantajate, în cazul nostru – a antreprenorilor tineri, este foarte binevenită.

Pentru Republica Moldova este oportun să țină cont de următoarele:

- Sprijinul antreprenorilor tineri trebuie de conceput din perspectiva unei strategii pe termen lung: Ca rezultat va crește numărul de antreprenori tineri și se va schimba percepția și atitudinea tinerilor față de activitățile antreprenoriale;

- Este necesar de aplicat o gamă largă de instrumente ce vin să susțină antreprenorii din rândul tinerilor. Acest sprijin este necesar nu numai în perioada de lansare a businessului, dar și în primii ani de activitate.
- Este rezonabil să fie preluat modelul finlandez de educație antreprenorială, prin care tinerii devin mult mai devreme încrezuți în forțele proprii și sunt deschiși spre noi provocări.

2.3. Gradul de participare a tinerilor la dezvoltarea economică a țării

Dezvoltarea sectorului IMM reprezintă una dintre prioritățile de bază în creșterea economică a țării, fiind inclusă în cele mai relevante documente strategice de politici [137, p. 12]. Astfel un accent aparte este pus pe educația antreprenorială și pe stimularea deschiderii afacerilor noi, mai ales de către tineri.

Se pune accentul pe tineri, deoarece tinerii sunt resursa umană principală pentru dezvoltarea oricărei societăți. Tinerii sunt un bun valoros pentru țările lor, iar investițiile în ei aduce beneficii sociale și economice extraordinare, iar, precum au menționat Mayson Sukarieh și Stuart Tannock, pentru a înțelege tineretul din perioada actuală, este necesar să se facă mai mult decât documentarea experiențelor și vieților oamenilor tineri [145, p. 4].

Termenul de „tineret” este adesea folosit în diverse studii demografice, sociale, economice. De obicei, tineretul este numit un astfel de grup socio-demografic independent al societății, care trece printr-o perioadă de maturitate socială, adaptare la lumea adulților și schimbări viitoare.

Tinerii sunt în perioada de tranzit de la copilărie la vârsta de adult, la independență și conștientizarea rolului său în societate. Tinerii sunt la un moment de răscruce în care încep să-și realizeze aspirația, să-și asume independența economică și să caute spațiu în societate.

La nivel mondial în 2021, aproximativ 75 de milioane de tineri erau șomeri, 408 milioane erau angajați și 732 milioane erau în afara forței de muncă [154, p. 26].

Din cauza pandemiei COVID-19, pe parcursul anului 2020, șomajul în rândul tinerilor, la nivel mondial, a crescut cu circa 4 milioane persoane, iar ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor la nivel mondial a scăzut cu 34 de milioane între 2019 și 2020. Comparativ cu anul 2019, în 2020 ocuparea forței de muncă a tinerilor a scăzut cu 8,2%, în timp ce la adulți acest indicator a fost de 2 ori mai mic. [154, p. 17].

Deși la nivel global sunt întreprinse numeroase eforturi pentru angajarea lor, tinerii rămân în continuare marginalizați în accesul la piața muncii, fapt ce argumentează, pe de o parte, gradul ridicat al sărăciei în rândul tinerilor și, pe de altă parte, lipsa surselor necesare pentru înființarea afacerilor proprii.

Tinerii din multe țări, în ciuda absolvirii liceelor și universităților, nu cunosc ce roluri ar avea în economiei. Până în prezent, mulți tineri din țările în curs de dezvoltare (cu economie de piață slab dezvoltată și sector public dominant), de exemplu, cred că pot lucra fie în sectorul guvernamental, fie în sectorul privat unde sunt companii mari, fără a cunoaște importanța inițiativei proprii fructificate prin intermediul antreprenoriatului comercial (afaceri cu scopul de abține profit) sau antreprenoriatului social (non-profit). Prin urmare, implicarea tinerilor în procesele de dezvoltare economică presupune formarea unei conexiuni durabile între lumea lor interioară (valorile și viziunile acestor persoane tinere) și mediul din jurul lor (realitatea economico-socială). Anume din această înțelegere, a fructificării inițiativei personale, devine evident că tinerii sunt importanți pentru economie, deoarece ei sunt nu doar actualii ci și viitorii consumatori, inovatori, lucrători, antreprenori, reciclatori, producători și lideri [128, p. 7].

În viziunea noastră, în aspectul relațiilor de muncă, tinerii pot contribui la dezvoltarea economiei reale, creatoare de valoare, în două moduri: în calitate de salariați sau, alternativ, prin activitatea antreprenorială în calitate de angajatori și promotori ai noilor proiecte de afaceri.

Luând în considerație faptul că migrația populației în Republica Moldova este la un nivel ridicat, iar cei care pleacă sunt în mare parte persoane tinere cu vârste de până la 34 ani, este absolut necesar ca în societatea noastră tinerii să fie susținuți în lansarea propriilor afaceri, precum și să fie instruiți și ghidați în ceea ce privește inițierea și dezvoltarea afacerii.

Dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor contribuie la o mai bună înțelegere a procesului de creare de oportunități de ocupare destinate tinerilor. Pe fondul necesității stimulării ocupării în rândul tinerilor, antreprenoriatul reprezintă o alternativă importantă în ceea ce privește folosirea potențialului și talentului tinerilor.

Pentru Republica Moldova tinerii reprezintă un important segment al populației, care poate semnificativ influența dezvoltarea economică și socială a țării. Cu toate acestea, tinerii nu au asigurate condițiile necesare pentru dezvoltare. Actualmente, luând în considerație provocările cu care se confruntă tinerii (plecarea masivă peste hotarele țării, declinul demografic general, pandemia COVID -19), impun mai mult ca niciodată o analiză a situației tinerilor din Republica Moldova. Eșantionul cercetat este pentru anii 2015-2023, această perioada extinsă fiind necesară pentru a evidenția fluctuațiile demografice și evoluția indicatorilor socio-economici înainte și după pandemie.

Astăzi tinerii în Republica Moldova constituie doar circa 25% din totalul populației (Tabelul 2.5). Pe parcursul ultimilor ani populația țării s-a redus cu 378 de mii de locuitori, această scădere este semnificativă, luând în considerație tendințele demografice negative din Republica Moldova.

Această tendință se reflectă și în rândul tinerilor, numărul tinerilor s-a redus cu 296 mii. La fel, în perioada 2015-2023, a scăzut și ponderea tinerilor cu vârstele de 15-34 ani, respectiv, de la 30,12% la 22,67%.

Tabelul 2.5. Distribuția tinerilor din Republica Moldova pe grupe de vârstă, gen și loc de reședință, anii 2015-2023

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Total populație în țară	2835978	2803186	2755189	2707203	2664224	2635130	2596809	2528654	2457783
Inclusiv, tineri cu vârste de 15-34 ani	854193	820454	778125	736880	700943	674038	642528	599444	557278
Ponderea tinerilor cu vârste de 15-34 ani în total populație din țară, %	**30,12**	**29,27**	**28,24**	**27,22**	**26,31**	**25,58**	**24,74**	**23,7**	**22,67**
Tineri cu vârste de 15-34 ani, pe medii:									
· **Urban**	356604	339857	321932	305230	291870	282637	272103	257417	242380
· **Rural**	497590	480598	456195	431653	490074	391402	370 425	342027	314898
Din numărul total de tineri:									
· **Bărbați**	432379	415296	392110	370442	352882	340169	323635	298776	273884
· **Femei**	421814	405160	386017	366439	348061	333870	318893	300668	283394

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [102]

Proporţia bărbaţilor tineri este uşor mai mică decât cea a femeilor în totalul tinerilor. Relativ mai mulţi tineri locuiesc în mediul rural – 57-58%, în comparaţie cu 41-42% de tineri ce locuiesc la oraş.

Acestă reducere semnificativă a populației tinere (aproximativ 34% pe parcursul ultimilor 8 ani), aduce în prim plan o serie de probleme cum ar fi:

- migrația;
- scăderea natalității;
- îmbătrânirea populației;
- piața muncii; ș.a.

Pe piața muncii din Republica Moldova se atestă un decalaj între cererea și oferta de muncă. Astfel, indicatorii care caracterizează activitatea economică, ocuparea forței de muncă și șomajul

în rândul tinerilor, desigur, variază în funcție de grupuri individuale. Indicatorii nivelului activității economice și al ocupării forței de muncă sunt semnificativ mai mici la vârsta de 15-24 ani (deoarece mulți tineri studiază încă), și semnificativ mai mari - pentru vârsta de 25-34 ani.

Conform datelor statistice (Tabelul 2.6), rata de ocupare pentru tinerii din categoria de vârstă 15-24 este în mediu de 18% pe parcursul ultimilor ani. Pe când la tinerii din categoria de vârstă de 25-34 ani aceste indicator este de 2 ori mai mare (în mediu 50%). Cu toate acestea, pentru ambele grupuri, rata șomajului este mai mare decât indicatorul mediu pentru economie și reprezintă 11% pentru grupa de vârstă de 15-24 ani și 4-5% pentru grupa de vârstă de 25-34.

În Republica Moldova, conform datelor statistice, rata de ocupare a forţei de muncă în rândul tinerilor este mai mare la cei cu studii superioare, care este în jur de 50%. Pe locul secund se află tinerii cu studii medii de specialitate. În rândul lor rata de ocupare atinge cota de 35%.

Tabelul 2.6. Rata de activitate, ocuparea forței de muncă și șomajul în rândul tinerilor în anii 2015-2023,%

Grupe de vârstă	Indicatorii	Anii								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
15-24 ani	Rata de activitate	22,2	20,8	20,8	22,5	21,2	18,3	18,1	17,7	21,2
	Rata de ocupare	19,5	18,5	18,3	20,9	19,0	16,3	16,4	15,8	18,7
	Rata șomajului	12,3	11,0	11,9	7,1	10,4	10,9	9,2	10,7	11,5
25-34 ani	Rata de activitate	53,1	53,9	51,5	52,5	55,2	52,1	53,5	53,5	55,9
	Rata de ocupare	49,7	51,2	49	50,3	52,1	50,2	52,0	52,2	53,4
	Rata șomajului	6,4	5,2	5,0	4,3	5,8	3,7	2,9	2,5	4,5

Sursa: [108; 109]

Crizele cu care se confruntă economia Republicii Moldova a dus la o mărire a ratei şomajului. Rata şomajului este mai mare în rândul tinerilor comparativ cu populația generală. Cea mai înaltă cotă este înregistrată la tineri cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani. Inițial, cote mai înalte erau înregistrate în mediul rural, iar în ultimii ani - în mediul urban, cei de la oraș înregistrând un indice mult mai înalt, comparativ cu cei de la sate (Figura 2.10). La fel, rata șomajului în rândul femeilor este comparativ mai mare ca cea a bărbaților din această categorie de vârstă.

Cele mai caracteristice **cauze ale șomajului în rândul tinerilor** țin de însăși specificul comportamentului, viziunilor și aspirațiilor lor. Astfel, tot mai mulți cetățeni tineri preferă sau să plece peste hotarele țării (în speranța obținerii unui nivel de trai diferit și superior celui din Republica Moldova) sau, paradoxal la prima vedere, să nu caute de lucru deloc, preferând să primească un suport financiar din partea rudelor plecate peste hotare. O altă caracteristică specifică pentru această grupă de vârstă este și dorința tinerilor de a continua studiile.

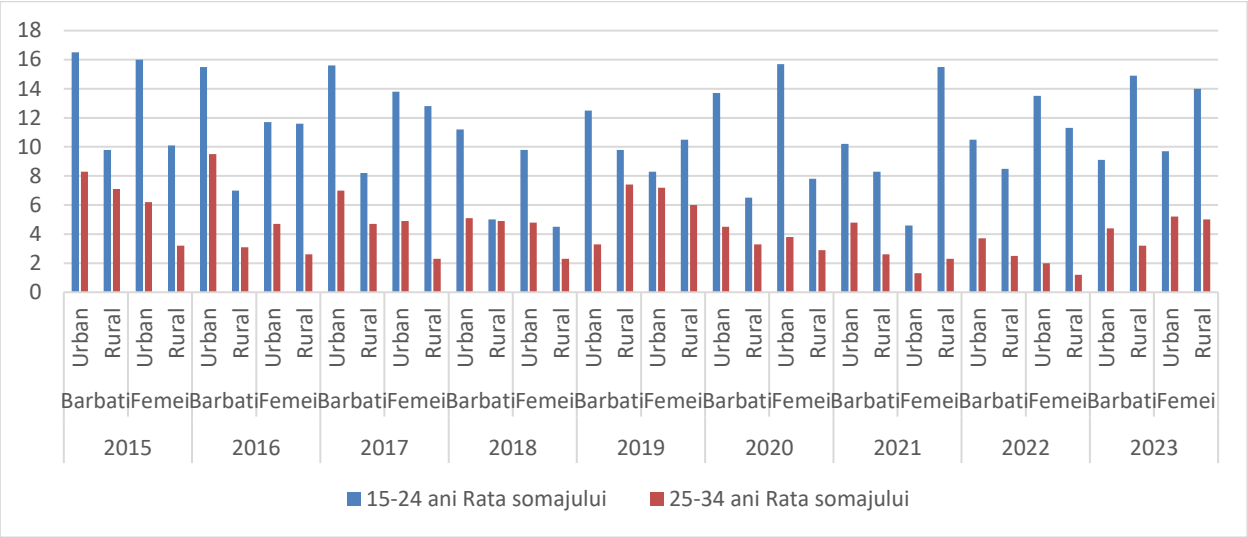


Figura 2.10. Rata șomajului în rândul tinerilor după sexe și mediu de trai

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [108; 109]

Rata înaltă de şomaj în rândurile tinerilor trebuie explicată nu doar prin lipsa locurilor de muncă, ci și prin percepția tinerilor a perspectivelor de angajare prin prisma nivelului de remunerare. Mulți tineri consideră că salariile oferite sunt joase. Criza provocată de pandemia de COVID-19 a dus la pierderea locurilor de muncă, reducerea veniturilor, ș.a., dar cea mai afectată categorie au fost tinerii.

Este o tendință de reducere a nivelului ridicat de șomeri în rândul tinerilor în ultimii ani, cu anumite fluctuații și acest lucru este indicat și de datele absolute privind numărul șomerilor (Figura 2.11).

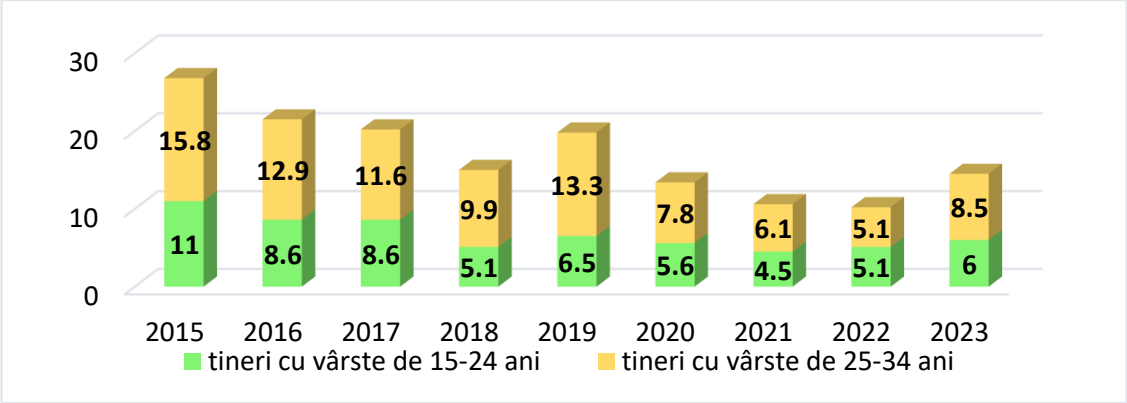


Figura 2.11. Nivelul șomajului în rândul tinerilor din Republica Moldova, mii persoane

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [108; 110]

Reducerea şomajului în rândul tinerilor reprezintă un obiectiv important pentru ţările în curs de dezvoltare, precum este şi Republica Moldova, deoarece șomajul tinerilor reprezintă o pierdere semnificativă de capital uman care ar putea contribui la creșterea economică.

Rata şomajului în rândul tinerilor rămâne a fi cea mai înaltă în comparaţie cu alte categorii de vârstă şi este în creştere în ultimii ani.

Conform datelor și concluziilor Guvernului Republicii Moldova [107], cauzele ratei înalte a șomajului în rândurile tinerilor sunt legate de accesul limitat al tinerilor pe piața muncii, cauzat de mai multe bariere, precum: (i) tranziții mai lungi și mai nesigure de la școală la muncă; (ii) incapacitatea de a satisface cerințele angajatorilor care, într-un mediu cu economie de piață, optează pentru forțe de muncă calificate și cu experiență; nedorința angajatorului de a angaja tineri absolvenți; (iii) corelația insuficientă între oferta educațională și cerințele de pe piața forței de muncă, ceea ce duce la angajarea tinerilor în locuri de muncă de calitate mai mică decât calificările pe care le dețin; (iv) nivelul salariilor oferite de angajatori fiind sub nivelul scontat; și (v) comportamentul migrator asumat care s-a format în societatea moldovenească în ultimele două decenii [107, pp. 29-30].

Considerăm că, pe lângă cele menționate de autoritățile Republicii Moldova, în calitate de factori ce constituie impedimente și bariere de accedere pe piața muncii sunt:

- informarea scăzută a tinerilor despre oportunitățile pieței de muncă;
- problema lipsei locurilor de muncă suficiente și atractivitatea scăzută a locurilor de muncă vacante existente;
- sunt tineri care preferă să se angajeze la „negru”;
- mulți tineri preferă să emigreze în statele UE;
- nedorința unor tineri de a se angaja.

În continuare, pentru a evalua premisele implicării tinerilor în activitatea de antreprenoriat, am analizat nivelul de studii al tinerilor, acesta condiționând direct posibilitatea și interesul de angajare în câmpul muncii. În Figura 2.12 este prezentată informația cu privire la numărul de tineri ce își fac studiile pe teritoriul Republicii Moldova și evoluția acestui indicator. Se atestă o scădere a numărului de studenți pe parcursul perioadei analizate, astfel procentul tinerilor ce studiază în cadrul universităților s-a redus de la 89% până la 56% în ultimul an de analiză.

Astăzi tinerii preferă mai mult educația profesională.

Numărul de elevi în instituții de învățământ profesional tehnic pe parcursul perioadei analizate, cât și numărul elevilor din cadrul colegiilor și centrelor de excelență se majorează în perioada analizată.

Rata de participare a tinerilor la studii este în descreștere, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, atât din mediul rural, cât și din cel urban.

Distribuția elevilor în funcție de domenii în învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar reflectă o prevalență semnificativă în ceea ce privește interesul pentru domeniul inginerie, prelucrare și construcții. De asemenea, în învățământul profesional tehnic postsecundar,

se remarcă ponderi semnificative pentru diverse domenii, cum ar fi afaceri, administrare și drept, precum și sănătate și asistență socială. Astfel, bărbații se orientează mai mult către învățământul profesional tehnic secundar, iar femeile se orientează către învățământul profesional tehnic postsecundar. În învățământul superior cea mai mare pondere au constituit-o absolvenții din domeniul business, administrare și drept.

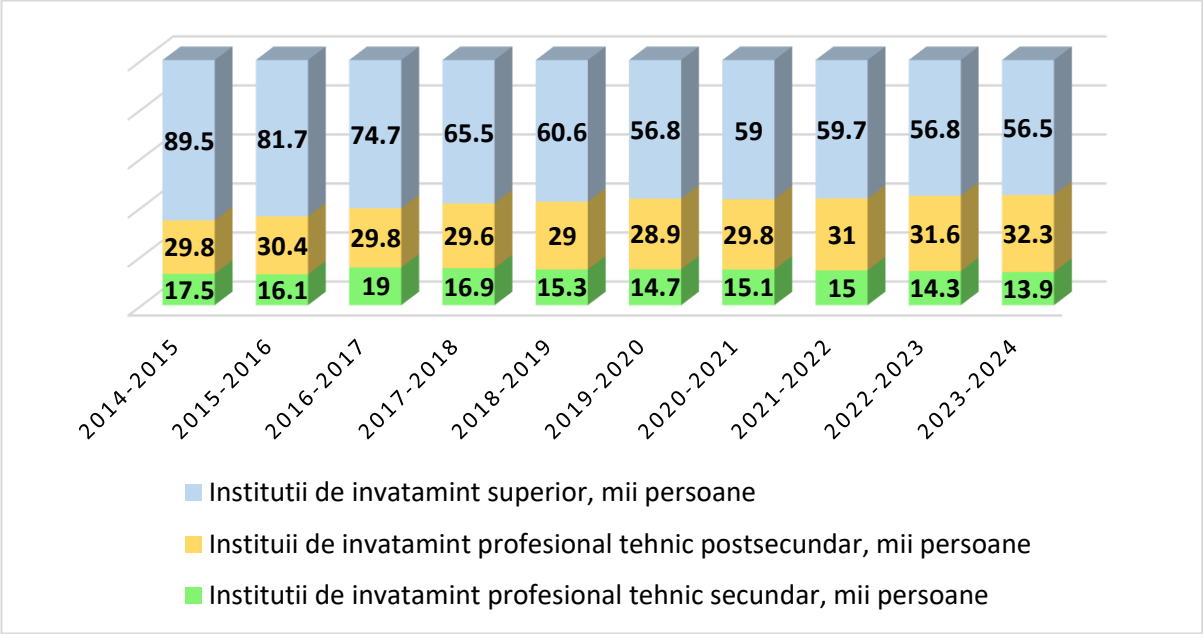


Figura 2.12. Numărul de elevi/studenți din Republica Moldova, mii persoane

Sursa: elaborată de autor în baza datelor [96]

Mulți tineri refuză să continue studiile din diverse motive, cele mai frecvente fiind lipsa mijloacelor financiare pentru achitarea studiilor și dorința de a munci. Pentru bărbați este mai specifică motivația – dorința de a lucra, pe când, pentru femei – probleme legate de finanțarea studiilor și diverse responsabilități de familie. Pentru femeile din mediul rural aceste probleme sunt mult mai proeminente, comparativ cu cele din mediul urban.

Actualmente numărul total al tinerilor înmatriculaţi în instituţiile de învățământ mediu şi superior este în descreștere, și în următorii ani va continua să se diminueze din cauza ratei scăzute a natalităţii.

O altă cauză a acestei reduceri drastice de studenți o reprezintă plecarea în masa a tinerilor peste hotarele țării, indicatorii migrației tinerilor fiind în creștere continuă pe parcursul ultimilor ani de până la pandemia COVID-19 (Figura 2.13).

Conform cercetărilor efectuate de autor, tinerii pleacă în mare parte deoarece nu sunt de acord cu condiţiile de muncă sau de salarizare propuse în ţară. Tinerii optează mai frecvent pentru a pleca peste hotarele țării. Astfel fiecare al 4 tânăr este plecat peste hotare la lucru, fie în căutarea unui loc de lucru.

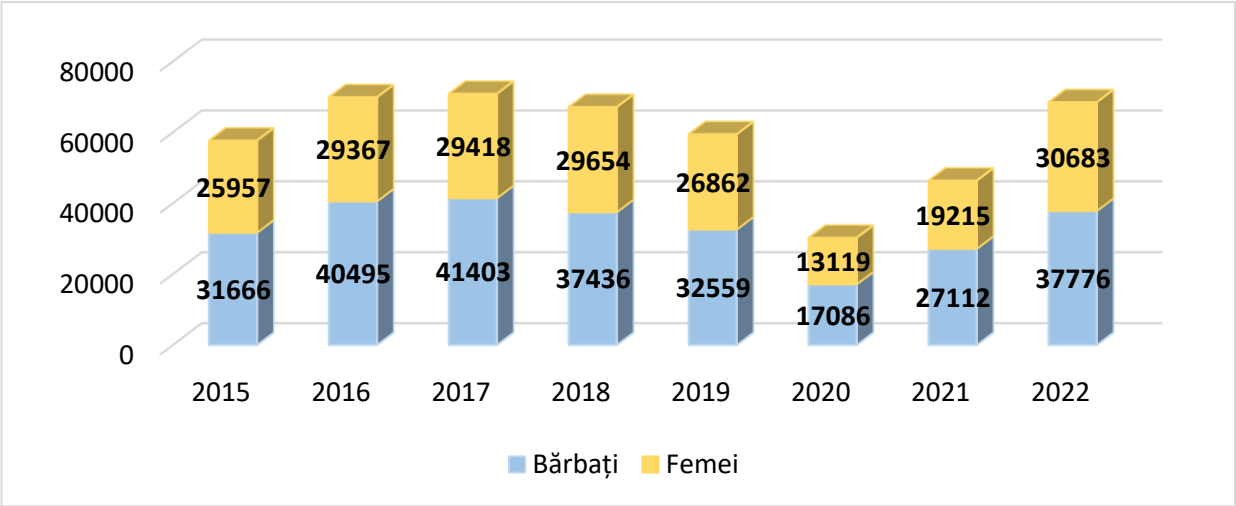


Figura 2.13. Migraţia tinerilor peste hotarele ţării, mii persoane

Sursa: elaborată de autor în baza [97]

Tinerii, cel mai frecvent, nu sunt mulţumiţi de perspectivele angajării în câmpul muncii din Republica Moldova. Dintre cei plecați peste hotarele țării, peste 70% sunt bărbați. Mai frecvent pleacă tinerii din mediul rural, datorită faptului că le este mai dificil la sat să găsească un loc de muncă bine plătit. Dacă bărbații pentru un loc de muncă peste hotare aleg mai frecvent Federația Rusă (până în anul 2020), atunci femeile aleg - Italia. Ponderea femeilor tinere care lucrează în Italia este de 4 ori mai mare decât cea a bărbaților tineri.

Topul țărilor în care lucrează cei mai mulți tineri este următorul:

1. Federația Rusă;
2. Germania;
3. Italia;
4. Marea Britanie. [103]

Totodată, trebuie de menționat că, în continuare tinerii intenţionează să migreze în căutarea unui loc de muncă, majoritatea pentru perioade scurte, cuprinse între mai puţin de un an şi trei ani, și doar unul din zece intenţionează să se întoarcă în ţară.

O altă caracteristică de bază a tinerilor este lipsa de finanțe proprii. Astfel, principalele surse de venit pentru tineri provin din două surse fundamentale: salariile obținute din activități remunerate și sprijinul financiar asigurat de părinți sau alte forme de întreținere. Aceste surse dominante sunt însoțite de prestațiile sociale și transferurile de fonduri de la persoane aflate în afara țării.

Modul în care tinerii își asigură veniturile este subiectul unor variații semnificative, determinate de grupul de vârstă al acestora. Într-o manieră treptată, pe măsură ce înaintează în vârstă, dependența de sprijinul financiar al părinților sau de alte forme de întreținere tinde să scadă în timp ce câștigurile salariale devin preponderente, mai ales pentru tinerii cu vârste între 30 și 34 de ani.

De asemenea, mediul de reședință exercită o influență semnificativă asupra surselor de venit ale tinerilor. În mediul urban, posibilitățile de angajare sunt mai diverse, ceea ce face ca salariile să devină sursa principală de venit. În contrast, în mediul rural, activitățile individuale legate de agricultură constituie o altă sursă importantă de venit pentru tineri. [111]

Implicarea tinerilor în sfera de afaceri este una din soluţiile de a reţine tinerii în ţară. În documentele principale de politici adoptate în țara noastră este indicată clar necesitatea de a dezvolta și promova educația și cultura antreprenorială, inclusiv de a forma competenţele antreprenoriale şi a spiritul de iniţiativă la toate nivelurile de învățământ.

2.4. Analiza rezultatelor chestionării antreprenorilor tineri activi și celor potențiali

Implicarea tinerilor în domeniul afacerilor este una din sarcinile prioritare ale politicii de stat la nivel European, inclusive și în Republica Moldova.

În cadrul temei de cercetare a fost realizat un ***studiu despre antreprenorii tineri activi (cu activitate efectivă, reală) și antreprenori tineri potențiali*** din Republica Moldova.

Studiul a urmărit realizarea următoarele **obiective:**

a) determinarea intențiilor de inițiere și dezvoltare a afacerilor;
b) problemele cu care se confruntă tinerii și necesitățile de susținere.

Pentru o analiză mai aprofundată a antreprenorilor tineri, activi și potenţiali, ***pe parcursul studiului au fost efectuate 2 (două) sondaje***, organizate în baza a 2 chestionare (***Anexa 19 şi Anexa 20***) elaborate de autorul prezentei teze.

Deoarece consider că educația antreprenorială este foarte importantă pentru realizarea cu succes a activității de antreprenoriat, la sondaj au participat tineri de la mai multe instituții de învățământ din țară, cum ar fi:

1. UASM;
2. ASEM;
3. USM;
4. UPS ”Ion Creangă”;
5. Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi;
6. Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul;
7. IP CEEF;
8. Colegiul Național de Comerț al ASEM.

Datele au fost colectate prin intermediul:

- Contacte directe;
- Telefon;

- Email;
- Isondaje.ro.

Este necesar de menționat că studiul a fost efectuat înainte de pandemia COVID-19, iar la etapa actuală, post pandemică, condițiile de activitate antreprenorială în regim on-line pot modifica statistica răspunsurilor date.

Cu toate acestea, constatăm că, în mare parte, problemele și percepția tinerilor asupra antreprenoriatului și lansării afacerilor proprii rămân a fi valabile și în prezent.

Rezultatele sondajelor efectuate de autor în cadrul cercetării temei prezentate în teza dată, relevă următoarele aspecte:

A) ANALIZA REZULTATELOR CHESTIONĂRII ANTREPRENORILOR TINERI ACTIVI (cu activitate efectivă, reală)

Antreprenorii tineri activi (cu activitate efectivă, reală) au avut de răspuns la întrebări pe 4 domenii (***Anexa 19***):

1. Informații despre respondent și întreprindere;
2. Informații despre înființarea și dezvoltarea afacerii;
3. Informații cu privire la cooperare cu partenerii și asociațiile de afaceri;
4. Informații cu privire la problemele cu care se confruntă antreprenorii și necesitățile de susținere.

La studiu au participat 75 antreprenori tineri activi (cu activitate efectivă, reală).

Informații despre respondent și întreprindere.

Analiza respondenților după sex a arătat, că cel mai activ la studiu au participat tineri bărbați – 54,6%, și respectiv 45,6% au fost femeile. Tinerii antreprenori au fost cu vârsta cuprinsă între 19 și 34 ani. Vârsta medie a tinerilor chestionați a constituit 25,8 ani. Relativ mai mulți respondenți sunt din mediul urban (72%), și respectiv 28% din localitățile rurale. Majoritatea respondenților au studii superioare (58,6%), sunt chiar cu studii masterale și doctorale. Pe locul 2 s-au situat respondenții cu studii profesionale secundare (21,3%), pe locul 3 sunt situați respondenții cu studii liceale (18,6%).

Majoritatea respondenților au răspuns afirmativ la întrebarea dacă au urmat cursuri de inițiere și dezvoltare a afacerilor.

Perioada de activitate în calitate de antreprenor este de la câteva luni la 10 ani. Numărul de angajați este de la l la 29 de angajați.

Domeniul principal de activitate al respondenților este prezentat în Figura 2.14.

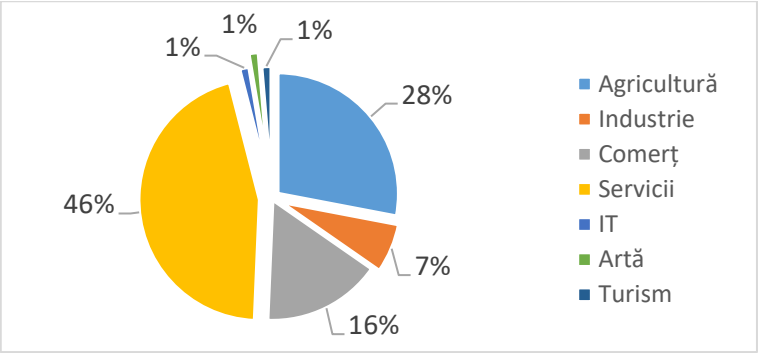


Figura 2.14. Domeniul principal de activitate al respondenților

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Majoritatea antreprenorilor tineri activi au ales ca domeniu de activitate – serviciile, astfel acest domeniu a fost ales de către 34 respondenți, pe locul II s-a situat domeniul agriculturii, iar pe locul 3 este comerțul, cu 12 respondenți. Câte un respondent au ales ca domeniu de activitate sfera IT, arta și turismul.

Fiind întrebați dacă au o afacere de succes, 62 persoane (83%) au răspuns da, iar 13 respondenți (17%) au menționat că nu consideră că au o afacere de succes (Figura 2.15.).

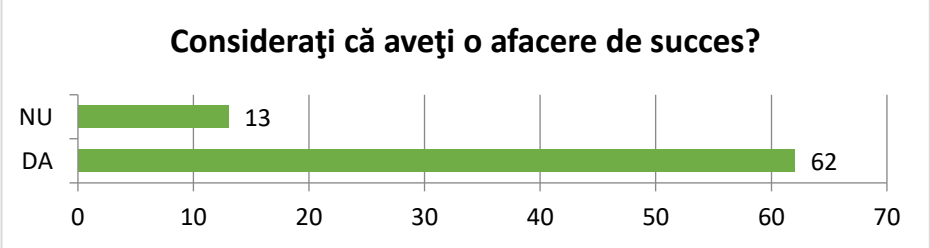


Figura 2.15. Aprecierea afacerii proprii

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Circa 64% din participanții la sondaj au răspuns că veniturile pe deplin acoperă necesitățile lor (Figura 2.16.).

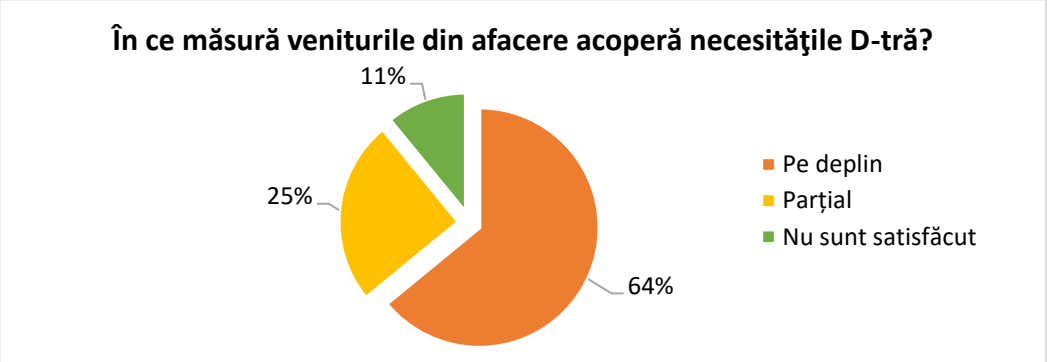


Figura 2.16. Rezultatul în afaceri

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Alte 25% din respondenți sunt doar parțial mulțumiți de rezultatele afacerii lor. Mulți din ei sunt tineri cu durata de activitate a întreprinderii lor destul de mică (câteva luni).

Totodată trebuie de menționat că sunt persoane care nu sunt satisfăcute de rezultatele activității lor, menționând faptul că veniturile nu sunt suficiente pentru a acoperi necesitățile lor.

Informații despre înființarea și dezvoltarea afacerii.

La întrebarea „*Care au fost motivele înființării afacerii?*” (Figura 2.17.), majoritatea respondenților (46%) au indicat, că la bază a stat dorința de a încerca să desfășoare o activitate de antreprenoriat. Alte 23% au menționat că au început activitatea de antreprenor din dorința de a-și asigura un nivel de trai minim necesar, la fel au fost tineri care au menționat că au inițiat o afacere cu intenția de a majora venitul personal. Cinci tineri au menționat că au fost circumstanțe favorabile, au moștenit afacerea de la părinți.

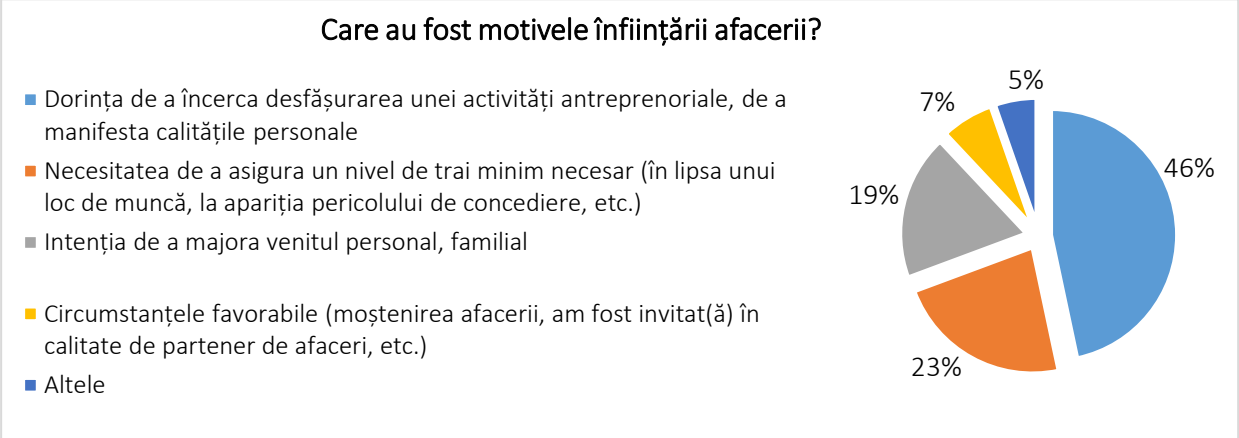


Figura 2.17. Motivele înființării propriei afaceri

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Respondenții au indicat diverse persoane sau evenimente ce i-au încurajat să inițieze o afacere (Figura 2.18.). Cei mai mulți (44 la număr) au fost influențați de către membrii familiei și rudele apropiate. 15 respondenți au remarcat că la baza au fost exemplele persoanelor din anturaj, iar 8 au menționat că au fost motivați de diferite istorii de succes. Au fost tineri ce au fost ei singuri factorul motivațional de a inția o afacere. [55].

La întrebarea „*Cine a fost inițiatorul afacerii?*”, majoritatea respondenților (48 persoane) au afirmat ci ei însăși au fost inițiatorii afacerii pe care o conduc. Alți 20 de respondenți au indicat că decizia a fost luată de comun cu rude, prieteni, etc. 4 respondenți afirmă că inițiatori au fost rudele, iar ei i-au susținut.

Părerile respondenților referitor la întrebarea „*A fost ușor să începeți propria afacere?*” practice s-au împărțit în două. Astfel, 37 de tineri antreprenori au afirmat că a fost ușor să înceapă

activitatea de antreprenor, iar alți 36 de respondenți au afirmat că nu a fost ușor să înceapă propria afacere.

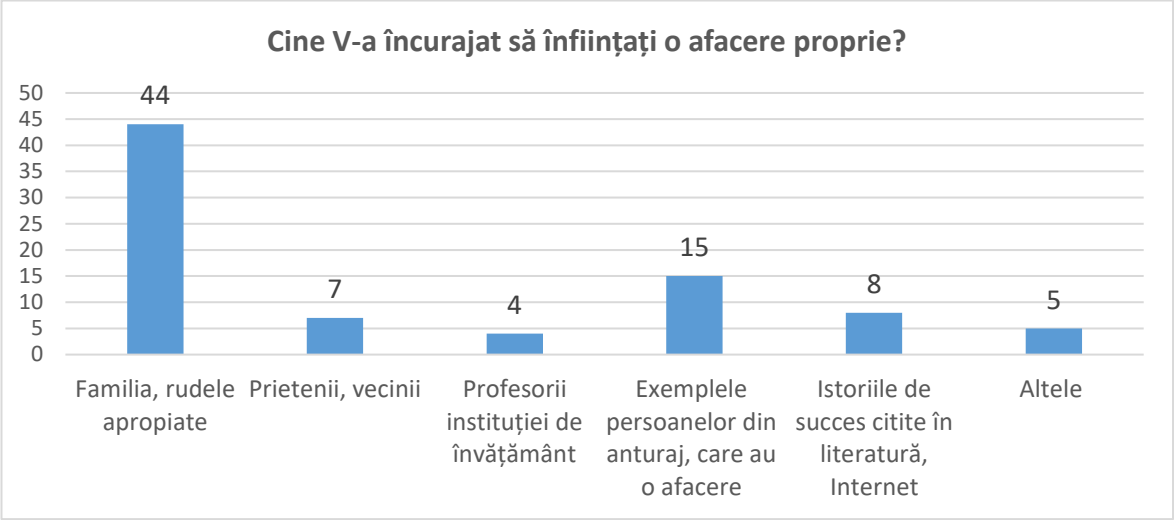


Figura 2.18. Surse de încurajare a înființării propriei afaceri

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Întrebați dacă *au înregistrat afacerea oficial* – 69% de respondenți afirmă că da. Cel mai des afacerea este înregistrată sub forma de SRL.

Din totalul respondenților, 31% nu au înregitrat afacerea oficial. Printre motivele invocate au fost: - nu am reușit, suntem la etapa de inițiere, afacerea este prea mica, s.a.

La întrebarea „*Ați fi putut Dumneavoastră să înființați propria afacere, dacă nu ați fi avut susținere la etapa de înființare?*”, au fost obținute următoarele rezultate:

- Da – 16;
- Nu – 17;
- Greu de răspuns – 42.

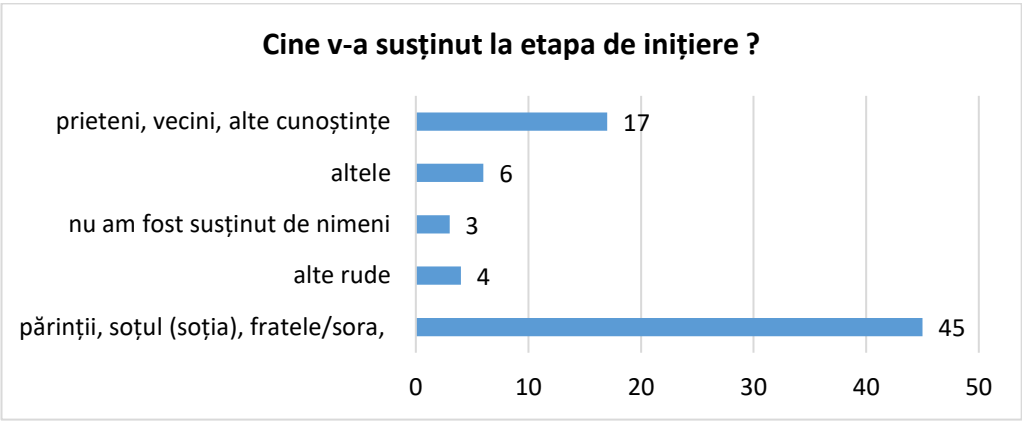


Figura 2.19. Susținerea acordată la etapa de inițiere și demarare a afacerii

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Cu toate acestea, la întrebarea „*Cine V-a susținut la etapa de inițiere și demarare a afacerii (cu un sfat, finanțe, etc.)?*” majoritatea respondenților au răspuns că, într-un fel sau altul, au fost susținuți (Figura 2.19.). Din totalul respondenților, 45 - au afirmat că au fost susținuți de rudele apropiate, alți 17 - s-au bazat pe susținerea prietenilor.

De notat că, un respondent a menționat că a fost susținut prin intermediul unui grant în valoare de 1000 Euro, oferit de fundația Liechtenstein. Alt antreprenor afirmă că a fost susținut de mentori. La fel, întrebați dacă unul sau ambii părinți sunt antreprenori, majoritatea (59%) afirmă că nu au în familie alți antreprenori.

Cu părere de rău, am constatat că puțini din participanții la studiu se folosesc de avantajele oferite de diferite programe de stat. astfel doar 25 persoane au răspuns afirmativ la acest capitol. Cele mai frecvente programe sunt: PARE 1+1, ANTIM, MEEETA IV. Cei care nu participă la diverse programe de susținere a antreprenorilor cel mai des invocă lipsa de timp sau lipsa de informații.

Informații cu privire la cooperare cu partenerii și asociațiile de afaceri

La întrebarea „*Sunteți membru al asociației de afaceri?*” doar 9 respondenți au răspuns afirmativ. Încă 19 persoane intenționează pe viitor să devină membri ai unei asociații de afacere. 63% afirmă că nu au timp pentru a fi membru al unei asociații.

Cei 9 respondenți care sunt membri ai unei asociații de afacere susțin că, din partea asociațiilor au parte de următoarele tipuri de susținere:

1) Furnizează informații utile
2) Ajută la obținerea serviciilor de consultanță
3) Organizează cursuri de instruire

Informații cu privire la problemele cu care se confruntă antreprenorii și necesitățile de susținere

Sondajul realizat ne arată că mulți tineri au remarcat că, este destul de dificil de a te ocupa de afaceri (Figura 2.20.). Sunt diverse bariere administrative cu care se confruntă, condițiile economice din țară, ș.a.

Au fost și respondenți care nu consideră că tinerilor le este dificil de a se ocupa de afaceri la noi în țară. Cel mai des astfel de persoane au moștenit afacerea sau sunt co-proprietari.

Cele mai frecvente probleme cu care se confruntă un antreprenor tânăr activ (cu activitate efectivă, reală) sunt:

- Relațiile cu clienții
- Lipsa unui produs/serviciu
- Contribuții și impozite la bugetul de stat
- Concurența

- Lipsa competențelor necesare [56].

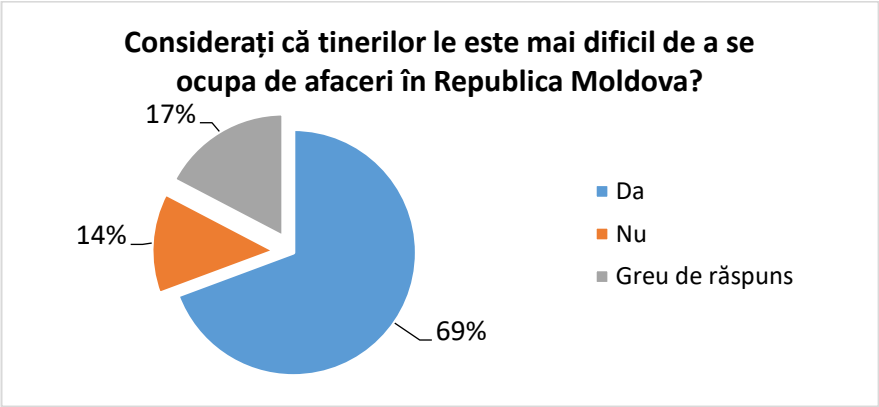


Figura 2.20. Dificultăți în afaceri

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Fiind întrebați despre diverse evenimente adresate antreprenorilor, la care au participat, respondenții au oferit următoarele răspunsuri:

- Seminar de formare - 13%;
- Consultarea antreprenorilor mai experimentați, a mentorilor -26%;
- Informații privind oportunitățile de finanțare preferenţială (programe de stat și străine) – 24%;
- Întâlniri cu persoane cu idei similare – 32%;
- Altele – 4%.

Întrebați de barierele administrative cu care s-au confruntat, participanții la studiu au menționat că s-au confruntat cu diverse bariere (Figura 2.21.).

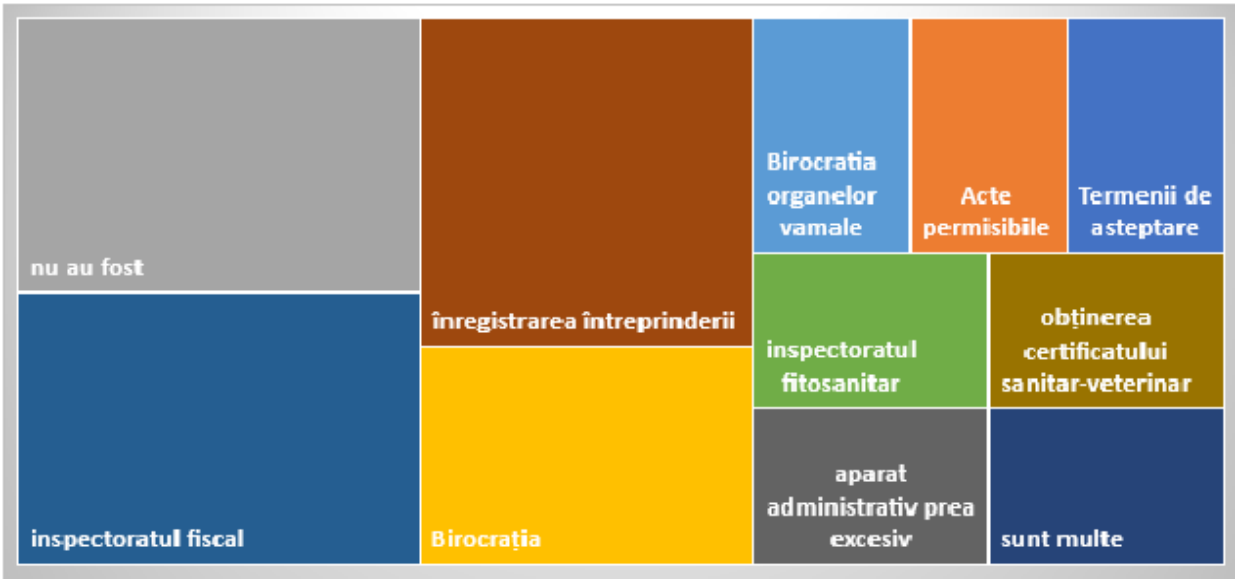


Figura 2.21. Care au fost barierele administrative cu care v-aţi confruntat ?

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Fiecare al 3-lea respondent consideră condițiile actuale ca fiind favorabile pentru demararea unei afaceri. Circa 29% consideră că condițiile sunt nefavorabile pentru demararea unei afaceri. Și 41% nu sunt decișii la acest capitol.

Mai mult ca atât, antreprenorii tineri au nevoie și în continuare de suport în activitatea antreprenorială aleasă. Astfel, antreprenorii tineri activi (cu activitate efectivă, reală) sunt susținuți de rude, prieteni, mentori, colegi, etc. și „în prezent", adică deja după demararea afacerii (Figura 2.22.).

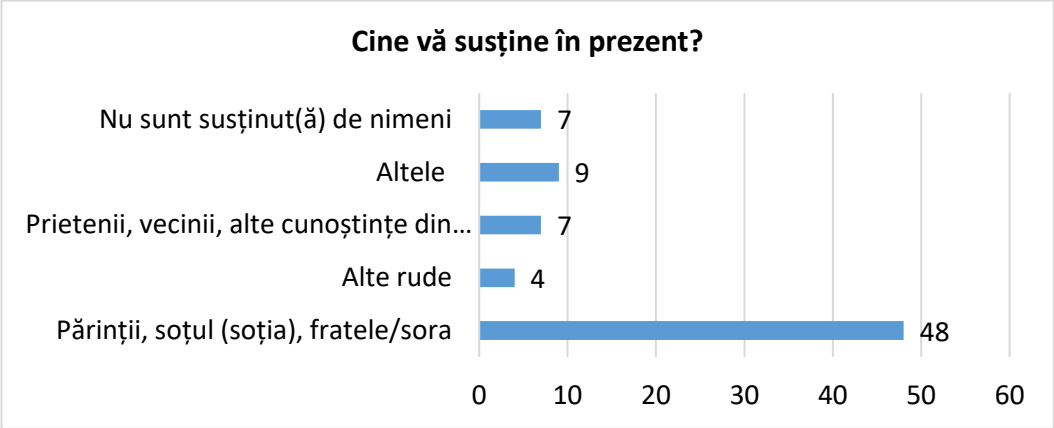


Figura 2.22. Susținerea antreprenorilor tineri în prezent (după demararea afacerii)

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Fiind întrebați despre ce fel de suport au nevoie, cei mai mulți din respondenți au menționat că au nevoie în continuare de suport financiar, este nevoie consultanță în domeniul afacerii. Unii au menționat că au nevoie de instruire, spațiu. Dar comun pentru toți este necesitatea de resurse financiare pentru susținerea facerii sau pentru dezvoltarea ei mai departe.

B) ANALIZA REZULTATELOR CHESTIONĂRII POTENȚIALILOR ANTREPRENORI TINERI

Potențialii antreprenori tineri au avut de răspuns la întrebări pe 4 domenii (***Anexa 20***):

1. Informații despre respondent;
2. Inițierea afacerii;
3. Finanțarea și susținerea afacerilor;
4. Principalele probleme ale antreprenorilor și necesitățile de susținere.

La studiu au participat 150 antreprenori tineri potențiali.

Informații despre respondent

Datorită faptului că cercetarea referitoare la antreprenorii tineri potențiali s-a bazat pe proporțiile de reprezentativitate bazate pe datele statistice și reflectate în Figura 2.12, în mare parte,

a fost efectuată printre studenții diferitor instituții de învățământ – licee, școli profesionale/colegii, universități. Rezultatele cercetării efectuate ne arată că din numărul respondenților, cei mai mulți (75%) sunt persoane cu studii superioare sau care își fact studiile la una din universitățile menționate anterior (Figura 2.23.).

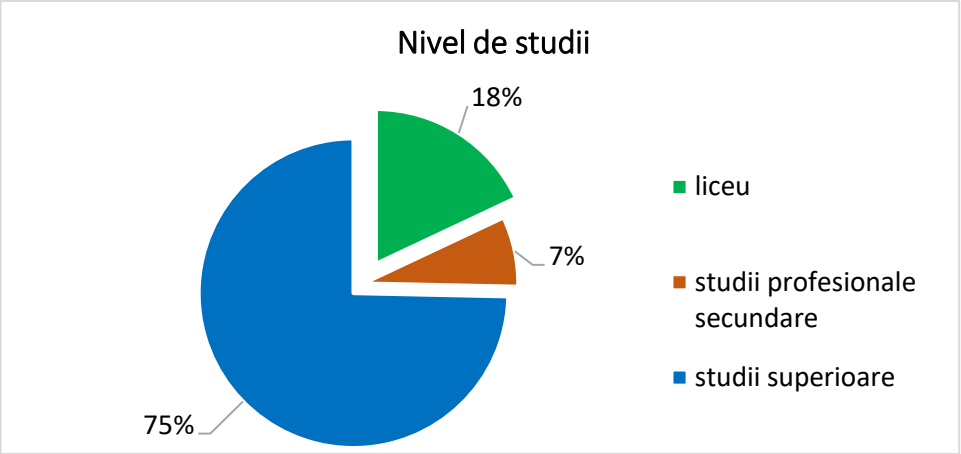


Figura 2.23. Nivelul de studii deținut de respondenți

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

La realizarea studiului de cercetare, cel mai activ au participat femeile care în proporție de 70% sunt dispuse pe viitor să inițieze o afacere. Doar fiecare al 3-lea bărbat, din cei ce au participat la studiu se gândesc pe viitor să deschidă o afacere.

Conform mediului de trai, 44% din respondenți sunt din localitățile rurale, iar restul 56% sunt cu mediul de trai urban. Dat fiind faptul că nivelul studiilor, pregătirea profesională sunt foarte importante în conducerea unei afaceri, viitorii antreprenori au răspuns la întrebarea cu privire la studiile pe care le dețin.

Inițierea afacerii

Tinerii ce pe viitor doresc să inițieze o afacere s-au determinat deja și cu domeniul în care ar dori să activeze [58]. (Figura 2.24). Peste jumătate din respondenți (52%) doresc să inițieze o afacere în domeniul serviciilor. Aproape 1/3 din tineri își doresc o afacere în domeniul comerțului. Doar 15% din tineri își văd viitorul legat de agricultură.

Fiind întrebați de cât timp este nevoie ca să transpui idea în practică – 27% afirmă că este nevoie de cel puțin 1 an de zile pentru aceasta. Alți respondenți (49%) sunt de părerea că este necesar cel puțin 2 ani, și mai mult pentru a transpune în practică o idee de afacere.

La fel, sunt păreri diferite despre ce este primordial în în demararea unei afaceri. Astfel 32% afirmă că este important să ai bani, 29% sunt de părere că o idee bună este baza unei afaceri de succes. 26% de respondenți susțin că nu poți să reușești dacă nu ai susținere.

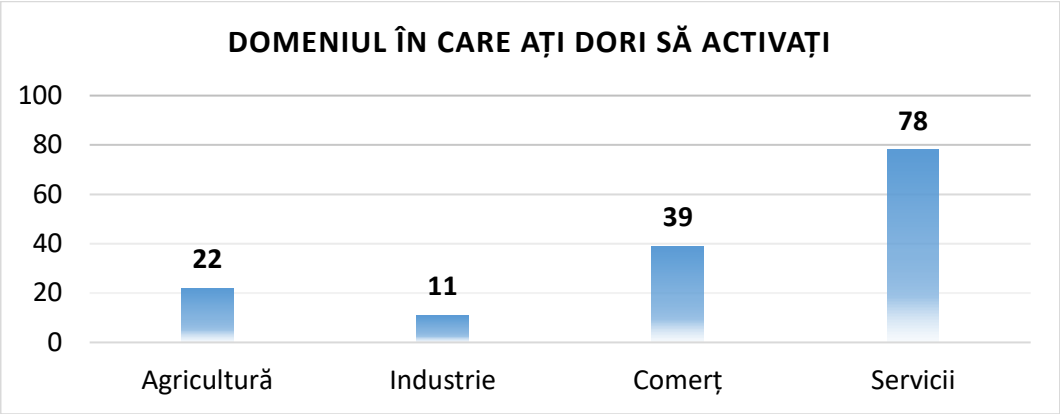


Figura 2.24. Domeniul în care tinerii își doresc să activeze

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Din numărul total al respondenților, 43 de tineri afirmă că condițiile sunt favorabile pentru demararea unei afaceri noi, 36 susțin contrariul – condițiile sunt nefavorabile și aproximativ 50% nu sunt determinați în această privință.

Din tinerii ce au participat la studiu - 54% susțin că nu au urmat careva cursuri de inițiere a afacerilor, și respectiv 46% au urmat astfel de cursuri. [57].

Întrebați dacă au experiență sau studii în domeniul în care doresc să demareze afacerea 50% afirmă că cel puțin au studii în domeniu, iar 26% au și experiență în domeniul ales. Restul susțin că la moment nu au nici studii, nici experiență în domeniul viitoarei afaceri.

Finanțarea și susținerea afacerilor

Tinerii doresc să finanțeze viitoarea lor afacere din mai multe surse, printre care și:

- Salariu
- Suport gratuit din partea părinţilor
- Împrumuturi de la rude, colegi, prieteni
- Credit bancar
- Participarea la proiecte.

De altfel, majoritatea din ei sunt dispuși să investească resurse financiare proprii în afacere. Ei mizează și pe sprijinul familiei lor, eu sunt siguri că familia o săi susțină în dezvoltarea unei afaceri de succes. Mai ales că mulți dintre ei au un părinte, sau chiar ambii părinți antreprenori.

Fiind întrebați „*Cine Vă încurajează să înființați o afacere proprie?*”, tinerii răspund că în mare măsură sunt încurajați de propria familie să înființeze o afacere proprie (46%). Alți factori ce îi încurajează sunt: profesorii instituției de învățământ, exemplele persoanelor din anturaj, care au o afacere; istoriile de succes citite în literatură, Internet. Viitorii antreprenori se așteaptă ca la etapa de inițiere a afacerii să fie susținuți dă către familie, peste 80% afirmă acest lucru. Sunt doar câteva persoane ce nu se așteaptă la nici o susținere.

Este important de menționat la acest capitol că, tinerii ce au participat la studiu în mare parte sunt studenți, și respectiv nu au surse personale de finanțare a unei afaceri. Tocmai de aceasta ei și mizează pe suportul celor din jur.

Principalele probleme ale antreprenorilor și necesitățile de susținere

Analizând aspectele legate de deschiderea unei noi afaceri, 32% din tineri susțin că cel mai dificil este să identifici o idee de afacere profitabilă. Alte 12% consideră că sunt diverse aspecte birocratice. De asemenea, 12% susțin că este dificil de promovat noile produse pe piață, iar 44% consideră că cel mai dificil este să identifici corect sursele de finanțare. Tot la capitolul finanțe cel mai mult se atrage atenția la problemele cheie cu care se confruntă un tânăr antreprenor. Astfel, circa 80 la sută consideră cea mai mare problemă sunt finanțele. După cum am menționat anterior, majoritatea respondenților sunt studenți și, respectiv, nu au surse proprii de finanțare.

Tinerii ce doresc să deschidă o afacere sunt interesați de diverse evenimente adresate tinerilor antreprenori, cum ar fi: seminare de formare în diverse domenii (contabilitate, marketing, promovare, ș.a); mentorat; oportunități de finanțare prin intermediul programelor de stat , cât și străine; și nu în ultimul rând - întâlniri cu antreprenori ce au idei similare.

Majoritatea tinerilor cunosc care sunt riscurile aferente unei afaceri. Printre cele mai frecvente riscuri, putem enumera:

- Bariere de intrare pe piață;
- Falimentarea;
- Concurența;
- Cerere scăzută la produse; riscuri tehnologice;
- Inflația;
- Calitatea serviciilor și a produselor;
- Clima, schimbările climatice;
- Lipsa cunoștințelor necesare;
- Lipsa personalului calificat, ș.a

Tinerii ce doresc să inițieze o afacere recunosc că au nevoie de susținere. În baza datelor colectate prin chestionarea realizată, am evidențiat că **cele mai acute și comune necesități de susținere** pentru tineri viitori antreprenori sunt:

- accesul la informație
- consultanța în lansarea afacerii
- instruirea antreprenorială
- accesul la finanțare
- obținerea spațiului pentru amplasarea afacerii (Figura 2.25)

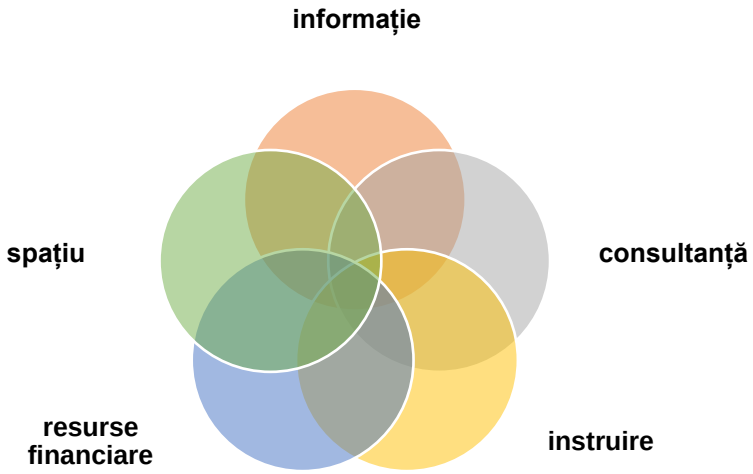


Figura 2.25. Necesități de susținere pentru tineri viitori antreprenori

Sursa: elaborată de autor în baza chestionarului

Constatăm că atât antreprenorii tineri activi (cu activitate efectivă, reală), cât și antreprenorii tineri potențiali sunt conștienți de riscurile aferente demarării și dezvoltării unei afaceri. Susținerea lor, atât de membrii familiei și cei apropiați, cât și sprijinul oferit din partea mediului de afaceri și al factorilor decizionali din țară, vor contribui esențial la diminuarea acestor riscuri și a rezervelor în luarea deciziei de lansare în antreprenoriat.

Creșterea economică și dezvoltarea unei țări este determinată de o multitudine de factori, unul din cei mai importanți, datorită orizontului temporal, fiind tinerii care reprezintă propriu-zis viitorul țării.

Concluzii la Capitolul II. Validarea ipotezelor 1,2,3 și 4

Antreprenoriatul este acel gen de activitate economică, care determină în mare parte ritmul şi calitatea dezvoltării social-economice a unei ţări. De altfel, antreprenoriatul contribuie la rezolvarea unor astfel de probleme, cum ar fi: sporirea ocupării forţei de muncă, creşterea bunăstării materiale a populației şi satisfacerea nevoilor populaţiei în produse şi servicii, precum şi creşterii autorealizării antreprenorilor autohtoni.

Sectorul micului business în Republica Moldova a apărut drept urmare a reformelor structurale, efectuate cu scopul trecerii de la economia centralizată la cea de piaţă. Pe parcursul ultimilor ani numărul de întreprinderi este în creştere. Cel mai dezvoltat sector al economiei Republicii Moldova este sectorul Întreprinderilor Mici şi Mijlocii. Acest sector în ultimii ani deţine o pondere de 98,7% din totalul de întreprinderi înregistrate. Şi oferă locuri de muncă pentru mai bine de 50% de angajați din toate unitățile economice.

Dezvoltarea sectorului IMM reprezintă una dintre prioritățile de bază în creșterea economică a țării, fiind inclusă în cele mai relevante documente de politici și strategice sectoriale și naționale. Astfel, un accent aparte este pus pe educația antreprenorială și pe stimularea deschiderii afacerilor noi, mai ales celor lansate de către tineri.

Majoritatea antreprenorilor tineri din Republica Moldova optează pentru o afacere în sectorul IMM-urilor. În acest domeniu au fost întreprinse o serie de măsuri de susținere care au drept rezultat: majorarea numărului de IMM-uri, a numărului de persoane ce sunt angajate în cadrul acestor întreprinderi, aportul sectorului IMM-urilor la creșterea PIB-ului național.

Deși analiza activității întreprinderilor mici și mijlocii indică o dezvoltare continuă, cu toate acestea, acest sector rămâne a fi o provocare majoră pentru Republica Moldova.

Dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor permite o mai bună înțelegere a procesului de creare de oportunități de ocupare destinate tinerilor. Pe fundalul necesității stimulării ocupării tinerilor, antreprenoriatul reprezintă o alternativă importantă în ceea ce priveşte folosirea potenţialului şi talentului tinerilor.

Rata şomajului în rândul tinerilor în Republica Moldova atinge cote de 16%, ceea ce corespunde cu dinamica datelor din ţările UE.

Cauzele ratei înalte a șomajului în rândul tinerilor sunt următoarele:

- nedorința angajatorului de a angaja tineri absolvenți;
- informarea scăzută a tinerilor despre oportunitățile pieței de muncă;
- problema lipsei locurilor de muncă suficiente și atractivitatea scăzută a locurilor de muncă vacante existente;
- sunt tineri care preferă să se angajeze la „negru”;
- mulți tineri preferă să emigreze în statele UE;
- nedorința unor tineri de a se angaja.

Pe parcursul ultimilor ani populația țării s-a redus, iar numărul tinerilor s-a redus cu 296 mii. La fel, în perioada 2015-2023, a scăzut și ponderea tinerilor cu vârstele de 15-34 ani, respectiv, de la 30,12% la 22,67%. De aici și rezultă faptul că, în demografia întreprinderilor din Republica Moldova se constată o pondere a antreprenorilor tineri la un nivel destul de scăzut și, respectiv, o reducere cu circa 8,3% a ponderii antreprenorilor din categoria de vârstă de 15-34 ani de la 22,7% în 2009 la 14,4% în 2017.

Este necesar de menționat, că baza de date statistice referitoare la antreprenoriatul în rândul tinerilor este extrem de scundă, iar indicatorii specifici, dedicați evidenței și evaluării antreprenoriatului în rândul tinerilor practic lipsesc.

În mare parte, tinerii pleacă din țară deoarece nu sunt de acord cu condiţiile de muncă sau de salarizare propuse în Republica Moldova. O posibilitate de a stimula tinerii să rămână în ţară este alternativa înfiinţării propriei afaceri.

La nivel European, tinerii au parte de sprijin din partea comunităţii, cât şi a mediului de afacere. Sunt implementate mai multe strategii de dezvoltare, programe şi proiecte de susţinere a tinerilor.

La moment, în Republica Moldova există necesitatea susţinerii tinerilor care intenţionează să devină antreprenori, deoarece tinerii, ca o categorie aparte, se confruntă cu o serie de probleme și bariere specifice.

Analizând rezultatele sondajului, devine evident că tinerii sunt dispuși să activeze ca antreprenori, fiind motivați de familie, rude, exemple de succes. Tinerii acceptă să –și asume anumite riscuri, iar statul și mediul de afaceri trebuie să susțină cât mai mult inițiativele tinerilor.

În general, bărbaţii sunt mult mai preocupaţi ca femeile să aibă propria afacere.

Totodată este nevoie să precizăm că, la categoria potențiali antreprenori - cele mai active sunt femeile.

Cercetările efectuată ne permit să concluzionăm solvența ipotezelor cercetării.

Ipoteza 1. *„*Fenomenul emigrației influențează intenția tinerilor de a înființa o afacere". Cercetările efectuate, relevă că tinerii ce emigrează sunt în căutarea unui loc de muncă mai bun, și la moment nu sunt preocupați de inițierea unei afaceri personale. Totodată, trebuie de remarcat că există o anumită legătură între fenomenul emigrației și intenția tinerilor de a înființa o afacere în Republica Moldova. Tinerii care migrează pentru a lucra în străinătate pot dobândi cunoștințe și abilități noi, precum și experiență în domeniul afacerilor și antreprenoriatului. Acest lucru ar putea avea un efect pozitiv asupra intenției lor de a înființa o afacere în țară. De asemenea, tinerii care migrează și își desfășoară activitatea în străinătate pot dezvolta o rețea de contacte și relații de afaceri care ar putea fi utile în viitor, atunci când decid să se întoarcă în țară și să înființeze o afacere. Drept rezultat al analizelor efectuate în cercetare, **Ipoteza 1 NU este validată.**

Ipoteza 2. „*Politicile de suport instituțional și financiar acordat tinerilor contribuie la creșterea numărului de afaceri create de tineri antreprenori*" Validarea Ipotezei 2 se bazează pe experiența țărilor analizate și prezentate în paragraful 2.2 al tezei. Studiul efectuat concluzionează că în cadrul țărilor analizate sunt în desfășurare multiple activități de susținere a tinerilor antreprenori, sunt implementate programe de educație timpurie a în domeniul antreprenoriatului. De altfel, trebuie de menționat că se creează condiții optimale pentru a dezvolta o afacere, fapt demonstrat în figura 2.9. „Întreprinderi nou create în Danemarca, Finlanda și Suedia, în anul 2020", ce încă o dată evidențiază efectul pozitiv a programelor de suport pentru tinerii antreprenori. În rezultat, **Ipoteza 2 este validată**.

Ipoteza 3 „*Tinerii sunt o categorie socială cu nevoi, probleme și dificultăți specifice care influențează intenția și decizia de a se lansa în afaceri*". Cercetarea prezentată în teză demonstrează că tinerii reprezintă o categorie socială cu nevoi, probleme și dificultăți specifice care pot influența decizia de a se lansa în afaceri. Acest lucru este demonstrat prin intermediul răspunsurilor oferite de respondenți la întrebările din chestionar și prezentate în Figura 2.17.

„Motivele înființării propriei afaceri”, Figura 2.18. „Surse de încurajare a înființării propriei afaceri”, Figura 2.19. „Susținerea acordată la etapa de inițiere și demarare a afacerii ”. Astfel, **Ipoteza 3 este validată**.

Ipoteza 4 *„Creșterea numărului de tineri dispuși să inițieze o afacere depinde de suportul oferit pentru instruire și mentorat”.* Rezultatele chestionării efectuate și prezentate in paragraful 2.4., precum și gruparea răspunsurilor pe categorii de întrebări, denotă faptul că, mulți din respondenți au menționat că au nevoie consultanță în domeniul afacerii, au nevoie de instruire, spațiu. Consultanță în afaceri, instruirea și accesul la spațiu sunt elemente esențiale pentru dezvoltarea și consolidarea unei afaceri. Tinerii antreprenori care primesc sprijin și mentorat din partea unor experți în afaceri și au acces la resurse precum spațiu și finanțare au o șansă mai mare de succes și, prin urmare, sunt mai dispuși să inițieze o afacere. Astfel, aceste argumente **validează Ipoteza 4.**

Totodată se identifică alte ipoteze de cercetare referitor la eficiența politicilor de susținere a tinerilor antreprenori și elucidarea potențialului și problemelor tinerilor antreprenori din Republica Moldova.

3. OPȚIUNI DE SUSȚINERE A ANTREPRENORILOR TINERI DIN REPUBLICA MOLDOVA

3.1. Strategiile și programele de sprijin pentru antreprenorii tineri

Adaptarea tinerilor la condițiile pieței muncii este un proces activ, al cărui scop este autorealizarea individului în plan social și profesional prin muncă. Intrarea în mediul profesional este posibilă cu condiția ca tinerii să fie pregătiți pentru activități profesionale, recunoscându-și un rol activ, având mobilitatea forței de muncă și să fie pregătiți pentru atingerea obiectivelor profesionale. În acest sens, este relevant să se creeze condiții pentru formarea motivației și atitudinilor față de activitatea antreprenorială, înlăturarea barierelor de diferite tipuri care împiedică formarea acestora. În condițiile socio-economice moderne, această funcție este îndeplinită într-o anumită măsură de sistemul de sprijinire a antreprenoriatului tinerilor reprezentat de organele și structurile de stat.

Politica de stat în domeniul susținerii antreprenoriatului în rândul tinerilor joacă un rol principal.

Implementarea strategiei de sprijinire a antreprenoriatului tinerilor are ca scop rezolvarea a 3 sarcini majore:

- adoptarea unei legi ce ar consolida termenul de „întreprinzător tânăr” și „antreprenoriat în rândul tinerilor”, cu acordarea ulterioară de asistență direcționată;
- întărirea rolului instituțiilor de învățământ în formarea atitudinilor antreprenoriale în rândul tinerilor, întrucât majoritatea tinerilor cu vârste între 14 și 30 de ani se află în instituții de învățământ;
- liberalizarea activităților de afaceri și acordarea suportului financiar.

Politicile de stat ce țin de tineret și de promovarea antreprenoriatului din rândul tinerilor sunt prezentate în într-o serie de acte normative – legi și hotărâri de guvern.

1. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030” [8]. Această strategie are drept scop redresarea situației economice, creșterea veniturilor populației, orientarea profesională timpurie, ș.a. În cadrul strategiei este prevăzută asigurarea unui mediu în care inițiativa antreprenorială (inclusiv cea socială) este încurajată de către stat, în special în rândul tinerilor, populației din mediul rural, persoanelor cu dizabilități, femeilor și familiilor cu migranți – grupurile cele mai vulnerabile din perspectiva accesului la oportunități economice. Aceasta presupune reducerea numărului și simplificarea obținerii documentelor permisive, simplificarea administrării fiscale și vamale, optimizarea numărului controalelor de stat și sporirea eficienței

acestora prin o mai bună axare pe factorii de risc, precum și alte măsuri orientate spre crearea și dezvoltarea afacerilor.

2. Strategia pentru o economie incluzivă, durabilă și digitală pînă în anul 2030 [21]. acordă o atenție deosebită stimulării inițierii de activități antreprenoriale. Astfel, se va elabora și implementa diverse strategii de comunicare cu cetățenii Republicii Moldova în vederea dezvoltării unei aprecieri pozitive a activității economice și dezvoltarea spiritului antreprenorial. De asemenea, se dorește ca în societate să crească încrederea în antreprenori, cât și între antreprenori, cât și dezvoltarea parteneriatelor de afacere.

3. Urmează să menționăm **Strategia Naţională privind Ocuparea Forţei de Muncă pentru perioada 2017-2021** [17], în cadrul căreia au fost preconizate mai multe acţiuni:

- Elaborarea programului de susținere a antreprenorilor pentru crearea locurilor de muncă
- Promovarea şi extinderea lanţurilor valorice pentru IMM inovative
- Oferirea stimulentelor de natură economică pentru întreprinderile care creează locuri de muncă, finanțează proiecte de cercetare, dezvoltare, implementează tehnologii investiționale, etc
- Crearea oportunităţilor pentru IMM, micro-întreprinderilor și auto-angajaților de a-și promova interesele în cadrul dialogului social
- Elaborarea și promovarea noilor instrumente de susținere a femeilor în afaceri
- Dezvoltarea și promovarea programelor de antreprenoriat în rândul tinerilor, ș.a.

Suplimentar, în cadrul acestei strategii a fost abordată problema legalizării muncitorilor neoficiali. Ca rezultat, au fost operate modificări în legislație și, actualemente, acasta prevede că profesioniștii care prestează servicii pe cont propriu (munca temporară prin agenții etc.) pot să-și acrediteze activitatea prin obținerea unei patente de întreprinzător [3; 9].

4. Ulterior, în baza obiectivelor atinse conform Strategiei 2017-2021 [17], a fost elaborat **Programul de ocupare a forței de muncă pentru perioada 2022- 2026** [15], care prevede măsuri necesare de întreprins pentru îmbunătățirea pieței muncii din Republica Moldova.

Obiectivul general al Programului este de a îmbunătăți situația de pe piața muncii din Republica Moldova prin diminuarea ratei de inactivitate și creșterea nivelului de ocupare a forței de muncă și a calității muncii, sporirea productivității, competitivității și capacității de angajare a forței de muncă și asigurării unui grad mai ridicat de integrare a grupurilor vulnerabile (persoane cu dizabilități, foștii și actualii deținuți, NEET, migranți, minorități etnice etc.) în piața muncii.

Considerăm important faptul că, în acest program se acordă o atenție sporită dezvoltării IMM-urilor, a antreprenoriatului social, ș.a.

5. Este necesar să fie luat în considerație și **Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011- 2025)** [13]. Deși acordă mai multă atenție politicilor sociale, acest program se referă și la promovarea formării profesionale de calitate a cetățenilor țării în concordanță cu cerințele domeniilor economiei naționale, cât și a învățării continue sub diverse forme.

6. Ca răspuns la provocările legate de migrația forței de muncă, în special a tinerilor, în **Strategia națională „Diaspora 2025"** [20] se pune accentul pe diverse programe de susținere a afacerilor și a inițiativelor inovatoare ce vin din partea diasporei sau a migranților reîntorși.

7. La fel, pe lângă multiplele direcții de acțiune legate de domeniul IT, în **Strategia de dezvoltare a industriei tehnologiei informaționale și a ecosistemului pentru inovație digitală pentru anii 2018-2023** [18], un loc aparte îl ocupă și obiectivele de dezvoltare a afacerilor în acest domeniu:

- Crearea rețelei de *hub*-uri antreprenoriale TIC în baza centrelor de excelență TIC, a incubatoarelor de afaceri şi instituțiilor de învățământ de specialitate;
- Extinderea parcurilor IT cu componenta infrastructurală ce oferă spații de *co-working* și consultanță în dezvoltarea afacerilor pentru *start-up*-uri IT.

8. La nivel local și regional, **Strategia națională de dezvoltare regională a Republicii Moldova 2021- 2027** [19], pe lângă soluționarea problemelor de ordin economic și social, se mai prevede să fie acordă atenția și la:

- Sprijinirea dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii (infrastructură și servicii de suport, inovații, digitalizare, specializare inteligentă etc.)
- Programe regionale de formare profesională (continuă) și antreprenorială în conformitate cu specializarea inteligentă a regiunilor.

9. Accentuând cercetarea asupra problemei dezvoltării antreprenoriatului în rândul tinerilor, vom menționa că în perioada recentă, în **Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici şi mijlocii pentru anii 2012-2020** [16] a fost arătată importanţa acestui sector în dezvoltarea economică a ţării. Strategia dată a avut drept misiune crearea unui mediu de afaceri favorabil, promovarea culturii antreprenoriale în vederea susţinerii IMM-urilor şi asigurării coeziunii sociale [41]. La fel, este important să menționăm că, Strategia prevedea realizarea unor obiective de susținere a IMM-urilor prin prisma coordonării acestor măsuri cu politicile Uniunii Europene, printre care putem menţiona următoarele:

1. Ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesităţile dezvoltării IMM-urilor.
2. Îmbunătăţirea accesului IMM-urilor la finanţare.
3. Dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competenţelor şi culturii antreprenoriale.
4. Sporirea competitivităţii IMM-urilor şi încurajarea spiritului inovator.

5. Facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni.
6. Dezvoltarea colaborărilor și parteneriatelor în domeniul afacerilor.

Urmează să menționăm că, deși în Strategie [16] erau definite 8 direcții prioritare ale politicii de stat, totuși, sprijinul tinerilor antreprenori nu a fost definit ca o prioritate separată. Cu toate acestea, Planurile de Acțiune pentru implementarea Strategiei (care sunt elaborate la fiecare 3 ani) includ acțiuni care vizează sprijinirea tinerilor antreprenori.

10. Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală 2023-2030 (SNDAR 2030) [12], în cadrul căruia una din direcțiile prioritare este sprijinirea dezvoltării și promovării spiritului antreprenorial în mediu rural și fortificarea afacerilor agricole durabile. Astfel, pentru ***Obiectivul general 3. Susținerea dezvoltării socioeconomice rurale durabile***, în calitate de indicator de rezultat, în *Tabelul 15. Cadrul de indicatori de rezultat*, este dat *Numărul de afaceri inițiate de* ***tineri****, femei și migranți reveniți în mediul rural în creștere cu 50 de unități anual*.

11. Programul pentru susținerea populației de etnie romă pe anii 2022-2025 [14**].** Din cadrul acestui proiect sunt de menționat 2 direcții principale:

- Organizarea sesiunilor de mentorat (*coaching*) privind atragerea resurselor financiare pentru inițierea afacerilor și dezvoltarea capacităților antreprenoriale, inclusiv pentru femeile rome
- Elaborarea și implementarea a unui Program dedicat inițierii și dezvoltării afacerilor de către persoanele de etnie romă

Propriu-zis, **dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor** este prevăzută în mod expres în:

12. Legea Nr. 215 din 29.07.2016 cu privire la tineret [6]. Această lege reglementează principiile şi obiectivele politicilor de tineret, domeniile de intervenţie ale statului în domeniul tineretului, precum şi cerinţele faţă de actorii politicilor de tineret.

Scopul acestei legi constă în asigurarea creării oportunităţilor de participare şi dezvoltare multilaterală a tinerilor în vederea participării lor active la toate aspectele vieţii prin integrare şi implicare deplină, prin acces la informare şi la servicii de calitate în educaţie, sănătate şi în domeniul social-economic.

Unul din obiectivele principale este ***stimularea iniţiativei antreprenoriale a tinerilor***. Astfel, conform Legii date, statul stimulează iniţiativele antreprenoriale ale tinerilor prin:

1. dezvoltarea cadrului normativ care asigură valorificarea potenţialului antreprenorial al tinerilor;
2. susţinerea iniţiativelor tinerilor antreprenori dezvoltând programe de abilitare economică a acestora;

3. încurajarea participării tinerilor în cadrul programelor de suport, inclusiv facilităţile oferite de incubatoarele de afaceri;
4. susţinerea programelor de educație nonformală a tinerilor antreprenori în domeniul afacerilor;
5. dezvoltarea instrumentelor de informare şi de schimb de experienţă pentru antreprenorii tineri;
6. crearea și consolidarea programelor de antreprenoriat social;
7. mobilizarea investitorilor privaţi pentru susținerea proiectelor antreprenoriale ale tinerilor;
8. oferirea de facilităţi sub forma reducerilor de taxe şi de impozite conform legislației în vigoare.

13. Legea Nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici şi mijlocii [5]. Legea stabilește cadrul legal pentru activitatea întreprinderilor micro, mici și mijlocii și măsuri de sprijin de stat pentru crearea și dezvoltarea acestora.

Unul din obiectivele prioritare a programelor de susţinere a IMM-urilor este susținerea tinerilor întreprinzători în lansarea unei afaceri în țară (articolul 11 din Lege). La fel, o importanţă sporită se acordă și educaţiei antreprenoriale (articolul 16). Astfel, educația antreprenorială este obligatorie pentru includere în programele de studii şi de formare profesională la toate nivelurile.

Prin această lege sunt stabilite măsurile specifice de sprijin a IMM-urilor prin **programe de stat** ce vizează următoarele **obiective** (articolul 11(2) din Lege):

a) ***sprijinirea antreprenorilor tineri în lansarea unei afaceri în țară;***
b) stimularea migranților să înceapă o afacere în Republica Moldova;
c) dezvoltarea antreprenoriatului feminin și social;
d) sprijinirea IMM-urilor cu potențial de export și internaționalizarea acestora;
e) adaptarea IMM-urilor la principiul „economiei verzi”;
f) extinderea infrastructurii de sprijinire a afacerilor prin dezvoltarea de incubatoare de afaceri, parcuri industriale, clustere etc.

Astfel, legea stabilește imperativ că, sprijinirea tinerilor antreprenori este cea mai importantă prioritate în dezvoltarea și implementarea programelor guvernamentale de dezvoltare a IMM-urilor, fiind nr. 1 în ordinea de expunere a obiectivelor programelor de stat.

Pe lângă actele normative și strategiile menționate mai sus, în Republica Moldova sunt în derulare mai multe proiecte pentru susţinerea antreprenorilor tineri. Cele mai relevante și rezultative din aceste sunt:

❖ **Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET)** [76]. este un program destinat persoanelor tinere, cu vârsta cuprinsă între 18-35 de ani, care doresc:

- să-şi dezvolte abilităţi antreprenoriale;
- să lanseze sau să extindă o afacere proprie în zonele rurale și urbane (cu excepția mun. Chișinău și Bălți); [119, p. 27].
- să dezvolte o afacere în domeniul agriculturii, producerii sau prestări de servicii.

Programul PNAET oferă:

- Instruire și consultanță antreprenorială *gratuită* (Componenta I, implementată de Organizaţia pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici şi Mijlocii (ODIMM)), reorganizată în Organizația Pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA) :
  - ✓ Înregistrarea afacerilor şi legislaţia în domeniu;
  - ✓ Planificarea afacerilor;
  - ✓ Managementul financiar;
  - ✓ Contabilitate;
  - ✓ Managementul resurselor umane;
  - ✓ Marketing şi vânzări
- Finanţare (Componenta II, implementată de Directoratul Liniei de Credit
  - credite preferențiale în valoare de până la 300.000 lei, din care 40% reprezintă porțiunea de grant nerambursabil;
  - perioada de rambursare maxim 5 ani;
  - dobândă preferenţială; [76]

❖ **Fondul Internaţional pentru Dezvoltarea Agricolă (IFAD)** [60], este agenţia specializată a Naţiunilor Unite, fondată în 1977 ca un organism internaţional financiar multilateral, conform deciziei Conferinţei Mondiale pentru Alimentaţie din anul 1974, şi este dedicat eradicării foametei şi a sărăciei din mediul rural în ţările în curs de dezvoltare.

IFAD a derulat şi monitorizat mai multe proiecte în Moldova, printre care:

- **IFAD I** (2000-2005): Proiectul de Finanţare Rurală şi Dezvoltare a Întreprinderilor Mici (18,8 mln USD) [80];
- **IFAD II** (2006-2013): Proiectul de Revitalizare a Agriculturii (19,1 mln USD) [81];
- **IFAD III** (2006-2011): Programul de Dezvoltare a Afacerilor Rurale (32 mln USD) [77];
- **IFAD IV** (2009-2014): Programul de Servicii Financiare Rurale şi Marketing (18,9 mln USD) [78];
- **IFAD V** (2011-2016): Proiectul de Servicii Financiare Rurale şi Dezvoltarea Businessului Agricol (34,8 mln USD) [82];
- **IFAD VI** (2014-2020): Programul Rural de Rezilienţă Economico-Climatică Incluzivă (26,08 mln USD) [79].

În cadrul Proiectului de Servicii Financiare Rurale şi Dezvoltarea Businessului Agricol IFAD împreună cu CEDR (Centrul de Educaţie şi Dezvoltare Rurală) au implementat un Program de instruire a tinerilor antreprenori din mediul rural. În cadrul Programului au fost analizate următoarele aspecte:

1. Managementul şi planificarea afacerii;
2. Tehnologii de producere a produselor agricole de origine vegetală şi animală;
3. Elaborarea fişelor tehnologice;
4. Managementul financiar şi evidenţa contabilă;
5. Marketing şi vânzări;
6. Elaborarea planului de afaceri;
7. Completarea cererii de creditare;
8. Aspecte de negociere a creditului cu instituţia financiară. Principiile SMART de protecţie a clientului.

Majoritatea persoanelor care au participat la programul de instruire au deja o întreprindere înregistrată sau doresc în viitorul apropiat să înfiinţeze una. Finaliştii programului aveau posibilitatea de a beneficia de credite preferenţiale cu parte de grant de 40%. Suma maximală a creditului fiind de 300 mii lei.

La moment sunt în derulare alte 2 proiecte:

- **IFAD VII** (2017 - 2023) - Proiectul de Reziliență Rurală (23,7 mln USD) [83];
- **IFAD VIII** (2021-2027) - Proiectul Îmbunătățirea Capacităților pentru Transformarea Zonei Rurale (50,5 mln USD) [84].

Tinerii antreprenori pot beneficia de mai multe granturi oferite de către IFAD, cum ar fi:

- **Servicii financiare** sub formă de credite investiționale pe termen mediu și lung acordate întreprinderilor mici și mijlocii, tinerilor antreprenori precum și împrumuturi pentru micro antreprenori;
- **Credite cu porțiune de *grant*** (împrumut nerambursabil) **condiționat** pentru tineri și femei antreprenori IFAD VIII.

❖ **Concursul Naţional de Business Planuri pentru Tineri** [49]**.** Asociaţia Naţională a Tinerilor Manageri (ANTiM) cu susținerea Fundației ARGIDIUS, Organizaţiei pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici şi Mijlocii (ODIMM), actualmente ODA, și a partenerilor locali, organizează Concursul Naţional de Business Planuri pentru Tineri (CBP). Scopul acestui concurs este de a susține și promova ideile tinerilor care doresc să-și dezvolte propria afacere, astfel contribuind dezvoltarea țării noastre. La concurs pot să se înscrie tineri cu vârsta cuprinsă între 18-35 de ani care doresc să inițieze sau să dezvolte propria afacere

❖ **Concursul „Cel mai bun plan de afaceri" pentru antreprenorii tineri din Republica Moldova** [48]. Tinerii din Republica Moldova care își fac studiile în cadrul colegiilor sau școlilor profesionale au ocazia să-și dezvolte propriile idei de afaceri și să le transforme în realitate. Scopul principal al acestui concurs este dezvoltarea abilităților antreprenoriale, de comunicare ale elevilor, precum și sporirea încrederii în propriile forțe.

În ultimii ani s-a intensificat efortul Guvernului Republicii Moldova de a susține antreprenoriatul în general și antreprenoriatul pentru tineri, în particular. Astfel au fost elaborate și propuse **noi măsuri și programe de susținere:**

➢ **Programul „Start pentru Tineri – o afacere durabilă la tine acasă"** [74; 52, p. 255]**.** Programul a fost lansat în anul 2022. Acest program are ca obiectiv principal promovarea antreprenoriatului în rândul tinerilor și integrarea lor în societate. Tinerii, cu vârsta de 18-35 ani beneficiază de diverse forme de suport, sub formă de consultații și finanțare.

➢ **Programul „FEMEI ÎN AFACERI"** [73]. Scopul principal al acestui program este oferirea suportului financiar și non-financiar prin acordarea granturilor pentru investiții și servicii relevante pentru dezvoltarea afacerilor de către femei.

➢ **Programul pentru susținerea antreprenorilor „373"** [75]**.** Acest program are ca scop principal stimularea creșterii economice și a mediului antreprenorial, prin susținerea financiară a proiectelor investiționale și extinderea afacerilor. Programul vine să ajute întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova să își asigure capital de investiții, la costuri și termene de finanțare accesibile.

Toate aceste programe și proiecte sunt menite să susțină antreprenoriatul la general, și antreprenoriatul pentru tineri în parte.

3.2. Modelarea efectelor economice ale activităților de susținere a antreprenorilor tineri

O analiză a impactului pe care antreprenoriatul tinerilor îl exercită asupra performanței economice teritoriale debutează prin recunoașterea antreprenoriatului ca un proces intrinsec, în care diverși factori teritoriali și socio-culturali influențează nivelurile activității antreprenoriale.

Există dovezi empirice ale relației pozitive între antreprenoriatul tinerilor și performanța economică teritorială [148]. Potrivit lui Simion White și Peter Kenyon [150], antreprenorii tineri inovează în organizarea muncii, generarea și transferul de tehnologie și noi perspective către piață.

Dintr-o perspectivă academică, cea mai mare parte din accentul pus pe determinanții dezvoltării teritoriale a recunoscut că activitatea antreprenorială a unui teritoriu contribuie semnificativ la performanța economică teritorială; unde se constată că participarea activă a tinerilor în economie joacă un rol deosebit de important [137, p 112].

Acest lucru este deosebit de izbitor, având în vedere relevanța politică pe care tinerii o câștigă în Europa în contextul recesiunii economice actuale [114; 151]. Factorii de decizie evidențiază, de asemenea, relevanța componentelor specifice legate de climatul antreprenorial al teritoriului în stimularea antreprenoriatului [113]. Cu toate acestea, există o lipsă de cercetare din perspectivă longitudinală care să surprindă simultan efectul diferențiat pe care anumite elemente ale climatului antreprenorial al teritoriului îl au asupra activității antreprenoriale a tinerilor și non-tinerilor, precum și efectul pe care această activitate antreprenorială îl are asupra performanței economice teritoriale.

Studiul se străduiește, de asemenea, să identifice dinamica relației așteptate dintre antreprenoriatul tinerilor și performanța economică teritorială.

Aplicația empirică ia în considerare un set de date pentru perioada 2014-2021. Analiza antreprenoriatului tinerilor în Republica Moldova este deosebit de atractivă. Aceasta susține în continuare analiza comună a relațiilor dintre elementele legate de climatul antreprenorial, activitatea antreprenorială a tinerilor și performanța economică.

Performanța economică este în parte un rezultat al antreprenoriatului într-un anumit teritoriu. Astfel, antreprenoriatul este în sine rezultatul eforturilor depuse de întreprinzătorii individuali activi pe acest teritoriu. Atunci când se stabilește o legătură între antreprenoriat și teritoriu, trebuie luat în considerare faptul că un teritoriu posedă active (factori), know-how și capital social. Antreprenorii sunt cei care, în mare parte, configurează toate aceste intrări în noi produse sau servicii prin noi întreprinderi [121]. David B. Audretsch et al. [120] sugerează că averile regiunilor și ale antreprenorilor sunt împletite; dotările teritoriale oferă oportunități și resurse pentru antreprenori, în timp ce antreprenorii modelează simultan mediul local. Adică, antreprenorii pot avea un impact asupra creșterii economice teritoriale prin inovare și formarea de noi firme [117].

I. Determinarea variabilelor modelului economico-matematic

Pentru a modela efectul economic al activității de antreprenoriat al tinerilor este necesar de analizat o serie de indicatori, ce caracterizează situația economică din țară.

1. Date și definirea variabilelor

Au fost utilizate informații despre demografia teritorială și condițiile economice din țară utilizând datele Biroului Național de Statistică.

Datele au fost interpretate cu ajutorul STATGRAPHICS Centurion.

Etapa 1. Prima variabilă a acestui studiu este ***analiza câștigului salarial mediu lunar***. O creștere a salariilor provoacă și o creștere a consumului, respectiv a cererii pentru bunurile de consum și servicii, și, prin urmare, provoacă creșterea cererii de investiții a producătorilor de bunuri și servicii, ceea ce rezultă cu creșterea locurilor de muncă și/sau reducerea șomajului.

Datele privind salariul mediu lunar brut în Republica Moldova sunt prezentate în Figura 3.1.

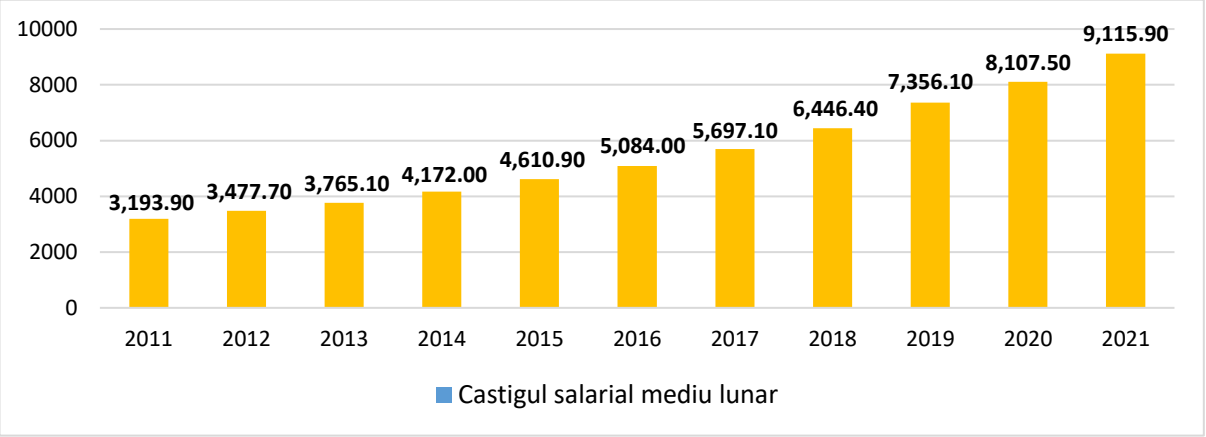


Figura 3.1. Evoluția câștigului salarial mediu lunar brut

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [98]

Pentru determinarea dinamicii salariului brut pentru perioada 2011-2021 și trendul acestui indicator pentru perioada 2022-2024, a fost utilizată metoda de calculul a trendului exponențial al salariului mediu lunar brut (***Anexa 21***). Formula de calcul a trendului exponențial este:

$$Y = e^{7,81+0,103*t} \qquad (1)$$

unde:

Y- Salarial mediu lunar brut, lei

t - timpul, ani

Utilizând această formulă putem să calculăm o prognoză a creșterii câștigului salarial mediu lunar pentru următorii ani (Figura 3.2, ***Anexa 22***).

În economie, *elasticitatea* exprimă schimbarea procentuală iterativă a unei variabile luând în considerare schimbarea procentuală iterativă a altei variabile. Elasticitatea este exprimată de obicei printr-o valoare pozitivă (valoare absolută), atunci când semnul este deja clar din context.

$$\varepsilon = \frac{dY}{dt} : \frac{Y_{mediu}}{t_{mediu}} \qquad (2)$$

unde:

Y – Salariul mediu, lei

t- perioada evaluata, ani

Y_{mediu} – valoarea medie a salariului pe perioada 2011-2021

t_{mediu} - valoarea medie a factorului temporar pe perioada 2011-2021

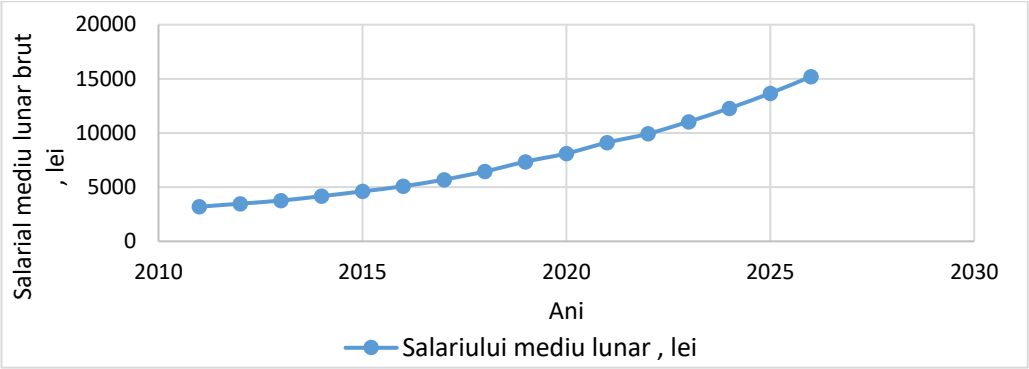


Figura 3.2. Graficul exponențial al creșteri salariului mediu lunar în perioada 2011-2021 și valorile prognozate a trendului în perioada 2022-2026, calculate conform formulei (1)

Sursa: elaborată de autor

Conform formulei (2) valoarea elasticității este egala cu

$$\frac{dY}{dt} = 0{,}106$$

$$Y_{mediu} = 7697\ lei$$

$$t_{mediu} = 2018$$

Respectiv, elasticitatea reprezintă

$$\varepsilon = 2{,}77\%$$

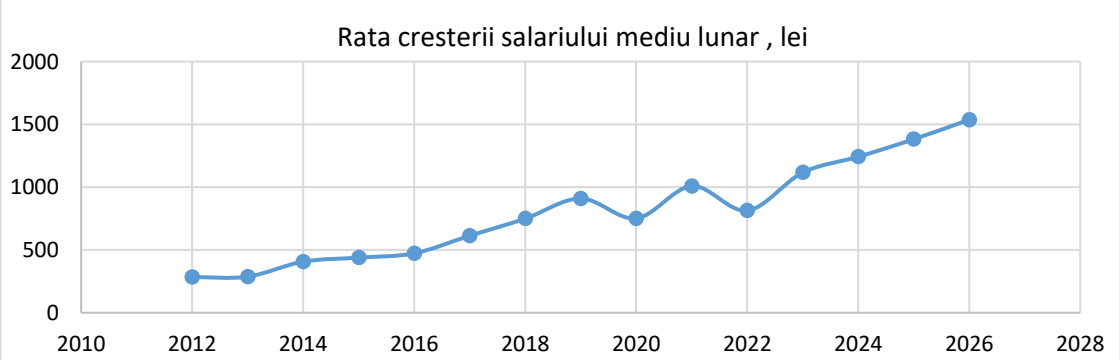


Figura 3.3. Graficul ratei de creștere a salariului mediu lunar

Sursa: elaborată de autor

Analizând datele prezentate mai sus putem să deducem și rata creșterii salariale (***Anexa 23***). La începutul perioadei analizate rata creșterii salariului era de 283 lei, iar la finele perioadei - 1008 lei. După cum putem să observăm în Figura 3.3, trendul de creștere nu este uniform dat fiind condițiile anului 2020, cauzate de Pandemia COVID-19. Pentru următorii ani, conform prognozei, trendul de creștere se menține pozitiv.

În concluzie: Creșterea factorului timp cu 1 % impune creșterea Salariului mediu cu 2,77%. Și se va menține un trend de creștere pozitiv al salariului mediu lunar.

Etapa 2. Următoarea variabilă analizată este ***Bugetul minim de consum***. Prin bugetul minim de consum putem să determinăm nivelul și calitatea vieții în țară. Dinamica acestui indicator calculate pe categorii de populație (Figura 3.4, ***Anexa 24***), relevă un trend de creștere neuniformă, cauzată de indicatorii generali ai creșterii economice.

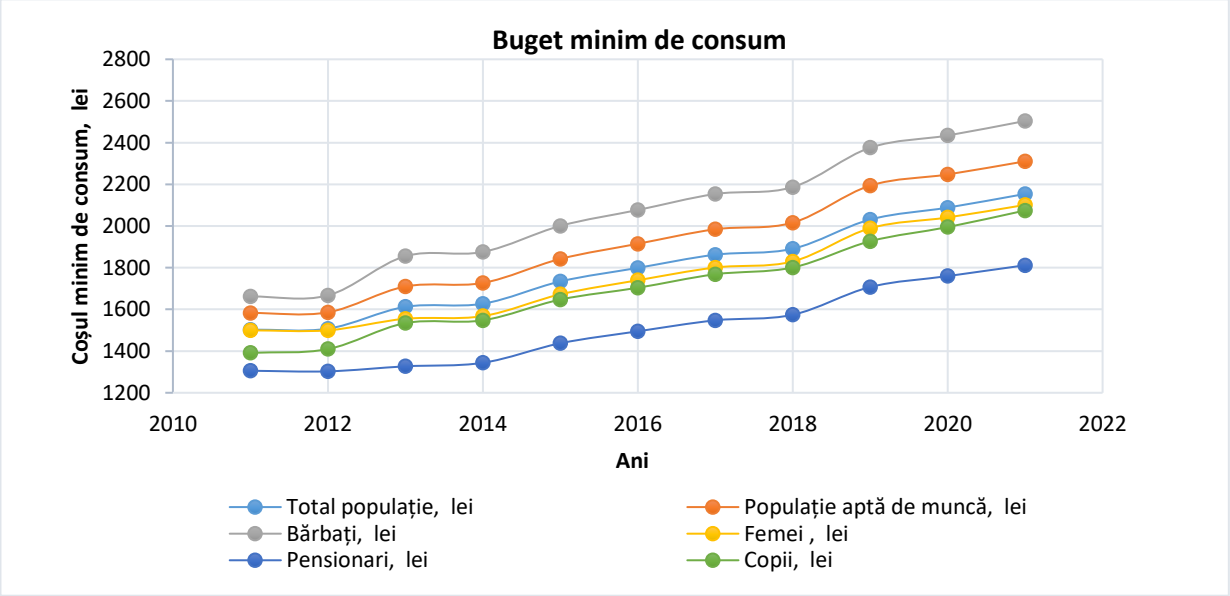


Figura 3.4. Dinamica bugetului minim de consum în perioada anilor 2011-2021 pe categorii de populație

Sursa: elaborată de autor

Datele au fost analizate prin ***metoda regresiei simple***, ce ne permite să vedem corelația dintre variabilele analizate. (Figura 3.5., ***Anexa 25, Anexa 26***).

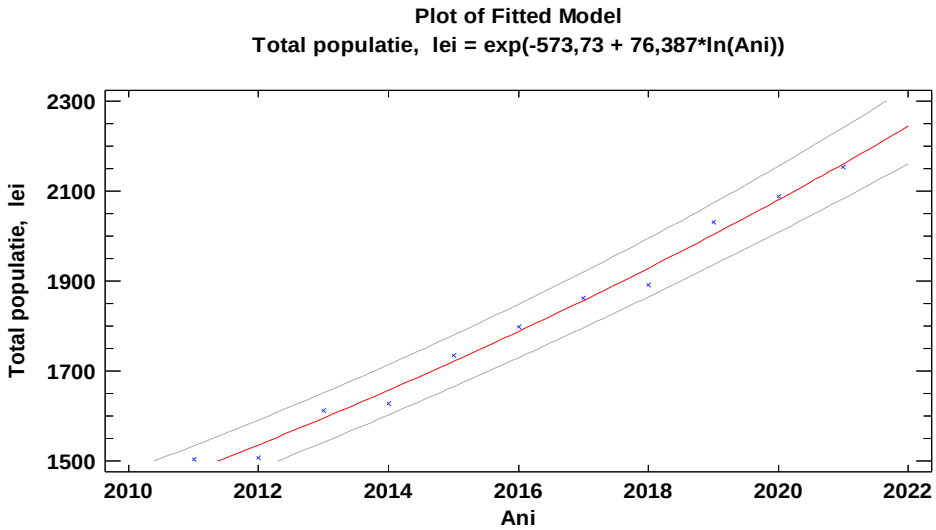


Figura 3.5. Trendul de creștere a bugetului minim de consum pentru întreaga populație

Sursa: elaborată de autor

În concluzie: Trendul general de creștere a coșului minim de consum este pozitiv, dar are o diferență semnificativă pentru diverse categorii.

Etapa 3. O altă variabilă dependentă utilizată în acest studiu este *performanța economică teritorială*, măsurată ca ***PIB pe cap de locuitor***. PIB-ul pe cap de locuitor, în ansamblu, pe perioada analizată este în creștere. Datele statistice au fost analizate cu ajutorul ***modelului polynomial*** (Figura 3.6, ***Anexa 27***).

Acesta este un model de regresie polinomială care încearcă să estimeze PIB-ul pe locuitor (exprimat în lei) în funcție de anul calendaristic.

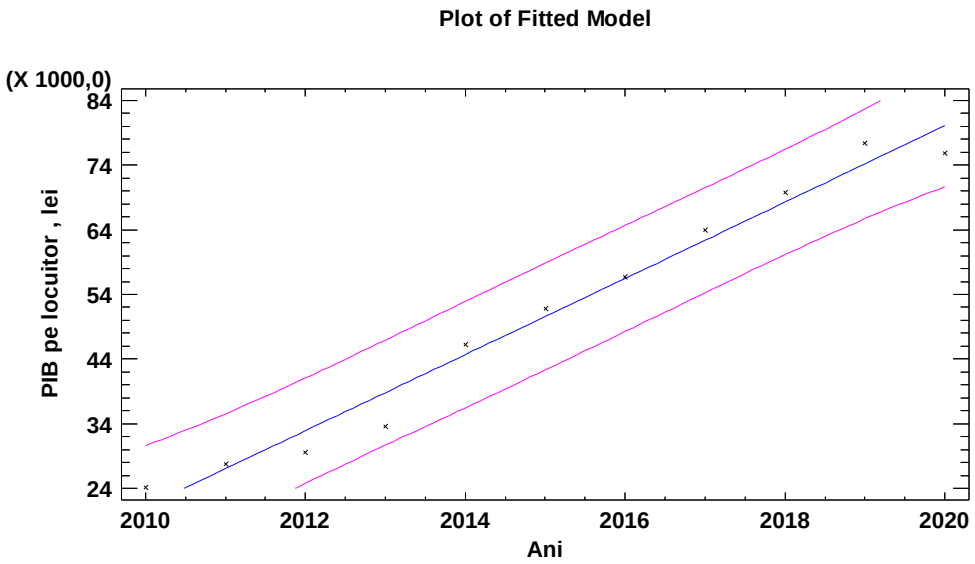


Figura 3.6. Trendul de creștere al PIB-ului pe cap de locuitor în Republica Moldova

Sursa: elaborată de autor

Formula modelează o relație quadratică între PIB pe de locuitor și anul calendaristic, iar ecuația poate fi scrisă sub forma:

$$Y = a + b * X + c * X^2 \qquad (3)$$

unde:

a - este constanta;

b - coeficientul pentru termenul linear;

c - coeficientul pentru termenul pătratic;

x - ani.

Pentru modelul polimelial analizat, formula va fi următoarea:

$$PIB\ pe\ cap\ de\ locuitor = 411767 - 6250{,}41\ Ani + 3{,}01298 Ani\text{^}2 \qquad (4)$$

Utilizând formulele de calcul (3) și (4) putem să facem o comparație între datele reale ale PIB-ului și cele ale PIB pe cap de locuitor (Figura 3.7, ***Anexa 28***).

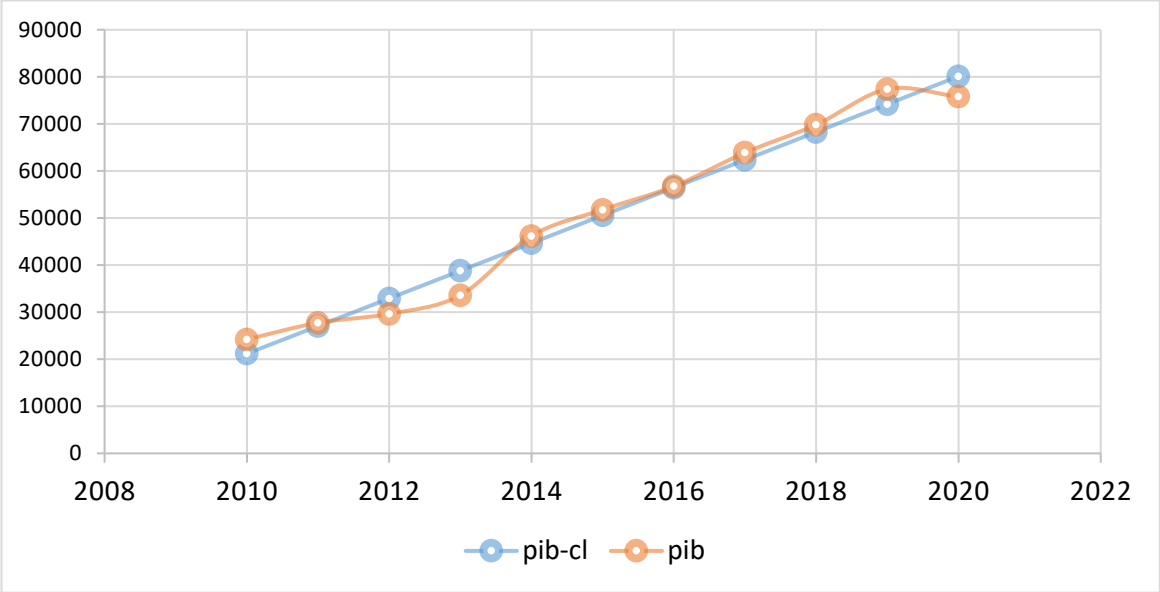


Figura 3.7. Graficul PIB-ul pe cap de locuitor și PIB-ul, în perioada anilor 2010-2020, calculate conform formulelor de calcul (3) și (4)

Sursa: elaborată de autor

Concluzionăm că, în linii generale trendul de creștere a ***PIB-ului pe cap de locuitor*** în Republica Moldova se menține pozitiv, cu excepția anului 2020, an în care economia a fost puternic influențată de pandemia COVID-19. Acest lucru se vede și în figura 3.6, când în ultima perioadă de analiză este o diferență între datele reale înregistrate și cele calculate cu ajutorul formulei.

Etapa 4. O altă variabilă analizată sunt ***Alocații din bugen pentru susținerea IMM***. În multe țări există programe guvernamentale de sprijinire a IMM-urilor, care pot fi finanțate din bugetul de stat sau din alte surse. Aceste programe variază în funcție de țară și pot include subvenții, împrumuturi la dobânzi reduse, facilități fiscale și alte tipuri de ajutor financiar.

De asemenea, există organizații internaționale care oferă finanțare și alte tipuri de sprijin pentru IMM-uri, precum Banca Mondială sau Uniunea Europeană.

Datele referitor la alocațiile din buget pentru susținerea IMM-urilor sunt prezentate în Figura 3.8 și ***Anexa 29***.

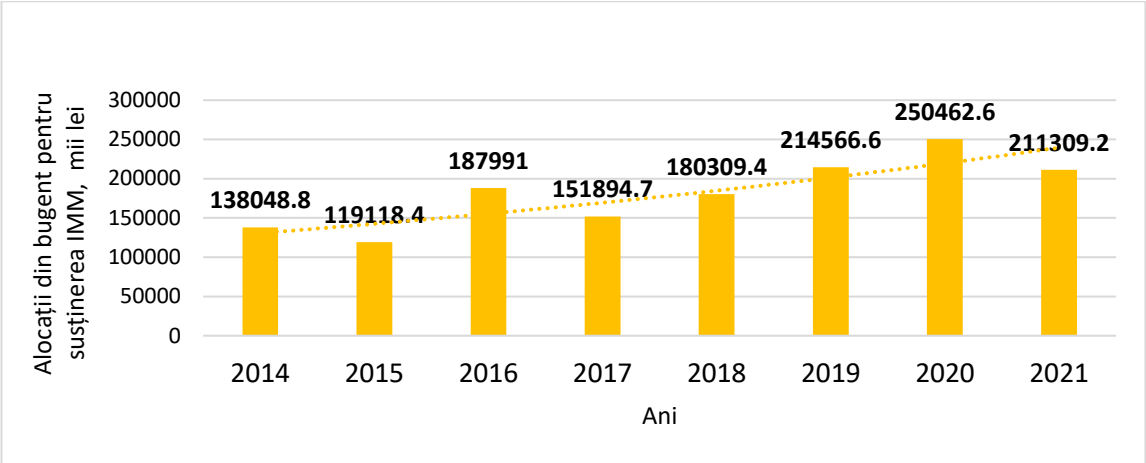


Figura 3.8. Trendul exponențial al alocațiilor din buget pentru susținerea IMM-urilor

Sursa: elaborată de autor

Trendul exponențial reprezintă o creștere sau descreștere a unei serii de date într-un mod exponențial. Pentru a modela un trend exponențial, se poate folosi o funcție exponențială, care în cazul dat este sub forma:

$$Alocații\ din\ buget\ pentru\ susținerea\ IMM = exp(-162{,}385 + 0{,}0864777 * Ani) \quad (5)$$

unde:

-162,385 și *0,0864777* – sunt constante ale modelului

Utilizând formula (5) putem să prognozăm evoluția alocațiilor pentru susținerea IMM-urilor (Figura 3.9, ***Anexa 30***).

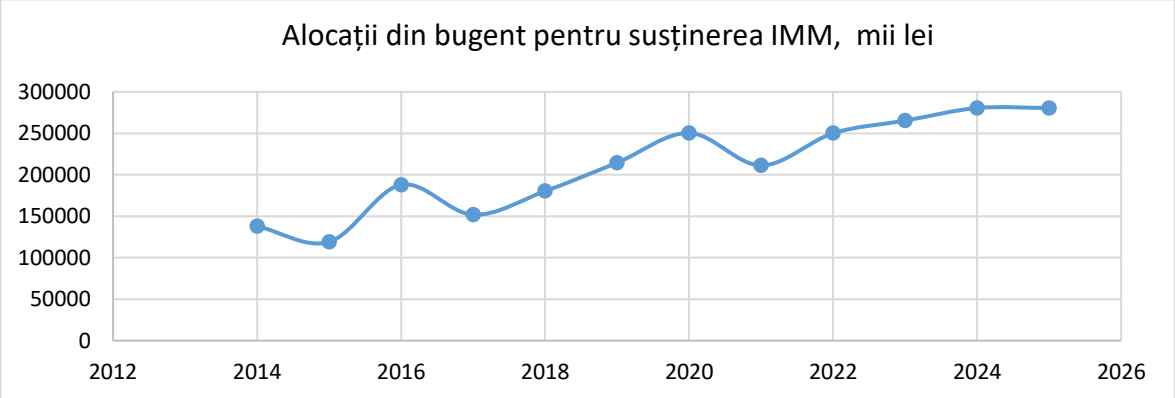


Figura 3.9. Graficul alocațiilor în perioada anilor 2010-2020 și alocațiile calculate conform formulei de calcul (5) a trendului exponențial pentru perioada anilor 2022-2025

Sursa: elaborată de autor

Etapa 5. Ultima etapă al acestei analize o constituie ***corelația dintre numărul antreprenorilor tineri și alocațiile din buget pentru susținerea IMM-urilor*** (Figura 3.10, ***Anexa 31***).

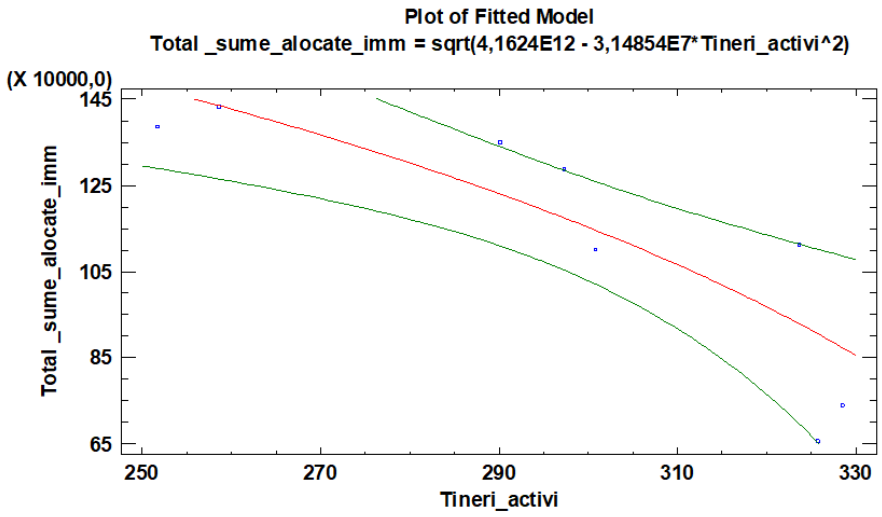


Figura 3.10. Corelația dintre alocații pentru susținerea IMM-urilor și numărul de antreprenori tineri

Sursa: elaborată de autor

Ca metodă de analiză a fost utilizată ***regresia pătratică***. Modelul din Figura 3.9 prezintă o reducere a numărului de antreprenori tineri odată cu creșterea sumelor alocațiilor din buget efectuate pentru susținerea IMM-urilor. Considerăm că este o relație semnificativă între acești indicatori care, în fond, nu exprimă eficiența politicilor de susținere a tinerilor în lansarea afacerilor proprii. Totuși, precizăm că programele de susținere a antreprenorilor tineri din Republica Moldova au fost lansate relativ mai târziu, decât pentru alte categorii de antreprenori.

În continuare, sunt prezentate datele cu referire la investițiile în programe de susținere a antreprenorilor tineri (Figura 3.11).

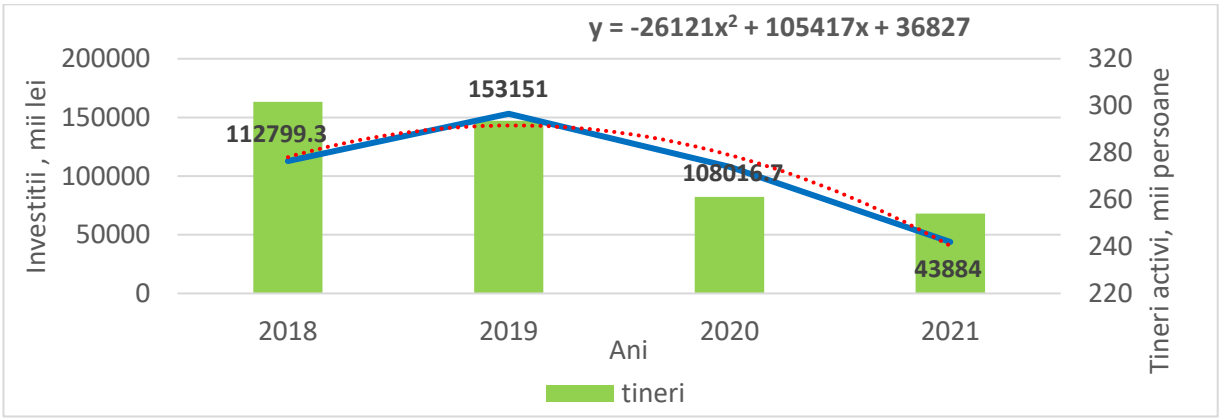


Figura 3.11. Trendul exponential al investițiilor pentru susținerea antreprenorilor tineri

Sursa: elaborată de autor

După cum se observă, investițiile efectuate pentru susținerea antreprenorilor tineri pe parcursul ultimilor ani este în descreștere. Acest lucru se datorează în mare parte condițiilor create

de Pandemia COVID -19. Totodată trebuie de menționat că se reduce și numărul de persoane tinere ce aleg activitatea antreprenorială.

II. Modelarea relației dintre antreprenoriat și performanța economică

Pentru realizarea unui model sunt necesare o serie de date.

- Prima variabilă dependentă utilizată în acest studiu este ***activitatea antreprenorială***.
- A doua variabilă dependentă utilizată în acest studiu este performanța economică teritorială, măsurată ca ***PIB pe cap de locuitor***.
- În plus, introducem **variabile de control demografic**. Prima variabilă de control de interes se referă **la *numărul populație total***. În al doilea rând, introducem ***șomajul***. Această variabilă a fost adesea folosită în cercetarea de dezvoltare antreprenorială. Alte variabile sunt salariul și bugetul minim de consum.

* Menționăm că, **variabilele din model au fost selectate din datele statistice ale Biroului Național de Statistica al Republicii Moldova (BNS) disponibile la momentul efectuării calculelor.**

Analiza corectă a impactului pe care antreprenoriatul tinerilor îl are asupra performanței economice începe prin recunoașterea antreprenoriatului ca un proces endogen în care diferiți factori afectează activitatea antreprenorială.

Drept urmare la **I etapă**, putem să estimăm următoarea ecuație:

$$\begin{aligned} Antreprenoriat_{it} &= \beta_{0it} + \beta_1\, Populația_{it} \\ &+ \beta_2\, Șomeri_{it} \\ &+ \beta_3\, Populația\ tânără_{it} \\ &+ \beta_4\, Salariu_{it} \\ &+ \beta_5\, Persoane\ active_{it} \\ &+ \beta_6\, Bugetul\ minim\ de\ consum_{it} \\ &+ \beta_7\, Timp_{it} \\ &+ \beta_8\, PIB_{it} \\ &+ \upsilon_{it} \end{aligned} \qquad (6)$$

În ecuația (6) antreprenoriatul este activitatea antreprenorială în țară i la momentul t, iar υ_{it} este termenul de eroare distribuit în mod normal.

Într-o **a doua etapă**, considerăm PIB-ul pe cap de locuitor ca variabilă dependentă, iar în acest caz antreprenoriatul intră în model ca variabilă explicativă cheie. Al doilea model de specificație are următoarea formulă:

$$
\begin{aligned}
PIB_{it} &= \beta_{0it} + \beta_1\, Populația_{it} \\
&+ \beta_2\, Șomeri_{it} \\
&+ \beta_3\, Salariu_{it} \\
&+ \beta_4\, Antreprenoriat_{it} \\
&+ \beta_5\, Bugetul\ minim\ de\ consum_{it} \\
&+ \beta_6\, Timp_{it} \\
&+ \upsilon_{it}
\end{aligned} \qquad (7)
$$

După cum s-a indicat anterior, antreprenoriatul este un proces endogen legat de factori teritoriali și culturali. Prin urmare, o analiză convențională care utilizează un model cu efecte aleatoare sau un model cu efecte fixe ar putea produce estimări părtinitoare ale efectului pe care activitatea antreprenorială îl are asupra performanței economice teritoriale.

Datele au fost analizate prin intermediul aplicației ***ANOVA (Analysis of Variance)*** - o metodă statistică folosită pentru a analiza diferențele dintre media a două sau mai multe grupuri. ANOVA testează dacă există o diferență semnificativă între mediile grupurilor, pe baza variației dintre grupuri și variației în interiorul grupurilor.

Analiza a fost efectuată pentru 2 categorii de persoane cu capacitate deplină de exercițiu în sensul responsabilității juridice a activității antreprenoriale, conform art. 26(1) al Codului Civil [1] al Republicii Moldova**:**

- **tineri cu vârsta 18-34 ani** – datele statistice au fost colectate de la BNS. (Anexa 34.)
- **adulți cu vârsta +35 ani** - datele statistice au fost selectate din baza de date a BNS.

Aplicarea formulei (6). Se stabilește gradul de influențare a *variabilei dependente* „***Antreprenoriat***” de către variabilele independente „PIB”, „tineri cu vârsta 18-34 ani”, „șomeri cu vârsta 18-34 ani”, „salariul” și „coșul minim de consum”.

Pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, în tabelul 3.1 sunt reprezentate rezultatele unei analize de regresie multiplă pe un set de date cu *8 observații.*

Tabelul 3.1. Rezumatul modelului econometric pentru tineri cu vârsta 18-34 ani

Regression Statistics	
Multiple R	**0,988435722**
R Square	**0,977005177**
Adjusted R Square	**0,919518119**
Standard Error	**8,396842067**
Observations	**8**

Statisticile cheie sunt: ***Multiplu R:*** Acesta este coeficientul de corelație care măsoară puterea și direcția relației liniare dintre variabila dependentă (antreprenoriat) și variabilele independente. În acest caz, *multiplu R* este ***0,988435722***, ceea ce indică o relație liniară pozitivă foarte puternică între variabile.

R Square: Acesta este coeficientul de determinare care măsoară proporția varianței variabilei dependente care poate fi explicată prin variabilele independente. În acest caz, *R Square* este ***0,977005177***, ceea ce înseamnă că 97,70% din variația variabilei dependente poate fi explicată prin variabilele independente.

Adjusted R Square: Acesta este *pătratul R ajustat pentru numărul de variabile independente din model.* În acest caz, *pătratul R ajustat* este ***0,919518119***, ceea ce înseamnă că 91,95% din variația variabilei dependente poate fi explicată prin variabilele independente, ajustate pentru numărul de variabile independente din model.

Eroare standard: Aceasta este *abaterea standard a reziduurilor, care măsoară gradul de variabilitate a variabilei dependente care nu este explicată de variabilele independente.* În acest caz, *eroarea standard* este ***8,396842067***, ceea ce înseamnă că valoarea reziduală tipică este la aproximativ 8,39 unități distanță de valoarea prezisă.

În Tabelul 3.2 este prezentată analiză a variației *(ANOVA)* și a coeficienților de regresie pentru un model de regresie liniară cu o variabilă dependentă și cinci variabile independente.

Tabelul 3.2. Aplicarea metodei ANOVA pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „Antreprenoriat”

ANOVA								
	df	*SS*	*MS*	*F*	*ignificance F*			
Regression	5	5991,406	1198,281	16,99522	0,056499			
Residual	2	141,0139	70,50696					
Total	7	6132,42						
	Coefficients	*andard Err*	*t Stat*	*P-value*	*Lower 95%*	*Upper 95%*	*ower 95,0%*	*Upper 95,0%*
Intercept	402,9942407	665,7472	0,605326	0,606501	-2461,48	3267,473	-2461,48	3267,473
vârsta 18-34	-0,009986329	0,533459	-0,01872	0,986764	-2,30528	2,285304	-2,30528	2,285304
someri18-34	1,336109569	1,984895	0,673139	0,570221	-7,2042	9,876421	-7,2042	9,876421
pib	0,001299603	0,001265	1,027558	0,412188	-0,00414	0,006741	-0,00414	0,006741
salariu real	-0,019747773	0,025547	-0,77298	0,520385	-0,12967	0,090174	-0,12967	0,090174
buget minim	-0,041617149	0,201341	-0,2067	0,855378	-0,90792	0,824682	-0,90792	0,824682

Tabelul *ANOVA* rezumă *sursele de variație a datelor, arătând gradele de libertate (df), suma pătratelor (SS), pătratul mediu (MS), statistica F și nivelul de semnificație.* Tabelul sugerează că modelul de regresie explică o cantitate semnificativă de variație a datelor, așa cum este indicat de ***statistica F*** *de* ***16,99*** și ***nivelul de semnificație*** de ***0,056***. ***Tabelul cu coeficienți de***

regresie arată coeficienții estimați pentru variabilele independente din model, împreună cu erorile standard, valorile *t și* valorile *p* ale acestora.

Valorile p *asociate cu coeficienții indică dacă variabila independentă corespunzătoare este semnificativă statistic în model. O valoare p mai mică de 0,05 este de obicei considerată semnificativă din punct de vedere statistic. Intervalul de încredere este de 95%.*

În concluzie generală, modelul sugerează că ***niciuna din variabilele independente nu au o influență semnificativă asupra variabilei rezultat – antreprenoriat***. Modelul de regresie are o putere predictivă, așa cum indică statistica F semnificativă.

Dacă aplicăm același exercițiu **pentru categoria „adulți cu vârsta +35 ani”**, obținem rezultatele prezentate în tabelul 3.3.

Datele din Tabelul 3.3 reprezintă rezultatele unei analize de regresie multiplă pe un set de date cu *8 observații*. În acest caz, ***multiplu R*** este ***0,9833099***, ceea ce indică o relație liniară pozitivă foarte puternică între variabile.

Tabelul 3.3. Rezumatul modelului econometric pentru adulți cu vârsta +35 ani

Regression Statistics	
Multiple R	**0,9833099**
R Square	**0,966898359**
Adjusted R Square	**0,884144257**
Standard Error	**15,35066398**
Observations	**8**

R Square este ***0,966898359***, ceea ce înseamnă că 96,69% din variația variabilei dependente poate fi explicată prin variabilele independente. Iar ***pătratul R ajustat*** este ***0,884144257***, ceea ce înseamnă că 88,41% din variația variabilei dependente poate fi explicată prin variabilele independente, ajustate pentru numărul de variabile independente din model. ***Eroarea standard*** *este* ***15,35066398***, ceea ce înseamnă că valoarea reziduală tipică este la aproximativ 15,35 unități distanță de valoarea prezisă.

În Tabelul 3.4 este arătat cum modelul de regresie explică o cantitate semnificativă de variație a datelor, cu o ***statistică F*** de ***11,68*** și un ***nivel de semnificație*** de ***0,0807***. Doar variabila ***Șomeri cu vârsta +35 ani*** are o semnificație statistică în model. *Coeficientul negativ pentru șomeri 35+ sugerează că o creștere a numărului de șomeri cu vârste de 35 de ani și peste este asociată cu o scădere a variabilei dependente, adică antreprenori.*

Tabelul 3.4. Aplicarea metodei ANOVA pentru adulți cu vârsta +35 ani, variabila dependentă „Antreprenoriat”

ANOVA								
	df	*SS*	*MS*	*F*	*ignificance F*			
Regressior	5	13766,25	2753,25	11,68399	0,080711			
Residual	2	471,2858	235,6429					
Total	7	14237,54						
	Coefficients	*tandard Err*	*t Stat*	*P-value*	*Lower 95%*	*Upper 95%*	*ower 95,0%*	*Ipper 95,0%*
Intercept	778,3574	2000,39	0,389103	0,734721	-7828,63	9385,342	-7828,63	9385,342
pib	0,005867	0,002138	2,744397	0,111083	-0,00333	0,015064	-0,00333	0,015064
populația :	-0,22862	1,354117	-0,16883	0,881458	-6,05492	5,597675	-6,05492	5,597675
șomeri 35-	-6,43655	1,950993	-3,29911	0,080886	-14,831	1,9579	-14,831	1,9579
salariu rea	-0,10055	0,027935	-3,59932	0,069266	-0,22074	0,019648	-0,22074	0,019648
buget min	0,331311	0,234839	1,410804	0,293747	-0,67912	1,341741	-0,67912	1,341741

Aplicarea formulei (7). La această etapă se stabilește influența *variabilei dependente* „***PIB pe cap de locuitor***” de variabilele independente „antreprenoriat”, „tineri cu vârsta 18-34 ani”, „șomeri cu vârsta 18-34 ani”, „salariul” și „bugetul minim de consum”.

Pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, în Tabelul 3.5 sunt reprezentate rezultatele analizei de regresie multiplă pe un set de date cu *8 observații*.

Tabelul 3.5. Rezumatul modelului econometric pentru tineri cu vârsta 18-34 ani

Regression Statistics	
Multiple R	**0,991105013**
R Square	**0,982289146**
Adjusted R Square	**0,938012012**
Standard Error	**3797,904301**
Observations	**8**

Multiplu R este **0,991105013**, ceea ce indică o corelație pozitivă puternică între variabilele de control și variabila rezultat (PIB).

Valoarea R-pătrat este **0,982289146**, ceea ce sugerează că aproximativ 98,22% din variația PIB este explicată de variabilele de control din model.

Valoarea R-pătrat ajustată este **0,938012012**, care ia în considerare numărul de variabile predictoare din model și ajustează valoarea R-pătrat în consecință. Această valoare sugerează că variabilele predictoare explică o cantitate semnificativă de variație a variabilei rezultat, chiar și atunci când se ia în considerare numărul de variabile din model.

Eroarea standard este **3797,904301**, care măsoară diferența medie dintre valorile observate și valorile prezise. Această valoare este utilă pentru a determina acuratețea predicțiilor făcute de model.

În concluzie generală, aceste statistici de regresie sugerează că ***modelul este potrivit pentru datele referitoare la tinerii cu vârsta 18-34 ani și că variabilele predictoare sunt capabile să explice o cantitate semnificativă de variație a variabilei rezultat.***

Per ansamblu, rezultatele aplicării metodei ANOVA **pentru tinerii cu vârsta 18-34 ani** sunt prezentate în Tabelul 3.6.

Tabelul 3.6. Aplicarea metodei ANOVA pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „PIB pe cap de locuitor"

ANOVA								
	df	*SS*	*MS*	*F*	*ignificance F*			
Regression	5	1,6E+09	3,2E+08	22,18502	0,043691			
Residual	2	28848154	14424077					
Total	7	1,63E+09						
	Coefficients	*andard Erro*	*t Stat*	*P-value*	*Lower 95%*	*Upper 95%*	*ower 95,0%*	*Upper 95,0%*
Intercept	-169617,63	304793,9	-0,5565	0,633826	-1481040	1141805	-1481040	1141805
populatie 18-34	66,04101	236,7439	0,278955	0,806478	-952,586	1084,668	-952,586	1084,668
someri 18-34	-151,12857	988,5223	-0,15288	0,892521	-4404,4	4102,14	-4404,4	4102,14
activi 18-34	265,86833	258,738	1,027558	0,412188	-847,391	1379,128	-847,391	1379,128
salariu real	13,665438	8,946459	1,527469	0,266213	-24,8281	52,15894	-24,8281	52,15894
buget minim de c	12,984657	91,57512	0,141792	0,900238	-381,031	407,0006	-381,031	407,0006

Aceste rezultate indică faptul că modelul de regresie este semnificativ statistic pe baza valorii p scăzute (0,0437) și explică o parte semnificativă a variabilității totale a datelor. Statistica F de 22.185 sugerează că modelul de regresie este mai eficient în explicarea variației datelor în comparație cu un model fără predictori (modelul nul).

Astfel, putem să concluzionăm că ***tinerii din Republicii Moldova, cu vârste de 18-34 ani, nu au o influență semnificativă asupra indicatorului PIB pe cap de locuitor.***

Pentru persoanele adulte cu vărsta de la 35 ani și mai mult, în Tabelul 3.7 sunt reprezentate rezultatele analizei de regresie multiplă pe un set de date cu *8 observații.*

Tabelul 3.7. Rezumatul modelului econometric pentru adulți cu vârsta +35 ani

Regression Statistics	
Multiple R	**0,996673122**
R Square	**0,993357312**
Adjusted R Square	**0,976750593**
Standard Error	**2325,927559**
Observations	**8**

Multiplu R este **0,996673122**, ceea ce indică o corelație pozitivă puternică între variabilele predictoare și variabila rezultat.

Valoarea R-pătrat este **0,993357312**, ceea ce sugerează că aproximativ 99,33% din variația variabilei rezultat este explicată de variabilele predictoare din model.

Valoarea R-pătrat ajustată *este* **0,976750593**, care ia în considerare numărul de variabile predictoare din model și ajustează valoarea R-pătrat în consecință. Această valoare sugerează că variabilele predictoare explică o cantitate semnificativă de variație a variabilei rezultat, chiar și atunci când se ia în considerare numărul de variabile din model.

Eroarea standard este **2325,927559**, care măsoară diferența medie dintre valorile observate și valorile prezise. Această valoare este utilă pentru a determina acuratețea predicțiilor făcute de model.

În concluzie generală, *aceste statistici de regresie sugerează că* ***modelul este potrivit pentru datele referitoare la adulți cu vârsta +35 ani și că variabilele predictoare sunt capabile să explice o cantitate semnificativă de variație a variabilei rezultat.***

Rezultatele aplicării metodei ANOVA pentru categoria „adulți cu vârsta +35 ani”, obținem rezultatele prezentate în Tabelul 3.8.

Tabelul 3.8. Aplicarea metodei ANOVA pentru adulți cu vârsta +35 ani, variabila dependentă „PIB pe cap de locuitor”

ANOVA								
	df	*SS*	*MS*	*F*	*ignificance F*			
Regressior	5	1,62E+09	3,24E+08	59,81659	0,016524			
Residual	2	10819878	5409939					
Total	7	1,63E+09						
	Coefficients	*tandard Erro*	*t Stat*	*P-value*	*Lower 95%*	*Upper 95%*	*ower 95,0%*	*Ipper 95,0%*
Intercept	-122591	302173,7	-0,4057	0,724251	-1422739	1177557	-1422739	1177557
populația 3	42,85122	204,3986	0,209645	0,853361	-836,605	922,3075	-836,605	922,3075
șomeri 35-	866,3157	433,25	1,999575	0,183561	-997,809	2730,44	-997,809	2730,44
activi 35+	134,6885	49,07762	2,744397	0,111083	-76,4755	345,8524	-76,4755	345,8524
salariu rea	15,02537	4,592303	3,27186	0,082077	-4,73371	34,78446	-4,73371	34,78446
buget mini	-42,3898	40,34492	-1,05068	0,40363	-215,98	131,2004	-215,98	131,2004

Datele din Tabelul 3.8 arată că modelul de regresie este semnificativ statistic ($F = 59,82$, $p < 0,05$), indicând faptul că cel puțin una dintre variabilele independente este legată de variabila dependentă.

Niciuna dintre variabilele independente din acest model nu are valori *p* mai mici de 0,05, ceea ce sugerează că nu sunt predictori semnificativi statistic ai variabilei dependente. Cu toate

acestea, coeficientul pentru indicatorul „*salariu real*” are o valoare *p* de 0,082, care este aproape de pragul de semnificație, ceea ce indică faptul că poate fi un predictor marginal semnificativ.

Modelele prezentate mai sus ne permit să concluzionăm următoarele:

- Rezultatele indică care factori, din variabilele independente analizate, contribuie la existența unor niveluri mai mari de activitate antreprenorială teritorială (ecuația (6)).
- În același timp, rezultatele ecuației (7) ne oferă indicații despre modul în care variabilele analizate contribuie la un PIB pe cap de locuitor mai mare. Proporția tinerilor și a adulților nu este un stimulent pentru un PIB pe capital mai mare ci, mai degrabă, nu are nicio influență semnificativă.
- Se constată că nivelul activității antreprenoriale a tinerilor nu are nicio influență semnificativă asupra PIB-ului pe cap de locuitor. Dimpotrivă, cu cât nivelul de activitate antreprenorial este mai mare în rândul populației sale adulte, cu atât și PIB-ul pe cap de locuitor va fi mai mare, conform rezultatului pozitiv semnificativ găsit în model.

Analiza efectuată ne permite să evidențiem o serie de probleme cu care ne confruntăm. Astfel:

- Lipsește baza de date pentru antreprenori tineri, ceea ce este un impediment în studierea acestui fenomen.
- Tinerii antreprenori au dificultăți în obținerea finanțării necesare pentru a-și lansa afacerea, deoarece mulți dintre ei nu au un istoric creditabil sau active de garanție.
- Tinerii antreprenori au nevoie de sprijin din partea altor persoane care împărtășesc aceeași viziune de afaceri. Lipsa de conexiuni poate face ca aceștia să se simtă izolați sau să aibă dificultăți în a-și dezvolta afacerea.
- Mulți tineri antreprenori nu au experiență în gestionarea afacerilor sau nu au fost expuși la astfel de situații. Dezvoltarea abilităților de afaceri poate fi crucială pentru succesul afacerii.
- Politicile de stat de susținere a tinerilor antreprenori sunt nesatisfăcătoare, cu efecte slabe, fapt demonstrat în *Figura 3.9* și *Figura 3.10.*

Concluziile făcute mai sus ne sugerează că, **la momentul actual, potențialul antreprenorial al tinerilor din Republica Moldova, cu vârsta de 18-34 ani, este folosit într-o măsură atât de neînsemnată, încât nu înregistrează careva influențe asupra indicatorilor variabili** utilizați în modelul prezentat.

3.3. Perfecționarea mecanismului de susținere a antreprenoriatului în rândul tinerilor

Dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor și sporirea rolului lui economic și social este posibilă doar prin perfecționarea mecanismului de sprijin și susținere din partea autorităților publice centrale și locale. Una dintre primele justificări pentru politica de sprijin a antreprenoriatului a fost oferită de J. M. Keynes. În opinia sa, statul, folosind diverse metode și instrumente de reglementare, ar trebui să influențeze investițiile și activitatea de consum. Astfel, el a subliniat „*extinderea funcțiilor guvernului în legătură cu sarcina de* ***a coordona înclinația spre consum și incitarea la investiție****... singurele mijloace practicabile de a evita distrugerea completă a formelor economice existente și...* ***o condiţie pentru funcţionarea cu succes a iniţiativei personale***” [192, p. 338].

Mecanismul de sprijin de stat pentru antreprenoriat este înțeles ca un ansamblu de elemente, instrumente, metode de organizare și management interdependente care asigură funcționarea sistemului de sprijin de stat [179]. O astfel de definiție relevă esența subiectului de cercetare și se concentrează asupra componentelor sale cele mai importante, printre care programele (subprogramele) de stat sunt de o importanță cheie.

Anterior a fost menționat că, de regulă, tinerii antreprenori își încep activitatea sa antreprenorială în cadrul IMM-urilor. Astfel, vom analiza modelele de susținere a antreprenorilor prin intermediul susținerii IMM-urilor.

Experiența mondială indică existența următoarelor modele de sprijin de stat pentru antreprenoriat într-o economie de piață:

- *Modelul liberal*, bazat pe intervenția nesemnificativă a statului, prezintă următoarele trăsături caracteristice: reducerea numărului de organizații de stat, liberalismul antreprenoriatului, participarea minimă a statului la atingerea scopurilor sferei sociale. În natură monetară este reglementarea, care se limitează la procesele macroeconomice. Acest model este tipic pentru SUA, Marea Britanie, Franța.
- Un *model cu orientare socială* se caracterizează printr-un grad semnificativ de reglementare de stat a economiei, unde gradul de reglementare a „regulilor jocului” pieței este ridicat, procesele macroeconomice și anumite domenii de activitate ale antreprenorilor sunt reglementate de stat; garanţiile de un anumit nivel în satisfacerea nevoilor populaţiei în locuinţe, educaţie şi cultură, în asigurarea locurilor de muncă pentru populaţie, în serviciile de sănătate sunt facilitate de paternalismul de stat.

În țările cu economie de piață, sprijinul pentru întreprinderile mici și mijlocii este oferit de stat într-un număr de domenii de interes prioritar sau strategic [169; 174; 176; 181; 194; 209]. În economiile dezvoltate, nivelul actual de dezvoltare a antreprenoriatului a fost rezultatul unui

proces de evoluție care s-a produs de jos, de la inițiativa privată pe bani privați, iar abia relativ recent statul, recunoscând importanța și necesitatea întreprinderilor mici și mijlocii pentru dezvoltarea economică, a început să caute modalităţi de a le influenţa prin sistemul de stat de stimulente și sprijin. În același timp, întreprinderile mici și mijlocii lucrează în interacțiune constantă cu autoritățile de la toate nivelurile - național, regional și local [184, p. 280].

Cunoscând evoluția economiei contemporane, putem enumera câteva ***etape de formare a politicii de stat de susținere a antreprenoriatului***.

Măsurile anticriză luate în anii 1929-1938 pot fi considerate ca ***prima etapă*** în formarea politicii de stat de sprijinire a întreprinderilor mici și mijlocii. În această perioadă au început să fie create instrumente indirecte de sprijinire a antreprenoriatului în diferite țări.

A doua etapă în formarea sprijinului de stat pentru IMM-uri începe în țările dezvoltate ale lumii (SUA, Japonia și Europa de Vest) în a doua jumătate a secolului XX. În această perioadă s-a format o infrastructură specială de stat pentru sprijinirea IMM-urilor; se creează organe administrative speciale cu funcţii corespunzătoare. Structurile de stat responsabile de dezvoltarea IMM-urilor la toate nivelurile de guvernare formează aparatul de stat al sistemului de sprijinire a IMM-urilor. O politică activă de sprijin de stat pentru antreprenoriat în Statele Unite ale Americii a fost lansată în 1953, iar în 1958, Congresul SUA a adoptat Programul "*Small Business Investment Company*", menit „*să îmbunătățească și să stimuleze economia națională în general și segmentul întreprinderilor mici în special" prin stimularea și completarea „fluxului de capital privat și a fondurilor de împrumut pe termen lung de care întreprinderile mici au nevoie pentru finanțarea solidă a operațiunilor lor comerciale și pentru creştere, expansiune și modernizare și care nu sunt disponibile într-o aprovizionare adecvată"*. În Japonia, Administrația Întreprinderilor Mici și Mijlocii, birourile regionale din cadrul Ministerului Comerțului Exterior și Industriei, și Corporația Financiară implementează politica publică pentru IMM-uri în baza legii 154 din 1963 „Actul de bază al Întreprinderilor Mici și Mijlocii" [116 ; 177, p. 16], document ce prevede măsuri de promovare a inovației și start-up -urilor, de consolidare și adaptare a IMM-urilor la etapa de lansare, precum și stabilește structura și sarcinile organului public - Consiliul pentru Politicile IMM – responsabil de cooperarea cu acest sector de afaceri.

A treia etapă, modernă, în dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii și a sistemului de sprijin al acestora este asociată cu asigurarea dezvoltării durabile nu numai a economiei naționale în ansamblu, ci și a sectorului IMM-urilor în special. Formele de natură protecționistă în sfera IMM-urilor naționale și dezvoltarea relațiilor economice internaționale ale acestui sector al economiei cu scopul de a pătrunde pe noi piețe capătă astăzi cea mai mare importanță. În condiții moderne, dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii inovatoare este de mare importanță.

Tendința de promovare a întreprinderilor mici și mijlocii are un impact pozitiv asupra calității vieții și asupra economiei țărilor în ansamblu, astfel încât sprijinul guvernamental este una dintre sarcinile principale ale activităților sale.

Până în prezent, politica țărilor vizează în primul rând crearea de condiții favorabile pentru dezvoltarea IMM-urilor, creșterea competitivității acestora, precum și crearea de instrumente financiare și de credit care să promoveze dezvoltarea afacerilor.

Statul își creează propriile mecanisme de sprijinire a IMM-urilor, extinde cadrul legal de reglementare, ceea ce deschide posibilitatea de a primi asistență de la stat, se elaborează programe de dezvoltare, a căror sarcină principală este păstrarea întreprinderilor mici și mijlocii existente și creează toate condiţiile necesare pentru ca numărul lor să crească. În țările cu economii dezvoltate, agențiile guvernamentale nu interacționează direct cu întreprinderile mici și mijlocii, ci asigură crearea și coordonarea activităților structurilor care lucrează direct cu acestea. În practica mondială, este o normă încurajarea întreprinderilor mici și mijlocii, întrucât activitățile acestora sunt îndreptate spre satisfacerea intereselor statului și ale societății.

Țările dezvoltate folosesc aproximativ același set de metode și forme de sprijin economic și administrativ:

- programe de sprijin pentru întreprinderile mici,
- crearea și dezvoltarea structurilor speciale care reprezintă drepturi și oferă informații, consultanță, asistență pentru investiții micilor afaceri,
- impozitare preferenţială,
- reglementare antimonopol,
- distribuirea comenzilor de stat către întreprinderile mici [169],
- elaborarea și implementarea actelor juridice pentru sprijinirea organizațiilor publice, interacțiunea între întreprinderile mici și mari și alte forme de sprijin [196].

Multe state membre ale Uniunii Europene dezvoltă programe la nivel regional care promovează dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, ajută la obținerea de asistență financiară în diverse moduri. De exemplu, Regatul Unit al Marii Britanii și Țările de Jos au o procedură de asigurare a împrumuturilor, iar majoritatea țărilor creează rezerve speciale menite să ofere subvenții, granturi și împrumuturi avantajoase. Asistența financiară, astăzi, este una dintre principalele forme de sprijin pentru întreprinderile mici și mijlocii. În vederea implementării acestuia, statele asigură interacțiunea organismelor care formează infrastructura de sprijinire a întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri) prin interacțiunile acestora cu instituțiile de credit.

În Uniunea Europeană (UE), arena economică este dominată de întreprinderile mici și mijlocii. Astfel, în 2022, circa 23,1 milioane IMM-uri din UE au asigurat cu locuri de muncă

aproximativ 84,6 milioane angajați [166] sau circa 74% din numărul total al salariaților din toate întreprinderile (sectorul non-financiar) – micro, mici, mijlocii și mari [153].

Politica de sprijin urmată în UE se bazează în primul rând pe realizarea unui echilibru între interesele statului și ale societății [32; 146]. La implementarea programelor de asistență, statele Uniunii Europene își pun sarcina consolidării pieței interne, eliminării barierelor administrative care împiedică dezvoltarea IMM-urilor, luarea de măsuri pentru unificarea legislației care reglementează activitățile întreprinderilor mici și mijlocii, precum și creșterea nivelului de interacțiune între țările UE în chestiuni legate de sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii.

Politica de sprijinire a IMM-urilor se realizează prin implementarea programelor dezvoltate de țările participante și care operează pe teritoriul unui anumit stat și a programului de asistență al Uniunii Europene, al cărui efect se extinde pe întreg teritoriul UE. Programele sunt finanțate prin activitățile Fondurilor Structurale, precum Fondul de Dezvoltare Regională sau Fondul Social.

Țara care are un mecanism eficient de sprijinire pentru micile afaceri, care oferă condiții economice, sociale și juridice favorabile dezvoltării micilor afaceri, se va remarca prin dezvoltarea economică durabilă.

În Republica Moldova, susținerea întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM-uri) se realizează în principal prin intermediul programelor de stat. Aceste programe de susținere a afacerilor mici și mijlocii au fost adoptate și implementate începând cu anii '90 în Republica Moldova, evidențiind modificările semnificative în abordarea și utilizarea metodei de sprijinire a antreprenoriatului în țara noastră [89].

În condițiile economice moderne, sprijinul efectiv de stat pentru întreprinderile mici nu poate fi realizat fără formarea unui mecanism adecvat.

De regulă, **mecanismul sprijinului de stat** pentru întreprinderile mici, conține elemente precum:

1) *obiectul sprijinului de stat* - o întreprindere mică, microîntreprindere, un obiect de infrastructură pentru sprijinirea afacerilor mici;
2) *subiectul sprijinului de stat* - autorităţi publice, autorităţi regionale sau raionale;
3) *interacțiune* - contactul care are loc între obiecte și subiecți în procesul de sprijinire a statului;
4) *scopul* este de a crea condiții economice și juridice favorabile pentru întreprinderile mici, îmbunătățirea bunăstării populației în ansamblu;
5) *activități* - un ansamblu de acțiuni care vizează atingerea unor scopuri și obiective;
6) *forme de sprijin* - modalități de sprijin economic, juridic, instrumental pentru întreprinderile mici;
7) *resurse* - beneficii materiale și spirituale oferite micilor afaceri;

8) *diagnosticarea* sau evaluarea *eficacității sprijinului de stat* - analiza valorii absolute sau relative a măsurilor de sprijin de stat pentru întreprinderile mici în derulare [59].

Sarcina principală a autorităților de stat în asistența întreprinderilor mici este de a reduce nivelul de risc al întreprinderilor mici. Pentru a rezolva această problemă, sunt utilizate diferite ***forme de sprijin de stat***:

- *suport administrativ* - reducerea numărului de bariere administrative, reducerea procedurilor administrative, reducerea numărului de documente depuse necesare pentru a beneficia de servicii publice;
- *suport informațional* - consultanță, furnizarea de informații privind formele și măsurile de sprijinire a întreprinderilor mici, asistență juridică;
- *sprijin economic* - acordarea întreprinderilor mici cu forme de sprijin precum: microfinanțare, subvenții, sprijin prin granturi, sprijin pentru proprietate;
- *suport de personal* - formare, recalificare, educare suplimentară a managerilor și angajaților întreprinderilor mici;
- *suport tehnologic* - promovarea echipamentelor, tehnologiilor întreprinderilor mici către piețele de vânzare.

În urma unor studii anterioare, s-a relevat faptul că actualul mecanism de sprijin de stat pentru antreprenoriat (Figura 3.12) nu este relevant din punct de vedere al dezvoltării regionale și locale, și nu ia în considerație discrepanța nivelelor și vitezei de dezvoltare antreprenoriatului în raioanele și localitățile Republicii Moldova.

Din datele și informațiile analizate pe parcursul cercetării, constatăm că, în Republica Moldova, subiectul dezvoltării și susținerii antreprenoriatului este „repartizat" între ***două entități publice centrale***:

- ***Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului*** (ODA, care până în 2022 a fost ODIM), ghidată de Ministerul Economiei, având misiunea de „*a implementa politica statului privind susținerea dezvoltării antreprenoriatului, inclusiv a întreprinderilor mici și mijlocii, conform strategiilor și programelor aprobate de Guvern*" (art. 7 din Statutul ODA) [10; 88] și
- ***Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură*** (AIPA), subordonată Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, având ca sarcină gestionarea resurselor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural, și resursele partenerilor de dezvoltare alocate pentru efectuarea măsurilor de intervenție pentru sectorul agricol (art. 2 din Regulamentul de organizare și funcționare a AIPA) [11] .

Deși susținem abordarea unei viziuni unice și integrate a dezvoltării antreprenoriatului prin intermediul ODA și AIPA, este necesar să precizăm că, ***în problematica dezvoltării antreprenoriatului în rândul tinerilor***, în multe cazuri, ***sunt necesare și anumite corelări ale***

politicilor centrale cu aspectele particulare ale dezvoltării regionale și locale. Astfel, este cert faptul că, condițiile economice (ramurile și infrastructura industrială, numărul populației și a tinerilor, numărul de specialiști în domeniu și nivelul lor de calificare, potențialul economic, specializarea și nivelul de integrare intersectorială etc.) diferă între unitățile teritorial-administrative și, mai ales, de la o localitate la alta. Discrepanța dinte nivelele de dezvoltare ale unităților teritoriale de nivelul II (municipii, raioane) și localităților duce la un ***dezechilibru în viteza și nivelul de dezvoltare a antreprenoriatului în rândul tinerilor*** din țara noastră.

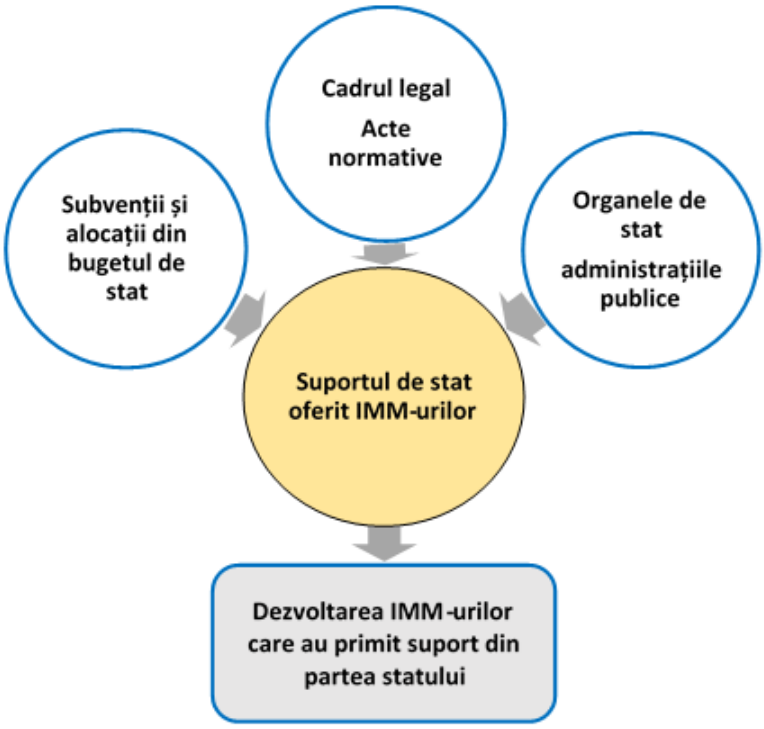


Figura 3.12. Modelul mecanismului susținerii de stat a IMM-urilor actual

Sursă: Elaborat de autor

Suplimentar, considerăm că ***dezvoltarea abilităților antreprenoriale și sprijinul tinerilor în lansarea afacerilor trebuie considerate ca un complex de investiții în capitalul uman, în tehnologie și în producție***, care sunt obligatorii pentru o economie ce-și dorește păstrarea competitivității și o dezvoltare sustenabilitată. Experiența țărilor dezvoltate ne demonstrează că, pe măsură ce sporesc investițiile în dezvoltarea antreprenoriatului tinerilor - crește atât nivelul de inovație și reziliență economică, cât și atractivitatea țării respective pentru investitorii autohtoni și străini. Respectiv, ***este necesar ca politicile și programele de stat care vizează antreprenoriatul în rândul tinerilor să fie structurate într-un cadru conceptual clar, înțeles pentru beneficiari, aplicabil și rezultativ, cu efecte social-economice.***

Din aceste considerente, **propunem** ca, pe lângă atribuțiile delegate de Guvern și ministerele de resort către ODA și AIPA, **în cadrul sistemului de susținere și sprijin acordat de stat** trebuie să fie dezvoltat și ***MECANISMUL DE SUSȚINERE A ANTREPRENORILOR TINERI*** (Figura 3.13.)***, bazat pe situația și nevoile specifice ale tinerilor*** (descrise și analizate în capitolele 1 și 2 ale tezei)***, capabil să fie flexibil, adaptiv și racordat la condițiile și mediul concret în care activează sau urmează să activeze tinerii antreprenori.***

Prin acest Mecanism, ODA și AIPA, în calitate de promotori și responsabili de implementarea politicii statului privind susținerea dezvoltării antreprenoriatului, păstrânudu-și prerogativele de gestiune și monitorizare a proceselor, vor reuși să sporească efectele și rezultatele obținute, implicând și potențialul administrativ și financiar al autorităților publice locale. Această multiplicare a nivelelor de implicare are scopul de a obține atât rezultate antreprenoriale cât și efecte social-economice cu impact pentru colectivitățile locale concrete.

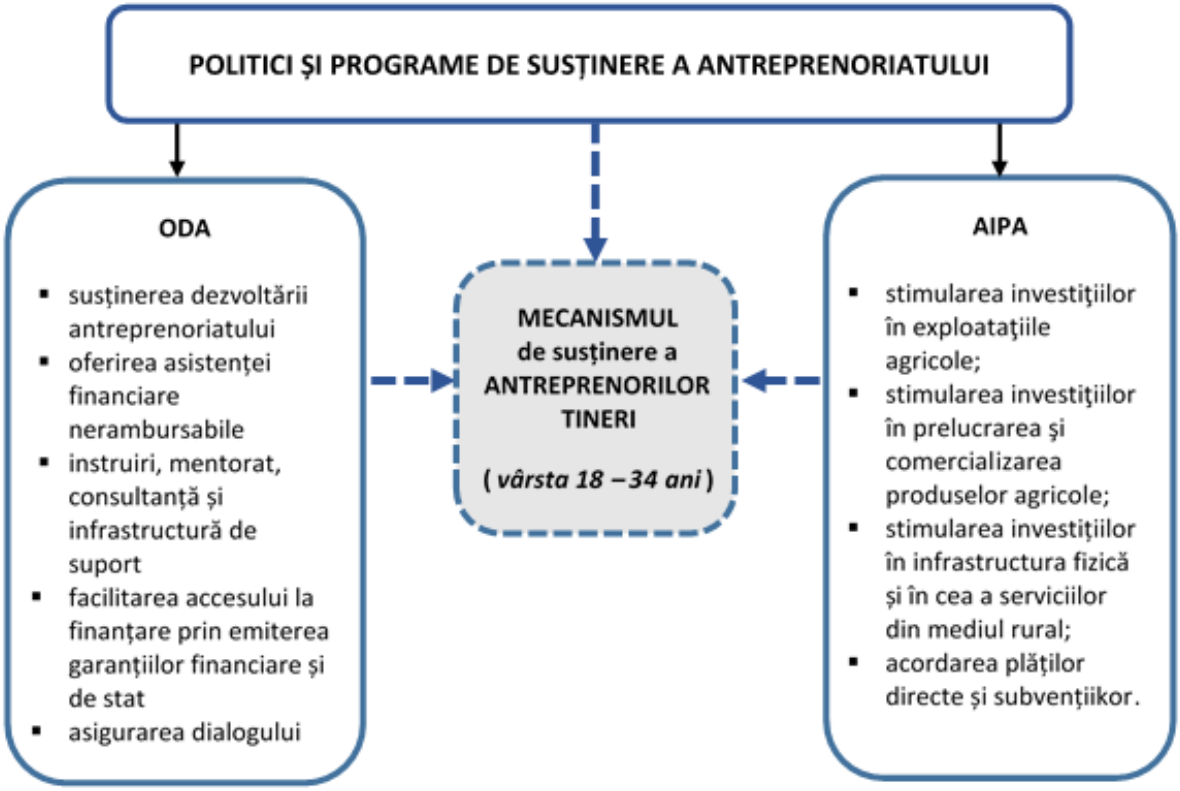
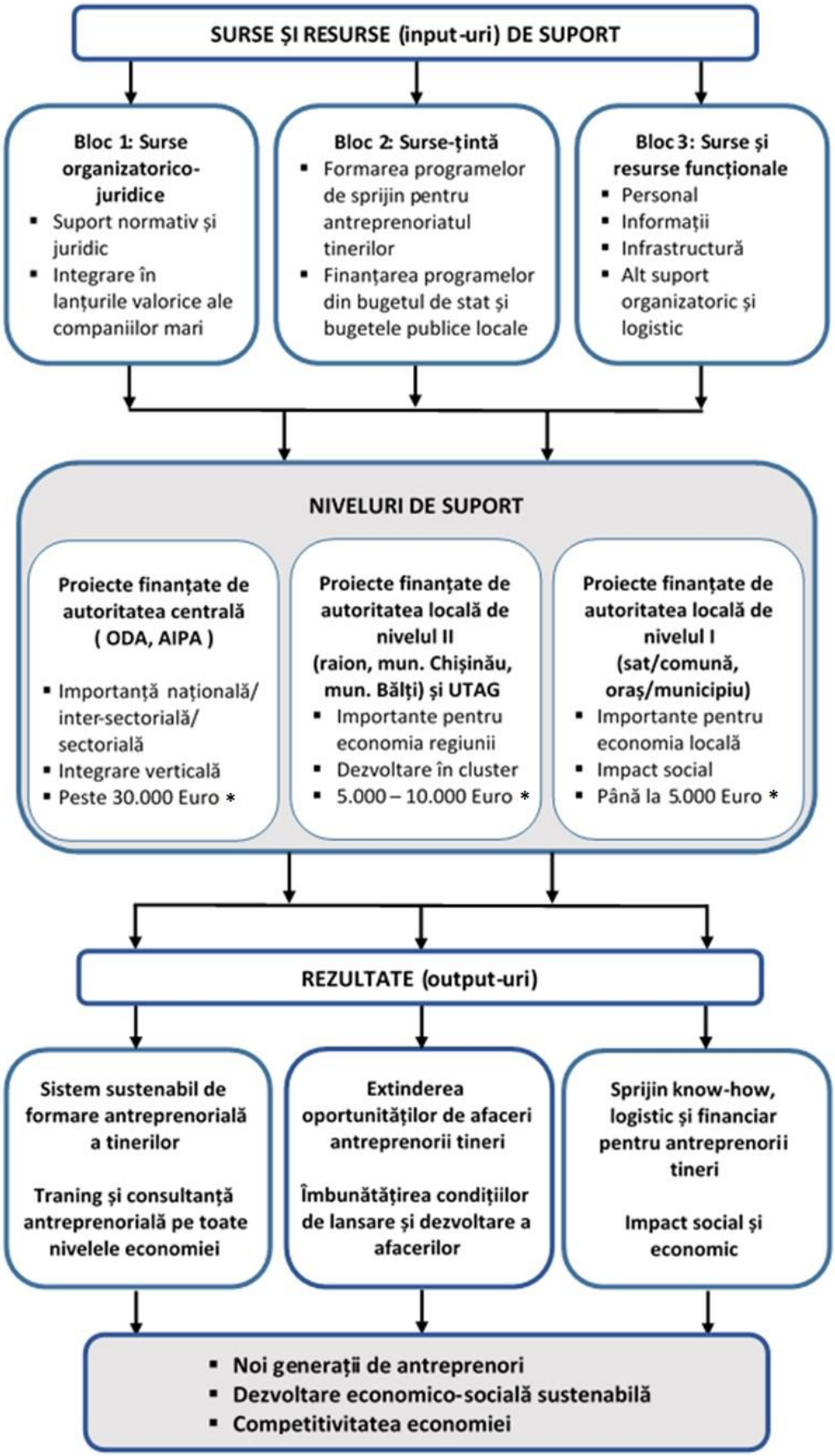


Figura 3.13. Locul mecanismului de susținere a tinerilor în întreg mecanismul de susținere a antreprenoriatului

Sursă: Elaborat de autor

În viziunea noastră, sustenabilitatea dezvoltării antreprenoriatului în rândul tinerilor necesită formarea unui ***mecanism de sprijin pe trei nivele – central, regional și local - susținut și finanțat atât din sursele centrale (ODA și AIPA) cât și din bugetele publice locale*** (Figura 3.14.).



* moneda Euro a fost luată ca unitate de reper pentru a omite eventualele efecte ale inflației din R. Moldova

Figura 3.14. Mecanismul de susținere a antreprenorilor tineri

Sursă: Elaborat de autor

Conform Figurii 3.14., pentru lansarea Mecanismului de susținere a antreprenorilor tineri, este necesară **crearea bazei de surse și resurse**, organizate în 3 blocuri de input - blocul organizatorico-juridic, blocul-țintă și blocul de resurse funcționale.

- **Blocul de surse organizatorico-juridice** – presupune crearea precizărilor legislative și a legăturilor între diverse acte normative, pentru a facilita tinerii să se lanseze în antreprenoriat și să faciliteze integrarea afacerilor lor în lanțurile valorice ale companiilor mari.
- **Blocul de surse-țintă** – care definește, de fapt, esența Mecanismului de susținere a antreprenorilor tineri – înglobează activitățile de concepere și formare a programelor de sprijin pentru antreprenorii tineri, și identifică sursele și modalitățile de finanțare.
- **Blocul de surse și resurse funcționale** – este elementul aplicativ al Mecanismului și presupune stabilirea, formarea, oferirea și gestionarea suportului nemijlocit în activitățile și măsurile de susținere – resurse umane, informații, infrastructură etc.

Un rol important în lansarea Mecanismului de susținere a antreprenorilor tineri îl are **formarea bazei de resurse informaționale**, care poate fi realizată prin**:**

a) Crearea unei baze de date statistice referitoare la antreprenoriatul tinerilor și a bazei de date comune despre antreprenorii tineri.

La momentul actual, fiecare agenție are propriul său registru de antreprenori cu care conlucrează sau căruia îi oferă suport. Propunem ca, cu ajutorul Biroului Național de Statistică, a Camerei Naționale de Comerț și Industrie, și a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, ***să fie organizată o bază de date statistice referitoare la antreprenorii tineri cu vârsta de 18-34 ani.***

Menționăm că, **la momentul actual:**

1. **BNS** în baza sa de date „Statbank” [95] **are doar date** referitoare la populația ocupată, pe **grupe de vârstă**, cele mai tinere fiind **15-24 și 25-34 ani** [104], ceea ce ***împiedică determinarea numărului și dinamica persoanelor tinere cu vârsta de majorat***, adică ***de la 18 ani*** (apte să ducă responsabilitatea juridică deplină) implicate în activitatea antreprenorială.
2. La fel, actualmente, **datele statistice referitoare la antreprenoriat și IMM reflectă doar principalii indicatori** ai activității întreprinderilor [105] și a IMM-urilor [93], ***fără de a specifica structura de vârstă a antreprenorilor***.

Baza de date comune ale antreprenorilor tineri poate fi organizată sub forma unei *platforme informaționale* care ar aduna și organiza informații relevante despre antreprenori tineri. Cu ajutorul acestei platforme va fi mult mai ușor de determinat măsurile specifice de sprijin necesare pentru dezvoltarea și creșterea afacerilor tinerilor antreprenori, va fi facilitat schimbul de idei și experiențe, precum și se va oferi acces la o rețea extinsă de contacte și parteneri de afaceri.

Precum cum a fost menționat anterior, această bază de date trebuie să conțină o serie de date specifice, cum ar fi **profilul antreprenorilor tineri:**

- Numele și prenumele antreprenorului
- Domeniul de activitate al afacerii
- Descrierea afacerii și a produselor/serviciilor oferite
- Informații de contact: adresă, număr de telefon, adresă de email, website
- Prezența în rețele de socializare și linkuri relevante
- Experiența antreprenorială și educație relevantă

Suplimentar, elaborarea și menținerea unei baze de date comune pentru antreprenorii tineri poate aduce numeroase avantaje și oportunități de dezvoltare pentru comunitatea unde locuiesc și activează, datorită fluxului de informații deschise (cu acces liber).

b) Elaborarea unui portal informativ pentru antreprenorii tineri.

În prezent, caracterul inconsecvent și nesistematic al informării despre programele de sprijinire a antreprenoriatului duce la faptul că principalii consumatori ai acestor informații trebuie să caute informațiile necesare în surse disparate, suportând în același timp costuri inutile de timp, și fără a putea conta pe relevanța acesteia. Astăzi, site-urile ministerelor de resort, organizațiilor ce susțin antreprenoriatul la diferite nivele, acționând ca surse principale de informare pentru antreprenori, nu oferă nivelul adecvat de conștientizare.

Pentru a clarifica și a ordona logic multiplele informații din media reală și virtuală, este necesar de creat un portal informaționale pentru antreprenorii tineri, această platformă având menirea de face conexiunile (*link*-uri) cu sursele primare de informații.

Propunem ca **portalul informațional pentru antreprenorii tineri** să conțină următoarele elemente cheie:

- ***Resurse și instrumente utile***:
  - Ghiduri și tutoriale pentru antreprenori
  - Instrumente de gestionare a afacerii
  - Șabloane de planuri de afaceri sau propuneri comerciale
  - Materiale de marketing și promovare
- ***Oportunități de colaborare***:
  - Anunțuri pentru parteneriate sau colaborări
  - Cereri sau oferte de servicii între antreprenori
  - Proiecte comune sau inițiative de dezvoltare
- ***Evenimente și oportunități de finanțare***:
  - Informații despre conferințe, expoziții, târguri sau *workshop*-uri relevante pentru antreprenori

- Oportunități de finanțare sau granturi pentru *start-up*-uri și afaceri în curs de dezvoltare

➢ ***Feedback* și *mentoring***:
- Secțiuni pentru solicitarea de *feedback* și sfaturi din partea comunității
- Posibilitatea de a găsi mentori sau experți în domeniul afacerii lor

➢ ***Proiecte și rezultate***:
- Prezentarea de proiecte antreprenoriale de succes ale membrilor
- Studii de caz și exemple de bune practici din diverse domenii

➢ ***Articole și resurse educaționale***:
- Articole de specialitate, bloguri sau vloguri despre antreprenoriat și afaceri
- Materiale educaționale pentru dezvoltarea abilităților antreprenoriale

➢ ***Cazuri de succes și povestiri inspiraționale***:
- Interviuri cu antreprenori de succes care împărtășesc experiențele lor
- Povestiri inspiraționale ale membrilor comunității

➢ ***Informații despre membrii și interacțiune***:
- Posibilitatea de a intra în contact direct cu alți antreprenori tineri din comunitate
- Recenzii și recomandări între membri pentru colaborare sau servicii

Având în vedere că beneficiarii vor utiliza informații oficiale, considerăm că sarcina de concepere și ghidare a acest portal revine Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării.

Totodată, ***aplicarea surselor și resurselor*** pentru susținerea antreprenorilor tineri urmează a fi ***corelată la anumiți parametri ce dau relevanță eforturilor depuse și resurselor alocate***. Considerăm că această abordare este imperativă, având ca dovadă discrepanța nivelelor de dezvoltare al localităților, raioanelor și a activităților economice din Republica Moldova. Datele statistice oficiale confirmă această afirmație prin compararea indicatorilor productivității medii anuale a salariaților din unitățile teritorial-administrative ale Republicii Moldova. În baza cifrei de afaceri și a numărului de salariați din **sectoarele non-agricole** (Tabelul 3.9.), la situația anului 2022, se constată că, peste nivelul din mediu (pe țară) este productivitatea salariaților doar 6 din 35 unități de raportare statistică – municipiul Chișinău, raioanele Edineț, Nisporeni, Dubăsari, Rezina, Leova.

Suplimentar, trebuie să constatăm că, în multe cazuri, obținerea suportului de stat de către tinerii antreprenori este rezultatul relației „*antreprenor – ODA*” sau „*antreprenor – AIPA*”, fără de implicarea autorității publice locale. De aici, rezultă și *diminuarea sau chiar absența obiectivului de impact social-economic al afacerilor dezvoltate cu suportul statului, din banii publici pe care îi gestionează*.

Actualmente, alocarea resurselor, subvențiilor și granturilor reprezintă **un proces centralizat,** prin care Guvernul, prin intermediul ministerelor și organizațiilor specializate (ODA,

AIPA) distribuie fonduri și resurse către diverse proiecte, programe sau beneficiari în scopul sprijinirii activităților specifice sau îndeplinirii unor obiective speciale.

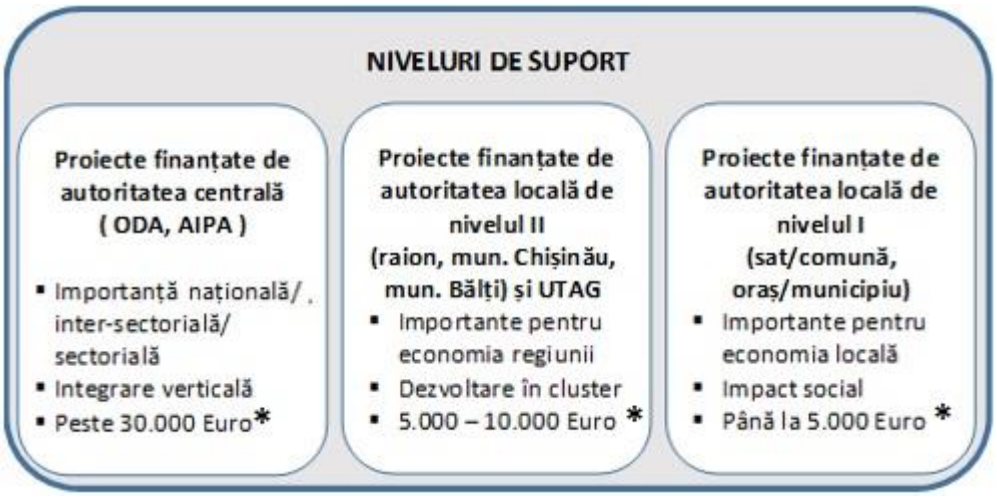
Tabelul 3.9. Discrepanța nivelelor de dezvoltare din unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova, conform cifrei de afaceri și productivității medii anuale, în sectoarele non-agricole, anul 2022

Nr.	Unitatea administrativ-teritorială – municipiu, raion	Cifra de afaceri, mii lei	Numărul mediu anual al salariaților, persoane	Productivitatea medie anuală / 1 salariat, mii lei
	Total pe țară	**528189671,3**	**397884**	**1327,6**
1.	Municipiul Chișinău	351442771,8	235442	1492,2
2.	Municipiul Bălți	25167885,1	25897	972,2
3.	Briceni	3789775,2	2804	1351,3
4.	Dondușeni	1998345,3	1401	1426,7
5.	Drochia	5135070,4	3753	1368,1
6.	Edinet	7920114,3	5002	1583,8
7.	Fălești	3559682,6	4531	785,7
8.	Floresti	4276628,7	4255	1005,9
9.	Glodeni	1618695,3	1908	848,5
10.	Ocnița	1967768,3	2198	895,4
11.	Riscani	2298473,3	2611	880,3
12.	Sîngerei	2600274,1	2604	998,9
13.	Soroca	4249278,6	5624	755,8
14.	Anenii Noi	8192594,5	8059	1016,5
15.	Calarasi	2149690,9	2824	761,3
16.	Criuleni	4875557,7	3592	1357,6
17.	Dubăsari	1981144,8	1083	1829,8
18.	Hincești	6352592,4	4993	1272,7
19.	Ialoveni	10828386,5	8445	1282,4
20.	Nisporeni	3809802,4	2381	1599,9
21.	Orhei	10546675,2	10342	1020,2
22.	Rezina	4290934,1	2856	1502,7
23.	Strășeni	8149213,9	6284	1297,3
24.	Șoldănești	784265,8	1029	762,5
25.	Telenesti	2269217,3	2257	1005,5
26.	Ungheni	7957040,3	8649	920,4
27.	Basarabeasca	394642,9	2051	192,4
28.	Cahul	9869553,2	7871	1253,5
29.	Cantemir	812199,9	1297	626,2
30.	Căușeni	3968784,6	4482	885,5
31.	Cimișlia	2598267,9	2319	1120,2
32.	Leova	2598267,9	1356	1915,4
33.	Ștefan Vodî	1670656,1	2175	768,2
34.	Taraclia	2146911,1	3053	703,1
35.	U.T.A. Gagauzia	15823050,1	12456	1270,2

Sursa: Calculat de autor în baza [92]

În contextul prezenței disparității nivelelor de dezvoltare a antreprenoriatului în unitățile administrativ-teritoriale ale țării, precum și luând în considerare rolul-cheie al autorităților publice ale raioanelor și localităților în dezvoltarea directă a antreprenoriatului, considerăm ca fiind necesară și ***propunem schimbarea fundamentală a schemei de finanţare*** a proiectelor de dezvoltare a antreprenoriatului.

Conform modelului Mecanismului de susținere a tinerilor antreprenori, prezentat în Figura 3.14. propunem ***ghidarea și acordarea suportului pe 3 nivele*** – central, teritorial (raioane, mun. Chișinău, mun. Bălți, UTA Găgăuzia) și local (sate/comune, orașe/municipii) – în dependență de importanța, agregarea în economie și mărimea suportului financiar a proiectelor antreprenoriale (Figura 3.15.)



* moneda Euro a fost luată ca unitate de reper pentru a omite eventualele efecte ale inflației din R. Moldova

Figura 3.15. Ierarhia nivelurilor de susținere a antreprenoriatului tinerilor

Sursa: elaborat de autor, extras din Figura 3.14.

Este important să menționăm că, în conceptul politicilor Uniunii Europene, dezvoltarea locală și regională sunt elemente de temelie a strategiilor creșterii naționale și comunitare, iar interesul antreprenorial este pus în concordanță cu cererea colectivității concrete – locale, regionale, naționale. Din aceste considerente, la dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor, este necesară ***cooptarea și delegarea unor atribuții și responsabilități către autoritățile publice locale de nivelurile I (***sate/comune, orașe/municipii***) și II*** (raioane, mun. Chișinău, mun. Bălți, UTA Găgăuzia)**.**

Considerăm că,

- În cazul proiectelor antreprenoriale ***de importanță națională sau inter-sectorială,*** *cu o finanțare de peste 30 mii Euro* - suportul și monitorizarea urmează a fi realizate în continuare de ODA și AIPA, cu finanțarea din bugetul de stat și asistența partenerilor de dezvoltare.

➢ În cazul proiectelor antreprenoriale ***de importanță pentru unitatea teritorial-administrativă de nivelul II*** (raion, mun. Chișinău, mun. Bălți, UTA Găgăuzia), *cu o finanțare de 5.000-10.000 Euro* atât din sursele bugetului de stat și a partenerilor de dezvoltare, cât și din bugetul public al autorității de nivelul II. Deși este cunoscut că o bună parte din bugetele raionale și ale municipiilor Chișinău și Bălți constituie defalcările de la bugetul de stat (inclusiv, transferuri de la bugetul de stat pentru programe de dezvoltare a antreprenoriatului), ***cooptarea bugetelor publice locale la finanțarea proiectelor antreprenorilor tineri*** va spori responsabilitatea pentru planificarea și succesul *relevant* al acestor proiecte. Iar, propriu-zis, relevanța rezultatelor oricărui proiect antreprenorial – ramura/domeniul de activitate, numărul locurilor de muncă, cifra de afaceri și veniturile, perspectiva cooperării în *clustere* etc. - trebuie racordată la strategiile, obiectivele, planurile și rezultatele concrete, pe care autoritatea locală respectivă dorește să le atingă în dezvoltarea raionului sau municipiului respectiv. Menționăm că, dezvoltarea clasterelor permite crearea lanțurilor valorice, intra-ramurale și inter-ramurale, care maximizează profitabilitatea potențialului economic local [70].

➢ În cazul proiectelor antreprenoriale de importanță ***pentru unitatea teritorial-administrativă de nivelul I*** (sat/comună, oraș/municipiu), *cu o finanțare de până la 5.000 Euro* ***din bugetul public al localității respective și cooptarea surselor bugetului autorității publice de nivelul II*** și a partenerilor de dezvoltare – proiectele antreprenoriale ale tinerilor trebuie să fie cu *impact social-economic concret* pentru localitatea respectivă. Astfel, Administrația Publică Locală (consiliul local, primăria) determină domeniile prioritare sau strategice de dezvoltare a localității și oferă finanțare pentru aceste scopuri, reieșind din necesitățile, doleanțele ale colectivității și potențialului ei economic și uman.

La fel, considerăm că este necesar și propunem să fie stabilit cât se poate de clar că, având în vedere că bugetul de stat și bugetele publice locale sunt constituite din contribuțiile (impozite și taxe) întreprinderilor și cetățenilor - respectiv, și **alocațiile din bugetele publice trebuie condiționate** pentru a asigura satisfacerea interesul public și nu doar al antreprenorului. Din aceste considerente, **finanțarea proiectelor antreprenoriale ale tinerilor trebuie să fie condiționată de:**

I. ***Dezvoltarea și certificarea obligatorie a competențelor antreprenoriale***
II. ***Incubarea obligatorie a ideii de afacere***.

I. Formarea antreprenorială îi ajută pe tineri să-și dezvolte abilitățile și cunoștințele necesare pentru a conduce cu succes o afacere.

Când vorbim despre formarea antreprenorială, ne referim la o gamă largă de activități și resurse, cum ar fi cursuri de antreprenoriat, programe de instruire, mentorat și consultanță în afaceri.

Formarea antreprenorială poate oferi o serie de avantaje, inclusiv:

- Îmbunătățirea cunoștințelor și abilităților antreprenoriale.
- Dezvoltarea abilităților de planificare și strategie pentru afacere.
- Creșterea încrederii în sine și încrederea investitorilor sau creditorilor.
- Îmbunătățirea capacității de a gestiona riscurile și provocările asociate cu inițierea unei afaceri.
- Creșterea șanselor de a dezvolta o afacere de succes pe termen lung.

II. Necesitatea incubării afacerii reiese din beneficiile pe care le aduce acest proces. Diverse studii desfășurate în mai multe țări au evidențiat vulnerabilitatea antreprenorilor începători față de eșec și faliment. Această situație derivă din lipsa de experiență și calități necesare în domeniul afacerilor, caracteristice celor care inițiază o afacere. Probabilitatea eșecului este accentuată atunci când acești antreprenori nu beneficiază de suport și nu își înțeleg poziția pe piață. În contextul unei competiții inegale, ei devin vulnerabili, consumând resurse valoroase în încercarea de a remedia erorile și deciziile incorecte.

Incubatoarele de afaceri reprezintă o sursă financiară modernă și alternativă pentru mediul de afaceri, acționând în același timp ca un catalizator semnificativ pentru activitatea antreprenorială la nivel local. Impactul lor asupra dezvoltării economice și ocupării forței de muncă poate fi considerabil la nivel regional [61].

În primul rând, tinerii au acces la spațiu (mulți tineri antreprenori ce au participat la sondaj, au menționat acest lucru), diverse echipamente, au posibilitatea de a lucra cu diverși experți din domeniu, mentori. Este posibilitatea de a aplica la diverse programe de dezvoltare, etc. activând în cadrul unui incubator de afacere este posibilitatea de a reduce riscurile, prin oferirea de consiliere și asistență. Un alt atu - afacerea este supusă unui proces riguros de monitorizare și evaluare, ceea ce permite ajustarea strategiei în funcție de evoluția pieței și a nevoilor clienților.

Astfel, la etapa de incubare, se oferă tot complexul de susținere necesar unui antreprenor începător.

Incubarea afacerii este etapa de concepere și dezvoltare a unei idei de afacere și care trebuie să include următoarele etape:

1) Formarea Grupului de Antreprenoriat Local (GAL);
2) Elaborarea planului de afacere;
3) Lansarea afacerii.

Etapa I - Formarea Grupului de Antreprenoriat Local - este necesară pentru a încuraja colaborarea, învățarea și susținerea reciprocă între oamenii de afaceri dintr-o comunitate sau zonă geografică. La bază stau câteva obiective fundamentale:

1. Crearea echipei antreprenoriale a viitoarei afaceri;
2. Identificarea oportunităților de afacere;
3. Identificarea resurselor disponibile.

Grupul de Antreprenoriat Local (Figura 3.16.) este necesar pentru a promova colaborarea, susținerea reciprocă și creșterea economică în comunitate. În acest grup, antreprenorii locali pot să-și împărtășească experiențele, să ofere sfaturi și să se sprijine unii pe alții pentru a face față provocărilor comune și pentru a profita de oportunități. GAL va întruni în sine actorii principali ai afacerilor.

Fiecare membru al GAL își va exercita anumite roluri funcționale, care, luate împreună vor forma baza lansării afacerilor pentru tineri.

Antreprenorul sau *grupul de interes* – este persoana sau grupul care va fi fondatorul întreprinderii. Antreprenorul prezintă către GAL interesul urmărit și abilitățile antreprenoriale de care dispune și elaborează Planul de afaceri.

Administrația publică locală (APL) – este entitatea care, pe de-o parte, promovează oportunitățile locale pentru antreprenoriat și, pe de altă parte, condiționează acordarea facilităților cu domeniile de interes public local. Administrația publică prezintă în GAL posibilitățile de susținere logistică, resurse administrative și financiare pentru afacerea care trebuie să aibă impact social-economic.

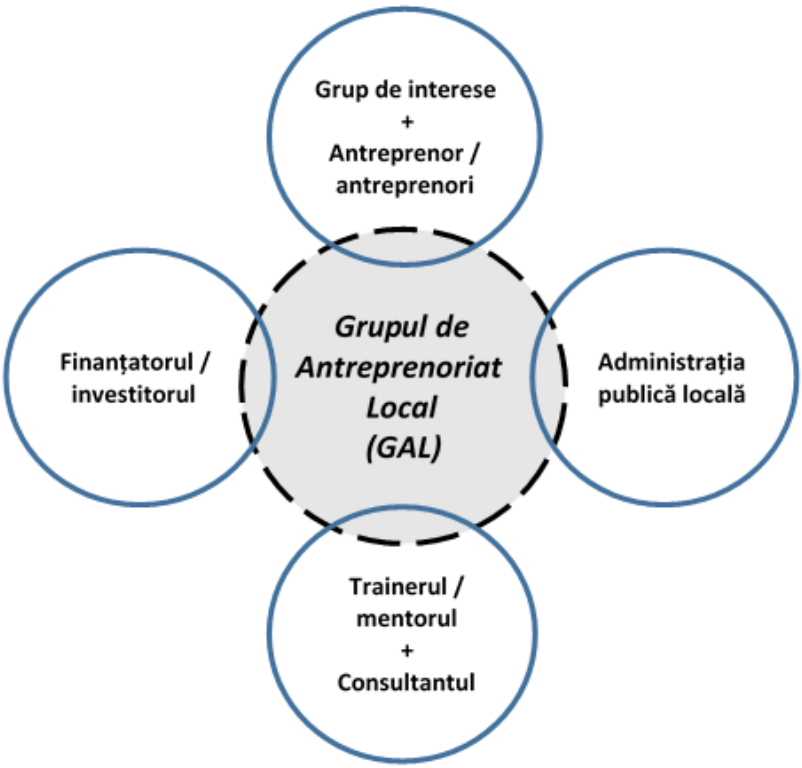


Figura 3.16. Componența Grupul de Antreprenoriat Local (GAL)

Sursă: Adaptat după [71, p. 22]

Finanțatorul / investitorul – va prezenta în GAL posibilitățile și condițiile de accedere la resursele financiare.

Trainerul/mentorul, consultantul – sunt experți invitați de GAL pentru a oferi consultanță pe domenii specifice și asistă la Faza 2 „Elaborarea Planului de afaceri". În faza de Incubare, serviciile de training (inclusiv în achiziții publice), mentorat și consultanță urmează a fi acoperite din sursele disponibile ale Administrației Publice Locale [71, p. 23].

Etapa II, de elaborare a planului de afaceri, este un proces esențial și detaliat, care oferă o direcție clară de dezvoltare a întreprinderii. Acest plan trebuie să conțină o analiză a afacerii, obiective, strategii de marketing și vânzări, structură organizatorică, resurse necesare, previzionarea financiară și alte informații importante. Elaborarea Planului de afaceri urmează a fi, obligatoriu, asistată de experți (traineri, mentori, consultanți). Planul de afaceri urmează a fi prezentat membrilor GAL, care vor aprecia fezabilitatea lui.

La **etapa III**, are loc lansarea propriu-zisă a Întreprinderii.

- Antreprenorul și echipa obțin identitate juridică;
- Identificarea surselor de finanțare și aplicarea la programe de finanțare (cereri de finanțare, concursuri de granturi etc.);
- Întreprinderea nou creată purcede la implementarea Planului de Afaceri aprobat de GAL [71, p. 23].

Aplicarea acestei propuneri face mult mai accesibilă asistența instituțională și financiară din partea Autorității Publice Locale (primărie / consiliu local / consiliul raional etc), se asigură expertiza din partea organelor vizate. În cadrul incubatorului de afaceri tinerii ce doresc să dezvolte afacere au parte de suport informațional din partea mentorilor și trainerilor.

Diferența fundamentală dintre mecanismul propus și cel actual este că *Mecanismul de susținere a antreprenorilor tineri* presupune:

- ✓ schimbarea modului de abordare a formării direcțiilor de dezvoltare a antreprenoriatului prin creșterea rolului APL în acest proces;
- ✓ deplasarea de la nivel de țară la nivel regional la începutul anului a susținerii proiectelor de interes local sau regional, pentru îmbunătățirea nivelului administrației publice;
- ✓ intensificarea lucrului cu antreprenorii prin informarea acestora cu privire la măsurile de sprijin de stat.

Există motive să credem că astfel de modificări în mecanismul de sprijin de stat pentru antreprenoriatul în rândul tinerilor:

- va face posibilă implementarea unui principiu unic, obiectiv și ușor de înțeles pentru toți participanții la distribuirea subvențiilor conform cerințelor și necesităților locale;
- va spori interesul și activitatea subiecților în gestionarea mai eficientă a fondurilor de stat primite;
- va reduce nivelul de incertitudine pentru antreprenori în ceea ce privește planificarea recuperării costurilor prin granturile oferite de stat sau alte organizații și organisme, inclusiv internaționale.

Este nevoie de îmbunătățirea sistemului de monitorizare a rezultatelor implementării programelor de stat, prin clarificarea formularelor de raportare și a listei indicatorilor-țintă, actualizarea efectivă a informațiilor privind rezultatele și informarea publică cu privire la rezultatele obținute. Pregătirea regulată a rapoartelor anuale, referitoare la starea și tendințele dezvoltării antreprenoriatului pentru tineri și măsurile pentru dezvoltarea acesteia, ar trebui să fie un element separat și obligatoriu al sistemului de monitorizare.

În opinia noastră, este recomandabil ca principalele activități ale programului de sprijin pentru antreprenoriatul tinerilor să se concentreze, mai degrabă, pe îmbunătățirea calității reglementării sectorului dat și pe perfecționarea mecanismelor de evaluare a impactului acestor reglementări, decât pe creșterea volumului de infuzie de resurse financiare în diverse proiecte și distribuirea acestora.

În același timp, este necesar să se asigure discuția publică a oricăror inițiative din domeniul susținerii antreprenoriatului tinerilor, implicând direct într-o astfel de discuție reprezentanți ai comunității de experți și a diverselor asociații de afaceri.

Concluzii la Capitolul 3. Validarea ipotezelor 5, 6

Antreprenoriatul, ca factor de creştere economică, progres social şi ocupare a forţei de muncă, se bucură în ultimii ani de o atenţie şi susţinere deosebită, fiind lansate programe speciale de cercetare, la nivel naţional şi internaţional, în acest domeniu.

Dezvoltarea afacerilor pentru tinerii din Republica Moldova necesită suport, atât din partea statului, cât şi din partea mediului de afacere. În Republica Moldova formele şi metodele de suport al antreprenoriatului sunt în proces de formare şi de testare. Formele şi metodele de suport al afacerilor aplicate în Republica Moldova includ: cadrul legislativ şi de reglementare, care guvernează crearea şi dezvoltarea antreprenoriatului în ţară. Şi la moment sunt implementate mai multe proiecte ce țin să susțină tinerii în domeniul afacerilor.

Pentru a evalua eficiența politicilor de susținere a antreprenorilor tineri a fost utilizat modelul ANOVA de analiză a datelor statistice. Calculele efectuate au demonstrat că, modelul ANOVA este potrivit pentru datele utilizate în cercetare și că variabilele predictoare sunt capabile să explice o cantitate semnificativă de variație a variabilei rezultat.

Rezultatele calculului conform modelului ANOVA ne arată că potențialul antreprenorial al tinerilor este folosit într-o măsură atât de neînsemnată, încât nu înregistrează careva influențe asupra indicatorilor variabili utilizați în modelul ANOVA.

Pentru a implementa o schimbare palpabilă și a promova antreprenoriatul în rândul tinerilor este necesar de a consolida eforturile mediului de afaceri și a celui academic, în strânsă concordanță cu organele autorităților publice.

Principala piedică pe care o întâmpină tinerii la inițierea unei afaceri rămâne a fi finanțarea. Numărul redus al programelor de mentorat, reprezintă și el un obstacol în acest proces.

Pe baza celor expuse mai sus, putem concluziona că acest segment de activitate antreprenorială se caracterizează printr-o deschidere inovatoare mai mare, capacitatea de a se adapta la condiții socio-economice instabile și capacitatea de a lua decizii ambigue cu grad de risc ridicat pentru a atinge obiectivele stabilite.

În același timp, specificul acestei categorii de cetățeni determină problemele cu care se confruntă atunci când își încep și dezvoltă propria afacere.

Totodată, constatăm că sistemul de sprijin pentru antreprenoriat, existent actualmente în Republica Moldova, nu ține cont de diferențele semnificative ale condițiilor socio-economice locale, a ritmului de creștere și a nivelurilor diferite de dezvoltare a antreprenoriatului în raioanele și localități țării.

Analizând politicile și strategiile de dezvoltare a afacerilor antreprenorilor tineri putem să facem următoarele concluzii:

✓ Dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor este o componentă majoră a celor mai importante politici naționale: Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”; Strategia pentru o economie incluzivă, durabilă și digitală până în anul 2030; Strategia națională „Diaspora 2025”; Strategia de dezvoltare a industriei tehnologiei informaționale și a ecosistemului pentru inovație digitală pentru anii 2018-2023, etc. Dar, cu toate acestea, antreprenorii tineri nu menționează că au fost susținuți de către stat în inițierea și dezvoltarea afacerii lor.

✓ Măsurile propuse în aceste strategii și proiecte nu sunt suficiente, sau nu este ușor de monitorizat care este efectul lor;

✓ Politicile propuse au impact major asupra domeniului IMM-urilor din Republica Moldova, dar mai puțin asupra antreprenoriatului în rândul tineri, drept dovadă poate fi menționat faptul că din strategie în strategie se reflectă faptul că este necesar de dezvoltat spiritul

antreprenorial în rândul tinerilor, de dezvoltat afaceri pentru tineri, iar rezultate majore nu au fost înregistrate;

✓ Activitatea structurilor de stat ce monitorizează și implementează obiectivele politicilor de stat nu permanent este satisfăcătoare, multe din acțiunile întreprinse nu au o coordonare suficientă;

✓ Sunt utilizate diverse forme de susținere a afacerilor.

Este necesar ca politicile să fie ajustate la necesitățile specifice ale grupului țintă – antreprenorii tineri, deoarece la momentul dat aceste măsuri, în mare parte nu au efectul scontat.

Diferiți cercetători din Republica Moldova, cum ar fi Natalia Vinogradova [90], Rodica Crudu și Emilia Cebotari [50], relevă faptul că sunt o serie de constrângeri cu care se confruntă mediul de afaceri din țară, și respectiv, ele sunt identice și pentru antreprenorii tineri:

- Barierele birocratice;
- Corupția;
- Accesul la finanțare;

Astfel, este necesar de stimulat apariția de noi afaceri, de pus accentul pe inovație, dezvoltare sustenabilă, etc.

Principalele măsuri de susținere a antreprenorilor tineri ce sunt utilizate în Republica Moldova se referă la educația antreprenorială, la finanțarea afacerilor, dezvoltarea culturii antreprenoriale.

În baza cercetărilor efectuate venim cu o serie de propuneri, ce sunt menite să soluționeze problemele cheie din acest sector. Astfel, este important de definit însăși termenul de tânăr antreprenor, de promovat printre tineri diferite cursuri de educație antreprenorială, concursuri cu granturi, etc.

În final sunt expuse o serie de recomandări, care după părerea autorului, ar contribui la dezvoltarea antreprenoriatului pentru tineri în țară:

- elaborarea unei baze de date comune a antreprenorilor tineri;
- elaborarea unui portal informativ pentru antreprenorii tineri;
- elaborarea unui platforme de colaborare a antreprenorilor tineri și a organelor de stat
- dezvoltarea mentoratului;
- colaborarea cu *business angels*:
- elaborarea unui plan cadru ce să permită scutirea de la plata impozitelor în primul an de activitate.

Aceste recomandări vin să susțină toate acele măsuri care deja sunt implementate.

Avem nevoie de o strategie de atragere a tinerilor către activitatea antreprenorială și de a realiza implementarea măsurilor promoționale de bază.

Cercetările efectuată ne permit să concluzionăm solvența următoarelor ipoteze de cercetare:

Ipoteza 5 *„Potențialul antreprenorial al tinerilor este folosit într-o măsură neînsemnată”*. Rezultatele analizei efectuate de către autor în paragraful 3.2, și prezentate în figura 3.10, „Corelația dintre alocații pentru susținerea IMM-urilor și numărul de tineri antreprenori”, Tabelul 3.2 „Aplicarea metodei ANOVA pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „Antreprenoriat”” și figura 3.11 „Trendul exponențial al investițiilor pentru susținerea tinerilor antreprenori” denotă faptul că, din totalul populației active, participarea tinerilor în activitatea antreprenorială este atât de mica încât nu înregistrează careva influențe asupra indicatorilor variabili. În așa fel, putem să menționăm că **Ipoteza 5 este validată.**

Ipoteza 6 „*Activitatea tinerilor antreprenori are o contribuție semnificativă în formarea PIB-ului pe cap de locuitor”.* Analiza efectuată de către autor și prezentată în modelul matematic elaborat pentru paragraful 3.2, tabelul 3.6 „Aplicarea metodei ANOVA pentru tineri cu vârsta 18-34 ani, variabila dependentă „PIB pe cap de locuitor”” nu reprezintă o influență semnificativă a activității antreprenorilor tineri asupra PIB-ului. Astfel nici **Ipoteza 6 nu este validată**.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Teza de doctorat „*OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A AFACERILOR PENTRU TINERII DIN REPUBLICA MOLDOVA*” are drept scop soluţionarea unei probleme ştiinţifice importante – *fundamentarea teoretică și metodologică a dezvoltării activităților de antreprenoriat destinate tinerilor, fapt ce asigură confirmarea necesității susținerii și promovării în continuare a tinerilor antreprenori.* Cercetarea a contribuit la rezolvarea unei probleme aplicative, şi anume perfecționarea politicilor în domeniul susţinerii persoanelor tinere în iniţierea şi dezvoltarea propriei afaceri.

În lumina celor descrise, devine importantă identificarea factorilor care influențează dezvoltarea antreprenoriatului în general. Astfel, este important să înțelegem factorii de dezvoltare și existență a antreprenoriatului în rândul tinerilor din țară, inclusiv factorii de implicare a tinerilor în afaceri.

Pe baza rezultatelor muncii depuse se pot trage următoarele **CONCLUZII**:

1. În prezent, într-o economie de piață, antreprenoriatul este forța motrice a pieței și a economiei țării. Se acordă multă atenție, în același timp, consolidării întreprinderilor mici și mijlocii, care sunt recunoscute ca o condiție indispensabilă dezvoltării economia țării, oferindu-i stabilitate, creșterea producției, și se numără, de asemenea, printre măsurile de creare, extindere și consolidare a clasei de mijloc, și care sunt necesare pentru combaterea șomajului prin crearea de noi locuri de muncă și creșterea activității independente.

2. Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii este acum în stadiu activ, ceea ce se vede atât în politica autorităților, cât și în interesul cetățenilor privind posibilitățile de a-și deschide propria afacere. În același timp, procesele economice și politice moderne acționează nu numai ca forțe stimulatoare, ci și poartă o serie de probleme și dificultăți care nu contribuie la dezvoltarea antreprenoriatului.

3. Studiile factorilor și resurselor strategice ale întreprinderilor mici și mijlocii din țară au o relevanță deosebită. Tineretul este o astfel de resursă. Acestui grup social îi sunt atribuite trăsături pozitive care se evidențiază pîntr-o poziție avantajoasă în cadrul activității antreprenoriale. Aceste caracteristici includ activitatea, ambiția, o atitudine pozitivă, aspirația pentru viitor, creativitatea, entuziasmul pentru idei noi, surprinderea tendințelor și proceselor actuale etc. Toate acestea se intersectează cu „portretul unui antreprenor”. Creșterea interesului față de tineri în ceea ce privește activitatea lor antreprenorială se datorează și faptului că reprezentanții săi sunt pregătiți să învețe lucruri noi sau deja învață și stăpânesc cunoștințe relevante și sunt susceptibili la condițiile moderne în schimbare. Astfel, populația tânără și antreprenorii tineri sunt identificați ca o resursă crucială pentru performanța economică a țării.

4. Tinerii au niște caracteristici care pot deveni dificultăți în modul de a-și conduce propria afacere. Acestea sunt o lipsă de experiență, conexiuni de afacere, resurse materiale și financiare. Aceasta se adaugă problemelor comune tuturor întreprinderilor mici și mijlocii în general, legate de piața valutară, subdezvoltarea politicii de stat și variabilitatea legislației care reglementează activitatea antreprenorială, precum și situația economică generală din țară.

5. Antreprenoriatul în rândul tinerilor nu este evidențiat ca un sector distinct și independent al întreprinderilor mici și mijlocii, iar antreprenorii tineri sunt considerați în grupul general al antreprenorilor începători, indiferent de vârstă. Deși factorii de dezvoltare a antreprenoriatului (*prezența unei infrastructuri dezvoltate care să susțină antreprenoriatul; disponibilitatea resurselor financiare și a surselor de obținere a acestora pentru organizarea unei afaceri; riscurile antreprenoriale; pregătirea pentru risc; disponibilitatea cunoștințelor și abilităților necesare pentru antreprenoriat; situația de pe piața muncii, etc*) sunt generali pentru toate categoriile de vârstă, totuși aceștia au propriile caracteristici în cazul tinerilor cu vârsta de 18-35 ani, și se datorează lipsei de experiență profesională și de gospodărire, a situației lor financiare și materiale, și lipsei de experiență sau a experienței neînsemnate pe piața muncii.

6. Este necesar de menționat, că baza de date statistice referitoare la antreprenoriatul în rândul tinerilor este extrem de scundă, iar indicatorii specifici, dedicați evidenței și evaluării antreprenoriatului în rândul tinerilor practic lipsesc.

7. Pentru a evalua eficiența politicilor de susținere a antreprenorilor tineri a fost utilizat modelul ANOVA de analiză a datelor statistice. Calculele efectuate au demonstrat că, modelul ANOVA este potrivit pentru datele utilizate în cercetare și că variabilele predictoare sunt capabile să explice o cantitate semnificativă de variație a variabilei rezultat.

Rezultatele calculului conform modelului ANOVA ne arată că potențialul antreprenorial al tinerilor este folosit într-o măsură atât de neînsemnată, încât nu înregistrează careva influențe asupra indicatorilor variabili utilizați în modelul ANOVA.

8. În Republica Moldova se lucrează la crearea condițiilor necesare pentru realizarea potențialului său al întreprinzătorilor începători, fără o separare clară a tinerilor între ei. Tinerii antreprenori au posibilitatea de a primi sprijin sau asistență în dezvoltarea propriei afaceri. Dar pentru ca un astfel de sistem să funcționeze eficient, este necesar ca, cât mai mulți antreprenori tineri, la început de drum, să fie pregătiți să solicite sprijin de stat, să aibă încredere în munca care se face în această direcție și să nu se teamă să participe la programele existente.

Pe baza rezultatelor evaluării s-au format următoarele **RECOMANDĂRI** și direcții principale de îmbunătățire a dezvoltării antreprenoriatului tinerilor:

- ***Către Guvernul Republicii Moldova:***

1. este necesar de introdus în legea cu privire la antreprenoriat și conceptul de „antreprenoriat pentru tineri”, „tineri antreprenori”, de făcut delimitările conceptuale referitor la aceste noțiuni;
2. de asigurat facilităţi de creditare şi fiscale pentru companiile nou create de către tineri de până la 34 ani.
3. de elaborat o strategie de atragere a tinerilor în activitatea antreprenorială. În cadrul strategiei de implementat o serie de obiective prezentate în paragraful 3.3.

- ***Către Biroul Național de Statistică, Camera Națională de Comerț și Industrie, și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă:***

4. de organizat o bază de date statistice referitoare la antreprenorii tineri cu vârsta de 18-34 ani. Baza de date comune ale antreprenorilor tineri poate fi organizată sub forma unei platforme informaționale care ar aduna și organiza informații relevante despre antreprenori tineri, subiect elucidat în paragraful 3.3.

- ***Către Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării:***

5. de elaborat un portal informativ pentru antreprenorii tineri, care ar clarifica și a ordona logic multiplele informații din media reală și virtuală. Astfel, prin intermediul portalului va fi facilitată conexiunea (link-uri) cu sursele primare de informații.

- ***Către Ministerul Economiei şi Infrastructurii:***

6. este necesar să se dezvolte un sistem eficient de monitorizare a implementării programelor de stat, prin clarificarea formatelor de raportare și definirea indicatorilor-țintă. Informațiile privind rezultatele trebuie actualizate în mod constant, iar publicul ar trebui să fie informat cu privire la aceste rezultate obținute. Parte esențială a acestui sistem ar trebui să fie elaborarea regulată a rapoartelor anuale, care să reflecte starea și tendințele dezvoltării antreprenoriatului pentru tineri, inclusiv măsurile adoptate în acest sens.

- ***Către Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA):***

7. a iniția o campanie de promovare a culturii și spiritului antreprenorial. Crearea de măsuri cuprinzătoare care vizează popularizarea și promovarea activității antreprenoriale, precum și crearea unei imagini pozitive a unui antreprenor și extinderea cercului de întreprinderi mici și persoane fizice care doresc să se angajeze în activitate antreprenorială, ar trebui să fie unul dintre obiectivele cheie al acestei campanii.

- ***Către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării:***

8. de racordat la situația actuală curriculum-ul la disciplinele de educație antreprenorială, de atras mai multă atenție la așa subiecte cum ar fi: conducerea unei întreprinderi nou create, activitate în condiții de risc și incertitudine, aplicarea la programe de finanțare, etc.

- ***Către instituțiile de învățământ superior și instituțiile de învățământ profesional tehnic:***

9. Promovarea valorilor antreprenoriale prin:
    - acordarea suport informațional pentru tineri referitor la antreprenoriatul în rândul tinerilor.
    - organizarea de activități menite să creeze o imagine pozitivă a antreprenoriatului în general și antreprenoriatului pentru tineri în parte.
    - popularizarea activitățile antreprenoriale și la crearea condițiilor pentru tineri.
    - organizarea cursuri de alfabetizare financiară a tinerilor.
10. De elaborat un program de colaborare a instituțiilor de stat, instituțiile de învățământ și antreprenorii, consolidând astfel eforturile pentru pregătirea și susținerea tinerilor antreprenori.

- ***Către Autoritățile Publice Locale:***

11. de organizat Grupul de Antreprenoriat Local, necesar pentru susținerea și dezvoltarea antreprenoriatului din localitate. Subiectul dat este prezentat pe larg în Capitolul 3, paragraful 3.3.

În concluzie, vom menționa că tineretul, ca parte a activității de dezvoltare și sprijinire a întreprinderilor mici și mijlocii, este un grup cheie pentru implicarea în antreprenoriat. Potrivit experților, o imagine pozitivă a unui antreprenor există deja în mintea tinerilor, dar problema rămâne că mulți se tem de condițiile dificile pentru crearea și conducerea unei afaceri asociate stării de criză a economiei din țară, despre care puteți auzi în mod constant în mass-media, precum și despre prezența antreprenoriatului cu risc comun.

Putem spune că stadiul actual de dezvoltare a antreprenoriatului în Republica Moldova se află în proces de formare și dezvoltare, iar munca depusă pentru sprijinirea și dezvoltarea antreprenoriatului tinerilor necesită multe îmbunătățiri și trebuie să meargă pe calea perfecționării continuie. În acest sens, acordarea unei atenții mai concentrate în special întreprinderilor tinerilor antreprenori, identificarea factorilor ei inerenți în întreaga țară, a caracteristicilor impactului acestora în regiuni, zone urbane și rurale, este o componentă necesară în cadrul programelor de susținere de stat. Este necesar de depus eforturi pentru a sprijini și dezvolta atât antreprenoriatul tinerilor în special, cât și întreprinderile mici și mijlocii în general.

BIBLIOGRAFIE

Surse bibliografice în limba română:

Acte normative al Republicii Moldova

1. Codul Civil la Republicii Moldova, Cod Nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 66-75 din 01.03.2019. [citat 02.06.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136381&lang=ro#
2. Legea Nr. 845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi. In: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, [online] nr. 2 (33) din 28.02.1994. [citat 24.03.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138763&lang=ro#
3. Legea Nr. 93 din 15.09.1998 cu privire la patenta de întreprinzător. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 72-73 din 06.08.1998. [citat 08.09.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137295&lang=ro#
4. Legea Nr.547 din 25.12.2003 asistenței sociale. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 42-44 din 12.03.2004. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107485&lang=ro
5. Legea nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici şi mijlocii. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 306-313 din 16.09.2016 [citat 28.08.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134354&lang=ro#
6. Legea Nr. 215 din 29.07.2016 cu privire la tineret. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 315-328 din 23.09.2016. [citat 25.08.2017] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105800&lang=ro
7. Legea nr. 317 din 17.11.22. pentru modificarea Legii nr. 179/2016c u privire la întreprinderile mici şi mijlocii. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 385-391 din 02.12.22. [citat 28.08.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134325&lang=ro
8. Legea Nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030". În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 409-410 din 21.12.2022. [citat 23.12.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro
9. Legea nr. 112 din 11.05.2023 pentru modificarea unor acte normative (facilitarea activității mediului de afaceri). În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 182-185 din 02.06.23. [citat 08.09.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137142&lang=ro#
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la organizarea și funcționarea Instituției Publice Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului: nr. 487 din 13.07.2022. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 221-229 din 22.07.2022. [citat 10.09.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132279&lang=ro
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la reorganizarea Instituției publice „Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură": nr. 20 din 16.01.2019. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 352-359 din 29.11.2019. [citat 10.08.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119130&lang=ro#
12. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală 2023-2030: nr. 56 din 17.02.2023. În: Monitorul Oficial al

Republicii Moldova [online], nr. 117-118 din 06.04.2023. [citat 23.04.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136318&lang=ro

13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011- 2025): nr. 768 din 12.10.2011. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 182-186 din 28.10.2011. [citat 09.09.2023] Disponobil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_national_strategic_in_domeniul_securitatii_demografice_2011-2025.pdf
14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului pentru susținerea populației de etnie romă pe anii 2022-2025: nr. 576 din 03.08.2022. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 278-282 din 09.09.2022. [citat 13.04.2023] Disponibil: https://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-06-nu-217-mec-2022.pdf
15. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Programului Național pentru Ocuparea Forței de Muncă 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia: nr. 785 din 16.11.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova [online], nr. 411-412 din 22.12.2022. [citat 06.02.2023] Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/488.pdf
16. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici şi mijlocii pentru anii 2012-2020: nr. 685 din 13.09.2012. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 198-204 din 21.09.2012. [citat 25.08.2017] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=55105&lang=ro
17. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021: nr. 1473 din 30.12.2016. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 109-118 din 07.04.2017. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=98639&lang=ro
18. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a industriei tehnologiei informaționale și a ecosistemului pentru inovație digitală pe anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia: nr. 904 din 24.09.2018. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 416-422 din 09.11.2018. [citat 12.03.2020] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109078&lang=ro
19. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională a Republicii Moldova 2022- 2028: nr. 40 din 26.01.2022. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 88-95 din 01.04.2022. [citat 09.02.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130572&lang=ro
20. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” şi a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia: nr. 200 din 26.02.2016. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova* [online], nr. 49-54 din 04.03.2016. [citat 09.02.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91207&lang=ro
21. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei pentru o economie incluzivă, durabilă și digitală până în anul 2030 (proiect). [citat 10.10.2022] Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/135.pdf

Acte normative străine și internaționale în limba română

22. Avizul Comitetului Economic și Social European privind diversitatea formelor de întreprindere (aviz din proprie inițiativă): nr. (2009/C 318/05). În: *Jurnalul Oficial al Uniunii*

Europene [online], nr. C 318 din 23.12.2009. [citat 17.10.2018] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:318:0022:0028:RO:PDF

23. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene: nr. 2010/C 83/02. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online], nr. C 83 din 30.03.2010. [citat 16.02.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF

24. Comunicarea Comisiei Comunităților Europene către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Gândiți mai întâi la scară mică": Prioritate pentru IMM-uri. Un „Small Business Act" pentru Europa [online], nr. COM(2008) 394 final din 25.06.2008. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN

25. Comunicare a Comisiei Europene „EUROPA 2020: O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii" [online], nr. COM(2010) 2020 final din 03.03.2010. [citat 17.02.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:ro:PDF

26. Comunicare a Comisiei Europene către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Strategie pentru egalitatea între femei și bărbați 2010-2015" [online], nr. COM(2010) 491 final din 21.9.2010. [citat 17.07.22] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0491&from=RO

27. Comunicare a Comisiei Europene către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere" [online], nr. COM(2010) 636 final din 15.11.2010. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=EN

28. Comunicare a Comisiei Europene către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Platforma europeană de combatere a sărăciei și a excluziunii sociale: un cadru european pentru coeziunea socială și teritorială" [online], nr. COM(2010) 758 final din 16.12.2010. [citat 20.02.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0758&from=GA

29. Comunicare a Comisiei Europene către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Planul de acțiune „Antreprenoriat 2020: Relansarea spiritului de întreprindere în Europa" [online], nr. COM(2012) 795 final din 09.01.2013. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=RO

30. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „„Tineretul în mișcare": O inițiativă de eliberare a potențialului tinerilor de a realiza o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii în Uniunea Europeană" [online], nr. COM (2010) 477 final din 15.09.2010. [citat 26.09.2017] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0477

31. Comunicare a Comisiei Europene către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „O Uniune a egalității: Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025" [online], nr. COM(2020) 152 final din 05.03.2020. [citat 17.07.22] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN

32. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „O strategie pentru IMM-uri pentru o Europă sustenabilă și digitală" [online], nr. COM(2020) 103 final din 10.3.2020. [citat 17.07.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0103

33. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Implicarea, conectarea și responsabilizarea tinerilor: o nouă strategie a UE pentru tineret” [online], nr. COM(2018) 269 final din 22.05.2018. [citat 17.07.22] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0269

34. Concluziile Reuniunii Consiliului European (23 și 24 iunie 2022) [online], nr. EUCO 24/22, CO EUR 21, CONCL 5 din 24 iunie 2022. [citat 06.04.2023] Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/media/57467/2022-06-2324-euco-conclusions-ro.pdf

35. Directiva Parlamentului European și a Consiliului privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă, și de abrogare a Directivei 86/613/CEE a Consiliului: nr. 2010/41/UE din 07.07.2010. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online], nr. L 180 din 15.07.2010. [citat 16.02.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0041&from=EN

36. Directiva Consiliului Uniunii Europene de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică: nr. 2000/43/CE din 29.06.2000. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online], nr. 20/vol. 1, partea L 180/22 *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene* din 19.7.2000. [citat 16.02.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=RO

37. Directiva Consiliul Uniunii Europene de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii: nr. 2004/113/CE din 13.12.2004. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online], nr. 05/vol. 7, partea L 373/37 *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene* din 21.12.2004. [citat 16.02.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0113&from=RO

38. Ordonanța Guvernul României privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare: nr. 137 din 31.08.2000 (republicată). În: *Monitorul Oficial al României*, [online] nr. 166 din 07 martie 2014. pp. 42-47. ISSN: 1453-4495. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/24129

39. Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului Uniunii Europene de instituire a programului „Cetățeni, egalitate, drepturi și valori” și de abrogare a Regulamentului (UE) nr. 1381/2013 al Parlamentului European și al Consiliului și a Regulamentului (UE) nr. 390/2014 al Consiliului: nr. (UE) 2021/692 din 28.04.2021. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online], nr. L 156 din 05.05.2021. [citat 17.07.22] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0692&from=EN

40. Rezoluția Consiliului Uniunii Europene privind un cadru reînnoit pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului (2010-2018): nr. 2009/C 311/01 din 27.11.2009. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online], nr. C 311 din 19.12.2009. [citat 28.09.2017] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009G1219(01)

Literatură de specialitate în limba română

41. ACULAI, Elena, NOVAC, Alexandra, **DELIU, Natalia**, *Dezvoltarea educației antreprenoriale a tinerilor în cadrul instituțiilor de învățământ profesional tehnic secundar din Republica Moldova*. In: Culegerea de articole a Conferinței internaționale științifico-practice ”*Economic growth in conditions of globalization: competitiveness, innovation,*

sustainability", vol.1, ed. XIII-a, 11-12 octombrie 2018, Chișinău: INCE, 2018, pp. 93-97. ISSN 978-9875-3202-7-6.

42. BUCIUCEANU-VRABIE, Mariana, GAGAUZ, Olga. *Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: competențe și aspirații*. Institutul Național de Cercetări Economice, Chișinău: INCE, [online] 2017 (Tipogr. „Foxtrot"). 36 p. [citat 22.05.2022] ISBN 978-9975-89-078-6. Disponibil: https://ince.md/uploads/files/1511781081_tinerii-pe-piata-muncii.pdf

43. BUGAIAN, Larisa, CATANOI, Valentina, COTELNIC, Ala et al. *Antreprenoriat: iniţierea afacerii*. Universitatea Tehnică din Moldova. Chișinău: „Elena-V.I." SRL, 2010. 344 p. ISBN: 978-9975-9649-4-4.

44. BUŢIU, Călina. *Determinanți ai ocupării grupurilor vulnerabile din perspectiva furnizorilor de servicii sociale: studiu calitativ realizat în cadrul Grupului de Lucru*. Fondul Social European, Proiectul „Dezvoltarea de programe de formare specifice pentru creşterea incluziunii sociale în scopul îmbunătățirii accesului pe piaţa muncii", Beneficiar: Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia, Contract nr. POSDRU/96/6.2/S/49743, [online] Alba-Iulia, 2011. 47 p. [citat 01.09.2023] Disponibil: http://www.incluziunesociala.ro/upls/26_49743_Determinanti_ai_ocuparii_grupurilor_vulnerabile.pdf

45. *Categorii sociale vulnerabile*. CRRPH Cisnadie. © 2015 [citat 22.09.2017] Disponibil: https://crrphcisnadie.wordpress.com/2015/08/25/5-categorii-sociale-vulnerabile

46. COMISIA EUROPEANĂ. *Întreprinderi: o nouă revoluție industrială*. Publicat de: Direcția Generală Comunicare. În: *seria „Să înțelegem politicile Uniunii Europene"*. Luxemburg, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2014. 16 p. ISBN 978-92-79-42063-4.

47. COMISIA EUROPEANĂ, Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Incluziune. *Fondul social european - investește în oameni*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016, 20 p. ISBN 978-92-79-62134-5

48. *Concursul „Cel mai bun plan de afaceri" pentru tinerii antreprenori din Moldova*. Transilvania Regional Business © 2017 [citat 29.09.2017] Disponibil: http://trb.ro/concursul-cel-mai-bun-plan-de-afaceri-pentru-tinerii-antreprenori-din-moldova

49. *Concursul National de Business Planuri pentru Tineri a început.* Asociația Obștească Platforma de Educație Financiară "EDUFIN". © 2016 [citat 26.09.2017] Disponibil: http://edufin.md/concursul-national-de-business-planuri-pentru-tineri-a-inceput

50. CRUDU, Rodica, CEBOTARI, Emilia. *Mediul de afaceri în Republica Moldova: constrângeri şi perspective*. În: *Economica*. 2014, nr. 3 (89), pp. 23-34. ISSN 1810-9136.

51. **DELIU, Natalia**, *Unele aspecte teoretice privind angajarea în câmpul muncii a persoanelor dezavantajate*. Conferința Științifică a Doctoranzilor (cu participare internațională) ediția VI, volumul II „*Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*"., Chișinău, Universitatea Academiei de Ştiinţe din Moldova, 2017, pp. 237-241 ISBN 978-9975-108-15-7

52. **DELIU, Natalia**, *Antreprenoriatul pentru tineri – o nouă perspectivă de dezvoltare.* Conferința Științifică a Doctoranzilor (cu participare internațională) „*Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători",* ediția a VII-a., Chișinău, Universitatea „Dimitrie Cantemir", 2018, pp. 252-256. ISBN 978-9975-3202-8-3

53. **DELIU, Natalia**, *Tinerii ca persoane dezavantajate în Republica Moldova***.** Materialele Simpozionului Științific Internațional „*Agricultura modernă – realizări și perspective*". Chișinău, UASM, 2018, pp. 170-174. ISBN 978-9975-64-299-6.

54. **DELIU, Natalia**, *Necesitatea educației antreprenoriale pentru tinerii din Republica Moldova.* Materialele Simpozionului Științific Internațional „*Agricultura modernă – realizări și perspective*”. Chișinău, UASM, 2018, pp. 174-177. ISBN 978-9975-64-299-6.

55. **DELIU, Natalia**, *Generația tânără de antreprenori: probleme și perspective*. În: Culegerea de articole a Simpozionul Științific International al Doctoranzilor „*Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*" 15 iunie 2021, Chișinău: INCE, 2021, pp. 149-154. ISBN 978-9975-3486-4-5.

56. **DELIU, Natalia**, *Bariere și stimulente pentru înființarea noilor afaceri de către tinerii antreprenori.* Culegerea de articole a Conferinței Științifice Internaționale „*Strategii și politici de management în economia contemporană*”. 9-10 iunie 2022. Chișinău. ASEM, 2022, pp. 314-318. ISBN 978-9975-147-65-1.

57. **DELIU, Natalia**, *Competențele tinerilor antreprenori*. Culegerea de articole a Conferinței Științifice Internaționale „*Strategii și politici de management în economia contemporană*” (ediția a VIII-a). 24-25 martie 2023. Chișinău. ASEM, 2023, pp. 271-277. ISBN 978-9975-147-99-6

58. **Deliu, Natalia**, *Motivarea tinerilor pentru antreprenoriat.* Culegerea de articole a Conferinței Naționale Științifico-Practice cu participare internațională „*Dinamica schimbării și cultura organizațională a viitorului*”. Ediția a 3-a. 23 martie, Chișinău, IP CEEF, 2023, pp.286-293. ISBN 978-9975-165-83-9

59. **DELIU, Natalia**, *Role and Importance of Entrepreneurship Support. In: Economica, 2024, nr. 1(127), pp. 47-59. categoria B, Indexată, in bazele de date: Directory of Open Access Journals (DOAJ), Index Copernicus, RePEc (Research Papers in Economics), și Ulrich's Periodicals Directory. ISSN 1810-9136. 0,48 c.a. Disponibil: DOI: https://doi.org/10.53486/econ.2024.127.047*

60. *Despre noi*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/despre-noi/

61. DOGA-MÎRZAC, Mariana. *Forme moderne de finanțarea a mediului de afaceri*. In: *Problemele socioeconomice ale Republicii Moldova: reflecții, sugestii*, 1 decembrie 2020, Chișinău. [online] Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2020, Vol.5, pp. 131-136. [citat 27.06.23] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/23.Seminar_Stiintific_Problemele_socioeconomice_USM_2020.pdf

62. FEURAȘ, Eugenia, CAUN, Victor. *Doctrine economice: Aplicații (doctrinele economiei premoderne și moderne)*. Chișinău, Ed. ASEM, 2003, vol. I. 205 p. ISBN 9975-75-188-1

63. GAGAUZ, Olga. *Îmbătrânirea populației: de la provocări la beneficii*. În: *IDIS „Viitorul”: Monitor social*, [online] 2012 (septembrie). nr. 14. 40 p. [citat 14.04.2022] Disponibil: http://www.viitorul.org/files/4011353_md_monitor_0.pdf

64. GAGAUZ, Olga. *Îmbătrânirea demografică a populației: Tendințe și opțiuni*. În: *Akademos.* 2012, nr. 4 (27), decembrie, p. 82-87. ISSN 1857-0461.

65. *Grupuri vulnerabile în economia socială*. UCB susține antreprenoriatul social: întreprinderi sociale. Antreprenoriat Social UCB. © 2020 [citat 14.09.2021] Disponibil: https://as-ucb.ro/2020/02/21/grupuri-vulnerabile-in-economia-sociala

66. MIFTODE, Vasile (coord.). *Sociologia populațiilor vulnerabile: teorie si metoda*. Iasi: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004. 422 p. ISBN 973-703-049-4.

67. MOLDOVANU, Dumitru. *Doctrine și economiști celebri*. Chișinău: Ed.: ARC, 2010. 372 p. ISBN 9789975616348

68. *Ocuparea Forţei de Muncă, Afaceri Sociale şi Incluziune.* Comisia Europeană (site oficial al Uniunii Europene) © 2022 [citat 30.01.2022] Disponibil: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=ro

69. PALADI, Gheorghe, GAGAUZ, Olga, PENINA, Olga. *Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice şi sociale*. Chişinău: Inst. Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice, 2009 (Policolor SRL). 208 p. ISBN 978-9975-9742-2-6.

70. POPA, Andrei. *Dezvoltarea regională în contextul integrării în spațiul european (metodologii de planificare strategică).* Cahul: USC, 2008. 247 p. ISBN 978-9975-9659-9-6

71. POPA, Andrei. *Incubarea ca instrumentar de lansare sustenabilă în antreprenoriatul social*. Conferința Națională Științifico-Practică *„Inovația: factor al dezvoltării social-economice”, ediția 6-a, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 17.12.2021*, pp. 12-26. Cahul: USC, 2022. 213 p. ISBN 978-9975-88-086-2.

72. POPESCU, Raluca. *Grupurile vulnerabile şi economia socială: romi şi femei în dificultate (manual de intervenţie)*. Bucureşti: Editura „Expert”, 2011. 104 p. ISBN 978-973-618-284-6.

73. *Programul „Femei în afaceri” are capacitatea de a reduce din inegalitatea de gen*. Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA). © 2023 [citat 29.07.2023] Disponibil: https://www.oda.md/ro/femei-in-afaceri

74. *Programul „Start pentru Tineri”*. Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA). © 2023 [citat 29.07.2023] Disponibil: https://www.oda.md/ro/granturi/start-pentru-tineri

75. *Programul 373*. Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA). © 2023 [citat 29.07.2023] Disponibil: https://373.gov.md/

76. *Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor este pentru tine!* Camera de Comerț și Industrie, Filiala Orhei, 13 octombrie 2017. © 2023 Filiala Orhei a Camerei de Comerț și Industrie a RM [citat 01.10.2023] Disponibil: https://training.chamber.md/programul-national-de-abilitare-a-tinerilor-pnaet/

77. *Programul de Dezvoltare a Afacerilor Rurale (IFAD III)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/programe/programe-finisate/programul-de-dezvoltare-a-afacerilor-rurale-ifad-iii/

78. *Programul de Servicii Financiare Rurale şi Marketing (IFAD IV)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/programe/programe-finisate/programul-de-servicii-financiare-rurale-si-marketing-ifad-iv/

79. *Programul Rural de Reziliență Economico-Climatică Incluzivă (IFAD VI)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: http://www.ucipifad.md/programe/programe-finisate/proiectul-de-rezilienta-rurala-ifad-vii/

80. *Proiectul de Finanțare Rurală şi Dezvoltare a Întreprinderilor Mici (IFAD I)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/programe/programe-finisate/finantare-rurala-si-dezvoltare-a-intreprinderilor-mici-ifad-i/

81. *Proiectul de Revitalizare a Agriculturii (IFAD II)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/programe/programe-finisate/proiectul-de-revitalizare-a-agriculturii-ifad-ii/

82. *Proiectul de Servicii Financiare Rurale şi Dezvoltarea Businessului Agricol (IFAD V)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/programe/programe-finisate/proiectul-de-servicii-financiare-rurale-si-dezvoltarea-businessului-agricol-ifad-v/

83. *Proiectul de Reziliență Rurală (IFAD VII).* UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] Disponibil: https://www.ucipifad.md/programe/programe-in-derulare/proiectul-rezilienta-rurala-ifad-vii/

84. *Proiectul Îmbunătățirea Capacităților pentru Transformarea Zonei Rurale (IFAD VIII)*. UCIP IFAD. © 2023 [citat 01.10.2023] https://www.ucipifad.md/programe/programe-in-derulare/imbunatatirea-capacitatilor-pentru-transformarea-zonei-rurale-ifad-viii/

85. *Retrospectiva Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova*. Organizația pentru Dezvoltarea sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM). Chișinău. [online] 2017. 62 p. [citat 09.03.2018] Disponibil: http://odimm.md/files/ro/pdf/Perspectiva%20sectorului%20IMM.pdf

86. SAVELIVA, Galina, ZAHAROV, Svetlana. *Dezvoltarea sistemului de pensionare*. În: SAVELIEVA, Galina, CESNOCOVA, Nina, TARAGAN, Raisa, TOMCEAC, Ana, ZAHAROV, Svetlana. *Evaluarea efectelor îmbătrânirii demografice asupra dezvoltării socioeconomice*. Chisinau: Tipogr. Centrala, 2014. 191 p. ISBN 978-9975-53-442-0.

87. SOROCEAN, Olga, FILIP, Nelly. *Introducere în teoria economică: (curs univ.)*. Chișinău: ASEM, 2005. 176 p. ISBN 9975-75-325-6.

88. *Statut*. ODA (pagina web oficială a Organizației pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului) © 2023. [citat 29.07.2023] Disponibil: https://www.oda.md/ro/despre-noi/despre-oda/statut

89. ULIAN, Galina, MÎRZAC, Mariana, HULAPOVA, Tamara. *Elementele susținerii mediului de afaceri la nivel național*. In: Materialele conferinței științifico-practice „*Inovația: factor al dezvoltării social-economice*", 3 martie 2016, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Cahul, USC, 2016, pp. 68-71. ISBN 978-9975-88-013-8

90. VINOGRADOVA, Natalia. *Principalele bariere în dezvoltarea întreprinderilor mici şi mijlocii*. În: ACULAI E., VINOGRADOVA N., PERCINSCHI N., NOVAC A., CLIPA V. *Dezvoltarea întreprinderilor mici şi mijlocii: contribuţie, provocări şi direcţii de perspectivă*. Inst. de Econ., Finanţe şi Statistică, Acad. de Ştiinţe a Moldovei. Chișinău: Complex Ed. al IEFS, 2012. 332 p., pp. 86-132. ISBN 978-9975-4381-2-4.

91. VREMIŞ, Maria, TOARTĂ, Viorica, ROJCO, Anatolii, CHEIANU-ANDREI, Diana. *Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice şi analitice*. Chișinău: BNS, [online] 2010. 322 p. [citat 01.06.2022] Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Excluziune_soc/Excluziune_soc_ROM.pdf

Baze de date statistice și culegeri de analize statistice în limba română

92. *Activitatea întreprinderilor in profil teritorial, 2021*. BNS © 2022 [citat 20.09.2024] Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__24%20ANT__ANT020/ANT020150reg.px/table/tableViewLayout2/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802

93. *Activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în anul 2022*. BNS © 2022 [citat 17.06.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/activitatea-intreprinderilor-mici-si-mijlocii-in-anul-2022-9557_60492.html

94. *a) Activitatea și poziția financiară a agenților economici după mărime și activități economice, 2015-2021. BNS © 2022 [citat 22.07.2022] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__24%20ANT__ANT030/ANT030060.px/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802*

b) Activitatea și poziția financiară a agenților economici după mărime și activități economice, 2021-2023 BNS © 2024 [citat 21.07.2024] Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__24%20ANT__ANT030/ANT030040.px/sortedtable/tableViewSorted/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802

95. *Baza de date „Statbank”*. BNS © 2022 [citat 18.07.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/banca-de-date-statistice-78.html

96. *Elevi/studenți pe Indicatori, Instituții și Ani*. BNS © 2022 [citat 19.09.2024] Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__07%20INV__INV010/INV010200rcl.px/table/tableViewLayout2/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

97. *Emigranți si imigranți pe grupe de virsta, medii și sexe pe Indicatori, Grupe de vârste, Ani. Medii si Sexe*. BNS © 2022 [citat 19.09.2022] Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POP070/POP071000.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

98. *Evolutia castigului salarial mediu lunar brut, 2011-2022*. BNS © 2022 [citat 15.10.22] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__SAL010__serii%20lunare/SAL014800.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

99. *Minimul de existenta pe categorii de populație, trimestre si medii, 2001-2012*. BNS © 2022 [citat 15.10.22] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV050/NIV050200.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

100. *Minimul de existenta pe categorii de populație, semestre si medii, 2013-2018*. BNS: BNS © 2022 [citat 15.10.22] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV050/NIV050100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

101. *Minimul de existenta pe categorii de populație, semestre si medii, 2019-2022*. BNS © 2022 [citat 14.04.2023] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV050/NIV050090.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

102. *Numărul mediu al populației cu reședința obișnuită pe vârste, medii si sexe, 2014-2022*. BNS © 2022 [citat 24.09.2024] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POP010__POPro/POP011000rcl.px/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802 Accesat 24.07.2022

103. *Populația de 15 ani si peste, aflata la lucru sau in căutare de lucru, in străin pe Tara de destinație, Grupe de vârstă, Nivel de instruire, Ani, Sexe si Medii*., BNS © 2022 [citat 24.07.2017] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/sq/cdd94bb7-7541-4329-9afc-dcc10f5f01b7

104. *Populația ocupata pe activități economice, după nivelul de instruire, pe grupe de vârstă, sexe si medii, 2014-2022*. BNS © 2022 [citat 18.07.23] Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistic

a%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN020/MUN120200.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

105. *Principalii indicatori ai activității întreprinderilor pe activități economice, 2014-2021*. BNS © 2022 [citat 18.07.23] Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__24%20ANT__ANT020/ANT020100.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

106. *Raportul analitic privind participarea femeilor și bărbaților în activitatea de antreprenoriat*., Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova, Chișinău, [online] BNS, 2020. 175 p. [citat 20.06.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Antreprenoriat_feminin/Antreprenoriat_Femei_Barbati_2020.pdf

107. *Raportul de evaluare națională voluntară a progresului privind implementarea Agendei 2030*. Guvernul Republicii Moldova, [online] Chișinău, 2020. 171 p. [citat 10.11.2022] Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/vnr_2020_ro.pdf sau https://statistica.gov.md/public/files/SDG/docs/VNR_rom.pdf

108. *Ratele de activitate, ocupare și șomaj pe grupe de vârsta, sexe și medii, 2019-2022*. BNS © 2022 [citat 24.09.2024] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN010/MUN110400.px/?rxid=b2ff27d7-b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

109. *Ratele de activitate, ocupare și șomaj pe grupe de vârstă, sexe si medii, 2014-2018*. BNS © 2022 [citat 24.09.2022] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN010__serii%20intrerupte__03%20MUN2014/MUN110400rcl.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

110. *Șomeri BIM după nivelul de instruire, durata șomajului, pe grupe de vârstă, sexe și medii, 2014-2018*. BNS © 2022 [citat 19.09.2024] Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN060__serii%20intrerupte__MUN060_2014-2018/MUN160200rcl.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

111. *Tinerii în Republica Moldova în anul 2022*. BNS © 2022 [citat 19.08.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/tinerii-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60648.html

112. *Tinerii NEET în Republica Moldova în trimestrul I 2022*. BNS © 2022 [citat 08.06.2022] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/tinerii-neet-in-republica-moldova-in-trimestrul-i-2022-9430_59436.html.

Surse bibliografice în limba engleză:

Acte normative străine și internaționale în limba engleză

113. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions ”Action Plan: The European agenda for Entrepreneurship” [online], nr. COM(2004) 70 final from 11.02.2004. [citat 20.02.2023] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0070&from=EN

114. Communication from the Commission of the European Communities to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions ”An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering: A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities” [online], nr. COM(2009) 200 from 27.04.2009. [citat 20.02.2023] Disponibil: http://aei.pitt.edu/42321/1/sec2009_0548.pdf

115. Communication from the Commission of the European Communities to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions ” Entrepreneurship 2020 Action Plan. Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe” [online], nr. COM(2012) 795 final from 23.01.2013. [citat 17.06.2023] Disponibil https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:en:PDF

116. Small and Medium-sized Enterprise Basic Act. (Act No. 154 of 1963: Amended in December 3, 1999). The Small and Medium Enterprise Agency of Japan ©2005 [citat 23.07.2023] Disponibil: https://www.chusho.meti.go.jp/sme_english/outline/08/01.html

Literatură de specialitate în limba engleză

117. ACS, Zoltan J., AUDRETSCH, David B., BRAUNERHJELM, Pontus, CARLSSON, Bo. The missing link: the knowledge filter and endogenous growth. In: *Discussion Paper Serries of Stockholm Center for Business and Policy Studies* [online]. 2004, Discussion paper No. 4783. 42 p. [citat 18.02.2023] ISSN 0265-8003. Disponibil: https://repec.cepr.org/repec/cpr/ceprdp/DP4783.pdf

118. ACULAI Elena, **DELIU, Natalia.** *Involvement in business of young graduates of vocational education and training institutions: the case of the Republic of Moldova*. In: Economy and Sociology, 2019, nr. 1, pp. 10-20. ISSN 1857-4130.

119. ACULAI, Elena, SHULEANSKY, Sofia, **DELIU, Natalia.** *Impact of Entrepreneurship Education of Youth on the Development of SMEs in the Republic of Moldova*. In: Erenet profile, 2018, vol. XIII, nr.2, pp. 24-38. ISSN 1789 - 624X.

120. AUDRETSCH, David B., FALCK, Oliver, FELDMAN, Maryann P., HEBLICH, Stephan. *Local Entrepreneurship in Context*. In: *Regional Studies* [online]. 2012, Vol. 46, Issue 3, pp. 379-389. ISSN 0034-3404 (print) // [citat 19.02.2023] ISSN 1360-0591 (online). Disponibil: DOI: 10.1080/00343404.2010.490209.

121. BENNEWORTH, Paul. *In what sense 'regional development?': Entrepreneurship, under development and strong tradition in the periphery*. In: *Entrepreneurship & Regional Development* [online]. 2004, Vol. 16, Issue 6, pp. 439-458. [citat 19.02.2023.] ISSN 0898-5626 (print) / ISSN 1464-5114 (online). Disponibil: DOI:10.1080/0898562042000249786 sau https://www.researchgate.net/publication/233310018_In_what_sense_'regional_development'_Entrepreneurship_underdevelopment_and_strong_tradition_in_the_periphery

122. BRAGUŢA, Aurelia, SOLCAN, Angela, STIHI, Ludmila. *Social entrepreneurship - a way to involve youth in developing process*. In*: Eastern European Journal for Regional Studies* (EEJRS) [online] 2018, nr. 2(4), pp. 76-85. ISSN 1857-436X. [citat 13.07.2023] Disponibil: https://csei.ase.md/journal/files/issue_41/BRA_EEJRS_Vol_4_Issue_1.pdf

123. CANTOR, Daniel J., SCHOR, Juliet B. *Tunnel Vision: Labor, the World Economy, and Central America*. South End Press, 1987. 87 p. ISBN-10: 0896083330 / ISBN-13: 978-0896083332.

124. CARREE, Martin A., THURIK, A. Roy. *The impact of entrepreneurship on economic growth*. In: ACS, Z.J. and AUDRETSCH, D.B. (Eds.), *Handbook of Entrepreneurship*

Research: An Interdisciplinary Survey and Introduction. Second edition, [online] Springer, New York, 2010, pp. 557-594. [citat 20.12.2022] ISBN 978-1-4419-1190-2 / e-ISBN 978-1-4419-1191-9. Disponibil: DOI: 10.1007/978-1-4419-1191-9_20 sau https://www.researchgate.net/publication/226229868_The_Impact_of_Entrepreneurship_on_Economic_Growth

125. CHAWLA, Mukesh, BETCHERMAN, Gordon, BANERJI Arup. *From Red to Gray: The "Third Transition" of Aging Populations in Eastern Europe and the Former Soviet Union*. [online] The World Bank, Washington D.C., 2007. xxvi, 302 p. [citat 14.04.2022] ISBN-10: 0-8213-7129-0 / ISBN-13: 978-0-8213-7129-9 / eISBN-10: 0-8213-7130-4 / eISBN-13: 978-0-8213-7130-5. DOI: 10.1596/978-0-8213-7129-9. Disponibil: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/f50d777d-1fb2-5023-bd49-d570e845614f/content
126. CHIGUNTA, Francis J. *Youth Entrepreneurship: Meeting the Key Policy Challenges*. Youth Employment Summit (YES 2002), Alexandria, Egypt from September 7 to 11, 2002. Published by: Education Development Center, 2002. 29 p.
127. CILOCI, Rafael. *The sustainable development of Youth Entrepreneurship in the R. of Moldova, Ukraine and Latvi*a. In: *Eastern European Journal for Regional Studies* (EEJRS) [online] 2020, nr. 2(6), pp. 62-75. [citat 27.06.23] ISSN 1857-436X. Disponibil: https://csei.ase.md/journal/files/issue_62/EEJRS_Issue_62_62-75_CIL.pdf
128. FLETCHER, Adam. *A Short Introduction to Youth Engagement in the Economy*. The Freechild Project, [online] 2015. 81 p. [citat 25.07.2022] Disponibil: https://freechildinstitute.files.wordpress.com/2020/12/eac3a-tfpyee.pdf
129. HOLESOVCKY, Vaclav. *Economic systems: Analysis and comparison*. USA: McGraw-Hill Inc., 1977. 512 p. ISBN-10: 0070295573 / ISBN-13: 978-0070295575.
130. KIRZNER, Israel M. *Competition and Entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press, 1973. 256 p. ISBN-10: 0-226-43775-2 / ISBN-13: 978-0226437767.
131. KNIGHT, Frank H. *Risk, Uncertainty, and Profit* (reprint edition of Knight F.H, 1921). Chicago: University of Chicago Press, 1985. 381 p. ISBN 0-226-44691-3.
132. LEWIS Kate, MASSEY Claire, *Youth entrepreneurship* In: de BRUIN, Anne, DUPUIS, Ann, ed. *Entrepreneurship: New Perspectives in a Global Age*. London: Routledge, 2003, 246 p., pp. 206-226.ISBN 9781138727380.
133. LEYMAT, Anne. *Inclusive employment: How to develop projects which promote the employment of people with disabilities and other vulnerable populations (policy paper PP05)*. Handicap International, [online] June 2011. 94 p. [citat 03.03.2023] Disponibil: https://www.hi.org/sn_uploads/document/PP_InclusiveEmployment.pdf
134. MAYER Steven E., *What is a "Disadvantaged Group?"*. Studylib © 2013 [citat 22.09.2017] Disponibil: https://studylib.net/doc/8720705/what-is-a-%E2%80%9Cdisadvantaged-group%3F%E2%80%9D
135. MISES (von), Ludwig. *Human Action: A Treatise on Economics*. (the scholar's edition) Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute, [online] 1998. xxxviii, 913 p. [citat 07.06.2022] ISBN 0-94546624-2. Disponibil: https://cdn.mises.org/Human%20Action_3.pdf
136. MURRAY, Henry A. *Explorations in Personality*. New York: Oxford University Press, 1938. 790 p. Internet Archive © 2022 [citat 15.12.2022] Disponibil: https://archive.org/details/explorationsinpe031973mbp
137. NAUDÉ, Wim, GRIES, Thomas, WOOD, Eric, MEINTJIES, Aloe. *Regional determinants of entrepreneurial start-ups in a developing country*. In: *Entrepreneurship & Regional Development*, 2008, Vol. 20 (2), p. 111-124. ISSN: 0898-5626

138. OSEIFUAH, Emmanuel K. *Financial literacy and youth entrepreneurship in South Africa*. In: *African Journal of Economic and Management Studies,* [online] 2010. Vol. 1 No. 2, pp. 164-182. [citat 22.12.2022] ISSN: 2040-0705 Disponibil https://doi.org/10.1108/20400701011073473

139. POPA, Andrei, **DELIU, Natalia**, *Support for young entrepreneurs as a priority for economic development*. In: *Journal of Social of Sciences* [online] 2024, pp. 48-36 [citat 10.04.24] ISSN 2587-3490 / E-ISSN 2587-3504. Disponibil: https://press.utm.md/index.php/jss/issue/view/2024-7-1/2024-7-1

140. RIAHI, Sonia. Youth Entrepreneurship: Ottawa‟s Portfolio in Talent Development. In: *OSBR.ca The Open Source Business Resource*. [online] November 2010 (online edition), pp. 25-30. [citat 22.12.2022] ISSN 1913-6102. Disponibil: https://timreview.ca/sites/default/files/Issue_PDF/november10_osbr.pdf

141. SAMUELSON, Paul A., NORDHAUS, William D. *Economics. 19th edition.* New York: McGraw-Hill, [online] 2010. xxiv, 719 p. ISBN 978-0-07-351129-0. [citat 24.05.2022] Disponibil: https://nibmehub.com/opac-service/pdf/read/Economics%20by%20Paul%20Samuelson-compressed%20(1).pdf

142. SARGSYAN, Karen H. *Youth Entrepreneurship in Eastern Partnership Countries: The Way Forward*. The “Free Citizen” Civic Initiatives Support Center NGO, [online] 2018, 43 p. [citat 17.06.22] Disponibil: https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/YOUTH_ENTREPRENEURSHIP_IN_EAP_THE_WAY_FORWARD.pdf

143. *SBA Small Business Investment Company Program*. Updated April 7, 2022. (CRS Report R41456). In: [online] Congressional Research Service [citat 10.02.2022] Disponibil: https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41456

144. SCHOOF, Ulrich. *Stimulating Youth Entrepreneurship: Barriers and incentives to enterprise start-ups by young people*. In: *Series on Youth and Entrepreneurship, SEED Working Paper No. 76.* Geneva: International Labour Office, [online] 2006. xiv, 123 p. ISBN 92-2-118621-0 / ISBN 978-92-2-118621-2 (print), ISBN 92-2-118622-9 / ISBN 978-92-2-118622-9 (web pdf) [citat 18.05.2018] Disponibil: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_094025.pdf

145. SUKARIEH, Mayssoun, TANNOCK, Stuart. *Youth Rising?: The Politics of Youth in the Global Economy.* Routledge, 2014. 198 p. ISBN 978-0-415-71125-8.

146. *Supporting entrepreneurship*. EUROPEAN COMMISSION (an official website of the European Union) © 2023 [citat 17.07.23] Disponibil: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/supporting-entrepreneurship_en

147. *System: noun.* Merriam-Webster Dictionary © 2023 Merriam-Webster, Incorporated. [citat 20.02.2023]. Disponibil: https://www.merriam-webster.com/dictionary/system

148. VERHEUL, Ingrid, STEL (van), Andre. *Entrepreneurial Diversity and Economic Growth*. In: *ERIM Report Series,* [online] 2007. Reference number ERS-2007-070-ORG. [citat 20.02.2023] Disponibil: https://repub.eur.nl/pub/10619/ERS-2007-070-ORG.pdf

149. WEBER, Max. *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. New York, Scribner, [online] 1958, - xvii, 292 p., ISBN 0-02-424860-6. Internet Archive © 2022 [citat 13.12.2022] Disponibil: https://archive.org/details/protestantethics0000webe_r7r0/page/n5/mode/1up

150. WHITE, Simion, KENYON, Peter. *Enterprise-based youth employment policies, strategies and programmes: initiatives for the development of enterprise action and strategies*. In: *InFocus Programme on Skills, Knowledge and Employability*. Skills working paper No 1.

[online] Geneva: International Labour Office. 2007. x, 44 p. [citat 21.02.2023] Disponibil: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_104022.pdf

151. *Youth Employment Initiative (YEI)*. European Commission (an official website of the European Union) © 2022 [citat 21.02.2023] Disponibil: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1176

Baze de date statistice și culegeri de analize statistice în limba engleză

152. *Entrepreneurs*. Statistics Denmark © 2023 [citat 03.06.22] Disponibil: https://www.dst.dk/en/Statistik/emner/erhvervsliv/erhvervslivets-struktur/ivaerksaettere

153. *EU small and medium-sized enterprises: an overview*. EUROSTAT © 2023 [citat 28.07.2023] Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220627-1

154. *Global Employment Trends for Youth 2022: Investing in transforming futures for young people*. Interntional Labour Organisation, Geneva: ILO, 2022. – 297 p., [online] ISBN 978-92-2-036767-4 (print), ISBN 978-92-2-036768-1 (web pdf), [citat 17.01.23] Disponibil: DOI: https://doi.org/10.54394/QSMU1809 sau https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_853321.pdf

155. *Growth Analysis*. The Swedish Agency for Growth Policy Analysis © 2023 [citat 10.03.22] Disponibil: https://www.tillvaxtanalys.se/in-english/publications/statistics/statistics/2021-06-16-newly-started-enterprises-in-sweden-2020.html

156. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Denmark 2020*. OECD [online], 2020. 43 p. [citat 23.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Denmark-IE-2020.pdf

157. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Estonia 2020*. OECD [online], 2020. 40 p. [citat 23.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Estonia-IE-2020.pdf

158. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Finland 2020*. OECD [online], 2020. 48 p. [citat 24.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/leed/Finland-IE-2020.pdf

159. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Latvia 2020*. OECD [online], 2020. 38 p. [citat 24.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Latvia-IE-2020.pdf

160. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Lithuania 2020*. OECD [online], 2020. 50 p. [citat 23.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Lithuania-IE-2020.pdf

161. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Portugal 2020*. OECD [online], 2020. 44 p. [citat 25.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Portugal-IE-2020.pdf

162. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Slovenia 2020*. OECD [online], 2020. 50 p. [citat 24.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Slovenia-IE-2020.pdf

163. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Spain 2020*. OECD [online], 2020. 46 p. [citat 24.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/leed/Spain-IE-2020.pdf

164. *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes: Sweden 2020.* OECD [online], 2020. 37 p. [citat 25.05.22] Disponibil: https://www.oecd.org/cfe/smes/Sweden-IE-2020.pdf

165. *Number of enterprise openings and closures increased in 2020 from one year ago.* Statistics Finland © 2023 [citat 03.06.22] Disponibil: https://www.stat.fi/til/aly/2020/aly_2020_2021-10-28_tie_001_en.html

166. *Number of people employed by SMEs in the European Union 2008-2022, by size*. STATISTA © 2023 [citat 13.07.2023] Disponibil: https://www.statista.com/statistics/936845/employment-by-smes-in-european-union/

167. *Youth unemployment rate by sex.* EUROSTAT. © 2023 [citat 10.09.24] Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TESEM140/bookmark/bar?lang=en&bookmarkId=f0eff75a-b5c7-4e4e-b181-4e194ca4eac8

168. *Youth unemployment rate in the European Union as of October 2022, by country*. STATISTA © 2023 [citat 07.11.23] Disponibil: https://www.statista.com/statistics/613670/youth-unemployment-rates-in-europe/

Surse bibliografice în limba rusă:

169. АВИЛОВ, А. *Государственнная поддержка малого и среднего бизнеса в развитых странах*. În: Менеджмент в России и за рубежом. 2004. № 3. pp. 313–315. ISSN: 1028-5857.

170. АЗРИЛИЯН, А.Н. (ред.), *Большой экономический словарь: 25000 терминов*. 7-е изд., доп.– Москва: Институт новой экономики, 2010. 1472 с. ISBN 5-89378-012-4 / ISBN 978-5-89378-012-3.

171. АРЕЩЕНКО, В. Д. *Экономика трудовых ресурсов*: учеб. пособие для студентов вузов. Минск: Высш. шк., 2011. 160 с.

172. АХИЯРОВА, Н.В. *Социально-управленческие проблемы государственной поддержки молодежного предпринимательства в Республике Башкортостан*: автореф. дисс. … канд. социол. наук. Уфа. [online] 2009. 24 с. [citat 22.12.2022] Disponibil: https://www.dissercat.com/content/sotsialno-upravlencheskie-problemy-gosudarstvennoi-podderzhki-molodezhnogo-predprinimatelstv/read

173. БАШНЯНИН, Г.І. *Економічні системи: методологічні проблеми метрологічного аналізу ефективності капіталізації, лібералізації, соціалізації і дерегулювання*. Львів: Ліга-Прес, 2017.. 830 с. ISBN: 978-617-397-177-5.

174. БАЯНДИН, Н. И. *Мониторинговая система ведения конкурентной разведки для предприятий малого бизнеса*. В: *Научно-техническая информация. Сер. 1, Организация и методика информационной работы*. 2012. № 12. с. 25-28. ISSN 0548-0019.

175. БЛАУГ, Марк, *Экономическая мысль в ретроспективе*. Москва: Дело ЛТД, 1994. 720 с. ISBN 5-86461-151-4.

176. БОСЧАЕВА, З. Н., БОСЧАЕВ, С.Н. *Формула малого предпринимательства как основы развития регионов.* Москва: Экономика. 2012. 253 с. ISBN 978-5-282-03259-8.

177. БЫКОВА, Н. В. *Оценка эффективности государственной поддержки малого предпринимательства*: дисс. канд. экон. наук. [online] Санкт-Петербург, 2018. 320 с. [citat 23.07.2023] Disponibil: https://disser.spbu.ru/files/2018/disser_bykova_n_v.pdf

178. ВЛАСОВ, Г.Ю. *Как повысить предпринимательскую активность молодежи? Развитие молодежного предпринимательства на современном этапе*. В: *Российское предпринимательство*, 2011. № 10 (2). с. 11-16. [citat 24.12.2022] ISSN 1994-6937 (print) / ISSN 2409-4420 (online) Disponibil: https://creativeconomy.ru/lib/7080

179. ГАМИДУЛЛАЕВ, Р.Б. *Анализ механизмов государственной поддержки малого инновационного предпринимательства*. В: *Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского*. 2012. № 28. с. 295-301. ISSN 1999-7116.

180. ГЕРАСИМОВ, Н. В. *Экономическая система: генезис. Структура. Развитие*. АН БССР, Ин-т экономики. Минск: Навука і тэхніка, 1991. 349 с.

181. ГЕРЧИКОВА, И.Н. *Регулирование предпринимательской деятельности: государственное и межфирменное: учебное пособие*. Москва: Издательство «Консалтбанкир». 2002. 704 с. ISBN 5-85187-102-4.

182. ГИНС, Г. К., *Предприниматель*. 2-е изд. Москва: Посев, 1992. 223 с. ISBN 5-85824-001-1.

183. ГРИЦАНОВ, А.А. (сост.), *Новейший философский словарь*. Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998 г. 896 с. - ISBN 985-6235-17-0.

184. ГРУНИН, О.А., ГОЛУБЕЦКАЯ, Н.П., ЛАБУДИН, А.В. [и др.]. *Формирование и роль малого предпринимательства в трансформируемой экономике России: коллективная научная монография*. Санкт-Петербург: Астерион. 2013. 277 с. ISBN 978-5-906152-12-1.

185. ДУБОВИК, А. К. *Рынок труда: учебно-методическое пособие: для студентов специальности 1-26 02 02 «Менеджмент», направления специальности 1-26 02 02-02 «Менеджмент (социально-административный)»*. Минск: БНТУ, 2017. 109 с. ISBN 978-985-550-656-1.

186. ДЫНКИН, А.А., СТЕРЛИН, А.Р., ТУЛИН, И.В. и др. *Предпринимательство в конце XX века*. Москва: Наука, 1992. 312 с. ISBN 5-02-010651-8.

187. ЗАХАРОВ, Светлана, *Основные тенденции изменения численности возрастной структуры занятого населения Республики Молдова*. В: *Conferința Internațională Ştiinţifico-Practică „Creşterea economică în condiţiile globalizării”, Ediția a XI-a, sesiunea ştiinţifică „Dinamica populației şi calitatea potenţialului uman”, 13-14 octombrie 2016*. [online] INCE. Chișinău: S.n., 2016, 115 p., pp. 52-57. [citat 12.05.2022] Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/370/2/Cre%c5%9fterea_economic%c4%83_%c3%aen_condi%c5%a3iile_globaliz%c4%83rii_conferin%c5%a3a_interna%c5%a3ional%c4%83_%c5%9ftiintifico-practic%c4%83.Sesiunea_%c5%9ftiin%c5%a3ific%c4%83_Dinamica_popula%c8%9biei_%c5%9fi_calitatea_poten%c5%a3ialului_uman.pdf

188. ЗОМБАРТ, Вернер. *Собрание сочинений*. В 3-х т. Санкт-Петербург: Владимир Даль, 2005. 640 с. ISBN 5-93615-044-5.

189. ИВАНОВА, А. В. *Комплексная оценка факторов развития молодежного предпринимательства в университетской среде*: дисс. канд. социол. наук. [online] Екатеринбург, 2013. 270 с. [citat 22.12.2022] Disponibil: https://www.dissercat.com/content/kompleksnaya-otsenka-faktorov-razvitiya-molodezhnogo-predprinimatelstva-v-universitetskoi-sr

190. КАМАЕВА, В. Д., АБРАМОВА М. А., АЛЕКСАНДРОВА Л.С. [и др.]. *Основы экономической теории: учебник для вузов*. 8-е изд., перераб. и доп. [online] Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. 2002. 640 с. ISBN 5-691-00945-1. [citat 10.06.2022] Disponibil: https://studizba.com/files/show/pdf/22002-1-kamaev-v-d-ekonomicheskaya-teoriya-pod.html

191. КАУРОВА, Е.Э., РУССКОВА, Е.Г. *Анализ международной практики финансовой поддержки молодежного предпринимательства*. В: *Сетевое издание «Современные проблемы науки и образования»*, [online] 2015. № 2 (часть 2). [citat 22.12.2022] ISSN 2070-7428. Disponibil: https://science-education.ru/ru/article/view?id=22072

192. КЕЙНС, Джон Мейнард, *Общая теория занятости, процента и денег: избранное*. Москва: Эксмо, 2008. 960 с. ISBN 978-5-699-20989-7ю

193. КОЛГАНОВ, А.И., БУЗГАЛИН, А.В., *Экономическая компаративистика. Сравнительный анализ экономических систем*: учебник. Москва: Проспект. 2016. 752 с. ISBN 978-5-392-20605-6.

194. КОНДРАКОВ, Н. П., КОНДРАКОВ, И. Н. *Основы малого и среднего предпринимательства*: практическое пособие. Москва: ИНФРА-М. 2013. 444 с. ISBN 978-5-16-005687-6.

195. КОХ, И. А. *Отношение студенческой молодежи к предпринимательской деятельности*. В: *Дискуссия,* 2019 № 5 (96). с. 6-17. ISSN: 2077-7639.

196. ЛЕБЕДЕВА, С. Ю. *Регулирование и поддержка малого и среднего предпринимательства в ЕС и России*. В: *Менеджмент в России и за рубежом,* 2001. № 1. с. 90-96. ISSN 1028-5857.

197. ЛОПАТНИКОВ, Л. И. *Экономико-математический словарь. Словарь современной экономической науки*. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Дело, 2003. 520 с. ISBN 5-7749-0275-7.

198. МАЙБУРД, Е.М. *Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров*. Москва: Дело. 2000. 560 с. ISBN 5-7749-0172-6.

199. МАРКС, Карл. *Капитал: критика политической экономии*. Том 1. Москва: Манн, Иванов и Фербер. 2015.1200 с. ISBN 978-5-00057-586-4.

200. МАРШАЛЛ, Альфред. *Основы экономической науки*. Москва: Эксмо, 2007. 832 с. ISBN 978-5-699-19302-8.

201. МОГИЛЕВСКИЙ, В.Д. *Методология систем: вербальный подход. (Системные проблемы России)*. Москва: ОАО «Изд-во «Экономика». 1999. 251 с. ISBN 5-282-01921-3.

202. НУРЕЕВ, Р.М. *Курс микроэкономики*: учебник для вузов. 2-е изд. изм. Москва: Норма, 2014. 576 с. ISBN 5-89123-470-X.

203. РИКАРДО, Давид. *Начала политической экономии и налогового обложения: Избранное*. Москва: Эксмо, 2007. 960 с. ISBN 978-5-699-18745-4

204. РОФЕ, А. И. *Экономика и социология труда: Учеб.пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению «Экономика»*. Москва: МИК, 1996. 128 с. ISBN: 5-87902-002-9ю

205. *Система*. Словарь терминов антикризисного управления. Академик © 2000-2023 [citat 20.02.2023] Disponibil: https://dic.academic.ru/dic.nsf/anticris/73270

206. СМИТ, Адам. *Исследование о природе и причинах богатства народов*. Москва: Эксмо, 2007. 960 с. ISBN: 978-5-699-18389-0.

207. ТАРД, Габриэль. *Социальная логика*. Санкт-Петербург: Социально-психологический центр, 1996. 427 с. ISBN 5-89121-001-0.

208. УСОСКИЙ, В. Н. *Сравнительный анализ экономических систем.* Минск: Навука і тэхніка, 1993. 100 с. ISBN 5-343-01138-1.

209. ШИРОКОВ, Б.М. *Малый бизнес: финансовая среда предпринимательства (учебно-методическое пособие)*. Москва: Финансы и статистика, 2006. 495 с. ISBN 5-279-02744-8.

210. ШУМПЕТЕР, Йозеф Алоиз. *Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия*. Москва: Эксмо, 2008. 864 с. ISBN 978-5-699-19290-8.

211. *Экономика труда (социально-трудовые отношения)*: Учебник под ред. Н.А. Волгина и Ю.Г. Одегова. Москва, Изд. Экзамен, 2003. 736 с. ISBN: 5-472-01872-2.

Surse bibliografice în limba ucraineană:

212. МОЧЕРНИЙ, С. В. *Політична економія: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл*. Київ: Знання-Прес, 2002. 687 с. ISBN 966-7767-32-9.

Anexe

Anexa 1

Numărul total de întreprinderi, unităţi

Numărul de întreprinderi	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Total, dintre care:	51216	52320	54313	56463	56714	58063	60305	62608	63778
Mari	661	694	740	758	796	816	547	497	512
IMM	50555	51626	53573	55705	55918	57247	59758	62111	63266

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 2

Ritmul (rata) de creştere a numărului total de întreprinderi în perioada anilor 2016-2023, %

Numărul de întreprinderi	Anii							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Total, dintre care:	102,15	103,81	103,96	100,44	102,38	103,86	103,81	101,86
Mari	104,99	106,62	102,43	105,01	102,51	67,03	90,85	103,01
IMM	102,11	103,38	103,97	100,38	102,37	104,38	103,93	101,85

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 3

Evoluţia numărului de salariaţi pe anii 2015-2023, persoane

Numărul mediu de salariaţi	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
În total pe întreprinderi, dintre care:	510268	512474	528607	540277	552113	526738	532454	529281	539032
Mari	193331	198941	205330	212259	216054	209915	190353	182013	186961
IMM	316937	313533	323277	358018	336059	316823	342101	347268	352071

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 4

Ritmul (rata) de creştere a numărului de salariaţi în perioada anilor 2016-2023, %

Numărul de întreprinderi	Anii							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Total, dintre care:	100,43	103,15	102,20	102,19	95,40	101,09	99,40	101,84
Mari	102,90	103,21	103,37	101,78	97,16	90,68	95,62	102,72
IMM	98,92	103,10	101,47	102,45	94,28	107,98	101,51	101,38

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 5

Evoluţia veniturilor din vânzări în perioada anilor 2015-2023, milioane lei

Anii	Venituri din vânzări		
	În total, dintre care:	Întreprinderi mari	IMM
2015	282253,43	162854,60	119398,83
2016	300733,43	175779,07	124954,35
2017	330963,91	193457,85	137506,06
2018	356663,48	212502,72	144160,76
2019	397910,57	240564,02	157346,55
2020	381896,06	231784,00	150112,07
2021	488014,15	262990,88	225023,28
2022	612042,63	337271,98	274770,65
2023	636124,70	350185,84	285938,88

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 6

Ritmul de creştere a veniturilor din vânzări în perioada anilor 2016-2023, %

Numărul de întreprinderi	Anii							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Total, dintre care:	106,55	110,05	107,76	111,56	95,59	127,78	125,41	103,93
Mari	107,94	110,06	109,84	113,20	96,35	113,46	128,24	103,83
IMM	104,65	110,04	104,83	109,14	95,40	149,90	122,11	104,06

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 7

Dinamica întreprinderilor ce au primit profit în perioada anilor 2015-2023, unităţi

Întreprinderi ce au înregistrat profit	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
În total, dintre care:	21985	23352	25741	27143	28953	27213	31805	33306	34705
Mari	450	568	626	638	688	651	459	397	427
IMM	21535	22784	25115	26505	28265	26562	31346	32909	34278

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 8

Ritmul de creştere a numărului de întreprinderi ce au primit profit în perioada anilor 2016-2023, %

Numărul de întreprinderi	Anii							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Total, dintre care:	106,22	110,23	105.44	106.66	93.99	116,87	104,72	104,20
Mari	126,22	110,21	101.91	107.83	94.62	69,34	86,49	107,55
IMM	105,80	110,23	105.53	106.64	93.97	118,01	104,98	104,16

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 9

Rezultatul financiar al întreprinderilor cu profit, milioane lei

Anii	Profitul/pierderile până la impozitare		
	În total, dintre care:	Întreprinderi mari	IMM
2015	19759.75	8962.42	10797.34
2016	22374.38	10886.58	11487.80
2017	30414.67	15123.62	15291.05
2018	29335.63	13248.04	16087.60
2019	33537.47	15714.19	17823.28
2020	30347.40	14142.03	16205.37
2021	47436,13	17637,72	29798,41
2022	54526,32	20536,38	33989,95
2023	56824,30	20989,93	35831,37

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 10

Numărul de întreprinderi ce au suferit pierderi în perioada anilor 2015-2023, unităţi

	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
În total pe întreprinderi, dintre care:	26183	26240	25850	24624	21767	24150	21486	22152	22698
Mari	202	112	98	107	106	163	86	98	84
IMM	25981	26128	25752	24517	21661	23987	21400	22054	22614

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 11

Ponderea investiţiilor financiare pe termen lung, %

	Anii								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi Mari	56,02	52,57	52,54	51.80	46.04	39.44	34,36	36,46	36,52
IMM	43,98	47,73	47,46	48.20	53.96	60.56	65,56	63,54	63,48

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [94]

Anexa 12

Strategiile de bază şi programele UE pentru susţinerea angajării tinerilor şi iniţierii afacerilor

Demunirea	Caracterizare	Măsuri specifice și obiective
Strategia Europa 2020	Strategia Europa 2020 este documentul de bază care definește dezvoltarea țărilor europene şi care stabilește obiective ambițioase de creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. Tinerii vor juca un rol esențial în realizarea acestor obiective. Educația și formarea de calitate, integrarea cu succes pe piața forței de muncă și o mai bună mobilitate a tinerilor stau la baza eliberării potențialului tinerilor de a realiza obiectivele strategiei Europa 2020.	1. "Tineretul în mișcare" care este o inițiativă UE din 2010 şi care cuprinde în sine un pachet de educaţie şi locuri de muncă. Care la rândul său cuprinde: 1.1 Inițiativa privind oportunitățile pentru tineri (2011), care vizează reducerea șomajului în rândul tinerilor; 1.2 Primul loc de muncă EURES – este o schemă de mobilitate profesională care îi ajută pe tineri să găsească un loc de muncă, un stagiu sau o ucenicie în alte țări ale UE. 2. Pachetul privind ocuparea forței de muncă pentru tineri (2012), inclusiv: 2.1 Garanție pentru tineret - adoptat de Consiliu în aprilie 2013 - care urmărește să se asigure că toți tinerii până la vârsta de 25 vor primi o ofertă de loc de muncă, posibilitatea pentru continuarea studiilor, o ucenicie sau un stagiu în termen de 4 luni de la părăsirea educației formale sau a deveni șomer; 2.2 Cadru de calitate pentru stagii - adoptat de Consiliu în martie 2014. Obiectivul său este acela ca stagiarii să dobândească experiență de muncă de înaltă calitate în condiții sigure și echitabile și să încurajeze mai multe stagii transnaționale; 2.3 Alianța Europeană pentru Ucenicii, care reunește autorități publice, întreprinderi, parteneri sociali, furnizori de educație și formare profesională, reprezentanți ai tineretului și alți actori cheie în Europa. 3. Inițiativa privind ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor (2013) consolidează Pachetul pentru ocuparea forței de muncă pentru tineri Acesta subliniază sprijinul acordat tinerilor care nu au studii, angajări sau formare în regiuni cu o rată a șomajului în rândul tinerilor de peste 25%. Pentru acest lucru a fost alocat un buget de 6 miliarde EUR pentru perioada 2014-2020; 4. Colaborarea pentru tinerii din Europa - o chemare la acțiune privind șomajul în rândul tinerilor (2013), o comunicare pentru tineri într-un ritm rapid, stimularea investițiilor în rândul tinerilor și dezvoltarea instrumentelor la nivelul UE oameni. Corpul Solidarității Europene a fost lansat în decembrie 2016. Corpul Solidarității Europene îi permite tinerilor să se angajeze ca voluntar sau să lucreze în proiecte în beneficiul comunităților și al oamenilor din Europa. Corpul Solidarității Europene este deschis persoanelor cu vârsta cuprinsă între 18 și 30 de ani. Copiii de 17 ani își pot înregistra interesul de a participa.
Strategia UE pentru tineret.	Strategia UE pentru tineret, convenită de miniștrii UE, stabilește un cadru de cooperare pentru anii 2010-2018	Are două obiective principale: 1. Să asigure oportunități mai multe și egale tinerilor în educație și pe piața muncii 2. Să încurajeze tinerii să participe activ la societate

		Obiectivele acestei strategii sunt realizate prin: 1. Inițiative specifice ale tinerilor, orientate către tineri pentru a încuraja învățarea non-formală, participarea, activitățile de voluntariat, munca în domeniul tineretului, mobilitatea și informarea; 2. Includerea inițiativelor transsectoriale care integrează aspecte legate de tineret şi care sunt luate în considerare la formularea, punerea în aplicare și evaluarea politicilor și acțiunilor în alte domenii cu un impact semnificativ asupra tinerilor, cum ar fi educația, ocuparea forței de muncă sau sănătatea și bunăstarea lor.
Programul european de schimb pentru antreprenori:	Erasmus pentru tinerii antreprenori este un program de schimb transfrontalier care oferă antreprenorilor noi sau aspiranţi şansa de a învăţa de la antreprenorii cu experienţă care conduc mici companii în alte ţări participante. Schimbul de experienţă are loc în cadrul unui stagiu cu antreprenorul cu experienţă, ceea ce permite antreprenorului nou să dobândească abilităţile necesare conducerii unei mici firme. Gazda beneficiază de perspective noi privind compania pe care o conduce şi are ocazia să coopereze cu parteneri străini sau să afle mai multe informaţii despre pieţele noi.	• Formare la locul de muncă pentru noii antreprenori din întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri) din alte părți ale UE, pentru a facilita începerea și dezvoltarea cu succes a ideilor lor de afaceri. • Schimburi de experiență și informații între antreprenori cu privire la obstacolele și provocările în calea înființării și dezvoltării afacerilor lor. • Îmbunătățirea accesului pe piață și identificarea potențialilor parteneri pentru întreprinderile noi și stabilite în alte țări ale UE. • Crearea de rețele pe baza cunoștințelor și experienței din alte țări europene

Sursa: elaborat de autor în baza [30; 46]

Anexa 13

Susținerea tinerilor antreprenori în Danemarca, Finlanda și Suedia

Țara	Denumirea	Caracterizare
Danemarca	Fundația pentru Antreprenoriat	Fundația daneză pentru antreprenoriat (Fonden for Entreprenørskab) alocă finanțare pentru dezvoltarea și dezvoltarea în continuare a educației, cu accent pe inovare și antreprenoriat la toate nivelurile sistemului de învățământ. De asemenea, Fundația dezvoltă și publică propriul material educațional, oferă consiliere cu privire la implementarea antreprenoriatului în predare și facilitează cooperarea și crearea de rețele în domeniul educației antreprenoriale. Fundația funcționează ca un centru de cunoștințe pentru a difuza și a comunica rezultatele cercetării despre predarea antreprenoriatului. Prin sondaje și analize, Fundația ajută, de asemenea, la generarea de noi cunoștințe despre răspândirea și impactul educației antreprenoriale în Danemarca.
	CBS Start-up	Este pentru start-up-uri studențești de la Copenhagen School of Entrepreneurship și Copenhagen Business School pentru a le susține creșterea în afaceri sustenabile.
	DTU Skylab	oferă acces la parteneri corporativi, coaching în afaceri de la consilieri, prototipare asistată de experți și acces la finanțare nefavorabilă printr-un program de finanțare și oferă spațiu pentru incubator.
	Cortex Lab (Odense)	oferă ateliere, birouri și facilități prototip într-un mediu de lucru creativ și orientat spre afaceri, în care studenții, companiile și cercetătorii experimentează împreună.
	La Kickstart Aalborg	Este un grup de voluntari își dedică timpul pentru a organiza evenimente relevante, ateliere și oportunități pentru antreprenori la începutul călătoriei lor, pentru cei care sunt pe cale să-și înceapă propria afacere sau pentru orice persoană interesată de antreprenoriat.
	Programul Innofounder	este un program care durează 12 luni cu scopul de a accelera dezvoltarea ideii de afaceri inovatoare de la stadiile incipiente până la stadiul pregătit pentru a fi lansat pe piață sau a câștiga investiții. Programul este deschis oricărui domeniu de expertiză, atâta timp cât ideea este inovatoare și are potențialul de a deveni o afacere sustenabilă.
Suedia	de Almi Företagspartner AB („Almi”)	lucrează cu unități regionale din întreaga țară pentru a oferi acces la împrumuturi, capital de risc și servicii de consultanță.
	Tillväxtverket (Agenția Suedeză pentru Creștere Economică și Regională)	este o organizație cu obiectivul general de a consolida competitivitatea IMM-urilor și a antreprenorilor suedezi. Tillväxtverket promovează antreprenoriatul și creșterea regională prin furnizarea de informații (de exemplu, prin intermediul site-ului web www.verksamt.se) și consolidarea rețelelor și legăturilor cu investitorii.
Finlanda	Federația Întreprinderilor Finlandeze (Suomen Yrittäjät)	Este o organizație de interes și servicii pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri) și proprietarii acestora
	Young Entrepreneurs	este o rețea pentru tineri antreprenori și potențiali antreprenori. Funcționează ca parte a Federației Întreprinderilor Finlandeze.

Sursa: elaborat de autor în baza [156; 158; 164]

Anexa 14

Susținerea tinerilor antreprenori în Portugalia și Spania

Țara	Denumirea	Caracterizare
Spania	Construye tu futuro (build your future)	oferă instruire tinerilor antreprenori (cu vârsta sub 30 de ani). Include o primă etapă de promovare a culturii antreprenoriale și generare de idei; o a doua etapă cu pregătire antreprenorială; și o a treia etapă dedicată mentoratului. Deși aceasta este o organizație privată, este foarte reglementată, funcționează în strânsă legătură cu administrația publică și este în mare parte finanțată din fonduri publice.
	Young Entrepreneur Challenge (Desafío Emprendimiento Juvenil)	este un program oferit de EOI. Se adresează tinerilor înscriși în schema de Garanție pentru Tineret. Include 10 ore de instruire online, urmate de 20 de ore de instruire personală.
Portugalia	Investe Jovem	Programul oferă o combinație de formare, asistență tehnică și sprijin financiar șomerilor, în special NEET. Investe Jovem a sprijinit 138 de tineri antreprenori în 2017, care au primit sprijin financiar de 2 milioane EUR. Programul Investe Jovem oferă granturi și împrumuturi fără dobândă antreprenorilor care au între 18 și 30 de ani. Include sprijin financiar pentru investiții și pentru crearea propriei locuri de muncă.
	CoopJovem	oferă mentorat, formare și consultanță pe lângă finanțare. Sprijinul acordat include un grant între 421,32 EUR și 695,18 EUR (în funcție de nivelul de calificare al beneficiarilor) și suport tehnic, în prima fază. Pentru înființarea și instalarea cooperativei, proiectele pot primi sprijin tehnic și financiar pe o perioadă de un an. Proiectele pot beneficia si de o linie de credit. Beneficiarii ajutorului de șomaj pot primi suma în sumă forfetară.
	Empreende já („Enterprise Now”).	Oferă instruire, mentorat, sprijin pentru crearea de rețele și competiții de afaceri. În prima fază (Acțiunea 1) participanții primesc 250 de ore de formare în abilități antreprenoriale și până la 30 de ore de suport tehnic personalizat pentru structurarea și sustenabilitatea proiectului de înființare a unei companii sau a unei entități de economie socială. Au fost 3 100 de solicitanți pentru 1 000 de locuri.
	Diverse programe de mentorat, cum ar fi: Rețeaua Națională de Mentori, care este o măsură din cadrul programului +E+I,	pune în relație tinerii antreprenori cu antreprenori cu experiență pentru a-i ajuta să-și dezvolte ideile și proiectele de afaceri.Sunt implicați aproximativ 600 de mentori.

Sursa: elaborat de autor în baza [161; 163]

Anexa 15

Caracterizarea contextului politicii antreprenoriale incluzive

Indicatori	nivel	Portugalia	Spania
Politicile de antreprenoriat pentru grupul țintă (tineri), la diferite nivele	național	✓	✓
	regional		✓
	local	✓	
A fost dezvoltată o strategie de antreprenoriat specifică grupului (fie autonomă, fie încorporată într-o altă strategie)		✓	✓
Au fost elaborate și raportate ținte și obiective clare pentru politica de antreprenoriat pentru diferite grupuri țintă		✓	
Practicile de monitorizare și evaluare pentru sprijinirea antreprenoriatului sunt puternice și răspândite		✓	

Adaptată de autor în baza [161; 163]

Anexa 16

Susținerea tinerilor antreprenori în Estonia, Lituania, Slovenia

Țara	Denumirea	Caracterizare
Estonia	ONG Junior Achievement Estonia	programe de antreprenoriat pentru ciclul secundar în școli și organizează concursuri de afaceri pentru studenți și formarea profesorilor.
	Garage	incubator de afaceri care organizează evenimente de weekend în care participanții lucrează în echipă pentru a dezvolta idei de afaceri și prototipuri pentru un juriu care alege câștigătorii;
	Programul de antreprenoriat pentru tineret „Changemakers”	programele sale sunt orientate spre crearea de soluții de marketing pentru întreprinderile sociale și organizațiile care acționează în interesul public.
Lituania	Inițiativa de angajare a tinerilor YEI	diverse activități sociale, psihologice, motivaționale pentru tineri inactivi, voluntariat, identificarea abilităților profesionale și a intereselor personale pentru șomeri, pregătire profesională informală pentru șomeri pregătiți pentru piața muncii, evenimente de motivare, dezvoltarea abilităților și competențelor suplimentare pentru șomeri pregătiți pentru piața muncii etc.
	proiect PES „Fii antreprenorial!”	sprijin pentru angajarea pe cont propriu (pentru tinerii sub 29 de ani și persoanele care suferă de dizabilități de vârstă activă)
	Lithuanian Junior Achievement (LJA)	programe de educație economică și antreprenoriat.
Slovenia	Rezoluția privind Programul Național de Tineret 2013–22.	se concentrează pe șase domenii cheie: Educație; Angajare și Antreprenoriat; Locuințe; Sănătate și bunăstare; Tineret și societate; Cultură și creativitate.
	Inițiativa pentru ocuparea forței de muncă pentru tineri YGIP	este un program important pentru antreprenoriatul și instruirea tinerilor. Accentul se pune în mare parte pe sprijinirea tinerilor șomeri în angajare, astfel încât ofertele de antreprenoriat să fie doar o mică parte a pachetului.
	programul de accelerare a afacerilor Ustvarjalnik	formarea și coachingul antreprenorial
	SPIRIT Slovenia	training și coaching pentru tineri
	Programul TINERET al SEF	Oferă suport financiar pentru tineri antreprenori care operează afaceri care au mai puțin de cinci ani și au dificultăți în obținerea de finanțare pe piața privată

Sursa: elaborat de autor în baza [157; 160; 162]

Anexa 17

Susținerea tinerilor antreprenori în Țările Parteneriatului Estic

Demunirea	Țările participante	Caracterizare
COSME (Competitivitatea Întreprinderilor și a Întreprinderilor Mici și Mijlocii)	Ucraina, Armenia și Moldova	sprijină grupuri specifice cărora le este dificil să-și atingă potențialul maxim, cum ar fi tinerii, femeile și antreprenorii seniori. Programul sprijină realizarea proiectelor pe o gamă largă de subiecte care includ, dar fără a se limita la, gruparea, antreprenoriatul feminin, creșterea durabilă și competitivă a sectorului turismului, educația și cultura antreprenoriala, schimbul de experiență al tinerilor antreprenori etc
Enterprise Europe Network (EEN)	Ucraina, Armenia și Moldova	Rețeaua ajută IMM-urile să-și dezvolte capacitățile de internaționalizare și inovare, facilitând accesul la piețele UE. Rețeaua servește drept „ghișeu unic" pentru IMM-uri, oferind gratuit informații și sfaturi practice privind oportunitățile de piață, legislația europeană și politicile relevante pentru o companie sau un sector.
Orizont 2020	Toate țările	colaborare cu UE în cercetare și inovare.
Erasmus+	Toate țările	proiecte de mobilitate pentru tineri și tineri antreprenori
EU4Youth	Toate țările	Scopul programului este de a crește capacitatea de angajare și participarea activă a tinerilor în societate și economie prin dezvoltarea competențelor acestora și sprijinirea acestora în a deveni viitori lideri și antreprenori.
Erasmus pentru Tineri Antreprenori	Toate țările	un program de schimb transfrontalier care oferă antreprenorilor noi sau aspiranți șansa de a învăța de la antreprenori cu experiență care conduc afaceri mici în alte
EU4Business	Toate țările	este o inițiativă care acoperă toate activitățile UE care sprijină întreprinderile mici și mijlocii din țările Parteneriatului Estic.

Sursa: elaborat de autor în baza [142]

Anexa 18

Elevi/studenți pe Indicatori, Instituții si Ani, mii persoane

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Institutii de invatamint primar si secundar general	**341,0**	**334,5**	**333,7**	**335,6**	**334,2**	**333,1**	**334,4**	**336,7**	**324,5**	**324,4**
Institutii de invatamint profesional tehnic secundar	**17,5**	**16,1**	**19,0**	**16,9**	**15,3**	**14,7**	**15,1**	**15,0**	**14,3**	**13,9**
Instituii de invatamint profesional tehnic postsecundar	**29,8**	**30,4**	**29,8**	**29,6**	**29,0**	**28,9**	**29,8**	**31,0**	**31,6**	**32,3**
Institutii de invatamint superior	**89,5**	**81,7**	**74,7**	**65,5**	**60,6**	**53,8**	**59,0**	**59,7**	**56,8**	**56,5**
Total	**477,8**	**462,7**	**457,2**	**447,7**	**439,1**	**433,5**	**438,3**	**442,4**	**437,2**	**437,1**

Sursa: [96]

Anexa 19

CHESTIONAR №___
ACTIVITATEA PE CONT PROPRIU ŞI CEA ANTREPRENORIALĂ A PERSOANELOR TINERE:
ÎNFIINȚARE ŞI DEZVOLTARE, PROBLEME ŞI NECESITĂȚI DE SUSȚINERE

*Mult stimate doamnă şi domn! Vă rugăm să completaţi chestionarul respectiv. Scopul principal al chestionării – de a identifica particularităţile activităţii pe cont propriu şi a celei antreprenoriale a tinerilor **(până la 35 ani)**; de a analiza procesul de înfiinţare şi dezvoltare a afacerilor de către aceste persoane, principalele bariere şi necesităţi de susţinere; de a argumenta măsurile, care contribuie la dezvoltarea întreprinderilor lor.*

I. Informaţie despre respondent şi întreprindere

Numele, prenumele respondentului _____

1 Sexul:
1) Masculin 2) Feminin

2 Vârsta:

3 Locul de trai
Raionul/municipiul_____

4 Orașul _____ / Satul _____

5 Studii:
1) Educaţie primară
2) Gimnaziu
3) Liceu
4) Studii profesionale secundare
5) Studii superioare
6) Altele (de indicat) _____

6 Cu ce Vă ocupaţi în prezent? Puteţi marca orice număr de răspunsuri.
1) Sunt antreprenor/pe cont propriu
2) Sunt student
3) Sunt angajat la o altă companie
4) Sunt şomer
5) Altă variantă (de indicat) _____

7 Aţi urmat careva cursuri de iniţiere şi dezvoltate a afacerilor?
1) Da 2) Nu

8 Indicaţi domeniul principal de activitate:
1) Agricultură
2) Industrie
3) Comerț
4) Servicii
5) Altele (*de indicat*) _____

9 Aveţi experienţă sau studii în domeniul în care activează afacerea?
1) Da, am experienţă 2) Da, am studii 3) nu am nici experienţă, nici studii

10 De câţi ani activează întreprinderea D-tră?

11 Numărul de angajaţi ai întreprinderii D-tră? (inclusiv respondentul)

12 Consideraţi că aveţi o afacere de succes?
1)Da 2) Nu

13 În ce măsură veniturile din afacere acoperă necesităţile D-tră?
1) Pe deplin
2) Parțial
3) Nu sunt satisfăcut(ă)

II. Înființarea și dezvoltarea afacerii.

14 Care au fost motivele înființării afacerii Dumneavoastră?

1) Dorința de a încerca desfășurarea unei activități antreprenoriale, de a manifesta calitățile personale
2) Necesitatea de a asigura un nivel de trai minim necesar *(în lipsa unui loc de muncă, la apariția pericolului de concediere, etc.)*
3) Intenția de a majora venitul personal, familial
4) Circumstanțele favorabile (*moștenirea afacerii, am fost invitat(ă) în calitate de partener de afaceri, etc.)*
5) Altele (*de indicat*) _____

15 Cine V-a încurajat să înființați o afacere proprie? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Familia, rudele apropiate
2) Prietenii, vecinii
3) Profesorii instituției de învățământ
3) Exemplele persoanelor din anturaj, care au o afacere
4) Istoriile de succes citite în literatură, Internet
5) Altele (*concretizați*) _____

16 Dumneavoastră ați fost inițiatorul înființării afacerii?

1) Da, eu am fost inițiatorul
2) Decizia (ideea) a fost luată de mine în comun cu alți membri ai familiei, prieteni, cunoștințe
3) Inițiatori au fost rudele, prietenii, cunoștințele mele, iar eu i-am susținut
4) Altele (*de indicat*) _____

17 A fost ușor să începeți o afacere proprie?

1) Da 2) Nu

18 Afacerea Dumneavoastră este înregistrată oficial?

1) Da 2) Nu

a Dacă nu, de ce? _____

b Dacă da, sub ce forma? _____

19 Ați fi putut Dumneavoastră să înființați propria afacere, dacă nu ați fi avut susținere la etapa de înființare?

Da 2) Nu 3) Greu de răspuns

20 Cine V-a susținut la etapa de inițiere și demarare a afacerii *(cu un sfat, finanțe, etc.*)**?**

1) Părinții, soțul (soția), fratele/sora, copiii
2) Alte rude
3) Prietenii, vecinii, alte cunoștințe din anturajul apropiat
4) Altele (*de indicat*)
5) Nu am fost susținut(ă) de nimeni

21 Unul sau ambii părinți au fost/sunt antreprenori?

1) Da 2) Nu

22 Ați folosit avantajele pentru tinerii antreprenori oferite de programele de stat?

1) Da (la care programe aţi partipat?) _____
2) Nu (de ce nu aţi participat?)_____

III. Cooperarea cu partenerii și asociațiile de afaceri

23 Sunteți membru al asociației de afaceri?

1) Da
2) Planific să fiu începând cu anul viitor
3) Nu. *(Explicați de ce nu)*_ _____

Dacă nu sunteţi membru al unei asociaţii de afaceri treceţi la întrebarea **26**

24 Dacă DA, ce fel de susținere Vă oferă asociația de afaceri? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Furnizează informații utile

2) Ajută la obținerea serviciilor de consultanță
3) Organizează cursuri de instruire
4) Ajută la stabilirea contactelor cu alte întreprinderi
5) Ne implică în realizarea proiectelor comune
6) Oferă susținere psihologică, emoțională
7) Ne promovează interesele în organele administrației publice
8) Altele (*de indicat*) _____

25 În ca măsură sunteți satisfăcuți de activitatea asociației de afaceri?

1) Pe deplin
2) Parțial
3) Nu sunt satisfăcut(ă)

IV. Principalele probleme ale antreprenorilor. Necesitatea de susținere

26 Considerați, că tinerilor le este mai dificil de a se ocupa de afaceri în Republica Moldova?

1)Da 2) Nu 3) Greu de răspuns

27 Care este problema cheie cu care se confruntă un tânăr antreprenor? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Relațiile cu clienții
2) Lipsa unui produs/serviciu
3) Contribuții și impozite la bugetul de stat
4) Concurența
5) Lipsa competențelor necesare
6) Altele (*de indicat*) _____

28 Ce fel de evenimente adresate antreprenorilor V-ar interesa?

1) Seminar de formare (*specificați cursurile care vă interesează)* _____
_____
2) Consultarea antreprenorilor mai experimentați, a mentorilor (a se indica pe care aspecte consultarea este deosebit de importantă)_____
_____
3) Informații privind oportunitățile de finanțare preferenţială (programe de stat și străine)
4) Întâlniri cu persoane cu idei similare
5) Altele (*de indicat*) _____

29 Care au fost barierele administrative cu care v-aţi confruntat?

1)
2)
3)

30 Cum consideri condițiile actuale pentru demararea şi dezvoltarea unei afaceri?

1) Favorabile
2) Nefavorabile
3) Dificil de răspuns

31 Cine Vă susține în prezent *(cu un sfat, finanțe, etc.*)**?**

1) Părinții, soțul (soția), fratele/sora, copiii
2) Alte rude
3) Prietenii, vecinii, alte cunoștințe din anturajul apropiat
4) Altele (*de indicat*)
5) Nu sunt susținut(ă) de nimeni

32 De ce fel de susținere aveți nevoie pentru inițierea/dezvoltarea cu succes a afacerii? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Informație
2) Consultanță
3) Instruire
4) Resurse financiare

5) Spațiu
6) Altele (*concretizați*) _____

Vă mulțumim pentru participarea la chestionare!

Data completării chestionarului _____

Anexa 20

CHESTIONAR №___
ACTIVITATEA PE CONT PROPRIU ŞI CEA ANTREPRENORIALĂ A PERSOANELOR TINERE (*POTENŢIALI ANTREPRENORI*): ÎNFIINȚARE ȘI DEZVOLTARE, PROBLEME ȘI NECESITĂȚI DE SUSȚINERE

Mult stimate doamnă și domn! Vă rugăm să completați chestionarul respectiv. Scopul principal al chestionării – de a identifica particularitățile activității pe cont propriu și a celei antreprenoriale a tinerilor; de a analiza procesul de înființare și dezvoltare a afacerilor de către aceste persoane, principalele bariere şi necesități de susținere; de a argumenta măsurile, care contribuie la dezvoltarea întreprinderilor lor.

I. Informaţie despre respondent

Numele, prenumele respondentului _____

1 Ești interesat de deschiderea unei afaceri?
1) Da 2) Nu

2 Sexul:
1) Masculin 2) Feminin

3 Vârsta

4 Locul de trai
Raionul/municipiul_____

5 Orașul _____ / Satul _____

6 Studii:
1) Educație primară
2) Gimnaziu
3) Liceu
4) Studii profesionale secundare
5) Studii superioare
6) Altele (de indicat)_____

II. Iniţierea afacerii

7 Indicați domeniul în care aţi dori să activaţi:
1) Agricultură
2) Industrie
3) Comerț
4) Servicii
5) Altele (*de indicat*)_____

8 De cât timp este nevoie să transpuneţi ideea în practică?
1) 6 luni
2) 1 an
3) 2 ani
4) Mai mult de 2 ani

9 Ce este esențial pentru demararea unei afaceri? Puteți marca orice număr de răspunsuri.
1) Susţinere
2) Idee
3) Bani
4) Plan de afaceri
5) Relații
6) Altele _____

10 Cum consideri condițiile actuale pentru demararea şi dezvoltarea unei afaceri?
4) Favorabile

5) Nefavorabile
6) Dificil de răspuns

11 Aţi urmat careva cursuri de iniţiere şi dezvoltate a afacerilor?

1) Da 2) Nu

12 Aveți experiență sau studii în domeniul în care urmează să activeze afacerea?

1) Da, am experienţă 2) Da, am studii 3) nu am nici experienţă, nici studii

III. Finanţarea şi susţinea afacerii

13 Din ce sursă alegi să-ți finanțezi afacerea ta? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Salariu
2) Suport gratuit din partea părinţilor
3) Împrumuturi de la rude, colegi, prieteni
4) Credit bancar
5) Venituri suplimentare
6) Participarea la proiecte
7) Altele _____

14 O să investiți resursele financiare personale în afacere?

1) Da 2) Nu

15 Familia te sprijină în intenția de a demara o afacere?

1) Da 2) Nu

16 Unul sau ambii părinți au fost/sunt antreprenori?

1) Da 2) Nu

17 Sunteți interesat să apelați la serviciile unui incubator de afaceri?

1) Da
2) Nu
3) Nu știu
4) Altele (de indicat) _____

18 Cine V-ă încurajează să înființați o afacere proprie? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Familia, rudele apropiate
2) Prietenii, vecinii
3) Profesorii instituției de învățământ
3) Exemplele persoanelor din anturaj, care au o afacere
4) Istoriile de succes citite în literatură, Internet
5) Altele (*concretizați*) _____

19 Cine V-ă va susține la etapa de inițiere și demarare a afacerii *(cu un sfat, finanțe, etc.*)**?**

6) Părinții, soțul (soția), fratele/sora, copiii
7) Alte rude
8) Prietenii, vecinii, alte cunoștințe din anturajul apropiat
9) Altele (*de indicat*)
10) Nu am fost susținut(ă) de nimeni

IV. Principalele probleme ale antreprenorilor. Necesitatea de susținere

20 Considerați, că tinerilor le este mai dificil de a se ocupa de afaceri în Republica Moldova?

Da 2) Nu 3) Greu de răspuns

21 Care este după opinia ta, cel mai dificil aspect în deschiderea unei noi afaceri?

1) Identificarea unei idei de afaceri profitabilă
2) Identificarea surselor de finanțare
3) Aspecte birocratice

4) Promovarea noilor produse/servicii
5) Altele (*de indicat*) _____

22 Care este problema cheie cu care se confruntă un tânăr antreprenor? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

1) Finanțe
2) Relațiile cu clienții
3) Lipsa unui produs/serviciu
4) Contribuții și impozite la bugetul de stat
5) Concurența
6) Lipsa competențelor necesare
7) Altele (*de indicat*) _____

23 Ce fel de evenimente adresate antreprenorilor te-ar interesa?

6) Seminar de formare (*specificați cursurile care vă interesează)* _____
_____
7) Consultarea antreprenorilor mai experimentați, a mentorilor (a se indica pe care aspecte consultarea este deosebit de importantă)_____
_____
8) Informații privind oportunitățile de finanțare preferenţială (programe de stat și străine)
9) Întâlniri cu persoane cu idei similare

Altele (*de indicat*) _____

24 Cunoașteți riscurile unei afaceri?

1) Da 2) Nu

25 Dacă da, care sunt?

1)
2)
3)

26 De ce fel de susținere aveți nevoie pentru inițierea/dezvoltarea cu succes a afacerii? Puteți marca orice număr de răspunsuri.

7) Informație
8) Consultanță
9) Instruire
10) Resurse financiare
11) Spațiu
12) Altele (*concretizați*) _____

27 Ați folosit avantajele pentru tinerii antreprenori oferite de programele de stat?

1) Da 2) Nu

Vă mulțumim pentru participarea la chestionare!

Data completării chestionarului _____

Calculul trendului exponential al salariului mediu lunar brut pentru perioada 2011-2021 și 2022-2024

Forecast Summary
Forecast model selected: Exponential trend = exp(7,81842 + 0,103941 t)
Number of forecasts generated: 5
Number of periods withheld for validation: 0

	Estimation	*Validation*
Statistic	*Period*	*Period*
RMSE	194,269	
MAE	144,178	
MAPE	3,09268	
ME	8,07037	
MPE	-0,063955	

Trend Model Summary

Parameter	*Estimate*	*Stnd. Error*	*t*	*P-value*
Constant	7,81842	0,0255641	305,836	0,000000
Slope	0,103941	0,00376922	27,5762	0,000000

The StatAdvisor

Forecast Table for Salarial mediu lunar brut, lei
Model: Exponential trend = exp(7,81842 + 0,103941 t)

Period	*Data*	*Forecast*	*Residual*
2011,0	2860,2	2758,26	101,939
2012,0	3210,2	3060,39	149,813
2013,0	3317,2	3395,61	-78,405
2014,0	3673,9	3767,54	-93,6414
2015,0	4125,3	4180,22	-54,9178
2016,0	4359,7	4638,1	-278,396
2017,0	4950,1	5146,13	-196,029
2018,0	5675,1	5709,81	-34,7081
2019,0	6636,2	6335,23	300,97
2020,0	7313,8	7029,16	284,643
2021,0	7786,6	7799,09	-12,4933

		Lower 95,0%	*Upper 95,0%*
Period	*Forecast*	*Limit*	*Limit*
2022,0	8653,36	7779,18	9625,78
2023,0	9601,21	8593,82	10726,7
2024,0	10652,9	9489,34	11959,1
2025,0	11819,7	10473,9	13338,5
2026,0	13114,4	11556,4	14882,4

Anexa 22

Creșterea salariului mediu lunar in perioada 2011 - 2021 și valorile prognozate a trendului în perioada 2022 - 2026

	Perioada	Salariului mediu lunar , lei
Datele reale	**2011**	3193,9
	2012	3477,7
	2013	3765,1
	2014	4172
	2015	4610,9
	2016	5084
	2017	5697,1
	2018	6446,4
	2019	7356,1
	2020	8107,5
	2021	9115,9
Valorile salariului prognozat	**2022**	9929,39
	2023	11045,8
	2024	12287,7
	2025	13669,3
	2026	15206,2

Anexa 23

Rata creșterii salariului mediu lunar în perioada 2011 - 2021 și valorile prognozate a trendului în perioada 2022 - 2026

	Perioada	Rata creșterii salariului mediu lunar, lei
Datele reale	**2012**	283,8
	2013	287,4
	2014	406,9
	2015	438,9
	2016	473,1
	2017	613,1
	2018	749,3
	2019	909,7
	2020	751,4
	2021	1008,4
Valorile salariului prognozat	**2022**	813,49
	2023	1116,41
	2024	1241,9
	2025	1381,6
	2026	1536,9

Anexa 24

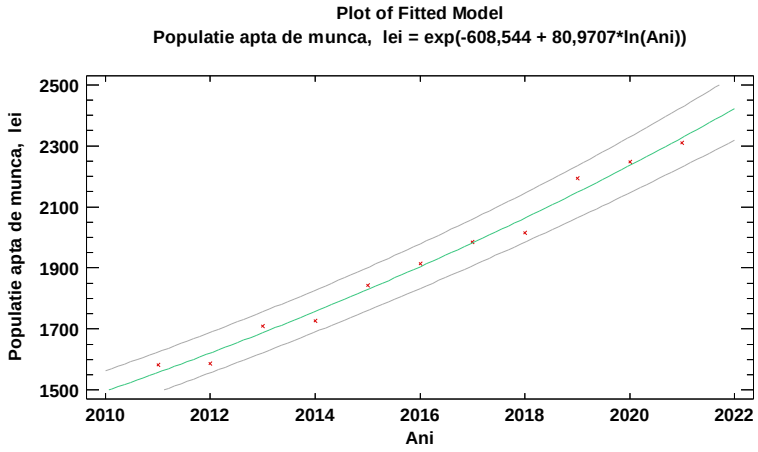
Bugetul minim de consum pe categorii de populație, 2011-2021

Ani	Bugetul minim de consum calculat (lei) pentru:					
	Total populație	Populație aptă de muncă	Bărbați	Femei	Pensionari	Copii
2011	1503	1583	1662	1500	1306	1391
2012	1508	1586	1667	1500	1303	1410
2013	1612	1710	1856	1555	1327	1534
2014	1627	1727	1876	1568	1344	1548
2015	1734	1842	2001	1672	1437	1647
2016	1799	1915	2077	1740	1495	1704
2017	1862	1985	2154	1801	1548	1769
2018	1891	2016	2187	1830	1574	1801
2019	2031	2194	2376	1990	1707	1927
2020	2088	2248	2435	2041	1760	1995
2021	2154	2311	2504	2101	1812	2075

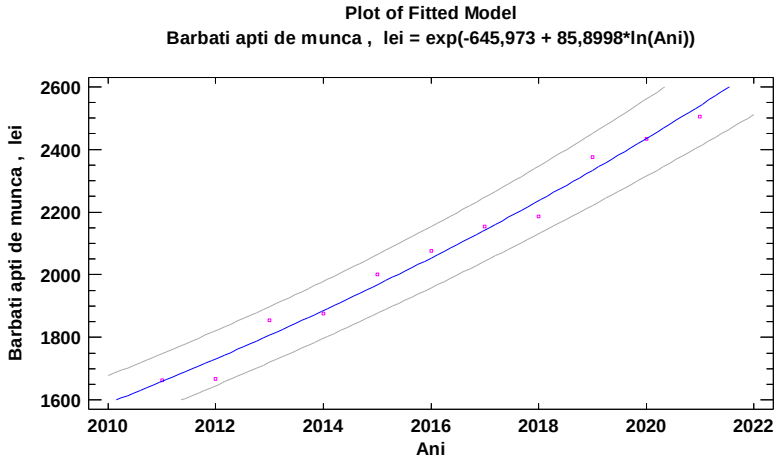
Sursa: elaborat de autor în baza datelor [99; 100; 101]

Trendul de creștere a coșului minim de consum pe diverse categorii de populație

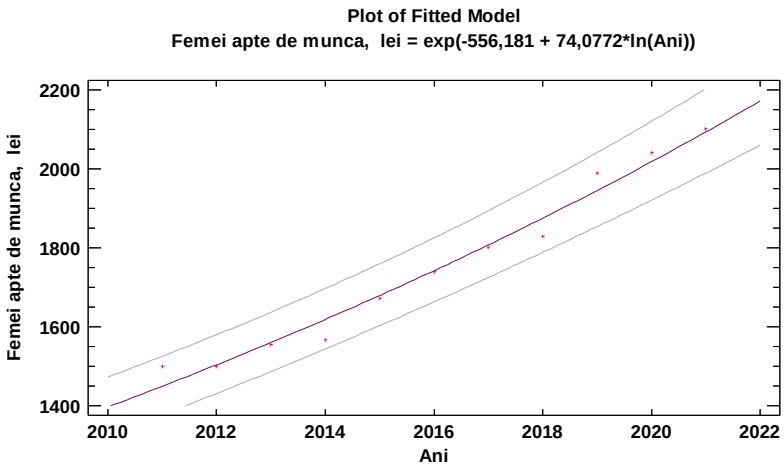
A) ***total populație aptă de muncă, , , ,***



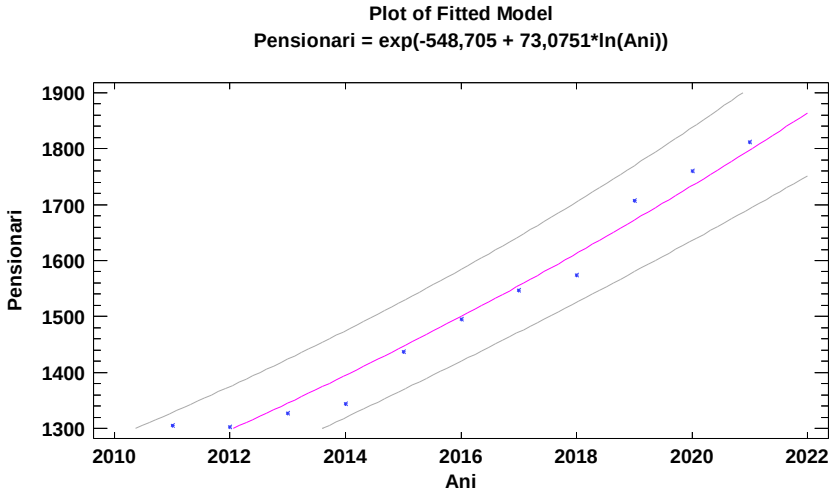
B) bărbați apți de muncă



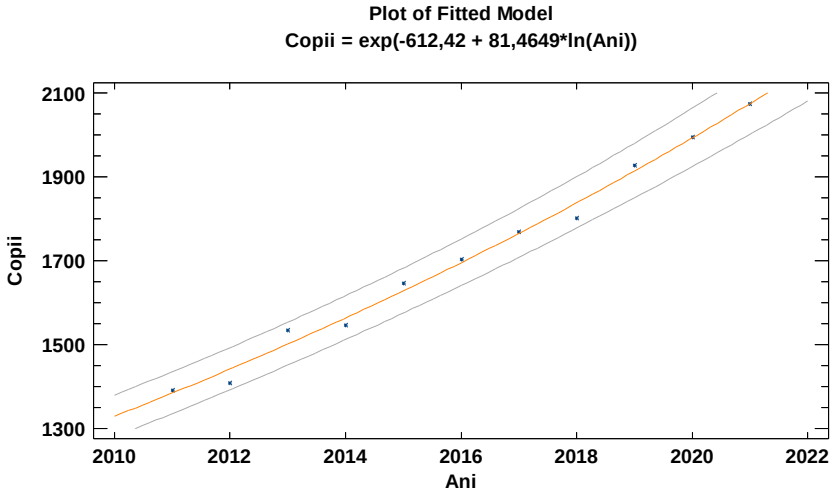
C) femei apte de muncă



D) pensionari



E) copii



Calculul regresiei simple a indicatorilor demografici (total populație, total populație aptă de muncă, bărbați apți de muncă, femei apte de muncă, pensionari, copii) versus Ani

Simple Regression - Total populatie, lei vs. Ani

Dependent variable: Total populatie, lei
Independent variable: Ani
Multiplicative model: Y = a*X^b

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	-573,73	20,5253	-27,9523	0,0000
Slope	76,387	2,69755	28,3171	0,0000

NOTE: intercept = ln(a)

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	0,157925	1	0,157925	801,86	0,0000
Residual	0,00177254	9	0,000196949		
Total (Corr.)	0,159698	10			

Correlation Coefficient = 0,994435
R-squared = 98,8901 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 98,7667 percent
Standard Error of Est. = 0,0140338
Mean absolute error = 0,0109663
Durbin-Watson statistic = 3,03517 (P=0,9420)
Lag 1 residual autocorrelation = -0,592467

The StatAdvisor
The output shows the results of fitting a multiplicative model to describe the relationship between Total populatie, lei and Ani. The equation of the fitted model is

Total populatie, lei = exp(-573,73 + 76,387*ln(Ani))

or

ln(Total populatie, lei) = -573,73 + 76,387*ln(Ani)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Total populatie, lei and Ani at the 95,0% confidence level.

Simple Regression - Populatie apta de munca, lei vs. Ani

Dependent variable: Populatie apta de munca, lei
Independent variable: Ani
Multiplicative model: Y = a*X^b

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	-608,544	23,7556	-25,6169	0,0000
Slope	80,9707	3,12209	25,9348	0,0000

NOTE: intercept = ln(a)

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	0,177447	1	0,177447	672,61	0,0000
Residual	0,00237436	9	0,000263818		
Total (Corr.)	0,179822	10			

Correlation Coefficient = 0,993376
R-squared = 98,6796 percent

R-squared (adjusted for d.f.) = 98,5329 percent
Standard Error of Est. = 0,0162425
Mean absolute error = 0,0126798
Durbin-Watson statistic = 3,04298 (P=0,9440)
Lag 1 residual autocorrelation = -0,58773

The StatAdvisor
The output shows the results of fitting a multiplicative model to describe the relationship between Populatie apta de munca, lei and Ani. The equation of the fitted model is

Populatie apta de munca, lei = exp(-608,544 + 80,9707*ln(Ani))

or

ln(Populatie apta de munca, lei) = -608,544 + 80,9707*ln(Ani)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Populatie apta de munca, lei and Ani at the 95,0% confidence level.

Simple Regression - Barbati apti de munca , lei vs. Ani

Dependent variable: Barbati apti de munca , lei
Independent variable: Ani
Multiplicative model: Y = a*X^b

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	-645,973	29,3843	-21,9836	0,0000
Slope	85,8998	3,86185	22,2432	0,0000

NOTE: intercept = ln(a)

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	0,199709	1	0,199709	494,76	0,0000
Residual	0,00363285	9	0,00040365		
Total (Corr.)	0,203342	10			

Correlation Coefficient = 0,991027
R-squared = 98,2134 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 98,0149 percent
Standard Error of Est. = 0,020091
Mean absolute error = 0,0144952
Durbin-Watson statistic = 2,80879 (P=0,8632)
Lag 1 residual autocorrelation = -0,433268

The StatAdvisor
The output shows the results of fitting a multiplicative model to describe the relationship between Barbati apti de munca , lei and Ani. The equation of the fitted model is

Barbati apti de munca , lei = exp(-645,973 + 85,8998*ln(Ani))

or

ln(Barbati apti de munca , lei) = -645,973 + 85,8998*ln(Ani)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Barbati apti de munca , lei and Ani at the 95,0% confidence level.

Simple Regression - Femei apte de munca, lei vs. Ani

Dependent variable: Femei apte de munca, lei
Independent variable: Ani
Multiplicative model: Y = a*X^b

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	-556,181	28,7247	-19,3624	0,0000
Slope	74,0772	3,77517	19,6222	0,0000

NOTE: intercept = ln(a)

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	0,148519	1	0,148519	385,03	0,0000
Residual	0,00347158	9	0,000385731		
Total (Corr.)	0,151991	10			

Correlation Coefficient = 0,988514
R-squared = 97,7159 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 97,4621 percent
Standard Error of Est. = 0,01964
Mean absolute error = 0,0130474
Durbin-Watson statistic = 1,65592 (P=0,1560)
Lag 1 residual autocorrelation = 0,0045168

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiplicative model to describe the relationship between Femei apte de munca, lei and Ani. The equation of the fitted model is

Femei apte de munca, lei = exp(-556,181 + 74,0772*ln(Ani))

or

ln(Femei apte de munca, lei) = -556,181 + 74,0772*ln(Ani)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Femei apte de munca, lei and Ani at the 95,0% confidence level.

Simple Regression - Pensionari vs. Ani

Dependent variable: Pensionari
Independent variable: Ani
Multiplicative model: Y = a*X^b

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	-548,705	33,8262	-16,2213	0,0000
Slope	73,0751	4,44563	16,4375	0,0000

NOTE: intercept = ln(a)

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	0,144528	1	0,144528	270,19	0,0000
Residual	0,00481419	9	0,000534909		
Total (Corr.)	0,149342	10			

Correlation Coefficient = 0,98375
R-squared = 96,7764 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 96,4182 percent
Standard Error of Est. = 0,0231281
Mean absolute error = 0,016432
Durbin-Watson statistic = 1,20984 (P=0,0314)
Lag 1 residual autocorrelation = 0,199743

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiplicative model to describe the relationship between Pensionari and Ani. The equation of the fitted model is

Pensionari = exp(-548,705 + 73,0751*ln(Ani))

or

ln(Pensionari) = -548,705 + 73,0751*ln(Ani)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Pensionari and Ani at the 95,0% confidence level.

Simple Regression - Copii vs. Ani

Dependent variable: Copii
Independent variable: Ani
Multiplicative model: Y = a*X^b

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	-612,42	20,3013	-30,1666	0,0000
Slope	81,4649	2,6681	30,5329	0,0000

NOTE: intercept = ln(a)

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	0,17962	1	0,17962	932,26	0,0000
Residual	0,00173405	9	0,000192672		
Total (Corr.)	0,181354	10			

Correlation Coefficient = 0,995208
R-squared = 99,0438 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 98,9376 percent
Standard Error of Est. = 0,0138806
Mean absolute error = 0,00969226
Durbin-Watson statistic = 3,19149 (P=0,9735)
Lag 1 residual autocorrelation = -0,602295

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiplicative model to describe the relationship between Copii and Ani. The equation of the fitted model is

Copii = exp(-612,42 + 81,4649*ln(Ani))

or

ln(Copii) = -612,42 + 81,4649*ln(Ani)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Copii and Ani at the 95,0% confidence level.

Anexa 27

Calculul regresiei polinomiale - PIB pe cap de locuitor versus Ani

Polynomial Regression - PIB pe cap de locuitor , lei versus Ani

Dependent variable: PIB pe locuitor , lei
Independent variable: Ani
Order of polynomial = 2

		Standard	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
CONSTANT	411767,	4,51878E8	0,000911235	0,9993
Ani	-6250,41	448514,	-0,0139358	0,9892
Ani^2	3,01298	111,294	0,0270723	0,9791

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	3,81862E9	2	1,90931E9	179,66	0,0000
Residual	8,50198E7	8	1,06275E7		
Total (Corr.)	3,90364E9	10			

R-squared = 97,822 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 97,2776 percent
Standard Error of Est. = 3259,98
Mean absolute error = 2338,01
Durbin-Watson statistic = 1,5532 (P=0,0448)
Lag 1 residual autocorrelation = 0,0594148

The StatAdvisor
The output shows the results of fitting a second order polynomial model to describe the relationship between PIB pe locuitor , lei and Ani. The equation of the fitted model is

PIB pe locuitor , lei = 411767,-6250,41*Ani + 3,01298*Ani^2

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between PIB pe locuitor , lei and Ani at the 95% confidence level.

Anexa 28

PIB-ul pe cap de locuitor în perioada anilor 2010-2020 și PIB-ul calculate conform formulei

Ani	PIB calculat, lei	PIB real, lei
2010	21183	24221
2011	27048	27745
2012	32919	29633
2013	38796	33590
2014	44679	46191
2015	50568	51769
2016	56462	56745
2017	62363	63883
2018	68270	69811
2019	74183	77395
2020	80102	75788

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS și calculele autorului

Anexa 29

Alocații din buget pentru susținerea IMM, mii lei

Ani	Alocații din buget pentru susținerea IMM, mii lei
2014	138049
2015	119118
2016	187991
2017	151895
2018	180309
2019	214567
2020	250463
2021	211309

Sursa: elaborat de autor

Anexa 30

Alocații din buget pentru susținerea IMM în perioada de evaluare și perioada prognozată

Nr.	Perioadele	Ani	Alocații din buget pentru susținerea IMM, mii lei
1	Perioada de evaluare	2014	138049
2		2015	119118
3		2016	187991
4		2017	151895
5		2018	180309
6		2019	214567
7		2020	250463
8		2021	211309
9	Perioada prognozata	2022	250160
10		2023	265371
11		2024	280581
12		2025	280581

Sursa: elaborat de autor în baza datelor și calculele autorului

Calculul relației bifactoriale Total sume alocate IMM versus Tineri activi

Dependent variable: Total_sume_alocate_IMM
Independent variable: Tineri_activi
Double-squared: Y = sqrt(a + b*X^2)

Coefficients

	Least Squares	*Standard*	*T*	
Parameter	*Estimate*	*Error*	*Statistic*	*P-Value*
Intercept	4,08187E12	5,76875E11	7,07584	0,0004
Slope	-2,96672E7	6,17945E6	-4,80094	0,0030

Analysis of Variance

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Model	2,09537E24	1	2,09537E24	23,05	0,0030
Residual	5,45456E23	6	9,09093E22		
Total (Corr.)	2,64082E24	7			

Correlation Coefficient = -0,890759
R-squared = 79,3452 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 75,9028 percent
Standard Error of Est. = 3,01512E11
Mean absolute error = 2,32556E11
Durbin-Watson statistic = 1,56395 (P=0,1145)
Lag 1 residual autocorrelation = 0,0265494

The StatAdvisor
The output shows the results of fitting a double squared model to describe the relationship between Total_sume_alocate_IMM and Tineri_activi. The equation of the fitted model is

Total_sume_alocate_IMM = sqrt(4,08187E12 - 2,96672E7*Tineri_activi^2)

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0,05, there is a statistically significant relationship between Total_sume_alocate_IMM and Tineri_activi at the 95,0% confidence level.

MINISTERUL AGRICULTURII ŞI INDUSTRIEI ALIMENTARE AL REPUBLICII MOLDOVA

MINISTRY OF AGRICULTURE AND FOOD INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

UCIP IFAD
Unitatea Consolidată pentru Implementarea Programelor IFAD

UNITATEA CONSOLIDATĂ PENTRU IMPLEMENTAREA PROGRAMELOR IFAD
THE CONSOLIDATED PROGRAMMES IMPLEMENTATION UNIT (CPIU IFAD)

Nr. 04/218 / 12.12.2023

CERTIFICAT DE CONFIRMARE

Prin prezenta, UCIP IFAD confirmă oferirea datelor Doamnei Natalia DELIU cu privire la *beneficiarii de produse financiare debursate din cadrul programelor IFAD.*

În acest context, această confirmare este eliberată pentru a atesta oficial veridicitatea informaţiilor furnizate, care pot fi utilizate în scopuri analitice şi de cercetare.

Cu respect,

Iurie UŞURELU
Director UCIP IFAD

bd. Ştefan cel Mare şi Sfînt 162, et. 13, bir. 1303, MD-2004, mun. Chişinău, Republica Moldova, Tel.: (+373 22) 22 50 46
e-mail: office@ucipifad.md www.ucipifad.md

Anexa 33

MINISTERUL AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI ALIMENTRE AL REPUBLICII MOLDOVA

MINISTRY OF AGRICULTURE AND FOOD INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

AGENȚIA DE INTERVENȚIE ȘI PLĂȚI PENTRU AGRICULTURĂ

AGENCY OF INTERVENTION AND PAYMENTS FOR AGRICULTURE

MD-2004, mun. Chișinău,
bd. Ștefan cel Mare și Sfînt, 162
Tel: + 373 22 21-01-94, e-mail: aipa@aipa.gov.md

Nr. 780/01 din 26.12.2023

CERTIFICAT DE CONFIRMARE

Prin prezenta, Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură confirmă oferirea datelor disponibile din Sistemul Informațional Automatizat „Evidența Solicitanților și Beneficiarilor de Subvenții" Doamnei Natalia DELIU cu privire la subvenționarea entităților economice din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural.

În acest context, această confirmare este eliberată pentru a atesta oficial veridicitatea informațiilor furnizate, care pot fi utilizate în scopuri analitice și de cercetare.

Directoare adjunctă
Diana COȘALÎC

BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA

Nr. 08-2-48 din 20.09.23

La 151 din 19.09.23

Centrul de excelență în economie și finanțe

Privind solicitarea de date a tinerilor 18-34 ani după relația cu piața forței de muncă

Biroul Național de Statistică (BNS) prezintă informația disponibilă cu privire la tinerii de 18-34 ani după relația cu piața forței de muncă pentru anii 2011-2021, produse în baza rezultatelor Anchetei forței de muncă(AFM).

Anii	Tinerii după relația cu piața forței de muncă, mii persoane		
	Total	Activi	Șomeri
2011[1]	1076,5	441,8	47,1
2012	1081,5	424,4	36,9
2013	1079,8	430,5	33,0
2014[2]	780,3	325,8	19,0
2015	762,5	328,5	26,1
2016	738,9	323,7	21,2
2017	707,3	300,8	19,6
2018	672,4	297,3	14,8
2019[3]	627,1	290,1	19,0
2020	594,6	258,6	12,7
2021	567,3	251,6	10,2

Director general **Oleg CARA**

Ex. Mariana Alerguș-Soloviov
Tel. 067770786
E-mail: mariana.alergus@statistica.gov.md

1 În perioada 2011-2013 la estimarea rezultatelor cercetarii s-a utilizat numarul populatiei stabile.
2 Începînd cu 2014 la estimarea rezultatelor cercetarii s-a utilizat numarul populatiei cu resedinta obisnuită.
3 Începand cu anul 2019, Ancheta fortei de munca se realizeaza conform unui nou plan de sondaj si conform definitiei revizuite a ocupării.

Ministerul Educaţiei şi Cercetării
al Republicii Moldova

Ministry of Education and Research
of the Republic of Moldova

IP CENTRUL DE EXCELENȚĂ ÎN ECONOMIE ȘI FINANȚE,
Moldova, 2068, Chișinău, str. Miron Costin 26/2 tel.: (3732) 44-31-68, tel./fax: 43-56-75
URL: www.ceef.md, e-mail: ceef.chisinau@gmail.com, e-mail.com: cfbc.chisinau@gmail.com

„16" iunie 2023 Nr. 118

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE
a rezultatelor cercetărilor ştiinţifice
din cadrul tezei, elaborate de Deliu Natalia,
în vederea obţinerii titlului de doctor în ştiinţe economice, cu tema:
„Oportunităţi de dezvoltare a afacerilor pentru tinerii din Republica Moldova",
specialitatea 521.03 Economie şi management în domeniul de activitate.

Prin acest certificat, confirmăm că recomandările elaborate în cadrul tezei de doctor în ştiinţe economice cu tema "Oportunităţi de dezvoltare a afacerilor pentru tinerii din Republica Moldova", realizate de Deliu Natalia, au avut o importanţă practică deosebită în pregătirea profesională a viitorilor specialişti.

În activitatea IP CEEF , rezultatele ştiinţifice ale D-nei Deliu Natalia au fost utilizate în mod efectiv, cu referire la următoarele aspecte:

1. Curriculum-ul disciplinelor de educaţie antreprenorială a fost ajustat la situaţia actuală. Aceste ajustări au inclus subiecte cheie, cum ar fi conducerea unei întreprinderi nou create, activitatea în condiţii de risc şi incertitudine şi aplicarea la programe de finanţare. Prin aceasta, s-a asigurat o mai bună pregătire a tinerilor specialişti în abordarea realităţilor şi provocărilor întâlnite în lumea afacerilor.
2. S-au organizat activităţi care au avut ca scop crearea unei imagini pozitive a antreprenoriatului în general şi a antreprenoriatului pentru tineri în particular. Astfel, s-a încurajat şi inspirat interesul tinerilor pentru antreprenoriat, promovându-se beneficiile şi oportunităţile asociate cu iniţiativa antreprenorială.
3. S-au desfăşurat activităţi de popularizare a activităţii antreprenoriale. Prin intermediul acestor iniţiative, s-a încercat să se familiarizeze tinerii cu lumea antreprenoriatului, oferindu-le oportunităţi de a înţelege mai bine procesele şi cerinţele implicate în conducerea unei afaceri.

Apreciem în mod deosebit implementarea acestor rezultate ştiinţifice în activitatea IP CEEF, deoarece acestea şi-au demonstrat utilitatea în procesul de formare a tinerilor specialişti. Prin integrarea recomandărilor tezei în programul de educaţie antreprenorială şi prin organizarea de activităţi de popularizare şi promovare a antreprenoriatului, IP CEEF a contribuit semnificativ la dezvoltarea competenţelor antreprenoriale şi la creşterea interesului tinerilor din Republica Moldova pentru acest domeniu.

Director IP CEEF **Liliana ŞARGO**

Camera de Comerț și Industrie
a Republicii Moldova
MD - 2004, CHIȘINĂU, BD. ȘTEFAN CEL MARE 151
TEL.: (373 22) 22 15 52, FAX: (373 22) 23 44 25
E-MAIL: CAMERA@CHAMBER.MD
WEBSITE: WWW.CHAMBER.MD

Chamber of Commerce and Industry
of theRepublic of Moldova
MD - 2004, CHIȘINĂU,151 ȘTEFAN CEL MARE AVENUE
PHONE: (373 22) 22 15 52, FAX: (373 22) 23 44 25
E-MAIL: CAMERA@CHAMBER.MD
WEBSITE: WWW.CHAMBER.MD

15.06.2023 nr. 525-06/01

Certificat de implementare
a rezultatelor cercetărilor științifice
din cadrul tezei, elaborate de Deliu Natalia,
în vederea obținerii titlului de doctor în științe economice, cu tema:
„Oportunități de dezvoltare a afacerilor pentru tinerii din Republica Moldova”,
specialitatea 521.03 Economie și management în domeniul de activitate.

Acest certificat atestă faptul că recomandările elaborate în cadrul tezei de doctorat în științe economice cu tema "Oportunități de dezvoltare a afacerilor pentru tinerii din Republica Moldova", realizate de Deliu Natalia, au fost implementate în activitatea Camera de Comerț și Industrie.

Rezultatele cercetărilor D-nei Deliu Natalia au avut un impact practic semnificativ, contribuind la formarea și dezvoltarea competențelor antreprenoriale ale tinerilor din Republica Moldova.

În baza acestor recomandări, au fost organizate activități care au avut ca scop promovarea și popularizarea antreprenoriatului în rândul tinerilor. S-au organizat activități care au avut ca scop crearea unei imagini pozitive a antreprenoriatului în general și a antreprenoriatului pentru tineri în particular. Astfel, s-a încurajat și inspirat interesul tinerilor pentru antreprenoriat, promovându-se beneficiile și oportunitățile asociate cu inițiativa antreprenorială.

Printre activitățile desfășurate se numără crearea unei imagini pozitive a antreprenoriatului în general și a antreprenoriatului pentru tineri în particular, încurajarea interesului tinerilor pentru antreprenoriat prin evidențierea beneficiilor și oportunităților asociate inițiativei antreprenoriale, precum și familiarizarea acestora cu procesele și cerințele implicate în conducerea unei afaceri.

De asemenea, a fost inițiată o campanie de promovare a culturii și spiritului antreprenorial, având ca obiective popularizarea și promovarea activității antreprenoriale și extinderea numărului de întreprinderi mici și persoane fizice care doresc să se implice în domeniul antreprenorial.

Prin integrarea recomandărilor tezei în organizarea de activități de popularizare și promovare a antreprenoriatului, Camera de Comerț și Industrie a demonstrat angajamentul său în sprijinirea tinerilor din Republica Moldova în explorarea și dezvoltarea domeniului antreprenorial.

Implementarea acestor recomandări a contribuit la creșterea interesului tinerilor pentru antreprenoriat și la dezvoltarea competențelor necesare în conducerea unei afaceri.

Mihai Bîlba — **Vicepreședinte**

CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE A REPUBLICII MOLDOVA CANCELARIA

Certificat nr. 11150 ISO 9001

CENTRUL PENTRU **EDUCAȚIE ANTREPRENORIALĂ**
ȘI ASISTENȚĂ ÎN AFACERI (CEDA)
Str. Mihai Eminescu 35, oficiu 7, Chișinău,
MD-2012, Republica Moldova
Tel. (+373 22) 885 425; Fax: 885 426

Nr. 71/18 din 6 februarie 2018

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

privind rezultatele științifice ale ***Studiului de marcare a traseului profesional al absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic din Republica Moldova,*** realizat de colaboratorii științifici și doctoranzii **Institutului Național de Cercetări Economice** pentru **Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri**

Organizația neguvernamentală **Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri (CEDA),** activând în strânsă colaborare cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în ultimii ani se ocupă activ de dezvoltarea și promovarea educației și competențelor antreprenoriale, și în ansamblu, de creșterea calității educației în cadrul instituțiilor de învățământ profesional tehnic. Pentru a impactul asupra dezvoltării carierei profesionale și antreprenoriale a absolvenților, în a. 2016 CEDA a inițiat realizarea ***Studiului de marcare a traseului profesional al absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic din Republica Moldova (Tracer Study).***

Studiul susnumit a fost realizat, în principal, de *Elena Aculai, dr.habitat, coordonator al lucrărilor in colaborare cu* **colaboratorii științifici și doctoranzii Institutului Național de Cercetări Economice (INCE).**

În cadrul proiectului au fost realizate următoarele obiective principale: (1) analiza ocupării/auto-ocupării absolvenților Școlilor Profesionale, Colegiilor și Centrelor de Excelență; (2) evaluarea calității și relevanței studierii bazelor antreprenoriatului; (3) identificarea corelației dintre ocuparea/auto-ocuparea absolvenților și studierea bazelor antreprenoriatului. Ca principală, a fost utilizată metoda sociologică – chestionarea. Au fost chestionate trei grupe de respondenți: (i) absolvenți ai Școlilor Profesionale, Colegiilor și Centrelor de Excelență; (ii) cadre didactice, care predau disciplina "Bazele antreprenoriatului"; (iii) angajatori, la întreprinderile cărora activează absolvenți.

Principalele rezultate, obținute în urma investigațiilor prezintă atât valoare practică cat si interes științific. Acestea sunt menite pentru cadrele didactice, implicate în predarea disciplinei "Bazele antreprenoriatului" și conducătorii/managerii Școlilor Profesionale, Colegiilor și Centrelor de Excelență; instituțiile, orientate inclusiv spre susținerea activității lor, precum și pentru organele administrației publice, care reglementează problemele în domeniul educației și formarii competentelor antreprenoriale.

Rezultatele cercetării, concluziile și propunerile elaborate au servit pentru argumentarea introducerii modificărilor privind educația antreprenoriala, inclusiv în materialele didactice și în procesul de predare a disciplinei "Bazele antreprenoriatului" în cadrul școlilor profesionale/colegiilor. Într-un context mai larg acestea vor contribui la creșterea nivelului de educație antreprenorială a tinerilor din Republica Moldova. Totodată, rezultatele obținute au fost utilizate în activitatea ulterioară a CEDA privind dezvoltarea carierei profesionale si antreprenoriale a absolvenților Școlilor Profesionale, Colegiilor și Centrelor de Excelență, precum și pentru consolidarea cooperării acestor Școli, Colegii și Centre cu întreprinderile.

Director executiv CEDA **Sofia Șuleanschi**

Anexa: 1 pagină (Lista executanților proiectului)

CENTRUL PENTRU EDUCAȚIE ANTREPRENORIALĂ ȘI ASISTENȚĂ ÎN AFACERI
IDNO 1013620009345
ASOCIAȚIA OBȘTEASCĂ

Anexă

la **CERTIFICATUL de implementare**

privind rezultatele ştiinţifice ale

Studiului de marcare a traseului profesional
al absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic
din Republica Moldova (Tracer Study)

Lista executanţilor proiectului din cadrul INCE (cercetători şi doctoranzi):

1. ***Elena Aculai*** - coordonator de proiect, dr.hab., conf.cerc.
2. ***Vladislav Boldurat,*** cercetător ştiinţific.
3. ***Alexandra Novac,*** dr., conf.cerc., cercetător ştiinţific coordonator.
4. ***Lidia Maier,*** cercetător ştiinţific.
5. ***Natalia Deliu,*** doctorandă.

Declaraţia privind asumarea răspunderii

Subsemnata, DELIU NATALIA, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Numele, prenumele:
Semnătura:
Data:

CV-ul AUTORULUI

Curriculum vitae Europass



Informații personale

Nume / Prenume	**Deliu Natalia Nicolae**
Adresă (e)	Chişinău, Ion Neculce 1/1 ap 94
Telefon (oane)	022589840 Mobil: 069062345; 076021505
E-mail(uri)	natadeliu@mail.ru, natadeliu08@gmail.com
Naționalitatea	Moldoveancă
Data nașterii	10/02/1979
Sex	Feminin

Experiență profesională

2019- prezent - profesor discipline economice, catedra ”Business și Administrare”, IP CEEF
2016-2019- lector universitar , catedra ”Business și Administrare”, facultatea Economie, UASM
2012 - 2016 – lector superior universitar, catedra ”Management”, facultatea Economie, UASM
2006 - 2012 - lector universitar, catedra ”Management”, facultatea Economie, UASM
2002 - 2005 - asistent universitar, catedra ”Management”, facultatea Economie, UASM

Numele și adresa angajatorului: Centrul de Excelență în Economie și Finanțe, Strada Miron Costin 26/2, Chișinău 2068
Telefon: 022 443 168
http:// https://cfbc.md/

Educație și formare

Perioada 1997 - 2002 – Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Facultatea Economie, specialitatea Management

Calificare / diploma obținută licență

Disciplinele principale studiate/ competențele profesionale dobândite	Managementul unităților agricole Managementul internațional Tehnici de comunicare și negociere în afaceri Managementul aprovizionării tehnico-materiale Psihologia și sociologia conducerii Economia agrară Bazele marketingului
Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorul de formare	Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Aptitudini și competențe personale

Limba (i) maternă (e) Română

Limbi străine cunoscute

Înțelegere		*Vorbire*		*Scriere*
Ascultare	*Citire*	*Participare la conversație*	*Discurs oral*	*Exprimare scrisă*
C2	C2	C2	C2	C2
B2	B1	A2	A2	A1
A2	A2	A1	A 1	A1

Limba rusă
Limba engleză
Limba franceză

(*) Nivelul Cadrului European Comun de Referință Pentru Limbi Străine

Competențe și abilități sociale Câteva aspecte care mă caracterizează sunt: sociabilitatea, punctualitatea, onestitatea, perseverența, ș.a. Manifest spirit analitic și obiectiv. Spirit de echipă: am experiența muncii în echipă încă din facultate

Competențe și aptitudini organizatorice Abilități de leadership, capacitate de sinteză și analiză, spirit organizatoric, capacități decizionale, lucru în echipă, responsabilizare personală și în echipă, monitorizarea lucrului echipei.

Competențe și aptitudini de utilizare a calculatorului O bună cunoaștere a instrumentelor Microsoft Office, Operare PC, Windows, MS Office; Navigare pe internet; Abilități de lucru cu aparatură diversă.

Informații suplimentare

Proiecte **CEDA** Activitatea de Instruire în Domeniul Antreprenoriatului şi Angajării în Cîmpul Muncii în Moldova, MEEETA Faza IV **-** *Studiului de marcare a traseului professional al absolvenților instituțiilor de învățământ professional tehnic din RM (Tracer Study)*

Proiectul instituţional aplicativ Armonizarea politicii de dezvoltare a IMM-urilor în Republica Moldova cu principiile "Small Business Act" pentru Europa (2015-2018). Etapa a.2017: " Perfecţionarea politicii de susţinere a IMM-urilor în Republica Moldova: *îmbunătăţirea posibilităţilor pentru dezvoltarea antreprenorilor din categoriile social-vulnerabile ale populaţiei*"

Proiectul instituţional aplicativ Armonizarea politicii de dezvoltare a IMM-urilor în Republica Moldova cu principiile "Small Business Act" pentru Europa (2015-2018). Etapa a.2018: " Perfecţionarea politicii de susţinere a IMM-urilor în Republica Moldova: îmbunătăţirea posibilităţilor pentru antreprenorii, care au dat faliment şi pot beneficia în mod rapid de o a doua şansă".